

I. BAPTISTÆ

MANTVANI

CARMELITÆ THEOLOGI, PHILOSOPHI, Poetæ & Oratoris clarissimi Operum

TOMVS TERTIVS.

Cum Indice librorum qui hoc Tomo habentur.

ANTVERPIÆ

Apud Ioannem Bellerum, sub insigni

Aquilæ aureæ.

1576.

TERTII TOMI Index.

ALFONSVS, pro Rege Hispaniæ de victoria ad Granatam Fol. 1.
Trophæum Gonzagæ pro Gallorum ex Italia expulsione, 99.
De fortuna Francisci GonZagæ Carmen, 187.
Carmen Panægyricum in Robertum Sanseuerinatem, 193.
Somnium Romanum, 208.
Carmen panægyricum in Brixiam, 221.
De Villa Ioannis Baptistæ Refrigerij, 233.
De quercu Iulia Carmen, 239.
Siluarum libri IIII. aucti & restituti. 242.

Doctrina & morum integritate insigni S. Theolo. professori Petro Lupo, Carmelitarum Machlinienſium Priori vigilantiſsimo F. Laurentius Cupærus Carmelitanus Montis Geraldi.

S. P. D.

GRæcia Vetus magnis ſemper laudibus ferre, & illuſtribus mactare honoribus cõſueuit, eos qui egregium aliquid ad vitæ mortalis vſum excogitaſſent; & Graiorũ tanta priſcorum erga nouarum rerum inuentores gratitudo fuit, vt eos in aſtra ferrent, optarentque Deos, atque annua ſacra litarent á quibus beneficium aliquod eſſent conſecuti. Sic factus Apollo de ſuperis vnus, quia Medicinam & Muſicam reperit artes: ſic in album relata diuarum Ceres, quòd leges & adorea farra inuenit: ſic vina corymbiferum Bacchum: ſic Mercurium facundia: & Herculem domita monſtra Deos indigetarunt. Quibus etiam heroïbus atque ſemideis tholo, & ad alta laquearia templi dona, corollas, aliaque anathemata ſuſpendebant. Antiquorum etiam Romanorum laudabilis ea conſuetudo fuit, vt excellentem ſemper virtutem, tanquam rectè factorum comitem, honore proſequerentur, vt ita rerum geſtarum famam poſteritati commendarent; quod ſanè coronæ militares, variæ qui-

dem illæ, sed octo præcipuæ, satis arguunt, Triumphalis, Obsidionalis, Ciuica, Muralis, Castrensis, Naualis, Oualis, & Oleagina. Nam postrema hac vti solebant qui quamquam prelio non interfuissent, triumphum tamen procurabant. Qui verò aut bello non ritè indicto, vel cum humili hoste, puta fugitiuis, pyratis, seruisque, conflixisset, vel deditione facta incruentam victoriam reportasset, Myrteam coronam capite gestans vrbem introibat ouans; quæ ouatio triumphus minor dicebatur, quòd victoriæ facilitati Veneris frondem satisfacere crederent, vt non Martius sed Venerius quidam triumphus significaretur. Qui bello nauali classem primus impetiuisset corona rostris exornata donabatur. Qui primus hostium castra pugnando introijsset, castrensi corona, hæc insigne valli habebat, ab Imperatore donabatur. Qui primus murum hostium ascendisset corona murorum insignita pinnaculis honorabatur. Qui ciuem in bello liberasset querna fronde cingebatur. Qui obsidione castra liberasset, coronam Gramineam accipiebat, quæ è viridi gramine decerpto inde vnde obsessos aliquis liberasset concinnabatur, atque hæc omnium erat nobilissima. Nam summum apud antiquos victoriæ signum erat, herbam porrigere victos, quasi terra & humo cederent, & hanc coronam vniuersus exercitus, populusque & miles seruatus dabat Imperatori. Qui deniq; iusto bello triũphabat, Lauro antiquitus, & mox opulentia Romanorum crescente, ex auro corona ei mittebatur obryso, longeque purissimo, ita Laureæ factæ sunt postmodum

aureæ.

aureæ. Triumphi porrò formam Appianus huiuſcemodi fuiſſe ſcribit. Sertis redimiti omnes præcinétibus tubis, currus ſpolijs refertos deducebant. Ferebãtur & ligneæ turres captarũ vrbiũ ſimulacra, aurũ deinceps & argentũ, partim rudibus maſsis, partim ſignatũ. Coronæ præterea quas virtutis gratia vrbes dediſſent. Cãdidi ſubinde boues & elephãti ſubſequebãtur. Poſt hos Carthaginenſiũ aut Numidarũ principes bello capti, Imperatorẽ lictores præibãt purpureis amicti veſtibus, tũ cytharœdorũ ac tibicinũ turba, qui coronis aureis redimiti, ſuo quiſq; ordine canẽtes pſallẽteſq; procedebãt. Horũ in medio quiſpiã talari veſte fimbriis ac armillis auro ſplẽdentibus amictus geſtus varios edebat, hoſtibuſq; deuictis inſultãs riſus vndique ciebat. Poſt thuris & odorum copia Imperatorem circumſtabant, quem CVRRV DEAVRATO multifariamque refulgenti, candidi vehebãt equi, auream capite geſtantem coronam lapillis gemmiſque exornatam. Is veſtem ſuccinctus purpuream, patrio more aureis intextam ſideribus, altera manu eburneum ſceptrum, altera laurum præferebat, quæ Romani victoriæ ſigna profitentur. Currum exercitus in turmas aciesque diuiſus ſequebatur. Milites redimiti Lauro, Laurum manibus præferebant, quibus meritorum inſignia adiuncta erant. Aderant & qui hos laudibus vehebant, alios mordacibus ſalibus adſpergebant, nonnullos infamia notabant. His pompæ ſplendoribus Imperator Capitolio adſcenſu ſuperato, amicis epulas nitidiſsima elegantia præbebat, & mactato ſummo Ioui tauro albo, ab amicis & Senatu-

*3

natu eadem pompa donum reducebatur, & congiaria multa militi, populoque distribuebat; ita semper honos virtutis præmium fuit.

Consideranti tamen mihi eas quas adhuc homines hominibus virtutes & plurimas & maximas vtilitates attulerunt, ij quod mortalibus quàmplurimum conduxerit fecisse videntur, qui viuos præsentesq; viuæ vocis institutione, tum doctiores, tum meliores reddiderunt, & absentes ac posteros litterarum monumentis, artes disciplinasque suas continentibus beauerunt. Nam iuxta Platonis sententiam, autumo neminem sibi solum nasci, sed ortus nostri partem patriam, partem amicos sibi non immeritò vendicare posse. Qui ergo ita se natos & doctos sciuerunt à natura variarum rerum inuentores, vt se mortalibus ijs rebus quarum vsu valerent, consulere censerent oportere, neque id in vita absentibus, neque post mortem posteris præstare posse intelligerét, litterarum instrumentis, quæ facilè ad omnes peruenire possent, artes disciplinasque suas omnes prodiderunt. Sapientissimus siquidem ille Solomon, Thesaurus, inquit, inuisus, & sapientia abscondita, quæ vtilitas in vtrisque? Quod Persius etiam confirmare videtur, dicens: *Scire tuum nihil est, nisi scire hoc te sciat alter*. Quæ proculdubio sententia non longè distat à lege nostra Christiana, qua prima pietate Deum, secunda proximum nostrum diligere, ample cti, & docere iubemur. Sic enim sidera posse exspectare homines, atque Olympi ascendere in arcem attestatur Hebræus ille vates Daniel, dum ait: Qui docti

docti fuerint fulgebunt, quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Nam: *Via virtutis dextrum petit ardua callem.*

Eadem hæc & Sibylla Æneam Virgilij libro sexto docens, ait:

Facilis descensus Auerni,
Sed reuocare gradum, superasque euadere ad auras
Hoc opus, hic labor est, pauci quos æquus amauit
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus
Dijs geniti potuêre.

Factum ergo suum hoc tam sapiens, tam præclarum, illi qui doctrinam suam litteris euulgarunt, quantum eis diligentia consequi licuit, perpetuum esse voluerunt, vt essent fama super æthera noti, sed quoniam multis casibus oportunum est, magna ex parte eius fructu vita humana adhuc caruit. In alijs enim negligentia, in alijs ignoratio plus potuit, quosdam etiam insitum odium impulit, vt bonas artes funditus vellent euertere, id quod de Nerone proditum scimus. Possem equidē hoc loco commemorare, imo deplorare potius, innumerabiliū librorum tam Græcorum quàm Latinorum iacturā quam accepimus, siue sacros siue prophanos spectare lubeat, quorum vel omnia vel plæraque, harum trium causarum aliqua, interierunt.

Quod ipsum ne Mantuani nostri lucubrationibus contingeret, Ioannes Bellerus typographus, quoniam hîc rari inuentu erant, denuo excudendas suscepit, & quia plurimis mendis inquinatæ erant, mihi ema-

hi emaculandas tradidit. Quamobrem perturbatum & inquinatum opus partim ex libris vetustis, partim ex ingenio, expurgaui, vt in calce Quarti Tomi perspicuum fiet, & in quatuor tomos distinxi.

Voluj verò tertium hunc Tomum tibi Reuerende Magister noster nuncupare, vt à grauioribus interdum tetricisq; studijs theologicis, feriatus ad hęc poemata tanquam in hortum aliquem longe amœnissimum te conferas, in quibus ea verborum & rerum maiestas & splendor est tam sapientiæ quam eloquentiæ, vt certatim in illis palmá sibi vendicare verba atque sententiæ videantur. Neque te interim hęc à sacris abducent. Nam tametsi topographicè admodum primo Alphonsi libro Hyberniam, Celticam, Iberiam atque Italiam nobis depingat, mox tamen secundo Alphōsi libro, spirituum epiphaniam (quos postea gentilitas credidit esse Deos) disputatione sacra luculenter explicat, deinde cur citius quidam, serius alij occumbant mortales enarrat. Hinc quomodo lymbus qui olim insontes patrum antiquorum animas tenebat, per Christum reseratus, ne vacuus maneat, nunc pusiones, qui fonte lustrico non sunt abluti continet. Et quomodo piornm manes sacrificio, eleemosynis, & peregrinationibus pietatis ergo susceptis in cathartico regno expurgentur, exinde die septimo Requiem æternam ipsis sacerdotes vtiliter in templo precari, & ieiunijs expiari posse. Tandem quomodo cathartica spelæa & animarum, quæ purgātur, sedes egresſi in paradysum terrestrem & illinc in cœlum recipiantur. At bone Deus quàm

præcla

præclarè ſuper paradyſo, eiuſque fluminibus, & de arbore ſcientiæ boni & mali multa dilucidè canit, non vt in ſexto Æneidos Virgilius, ſed vt in Chriſtianorum ſcholis theologicis profeſſores doctiſsimi conſueuerunt. Æqui proinde boniq́ue quod offero conſule, & me tui amantiſsimum, vt facis, ſemper redama. Vale. Antvuerpiæ ad Scaldim Anno. CIↃ.IↃ. LXXVI. In feſto S. Mathiæ Apoſtoli.

IOANNES IOVIANVS PONtanus, Baptistæ Carmelitano, Philosopho nobilissimo, S. P. D.

ET initæ Romæ memor sum amicitiæ, & ingenij tui excellens vis, momentis penè singulis id efficit, vt doctrinæ, vel summa etiam cum admiratione, meminerim tuæ. An eius obliuiscar, quem Latinæ Musæ nōn memorabilem modo, verùm maximè etiam admirabilem, & nostris faciunt, & futuris facturæ sunt sæculis? Et quanquam senes memoriæ imbecillitate laboramus omnes, virtus tamen tua, quæque in te est eximia rerum cognitio, vel confirmare quidem atque augere in nobis insitam illam à natura vim potest, quam & meminimus & reminiscimur. De Principe-

pe verò tuo illustrando, bonam tibi promittere volũtatem possum, verum quid promittat, cui nihil omninò est quod det, in pœnu? Non deero tamen virtutibus fortissimi ac magnanimi du cis. Quod autẽ ad vitæ reliquũ attinet, vtar tuo, id est, religiosissimi ac sapientissimi viri consilio, atq; eò libentiùs, quòd fortuna ipsa vix habet, quod de cætero in me feriat: Cùm ne id quidẽ in me iuris habeat, vt de ipsa querar, quãuis, ereptis honoribus, magistratibus, liberis, summa cũ iniuria atq; inso lentia. Sed vtatur illa iure suo, quo minus autẽ vtar ipse meo, nunquã id efficiet. Mitto ad te degustatiũculas ex historia mea quasdã, quę aures fortasse nõ omnino offendãt. Tu paucis ex his con ijcere poteris reliqua. Est enim in mani bus de poëticis numeris, deq; historię lege dialogus, de magnanimitate liber, de

stellis

ſtellis volumẽ abundè magnũ, item de fortuna, quibus abſoluẽdis, vel expurgandis potius do operã, quorũ poſt iudex ipſe futurus es. Benè vale, & religionẽ cole, in qua & beatus modò viuis, & ex ea poſt ad Deos migrãs, cum illis æuo fruiturus es ſempiterno. Neapo Kalend. Iunijs. M. CCCCXCIX.

PHILIPPVS BEROALDVS, venerabili fratri Hieronymo Carmelitæ Salutem.

PErlegi nuper diuina diuini Baptiſtæ Carmelitæ poëmata quæ euidenter oſtendũt parentem rerum naturã in progenerãdis poëticis ingenijs haudquaquam decoxiſſe, Mantuamq; nobis alterũ Maronem ex palingeneſia Pythagorica reddidiſſe. Equidem vates omnes priſcos adorandos puto, maximeq; Virgiliũ, cui hic noſter proximus longo quidẽ interuallo,

lo ſed tamē proximus, in quo ingeniū copioſum & mira doctrinæ multijugę fœlicitas exuberat, fœcundus prorſus artifex, vtpote qui verſuū millia plurima cōdiderit, adeò vt Muſę, vt Apollo, vt Dionyſius, vt dij omnes poëtici, nullū hoc ſeculo indulgentius fouiſſe videantur. Cuius poëmata terſa, erudita, cōſummata, præſeferunt quandā facilitatem fœliciſsimam, quæ omnia commendat facilitas ſcriptoris, & doctrina religioſior, & Eccleſiaſticū dogma intertextū, quibus veluti pigmentis precioſis colorata ſplédeſcunt. Meritò itaq; viuens ea fruitur gloria quā poſt cineres pauciſsimi cōſequuutur, eamq; viuus ſentit, quæ poſt fata præſtari magis ſolet, venerationē. Intereſt poſteritati ſuæ monſtraturq; digito prætereuntiū, nec ſolū habetur in manibus & ediſcitur, verū etiam in ſcholis enarratur, & inde ſaluber-

ſaluberrima Tyrunculis dictata Grãma tiſtę præſcribũt. Gaudeo ipſe mecũ & geſtio, quod talẽ virũ non ſolũ familiariter nouerim, ſed etiã habeã confeſſorẽ. Cæterũ tu nõ minima laude dignus es mi Hieronyme, qui tua diligẽtia effeciſti, ne vnquã mori poſſet, & ſicuti eſt immortalis, ita immortaliter perennet. Nãq; poëmata nouitij Maronis noſtri omnia in vnũ quaſi corpus cõpacta, & ex archetypo diligẽtiſsime deſcripta tradidiſti Benedicto bibliopolæ impreſſori elegãtiſsimo, vt formis excuderẽtur, ſub cuius incude impreſſoria & noſtra quoq; qualiacũque penè infinita volumina ſunt excuſa. Prouinciã ꝓfectò laudabilẽ ſuſcepiſti, vt quæ prius ſparſim interciſiq; diuulſa veluti mẽbra legebãtur, ea nũc cõnexa et cõſtipata inſtar corporis ĩtegri habeãtur. Debẽt tibi plurimũ huiuſce ſacri poëmatis ſtudioſi, Debet nõ

pa-

parũ ipſe cõditor, nec enim ſatis eſt cõdere legenda, niſi excuſor, buccinator, ordinator, acceſſerit, Vale & me ama.

HELIAS CAPREOLVS Brixianus Ioanni Taberio. S.

ISI vana ſit Pythagorę palingeneſia, Maronē nobis alterũ hæc ætas rediuiuũ produxit Baptiſtã hunc Mantuanũ, qui virtute poëtica ſynchronos omnes, ex antiquis etiam cõplures à ſe longè reliquit. Cæterum vetuſtatis reuerentia, operum multitudine, elegantiaque Virgilius ſit extra aleã omnium quaſi Pontifex maximus: Ille tamen res humanas, hic noſter diuinas cecinit, nullo præſertim inuitatus Mæcenate, ſui tantum ipſius, nõ alienus imitator. In Calamitatibus quàm grauis & magnificus? In gemina parthenice nemo nõ putet ſecreta illũ colloquia, quaſi Numã aut Moſen potius alterũ cælitus habuiſſe. Idē diſciplinarũ omniũ ſcientiſſimus, vitæ ſeueritate morũq; ſanctimonia vniuerſæ religionis Carmelitanæ rector patrũ decreto cõſtitutus eſt. Quod L. Sylla apicē fœlicitatis ſuæ Metelli Pij amicitiã reputauit, quãtò nos Taberi amãtiſſime iſtius inuicē gratulari poſſumus tãti hominis præcipuã beniuolentiã cõſecuti? Qua nihil equidē gratius preciosiusq; in rebus noſtris duxerĩ. Scis tu quoties nos impendentiũ bellorũ tempeſtatē cõquerentes qua verborũ ſerenitate præſens cõfirmauit. O magnũ amicitiæ numē. Excogitauit homo diuinus quo pacto etiã cõſoletur abſentes. Petrus Neuolarius digniſſimus tali præceptore diſcipulus, inter Carmelitas Theologus cõcionator, eloquētia, moribus, doctrinaq; admirabilis, aureũ illius de patiētia libellũ ad nos Brixiam nuper attulit, omnis moleſtiæ præſentaneum medicamentum, quem quum legimus hoc Virgilanum fortiter exhibemus. Quò fata trahunt, retrahuntque, ſequamur. Quicquid erit ſuperanda omnis fortuna ferendo eſt. Te ergo Taberi ſuauiſſime

ſime,qui degis in muſarum Contubernio,natura & arte ad ea quæ humanitatem exornant accommodatior, opus ipſum, etiamſi ſub inuito fortè authore publico tamen vſui exponendum cures obſecro. Rem Caſpari quoque Brunello optatiſsimam,qui vt eſt acri in politicis ingenio, grauiſsimo conſilio, litteratura non mediocri, ita eruditiſsimum quemque fouet, Baptiſtamque in primis vt diuum fauorabiliter obſeruat, omnium denique amicorum deſiderio, immo ſtudioſis omnibus ſatisfeceris. Spero enim per hoc audebunt ad ingruentis fortunæ nunquam perpetuò bonę iniurias, Horatio libenter concinere: Quocirca viuite fortes. Fortiaque aduerſus opponite pectora rebus. Vale. Brixiæ.

IIII.. Nonas Decembr.

M.CCCC.XCVIII.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER I.

AD REVERENDISS. CONDISSALuum Hæredium Taraconenſem Archiepiſcopum.

IODOCI BADII ASCENSII IN BAPTISTAE MANtuani Alphonſum Argumenti enarratio.

Eſperiæ Gentis bellum orditurus, & arma Magnanimi Ferrantis eram. Propoſuerat poëta iuſſus à pontificũ maximo Alexandro 6. ordiri Bellũ Ferrantis, ſeu Ferdinandi Hiſpaniarum regum clariſsimi, quod tunc feliciter gerebat in Saracenos pro recipienda Granata, quam nuper feliciſsimè recepit, ſed quia nõdum profligatum tunc erat, & poëta pluribus vrgebatur negocijs, conſtituit veluti præludium quoddam Al-

phonſum prius dicere, quem ſex libris, vt Vergilius vno, ſed eodem ſexto, Aeneam per tota ſubterranea ſed cathartica deducit regna, quamplurima inducturus parerga, nam de ſtatu inferorum ſanè multa diſcutit, & de paradiſo terreſtri non pauca, multaq́ue de cœlis, ſed non pauciora de rerum quæ hîc gerebantur enarratione. In qua poëſi cùm plurimũ delectet poëta ex tot tantarumq́ue rerum varietate, & occultarum aut vera aut veriſimili enarratione, etiam prodeſſe ſtudet, idq́ue plurimis & copiosè. Primũ quidem Alphonſo in prima adoleſcentia rapto, dũ inducit matri ſororiq́ue pientiſsimis viraginibus in memoriam tam horrendos cruciatus, quos apud inferos patiuntur, qui hinc non ſatis purgati egreſsi fuerint, niſi ſacrificijs, precibus, oblationibus, eleemoſynis, ieiunijs & cæteris pijs viuentium operibus adiuuentur. Deinde Regi Reginæq́ue, dum immortali eos celebrat monumento. Nam & maiorum gloriam, & viuentium virtutem, licet aliud agere videatur, abundè proſequitur. Tum rei Chriſtianæ, ad quam protegendam & augendam omnes inuitat Hiſpanorum celebratione, ac demum (ne ſingula percurrã) omnibus Chriſtianis, dũ eos à ſceleribus tantorum cruciatuum commemoratione deterret, vt legentibus opus ipſum longè latèq́ue patebit. More autem ſuo, proponit in principio, ſed per inſinuationem ad argumentum venit. Inuocat ibi Summe Deũm, & narrat ibi. Venerat Alphonſus &c.

Esperiæ gentis bellum orditurus & arma
Magnanimi Ferrantis eram, sic iusserat orbis
Rector, ab excelsa Romam qui temperat arce.
Sed vetor, his tantis moles onerosa laborum
Inuidet inceptis, necdum fortuna latentem
Explicat euentum, series abscondita rerum
Non finit heroo suras vestire cothurno.
Rem sanè immensam, graue pondus & Hercule maius
Atq; decennali quod Laomedontia bello
Troia tulit, rex magne, animis ingentibus audes.
At quoniam virtus ardens ac numine tanto
Fulta modum superat, sese& attollit in horas
Altius, ad cœlum aspirans feliciter audes.
Iamdudum modò cæde madens modò sanguine nullo
Illita te passim sequitur victoria, & alas
Porrigit in Libyam, tibi subiectura perustum
Solibus Athlantem rapidis, Anthæaq; regna.
Ipsa gigantæis maiora laboribus acta
Pensat, & illustri cupit insignire triumpho.
Fama tubas inflare parat, Laus organa cantu
Impletura, nouem vocat ad spectacula nymphas.
Cùm tibi deuoto gaudens Reuerentia cultu
Per nemora & saltus alacres iubet ire ministros
Qui laureta secent, & iam spoliatur Apollo
Delphicus, Eurotas nemorum decus omne suorum

Perdit,& attonsis descendit in æquora ripis.
Audiui gemuêre rotæ,vicina comantes
Plaustra vehunt hederas tremulis aurita corymbis.
Plausus Idumæis veniens spadicibus auram
Verberat,& virides redolent à vertice lauri.
Ipse manu correpta ferens vexilla nitentes
Iunxit equos,Tyrio instrauit velamine currum.
Barbaraq; attollens sublimibus arma trophæis
Aere catenatam longo locat ordine gentem.
Per bifores fidei valuas,honor ecce coronam
Fert aliam,& tecum obsessam festinat in vrbem.
Stelliferum,latè fugientibus vndiq; nimbis
Pandit,& ascendens aperit tibi gloria,cœlum.
Perge breui sudore opus est,genus astra superbum
Iampridem & superi crudelem odêre rapinam.
Interea dum Mars bellis flagrantibus hostem
Fulminat & nostris scelerum caput arcet ab oris,
Nos alia ordiri,sed non aliena parumper
Fas erit,ac magnis tenui præludere cantu
Orsibus,atq; diu residem tentare monaulon.
Alphonsus modò carmen erit germanus Elisæ
Raptus ab imperio teneris innoxius annis,
Quantum regna sinunt primæq; licentia vitæ,
Et stygijs lustrandus aquis,per stagna profundæ
Nubis,& astriferum repetens cum patribus orbem.
Summe Deûm,cui tartarei regna infima mundi
Victrici spoliare manu clementia quondam
Suasit,& ad cœlum patres reuocare sepultos?,

Huc ades, & noctem infernam fluctusq́ seueros
Da facili sulcare via, da horrentia claustra
Tartareæ penetrare domus, iterumq́ reuerti
Ad superos vbi clausa latent Titonia tempe.
Quicquid erit labor iste meus tibi surgit, in altum
Mens abit illapsu cœlesti afflata, tuasq́
Nititur in laudes, opus est tua gloria nostrum.
Venerat Alphonsus breuis ad confinia vitæ
Vltima & in fatum cursu properabat anhelo.
Cùm iuuenem miserans inter suspiria mortis
Dura laborantem sumptis Audentius alis
In Carpetanos descendit ab æthere campos.
Iamq́ poli summum bigis conscenderat axem
Luna gubernatrix tenebrarum & mobilis vndæ
Ter quinos iam nata dies, accensaq́ toto
Sydere lucebat fatali noxia vultu.
Ipse leui clausus taciturna per atria nimbo
Clam volat, & thalamum sublustri in nocte silentem
Intrat, anhelantem genitrix vbi languida natum
Contemplata, graues premit alto pectore curas:
Et lachrymas ægrè cohibens turgentia fletu
Lumina demisso in cilium claudebat amictu.
Vt consumpta graui vitæ instrumenta marasmo,
Continuò efflatus tenuem migrauit in auram
Spiritus, vt face consumpta fugit vltimus ignis.
Tollitur extemplò clamor, iam liber aperto
Corde dolor fluit ex oculis, erumpit in auras,
Regia fœmineo longè sonat ardua planctu.

Ceu quando exanimum flebat super Hectora coniunx
Andromache,& socrus Priami super ora iacentis.
Occidit Ascanio similis puer, Astyanacti
Indole par, qui pace Solon, qui Marte fuisset
Pyrrhus Achilleides, si non mentitur imago.
Si cœli hostiles sinerent,& numina læua.
Vt vulgata procul mors immatura per omnem
Labitur Hesperiam graue & illætabile monstrum
Corda premens hominum mæror, cui squallida sordent
Ora situ, impexi crines sine lege per armos,
Barba inculta riget, cilijs impendet amictus
Ater & obscura vultus obnubilat vmbra.
Hument rore genæ, toruo caua lumina visu
Igne rubent madido, totoq; miserrima imago
Corpore, demißis facies funesta lacertis
Nunc dextro nunc læuo humero inclinata recumbit.
A tergo ingentes suprà caput erigit alas
Cocyti picenigrantes, multoq; fluentes
Imbre Acherontis aquę, quò dũ volat, oppida & agros
Irrigat excusso, spargitq; per omnia luctum.
It cœlo lugubre sonans,& tristia noctu
Somnia per thalamos,& per conclauia mittens.
Extemplò in luctus, atq; in suspiria versæ
Collachrymant vrbes, populi cecidisse queruntur
Spẽ Hesperiæ, Nomadumq; metũ maris vltima plorãt
Littora, Pyrenes iuga nube teguntur, Anasq;
Vndiq; mærentes audit lamenta per agros.
Qualia cùm primos irato numine partus

Nili-

Niligenæ flevêre urbes, Thebæ inclyta centum
Luminibus, Memphis, & caput turrita superbum
Sensit, & Argiuo tellus vicina Canopo.
Aedibus in medijs paries leuat alta columnas
Porticus, & flexu longa testudinis amplo
Claudit odoratas lauros, zygiamq; cupressum.
Hic gemebundi atro famuli & ferrugine Ibera
Insternunt gemmisq; onerant sublime pheretrum
Regale, & super iuuenem ambitione locatum
Conspergunt redolente thymo nardiq; liquorem
Assyrium irrorant, miseri solatia casus
Exigua, humanæ officium pietatis inane.
Exanimata diu tandem sibi reddita, verùm
Reginam se oblita parens ex adibus altis
Venit in amplexus nati gelidumq; cadauer
Accliui fouet ægra sinu, premit oribus ora.
Mox sublata comis irascitur atq; madentes
Vulnerat vngue genas, & anheli pectoris æstum
Euomit accusans superos & sydera frustra
Ite domum matres, gaudete superstite prole,
Dixit, ego infelix sola hic mea pignora plangam.
Ferte iocos aliò ferte omnia gaudia, mecum
Perpetui luctus, maneant suspiria mecum.
Interea proceres lugubri ad funera pompa
Conueniunt habitu tristes & imagine mæsta.
Et iam sublatum lachrymis comitantur obortis
Confecti squallore senes biniq; sequuntur
Composito incessu, & turbæ sine lege frequentes.

Dum tumulo ſupremi alto ſoluuntur honores,
Vmbra ſuis fato membris excluſa recenti
Obſtupuit, Petro ſimilis cùm miſſus Olympo
Nuncius excuſſit manicas, & ahena repentè
Oſtia, ferratos circunſtridentia poſtes.
Miratur ſeſe informem, ſine imagine nudam,
Et ſine corporeis exilem ſenſibus vmbram.
Se ſentire tamen magis, & cognoſcere longè
Altius, & cauſas animo penetrare latentes
Experiens, miraq; vagam leuitate moueri
Gaudet, & hoc vitæ genus euaſiſſe caducum.
Magna videt nare vmbrarum ſimulacra per auras
Nocturnarum auium formas referentia, quædam
Nyctimenes, Minoiadum quædam ora ſororum.
Semper enim ſeu lucis eant, ſeu tempora noctis
Aëra peruolitant laruæ, ſed ludit imago
Lubrica mortales oculos. Audentius ergò
Circunfuſam aciem vultu imperioſus & ore
Alloquitur, clamans Deus imperat ite ſub orcum.
Quid vobis cum luce animæ Phlegethontis opacæ
Quid cum ſole? domus vobis abſcondita ab aſtris.
Vos immane nefas & ineluctabile nocti
Deſtinat æterna, primo vexaſtis ab æuo
Cælicolas diuos, At nunc in bella vocatis
Mille modis homines, tanta eſt inſania, tantus
Liuor, & indomito rabies tam dira veneno.
Ite ſub æternis flagrantem ardoribus orcum
Ite Acherontæas (Deus imperat) ite ſub vndas.

Præ-

Præcipites illi noctem subiêre profundam
Non aliter quàm post nimbos æstate serena
Circunfusa iugis frondentibus Apennini
Alba fugit nubes, quoties aquilonibus acta
Spargitur & subitò tenuem laxatur in auram.
Inter Hyperboreos axes Phœbumq; cadentem
Insula in extremo super arua Britannica mundo
Cingitur æquoribus vastis, vbi grandia cete
Magna mole natant, equitans vbi cærula delphin
Feruorem pelagi, & Neptuni nunciat iram.
Et quia solis iter fugiens discedit ab austro
Sydus ad arcturi, gelidaq; rigescit ab arcto,
A niuibus trahit hybernis Hybernia nomen.
Hic terra ingenti ore patens immane barathrum
Ad stygios trahit vsq; lacus, sub inane profundum
Mille per anfractus, via præcipitesq; per vmbras
Labitur, introrsumq; ruit sine fine vorago.
Indigenæ puteum appellant, Plitricius olim
Insignis pietate senex ea Barbara regna
Dum coleret, multa flexit prece numen Olympi
Vt nouus infernos fieret descensus ad amnes,
Quo absterrente genus duræ intractabile gentis
Perfidiam patrum exueret, veterumq; deorum
Ablueret sacro ritus in fonte nefandos.
Huc igitur passis veniens Audentius alis
Cum puero in ventos & in aëra tollitur altum.
Mox ingressus iter dulci sermone pauentem
Hortatur puerum liquido se credere cælo

Ne dubitet, neve horrescat per inania ferri,
Atque procul terras sub se spectare iacentes
Ne formidet, vti grauibus, qui corpora membris
Viua gerunt, sed eat tractum securus in omnem.
In sublime volans, iuuenis dum scandere Olympum
Credit, & ad superos aditu se emergere aperto,
Lætus abit, cœnamque sibi promittit in astris.
Ibant vt fugiens olim Minoia regna
Dædalus, atque mari nomen factura propago.
Iam superant nubes agiturque per aëra duplex
Sulcus, & inflatis si quando per æquora velis
Eurus agit classem, spumant à pectore fluctus,
Et puppim insequitur scisso caua semita ponto.
Aethereis loca iam subeunt contermina flammis.
Vndique aquæ terræque patent, sedet æquore in alto
Versicolor tellus, circum maria vndique latrant.
Pyrenæa procul niueo iuga candida nimbo
Prospiciunt dextra, & longæ caliginis instar
Boiorum Italiæque alpes, vbi vallibus imis
Semper hyems habitat, glaciesque æterna sub ipso
Solstitio & tristi quando canis æstuat astro.
Linquitur ad læuam regio, quæ terminat orbem
Gallaicæ gentis tumulo terra inclyta sancto.
Prætereunt Grauios, Cantabraque regna, superque
Iam tandem Oceani campos sine fine patentes
Est iter, ac volucri trans arua Britannica lapsu
Delati gressum inclinant Hybernica ad antra.
Iamque solo immissi vicina horrenda subintrant

Claustra domus, vbi perpetuo frigentia vento
Speluncæ obscuras pandunt caua guttura fauces.
Ignarus quò ductor eat, miratur ab alto
In terras puer ignotas descendere cursum,
Nec tamen audet adhuc interpellare magistrum,
Sed sequitur nutum senis officiosus ad omnem.
Continuêre gradum, genibusq; in marmore fixis
Aspergunt in fronte molam, Christiq; vocato
Nomine, circundant lustrali pectora signo,
Et taciti iunctis orant ad pectora palmis.
Mox iter inuadunt, quà se salebrosa per vmbras
Fert via, multiplici veniens in tartara flexu.
Horruit abstrusæ immanem telluris hiatum
Regia progenies, tremebundoq; incipit ore.
Sancte pater, quæ causa precor nos ire sub altam
Cogit humum? Cœli ne opifex me lumine cassum
Trudit ad infernas sedes, vbi Cerberus antè
Atria latratu complet tria guttura rauco?
Hei mihi quid sceleris viridi Deus imputat æuo.
Scis pater vt regni proceres, vrbesq; perosæ
Fratris in humanos fastus, animumq; seuerum,
Me quoq; consortem regni fecêre paterni.
Mox vt ad imperium tractus diadema recepi,
Etsi ætas illa est armis minus apta ferendis,
Mens fuit asserere immensum quæcunq; per orbem
Regna tenent Mauri, quæ gens Othomana subegit,
Vsq; ad Hyperboreos montes Riphæaq; saxa,
Et validam Ægæo classem vectare profundo,

Ac

Ac superare armis decus, aut æquare, paternum.
Audieram magnum Froilam, fortemq́; Ramirum,
Audieram Alphonsos, & nomina magna per orbem
Ferrantis, proauosq́; alios, qui laude superba
Clara per ora virûm volitant, senuisse sub armis,
Et maiora fide potuisse fidelibus ausis.
Hæc mecum puer audaci sub pectore voluens
Ad par Martis opus magna ambitione ferebar.
Iam toruis Arabes oculis, Maurosq́; videbam
Infensus populo infami, gentemq́; perosus
Barbaricam, ritusq́, feros ac perfida corda.
Mors prohibet cursusq́; ævi fraudata iuuentus.
Forsitan hæc mentem pietas animosa superbam
Arguit, & vicio datur esse ferociter ausum.
Num illicitum, pater Audenti, Saracena tumultu
In regna armigero, atq́; odijs capitalibus ire?
Sic ait, At senior teneris miratus in annis
Tam regalem animum, tam fortia corda, fidemq́;
Tam validam. Frustrà trepidas caua tartara dixit.
Pone metum, neq́; sollicitet te improuida cura
Chare puer, latos Erebi non tendis ad amnes,
Clausa vbi terrifico tormenta æterna profundo
Sub quibus infœlix ardet Cilianus, ob ingens
Id facinus quo tristis adhuc Hispania languet.
Namq́; vbi cognouit violatum à rege pudorem
Virginis, infamemq́; dolum, correptus acerbo
Flammantis rancore animi Maurusia rursum
Aequora traiecit, Saracenaq́; venit in arua.

Cordaq́;

Cordaq́ sollicitans gentis furibunda superbæ
Duxit in Hesperiam Numidis de saltibus hostem.
Talibus auxilijs agros populatus & vrbes
Antiquum euertit solium, grauiore flagello
Vltus adulterium, vindex sceleratior ipso
Corruptore, minus crimen maiore piandum
Esse ratus, semel Hesperiam pessundedit omnem,
Impius in patriam, in reges, in templa, Deumq́.
Tartara & inferni carcer Iouis vnde reuerti
Non datur, immanes animas quibus vltima luxit
Cœlesti sine luce dies prædantur, & atris
Infodiunt latebris, quibus Iscariotes ab alto
Pendet adhuc scopulo, volitansq́ per aëra Simon,
Infamis magus, & lucri execrabilis author.
Vapulat hic velut æternis immobile saxum
Ictibus expositum Pellæi infamia Nili
Arrius, hic gemina ducens ab origine mundum
Latrat in obscuro Manes absconditus antro,
Eunomiusq́ Deum lacerans, & tota sub orcum
Hæresiarcharum soboles intrusa latentem.
Præsidet his Machometus Arabs, Agarenus in orbem
Missus ab his olim regnis & in ista reuersus
Regna iterum. Nam dij veteres cùm surgere gentem
Christigenam, ritusq́ nouos inolescere templis
Conspicerent, petière domum Plutonis opacam.
Hic vbi secretis arcana silentia rebus.
Cùm tandem super imperijs agitata fuissent
Multa reformandis, sceleri modus iste repertus

Rex

Rex & tartarei populus cum patribus orci
Sanxit auernali mittendam a sede Megæram.
Quæ modò concepti fœtus in corpora furtim
Se insinuans, sic formet opus, sic temperet artus
Vt mens si qua domum fluat intratura recentem,
Inueniat clausos aditus, & inhospita tecta.
Ipsa sed in membris habitans alimenta per omne
Corpus agat, foueatque altricem in corpore vitam
Nec sit homo, sed membra hominũ sub imagine crescãt,
Dum redit intereà crudi fœda vmbra Neronis,
Nam neque tartareis inuenta nocentior antris,
Addita dirarum numero, suffecta Megæra est.
Ad patrandum igitur facinus sata nocte profunda
Venit, & ingenio vafro, immani, atque cruento,
Fit Machometus, atrox hominum violator, & armis
Et ficta pietate potens, vt mobile vulgus
Ad se illexit opes cumulans, noua bella parauit.
Ausus enim Romæ imperium tentare proteruo
Ingenio, audentem sumptis Heraclius armis
Terruit, & forti Nabathæam milite gentem
Fudit, vt arentem Libyæ solet auster arenam.
Cladibus his non est rabies sedata, quod armis
Non valuit, fraude aggreditur, furor impius astu
Tectus ad aucupium vulgi totam appulit artem.
Congressus fugit humanos, cadit horrida mento
Cæsaries, pallet facies, stygiumque colorem
Induit, obscuram subeunt caua lumina frontem.
Colloquiumque Dei simulans de valle profunda

More Numæ conficta refert oracula vulgo.
Artibus his fretus diuinam inuertere legem,
Deprauare fidem, Christiq; inuadere regnum
Cœpit, & hinc totum pestis noua venit in orbem
Corripiens Asiæ populos & Punica regna,
Finibus à Mauris, nubes vbi sustinet Athlas,
Vsq; ad inundantes Nilo stagnante lacunas.
Vipereum genus hoc igitur, sobolemq; Megaræ,
Cui pater atq; Deus Pluto est, contundere bello
Et delere iubet pietas, non quærimus ergò
Tartara, nec tanta scelerum caligine sordes.
Namq; vbi verbipotens sacroq; salutifer ore
Sontem animam fando instaurat, damnata sacerdos
Tartareæ serat antra domus, adolenda supersunt
Supplicio tibi pauca leui cum mitibus vmbris.
Quod verò in Libycas gentes ea tanta parabas
Bella animis imberbis adhuc, à sanguine regum
Magnanimo, forti, excelso, genus indicat ortum.
In sobolem transire patris cum semine virtus
Sæpè solet, refertq; satus quo qui q; parente est.
Adde quod auditæ laudes, & clara parentum
Facta mouent animos, generosaq; corda nepotum
Sollicitant, & calcar habent, abiguntq; veternum.
Id voluisse satis, quoties infirma reluctant
Membra operi, toties operi par sola voluntas.
Hæc senior. Contra proles ita regia fatur,
Postquàm corda metu paulum sedata remisso.
O pater, humanas si noxia corpora mentes

Sola

Sola hebetant, quæ me fluxa compage solutum
Nescio qua segnem grauitas & inertia lentum
Reddit adhuc, & adhuc curis mortalibus angor.
Ante oculos est mœsta domus, suspiria matris
Audio, & ex animo nunquam discedit imago
Germanæ dilecta meæ, iactura remordet
Imperij rerumq; frui quibus antè solebam.
Pastor ad hæc, hominum genus ad cœlestia natum
Regna, per illecebras & blandimenta volutum
Aßiduè, sibi complexis Vulcania nodis
Vincula circundat, quibus irretita furorem
Mens bibit, & tandem Plutone imbuta maligno
Desinit esse sui compos, & libera quondam
Fert seruile iugum, patiturq; inuita tyrannum.
Illecebris sensum blandis ingressa voluptas
Vincla facit, longæuo vsu concreta libido
Plumbea fit moles, & ineluctabile pondus,
Quo impellente labant animæ, populata medullas
Corporeas, animum pestis complectitur omnem,
Ista (vocant habitum) labes ita corripit acri
Morsu hominem, vt raptam mentem non deserat antè
Quàm Styga & inferni transmiserit æquora ponti.
Mens ideò nunquam mundi melioris ad arcem
Libera se attollit, nisi cùm vexata malignos
Exuit affectus, colubrumq; imitata, reliquit
Inter saxa cutem antiquam, & terrestre veternum.
Luctisoni tandem defuncta laboribus orci
Euolat ad superos, cursuq; adit astra secundo.

Tum

Tum demum patris ora videt, tum dulcia libat
Pocula, tum dapibus licet indulgere beatis.
Vidisti cùm nube carent, quo sydera cultu
Quo splendore micent? decor ille nitentis Olympi
Prædicat id pulchro qui circuit omnia mundo
Immundis non esse locum, scelus antè piari
Est opus, ad superos opus est sine labe reuerti.
Hoc igitur commune iter est ad Olympica regna
Est tamen & sine multiuijs ambagibus orci
Semita, quæ ad cœlos recto vehat ardua gressu,
Sed paucis concessa, quibus fuit aspera virtus
Supplicium fraudans Genium, & petulantia frenans
Corda, premens omnem affectum, resecansq; furorem
Fomitis à prima venientis origine patrum.
Qualis in insigni terræ Drepanensis alumno,
Qui viuens Albertus erat, Trinacria lumen
Hoc terris illustre dedit, sydusq; decorum.
Tanta viri probitas, vitæ excellentia morum
Integritas & fama omnes diffusa per vrbes
Credi hominem non terrestrem, sed ab æthere lapsum
Fecit, & esse illo diuinam in pectore mentem.
Qualis in his qui vel flammis vel sanguine fortes
Pro Christo fudere animas, vt magnus Olympi
Ianitor, & fidei scutum impenetrabile Paulus.
His benè de Christo meritis aperitur Olympus
Sponte sua, primo bifores à limine valuæ
Vltrò abeunt, alacri vultu penetralia pandens
Ianitor hos agit ad solium sublime Tonantis.

His datur extemplò Elysium fugiuntq; per auras
Nubiuagis similes aquilis, nos pondere pressos
Concretæ telluris adhuc ad limina mundi
Aspirare nefas, per humum vestigia ferre
Cogit onus, more altilium, quibus vnica moles
Ventris iter sublime negat, segnemq; volatum
Reddit, & alato vetat ire per aëra tergo.
Rerum opifex igitur terram miseratus inertem
Segniciemq; hominum tantam, tenebrosaq; corda,
Casibus humanis etiam post fata reliquit
Auxilium: Iaciens etenim primordia rerum
Antrum horrendum ingẽs terræ in penetralibus altis
Constituit, quæ sint sceleri instrumenta piando.
Huc animas habitum vitæ & telluris olentes
Destinat, & duplici tetram medicamine nubem
Dissipat antiquæ noctis fomenta tenebræ
Prima duæ, nam solecarent, qui lucis & vmbræ
Rector, apud superos duodena perambulat astra.
Sed neq; viuentem nouêre Trinominis æthram
Lucis ab humano iubar impenetrabile visu,
Quem dixêre Deum, solo qui sydera nutu
Torquet, & in vacua terram ac mare sustinet aura.
Est duplex tormentum aliud quod verberat acri
Supplicio ægrotantem animam, nam frigora & ardor
Sunt tranan da semel contis per flumina quinq;
Quinq; salutaris referentia vulnera Christi.
Christus enim magni semen cœleste parentis
Quinq; redempturus zonas telluris & vndæ,

Vulnera

Vulnera tot passus, verum quibus altius hærent
Hæ maculæ, quoties opus est, vada liuida sulcant.
Hoc duplex curandæ animæ medicamen ab alta
Consilij patris æterni ratione repertum est.
Namq; hominum scelus à sensu compressa voluntas
Concipit, atq; malo duplex de semine proles
Gignitur, aut nimium stimulis vrgentibus ardet,
Igne calens stygio, legumq; repagula frangit,
Aut residet torpens & inerti languida somno,
Et quasi lethææ perfusa liquoribus vndæ,
Tristis opaca iacens, fracto nihil inchoat orsu.
Omne quod eneruj torpore oppressa voluntas
Segniter omisit, per frigora transit & vndas.
Quod succensa nimis saliente libidinis æstu
Præcipitauit opus, flammis aboletur & igni,
In tenebris vbi nulla dies, sed pallida semper
Nox, vbi nec flammæ, neq; sol, neq; sydera lucent.
Sunt quædam maria immensis latißima campis,
Quæ sepelit latè glacies æterna, geluq;
Perpetuum, quali astricta est Saturnia Tethys,
Frigenti subiecta polo, subiecta pruinis,
At niuibus, dura aßiduis aquilonibus, ora
Inuia remigus, & semper inhospita nautis.
Venti, amnes pluuiæq; ruunt, ruit horrida grando
Increpitans, circumq; rapit niger omnia turbo,
Nam nec Hyperboreis niuibus, cùm gutture vasto
Sibilat hibernus Boreas, deserta Getarum
Sic inuoluit, apud Rhodopen, quæ separat agros

Pellæos à Thrace solo, labuntur ab austro
In Boream nebulosi amnes, piceæq; lacunæ.
Verum vbi cliuoso voluuntur flumina cursu
Lustrandis vada sunt animis, vbi colligit, vndam
Ingenti sentina lacu, sunt regna profundæ
Mortis, & in medio Belialia tartara mundo,
Sunt loca flammarum sine fine patentia vastis
Aequoribus, maiore sinu, quam Gallia quanquam
Gallia diffusum latè circunferat orbem.
Nunc etenim subter Gallos & Celtica regna
Imus, vbi iuga bellipotens ruit inuia Pœnus
Hannibal, & iunctas equitauit nubibus alpes.
Omnia quæ flammis, quæ sunt alimenta calori
Pinguia sub terris, illuc delata feruntur
Et secreta meant perspiramenta, viasq;
Quas aperit natura operi famulata seuero.
Huc picis huc Malthæ veniunt, huc sulfuris amnes
Huc olei fluor, huc penetrans Asphalticus imber
Manat, & ex istis confusum est omnibus æquor.
At Deus iniecit flammas, secuitq; patentes
In tellure aditus, quibus huc & nubibus auster
Atq; procellosus Boreas & nimbifer eurus
Ac zephyrus comitesq; ruant, & surgere iußit
Vndiq; perflata immissis incendia ventis.
Sed nebulas accensa palus attollit, & ignem
Nubibus inuoluit piceis, globus ater & vnda
Cæca, vaporantis tenebræ sub fornice nigro,
Huc illuc vaga proserpens vbi nulla reperta est

Ad superos via, contorto in se vortice flammis
Incubat & densa inducit caligine noctem,
Noctem, inquam, latè extensam, longèq́ vagantem,
Sed dubiam flammis sub nube ferentibus ægram
Incertamq́ diem, vix vt præsentia cerni
Ora virûm fas sit, notosq́ agnoscere vultus.
Nigra dies, nox alba, chaos facit æquore toto.
Continuè inclusi lento sub gurgite venti,
Quos spirare palus viscoso imperuia tergo
Non sinit, indignati altos pulso æquore montes
Nisibus attollunt validis, sublata dehiscunt
Dantq́ aditum vada fracta, volant magno agmine venti.
Omne solum tremit, atq́ tonat, sinuosa reclamant
Littora, torua cauis Echo procul assonat antris.
Adde quod excocta flammis testudine semper
Saxa pluunt, quæ illisa focis incendia magno
Cum strepitu caligantes iaculantur in auras.
Irritati ignes strident, & fulmina noctis
Terrorem ingeminant, altoq́ obscura boatu
Fulmina & antra sonant toruum, ruere ardua dicas
Culmina cœlorum, & fractis totum axibus orbem.
Inarime nihil est, Prochyte nihil, Aethna caminis
His collata licet Siculo coniuncta Peloro,
Littora transiliens flammarum, vndante volatũ,
Porrigat in fines Italos caput æquora suprà,
Et veluti si vero aliquis puerilia bello
Ludicra si Troiam Marti componat equestrem.
Vix sinit atroces gemitus audire dolentum

Hic fragor,& densum ac voci impenetrabile cœlum
Per vada lenta trahunt animas merguntq; premuntq;
Implicitas fundo terreni immania Ditis
Agmina,quæ obscuro genitor præfecit Auerno.
Et quanquam sit frigus idem per frigida,quanquam
Ignea sint ijsdem flammis loca torrida semper,
Pro meritis tamen hi grauius plectuntur,at illi
Mitius,vt quoties sub eodem corpora sole
Multa iacent terris,minus hoc,magis æstuat illud.
Talibus inferni recitantem arcana profundi
Marmoreo pallore rigens Recharedica proles
Insequitur gelidæ per opaca silentia noctis,
Affaturq; ducem.Postquam sic stellifer axis
Atq; Dei rebus dominans immobile fatum
Fert,stygios tranabo amnes contagia ponam.
Cuncta feram,neq; supplicium commune recuso.
Sed te,diue pater,per numina sancta precamur,
Quis modus in pœnis?& quod solamen in orco?
Exilio quis finis erit,nullam ne relinquit
Cœlorum regnator opem sub nocte sepultis
Regni Acheruntei?forsan clementia summi
Tanta patris surda miseros ita præterit aure?
Sic memorans ibat,curisq; ardebat amaris.
Cui senior,quid adhuc vano sate sanguine regum
Corda metu lanias?& sub tellure videbis
Dulce aliquid,communis amor Deus omnia dulci
Suscipit affectu,blandisq; amplectitur vlnis,
Nec facit has odium pœnas,sed amata suorum

Vtilitas

Vilitas quo stelliferos vt tollat in axes
Expiat, atq; situm flammis abradit inertem.
Nil tibi cum duro imperio Plutonis auari,
Qui semel absorptas non euomit amplius vmbras.
Hæc loca quo tendis non sunt vexanda tumultu
Perpetuo, non sunt vt in imo tartara fundo,
Arbitrio turbæ infernæ concessa furenti.
Nulla hic Alecto, nulla hic bacchatur Erinnys,
Cerberus hinc latrator abest, vesania Ditis
Hinc exclusa. tenent hæc regna Cathartica diui
E magnis diui æthereæ primatibus aulæ,
Cum Stephano bis septem alij, quos pronus ad aram
Inter verba silens profert arcana sacerdos.
Sunt tamen & lemures, sed nil crudeliter audent.
Nil temere inuadunt: iussi ad tormenta ministrant.
Diui vmbris adsunt pauidis, & sæua Satanum
Corda vetant toto in miseras sæuire veneno.
Pone metum, semel ire satis, delebitur vno
Quicquid labis habes quicquid mortale natatu.
Eia age, chare puer, semen regale memento
Quo ceptum teducat iter, via tendit ad astra
Qua graderis, iam stellanti deuotus Olympo
Obscœno das terga luto, tua cymba quietos
Nauigat in portus, vbi tempestatibus vnda
Libera, per nullas vnquam reditura Charybdes.
Nam nec vt Alcides Alcmenæ filius olim,
Vt facunda canunt veterum mendacia vatum,
Pelides ve tuas iterum remeabis ad oras,

Mortales vbi cum brutis communia tecta
In putri tellure habitant, sed scandimus orbes
Aethereos, vbi cum diuis in vertice mundi
Sunt læti sine fine dies, vbi regna videbis
Illa æterna Deum tranquilla in pace tenentem.
Vt superos igitur videas, dubitabis auerni
Per faciles semel ire vias? audiuimus olim
Plerosq; vt Tuscum Tyberim, Romamq; viderent
At breue congestas moles ad marmora tempus
Extremos venisse Indos, qui littora cancro
Qui Libræ subiecta colunt, venisse supremos
Aethiopes, vbi solis equos in cornua surgens
Aegoceros verso cogit discedere plaustro.
Membra trahens vix ægra senex quater orbe peracto
Nunc tuus ad ripas auus est appulsus, & vncis
Saxa tenet manibus, prensaq; elabitur alga.
Illum, inquam, qui Marte graui bella aspera gessit
Impiger, & primæ exultans ardore iuuentæ.
Mox placido pacis studio meliora sequutus
Ocia, composuit mores populisq; redactis
Ad patrias leges morti concessit, & inter
Cocyti versatus aquas festinat ad astra.
Ipse viæ moderator erit, tranabitis ambo.
Post vbi perfecto traieceris æquora cursu,
Adueniam, cœliq; iterum te in luce vid bo,
Mellifluo gaudentem animo, nec tempora longas
Illa moras facient, tunc me de sede reuersum
Aetheris aspiciens læto amplexaberis ore.

Et

Et tandem æthereo mecum potieris Olympo.
Talibus anxietas iuuenis restricta subinde
Soluitur, atq; acres stimulos altumq; dolorem
Extenuans tristi mentem languore sepultam
Erigit, ac tenebris curarum emergit opacis,
Vt solet hybernis tandem de nubibus aër
Sopitis exire notis, cùm verè tepenti
Martius Athlantem Zephiris afflauit, & hortos
Hesperidum, leniq; gelu distemperat aura.
Læta magis fari iuuat, atq; informe iacentis
Scrutari telluris onus, rerumq; latentes
Discere sub terris causas, & pascere mentem
Dulcibus alloquijs, animumq; extendere circa
Naturæ secreta altis adoperta latebris.
Suspiciens igitur proles ita regia fatur.
O pater, hanc massam informem ornatuq; carentem
Et chaos istud inops lucis, num credere dignum est
Absoluisse Deum vel contempsisse? repugnat
Tam celeri, moles rudis & confusa, magistro.
Patris opus naturæ recens nil pendere visa est
Has tenebras, & in hoc sese exhibuisse nouercam.
Per situosa cauis atq; aspera cotibus antra
Nox æterna silet, cruda atq; immania saxa
Fruge carent, neq; terrigenis animantibus vsum
Suppeditant, cœli radijs imperuia fœtum
Ferre negant, sed torpet iners ignauaq; tellus.
At contra æthereos orbes & sydera tanto
Lumine, tam eximia specie, tam diuite cultu

Finxit, vt hæc forma locuples opulentia matrem
Prodat, & in tanta pietas effulgeat arte
Quis decor auroræ? Veneri quæ gratia? quantus
Fulgor in aspectu solis? noua luna venustis
Cornibus accensam fraterno lumine frontem
Erigit, & pulchro graditur per sydera vultu.
Nocturno quæ forma Ioui, quis in omnibus astris
Splendor & ornatus? quot se via lactea flammis
Induit, extremis oriens à finibus austri?
Et gelidam prono quærens Erymanthida lapsu?
In partum natura igitur fœcunda priorem,
Segnis in hunc, steriles quasi fastidita sub vmbras
Tellurem infœlix opus abiecisse videtur,
Et raptam ex oculis cœco immersisse barathro.
Tum senior sancta ora mouens primordia rerum
Incohat & veteres mundi reminiscitur annos.
Cùm pater hanc molem cœli, terraq́;, marisq́;,
Conderet Archetypi ducens ab imagine mundi,
Cuncta prius confusa rudi produxit aceruo.
Mox opus amplectens, calefactaq́; viscera flatu
Viuifico penetrans, syncera ac lympida primum
Corpora, diuinoq́; magis vicina decori
Sustulit, hinc cœlorum orbes molitus & astra.
Indè iterum meliora tulit flammamq́; vocauit,
Quam Phœbi germana leui circumuolat axe.
Materiam rursum subigens, quod sanctius hausit,
Mobilis aura fuit, quæ fusa sub ignibus aër
Dicitur, & circum Glauci maris ambulat æquor.

Qui

Quæ superest massam humentem fluidumq́ liquorem
Et quasi pingue lutum secuit, defluxit in vndas
Pars obscura minus, pelagusq́ impleuit & amnes.
Altera pars tellus, quæ pondere pressa sub alto
Aequore delituit fuso super vndiq́ ponto.
Sed pater humanum exilium fraudemq́ futuram
Præsago recolens animo super æquora tractam
Extulit & pelago statuit confinia circum,
Littora concedens, vt cùm vexantur ab austro,
Longius excurrant fluctus æstuq́ refuso
Excrementa abigant, rursumq́ reciproca verso
Refluat vnda salo, positis in littore cenobis.
Scilicet vt vasta mole exonerata profundi
Terra hominum genus atq; feras, nemorumq́ virentũ
Pasceret omnigenas stirpes, alimentaq́ iactis
Annua seminibus materna educeret aluo.
Non ergò artificis vitium primordia mundi
Læsit, vt obscurum hoc, generosum euaderet illud,
Hoc ars, hoc ratio, operum natura poposcit.
Mente creandarum Deus exemplaria rerum
Seruat, & æternis in se videt omnia formis,
Et quo quicq́ modo fieri, quo limite claudi
Possit, & in rebus nunquam labatur agendis.
Sub tellure vapor duplex telluris & vndæ.
Fumus vterq́ leuis, rarum atq; volatile corpus.
Aret hic vt tellus, madet ille simillimus vndis.
Hæc infirma prius, visuq́ incognita, sed cùm
Sole carent agitata furunt, tum motibus alpes

Aëreas

Aëreas quatere insolitis, & viscera terræ
Irritare graui impulsu, reserare cauernas,
Eructare solent fontes, ignotaq; claustris
Flumina disiectis, includere vallibus altos
Sæpè lacus, sæpè & veteres restringere cursus
Amnibus, vt moles dederit conuulsa ruinam.
Omnia quæ ignarum credit miracula vulgus.
Hinc rores, pluuiæq; cadunt, gelidæq; pruinæ
Gramineis inimicæ agris, ventiq; niuesq;.
Atq; boum vanos grando euersura labores.
Adde cometarum ardores, qui bella minantur,
Et regum interitus, adde ore tonitrua rauco.
Adde procellosis sata fulgura nubibus, adde
Fulmineas Iouis arma faces, & hiantia campis
Chasmata proscissis, stygiam penetrantia noctem.
At quia congressu in longo data copia fandi,
Altius hæc repetam magni primordia mundi.
Quinq; catenatis inter se viribus, vndè
Cætera quæ viuunt vitæq; carentia sensu
Corpora fluxerunt, tellus, mare, ventus & ignis.
Aether, & astrorum vires, & Olympica virtus.
Quattuor in pugnam coëunt elementa, modumq;
Non habet æterno flagrans discordia bello.
Perpetuum certamen agunt, opus omne caducum
Si cœli consensus abest, labor irritus omnis
Quem malè fortunant aduerso sydera vultu.
Sydera coniungunt radios, & lumina miscent
Mille modis, nam mille modis ille arduus astra

Motor

Motor agens famulos operas dispertit in omnes.
Mars ignem, Saturnus humum, mare Luna gubernat,
Iuppiter aëreos tractus, Venus ignea causas
Allicit in coitum thalamis præfecta maritis.
Sol concepta fouens coquit & maturat alendo.
Mercurius consummat opus, formasq; ministrat,
Et vitas animantum omnes, animasq; minores.
At solus nobis animos Deus æthere ab alto
Inspirare potest, animis ea gloria nostris.
Orbis imaginibus rerum stellatus & ignes
Quos lucere polo videt, hinc Mareoticus auster
Caspius hinc Boreas, & cùm sublimibus alto
Aethere, sol decurrit equis & frigida quando
Subter humum gradiens tacitæ facit ocia nocti,
Viscera terrarum subigunt, operamq; creandis
Assiduè indulgent, reparentur vt omnia rebus.
Ire polos natura iubet, modò sydera torquet
In Boream, modò in Aethiopes, mora nulla citatis
Orbibus, altrices penetrant sola & æquora flammæ.
Talibus armantem nascentia viribus astra
Metantemq; domos superûm prospexit ab vndis
Quarta oriens aurora Deum, cùm sydera Titan
Aureus octauo radijs accenderet orbe.
Hinc variæ telluris opes, & gloria frugum
Diuersis diuersa locis. Externa relinquam
Externis, nonnulla obiter nostratia tangam.
Tarnus aquas vehit auratas, insignia docti
Mœnia Tolleti fulua Tagus ambit arena.

Adde locupletem Sicorim, qui cingit Ilerdam.
Adde Numantinæ Durium decus vrbis, & ipsum
Aitura, ducentem gelidis è cautibus aurum.
Nec te transierim, populis quam fama duobus
Depositæ fecisse odijs obliuia Lethe.
Hæc vada cœlorum radijs afflata secundis
Auriferos prima sorbent ab origine fontes.
Nec Chalybum minor vsus aquis, nec Bilbilis amnem
Fama minor celebrat, quamuis non aurea voluant
Flumina, sed rigido Marti famulentur & armis.
Singula quid referam? labuntur in omnia flammis
Sydera mobilibus, subeuntq; per intima mundi
Viscera & omne solum, latebras, & inertia saxa,
Fruge aliqua insignire parant, nec inutile tanta
Est in mole aliquid, seruit mortalibus omne
Hoc opus, & Deus ipse homini se accommodat ipsum.
Flecte oculos, squarrosa vides & olentia saxa,
Igne vbi concepto nebulas liquentia voluunt
Sulfura, vt Aemathijs oriens Scaptensula campis?
Fonte sacer tepido genitus caua marmora subter
Cursibus increpitat longis liquor altius, omnem
Extit pare potens morbum, quo frigidus imber
Vertice dilabens ægros circumligat artus,
Labitur in Lygures & cinctam montibus altis
Effusis humectat aquis, & nominat vrbem.
Nanq; ibi suspenso riuus facit inclyta cursu
Balnea, saxosi clarum decus Apœnini.
Hic lapis argenti squammis armatus, & auro

Asper

Asper, opes ditemq́ soli pronunciat alvum.
Stellifer orbe suo qui continet omnia mundus
Vim occultam dedit his tenebris, opulentia cœlo
Exit, & omnipotens terras fortunat Olympus.
O regnum quod Maurus Iber iam sæcula septem
Iniustis premit imperijs, maris æquora circum
Herculei, quanto pollet glebæ vbere, quantas
Condit opes tellus, vbi longa volumina Bethys
Flectit, agens humiles Malacensi à littore cymbas.
Hæc memorans gelidis senior sub montibus ibat,
Cum sonitu, puer insolito perterritus, inquit.
Heu quisnam fragor obscuris immurmurat antris?
Iam ne Erebi sumus in foribus? Iam nunciat orcus
Illa horrenda pater, Stygis illa ardentia tecta
Hoc strepitu? Padus est, Padus est Audentius inquit.
Ingredimur fines Italos, sub montibus altis,
Incipit, & saliens prærupti è vertice saxi
Vnda abit in præceps, fundoq́ illisa per antrum
Mugit, & irrorat pluuiali aspergine cautes,
Mox fugit Italiam versus, ferturq́ citato
Amne per Insubres, Adriamq́ humilemq́ Rauennam
Montanis loturus aquis, & flumina vasto
Multa sinu Adriaci laturus in æquora ponti.
Gallia pars prior Italiæ supereminet, olim
Cognomen sortita togæ, noua nomina gentis
Accipit à cultu Scythicæ, cui plurima torua
Barba feri argumentum animi pendebat ab ore.
Tenditur ad lauam magnis Germania campis

Ocea-

Oceanum Boreamq; petens, vbi littora Cimber
Incolit arctoum longè porrecta sub axem.
Sed Deus hoc latus Italiæ circundedit altis
Molibus, vt Rhenus cursu violentus, & vnda
Præcipiti Rhodanus procul excludantur & Ister,
Nam coniuncta Pado fierent tot flumina vastum
Aequor, & absorptos tegerent maria vndiq; campos.
Hic albæ ductæ a niuium candoribus Alpes
In cœlum capita alta leuant, de cautibus imis
Exiliunt magni rauco cum murmure fontes
Impleturi amnes rapidos, hinc Larius ingens,
Hinc vitreis Ticinus aquis, hinc montibus altis
Ollius erumpens, & leni Mincius vnda.
Ipse satus patre Benaco per pascua serpit,
Et Mantoa sinu complexus mœnia, magno
Eridani se iungit aquis, vbi fama Leonem
Vandaiicas placasse iras, odiumq; tyranni.
Hinc Athesis syluis oneratus & abiete, rauco
Impete præcipitat cæso vada conscia Cimbro.
Multiiugo contra dorso Apœninus in auras
Editus, & longo fugiens per nubila tractu
Diuidit Italiam, populiq; vtrinq; feroces
Circumhabitant, quà Barbarico pertunditur austro
Sunt Lygures, sunt Tyrrheni, fortesq; Latini,
Gens regum diuumq; ferax vbi Martia Roma.
Qua nulla vrbs toto dominata est latius orbe.
Et campanus ager, cui vestro sanguine reges
Imperitant vsq; ad Calabros Siculamq; Charybdim.

Quæ videt auroram fluctus agit Adria vastos.
Qua latus obuertit gelid s Aquilonibus altum
Veliferas vehit effuso Padus æquore puppes.
Et sinuosa trahens flexus vestigia ripis
Frugibus egregias operumq; laborib us vrbes
Alluit, Alpina tumidus niue sæuit, & ira
Impatiens fracto in virides ruit obice campos.
Non eius comitamur iter, Phaëtontidis vndas
Iamdudum insequimur, lati vada curua secundum
Linquimus Aemylium dextra, Venetumq; sinistra.
Sed iam conuerso in montem deflectimus antro
Flamminiam subteruecti, collemq; subimus
Vnde ruit saxosa iugis Claterna nuosis.
Hinc Aponi fons ille vetus toto inclytus orbe,
Qui meminit iactam Romano à Cæsare sortem,
Exit in Euganeos colles, fluuiumq; calentem
Sulphure, porrectis in cœlum è montibus haurit.
Nec procul hinc Hetrusca vado Cæsena tepenti
Voluit aquas, & fumiferum pluit vndiq; rorem.
Flecte oculos, viden egr ssum de marmore fontem
Nitroso sale conditumq; per sulfura longum
Flectit iter, cursumq; itans sea cendit & ignem
Concipiens exit gelidos vbi Felsina montes
Mittit ad Hetruscos, austriq; tepentis ad axem.
Terra metallorum genitrix, & mater aquarum,
Et thesaurus opum, nutrixq; vberrima frugum.
Naturæ genitale aruum, sub principe diuûm
Vna ingens domus est mundus tegit omnia cœlum

Latius,& magnis elementa amplectitur vlnis.
Sub cœlo minus ampla leues tentoria flammæ.
Aura maritalis thalamus,maris vnda cubile.
Acta viri,tellus coniunx,Deus omnibus auctor.
Ipse sedens alta cœlorum in puppe gubernat
Quâ libet intorquens dextra omnipotente carinam.
Nam Deus est immensa,omni sine corpore simplex,
Viua,æterna,potens,vigilans,diffusa per omnem
Corpoream molem ratio simul omnia quæ sunt
Quæ in caussis ventura latent,quæ sustulit ætas
Iam finita,in se cernens,æquabile cunctis
Numen,& affectu vacuum,dum conderet orbem
Ista maritauit,fœtumq; parauit ad omnem.

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER II.

Alia grandiloquo memorans Auda-tius ore,
Vmbrosum carpebat iter, cùm turba repentè
Ingruit à tergo increpitans, velut a-gmen aquarum
Quas Boreas nymbosus agit,vel turbine rauco

Aphri

Aphricus, in summos iaculatus fulmina montes
Sub stitit admirans senior, vultuque seuero
Cogitat, obseruatque oculis ac pectore firmo
Tam grauis euentum strepitus. Ruit ecce ferarum
Effigiem vestita cohors, crebroque coruscans
Igne tonat, pars ora canum: pars ora luporum
Porrigit in longos rictus, terga hispida, toruum
Lumen, & astricti lato sub pectore ventres
Pubeterus, tortos caudæ sinuantur in angues.
Et quanquam iuuenis tali duce & aspice tanto,
Innocuum cognoscat iter, tamen horret, & alto
Corda gelu tremuêre, pauens ex aggere sese
Proripit extemplò, & visu non sustinet vmbras
Terribiles, raptoque oculos inuoluit amictu.
Et quorsum fragor iste pater, quid auernicus, inquit,
Hic sibi vult chorus? atque ferarum hostilis imago?
Tum senior, quæ tanta tibi vesania clamat
O Vulcane? pios manes tam atrociter vrges,
Quos pater vnius cursu trieteridis acto
Transferet in superos? Non sunt Mauri ve Arabes ve.
Quos rapitis genus est nostrum, video ora liquore
Tincta sacro, fideique agnosco in pectore signum.
Pignus habent cæli, nec sunt ad pabula Ditis
Progeniti, nuper nostris cecidere sub armis
Dum iacit excelsa contos Eliberus ab arce.
Parce piæ genti. Persas prædare Syrosque,
Immanes prædare Arabos, permissa furori
Illic lora tuo. Quos non dignatur Olympus

Luce sua, procul eiectos concedit Auerno.
Non secus ac memorant aquilam detrudere nido
Pignora, quæ nequeant acies attollere in orbem
Solis, & atherei quibus est graue lumen Olympi.
His perculsa cohors, vt contemplata decorum
Maiestate senem, fugit pede concita verso.
Non secus ac damæ plebs indefensa fugaces
Aut imbelle pecus lepores, cùm forte leænam
Vel Spartam vidêre canem, conuersa repente
Præcipiti dant terga fugæ, preßisq; subintrant
Auribus obscuri nemerosa silentia saltus.
Tum senior dux ille chori furialis acerbus
Dum stabat Iouis imperium, dum falleret orbem
Et Venus & Mauors, & cætera turba deorum
Antè hominum sacro reparatam sanguine gentem,
Mulciber & Vulcanus erat qui sæua Tonanti
Fulmina cudebat, Lemni regnator, & Aethnæ.
Nunc rapit errantes animas, quæ corpore functæ
Aërium per inane volant, comes additur illi
Antiquus niger ora Sterops, & fauce cloacam
Semper olens Brontes, oculis & nare Pyracmon
Flammeus, & clamans lato ferus ore Boaphon.
Monstra horrenda animas gaudent terrere minando,
Seu stagnum lustrale petant, seu perdita regna
Ditis, & æternis vlulantia tartara pœnis.
Nec solum hos crede in similes exire rapinas,
Quotquot erant olim falsi, Ioue principe, diui
Agmina mille volant, cuneisq; per aëra factis

Sorte datas gentes adeunt, hi pontica regna,
Hi spoliant Mauros, alij prædantur Erembos.
Assyrios alij penetrant, atq; Indica longè
Oppida, nil tutum est, campos montanaq; lustrant,
Concutiunt nautas, tempestatumq; procellis
Inuoluunt freta, tellurem populantur, & auras
Irati vento inuadant, conuellere montes
Est animus, nisi crudeles compesceret ausus
Vis superûm, terram rabies infrænis & omnes
Terrigenas iampridem alto immersisset auerno.
Quod possunt scelus omne modis in pectora miris
Insinuant, docti varias effingere formas.
Et quoties opus est auras in corpora docti
Cogere, mentiri, ambiguis illudere verbis.
Hæc ex orbe dolis prædam atq; amplissima toto
Furta legunt, vi, blandicijs, & fraude potentes.
Non aliter quàm si hostiles populator in agros
Cum Bellona fremit, Martisq; licentia regnat,
Miles eat, turmisq; hominum pecudumq; coactis
Exultans redeat fastu in sua castra superbo.
O pater (adiecit iuuenis) vetus ista deorum
Progenies hominum ne animæ qui talia quondam
Nomina sortiti vel fortè potentior vlla
Spirituum natura fuit, num credere dignum
Qui responsa dabat delphis, Pæana fuisse
Quem Latona Ioui peperit cum virgine luna?
Tunc auus, audisti nobis cùm nascimur addi
Par lariûm? genios etiam dixêre latini.

Hi mortalem hominem primo comitantur ab ortu.
Et studia in diuersa trahunt, quod in Hercule factum
Fingitur, omnibus est nobis commune, voluptas
Omnibus & virtus nobis certamina ponunt.
Hi duo sunt genij, quorum qui vicerit, vmbram
Poßidet, & magno vehit in sua regna triumpho.
Nam duo regna Deus statuit, cœlestis Olympi
Vnum, aliud terreni Erebi Ditisq́ profundi.
Regna superna petit virtus, inferna voluptas.
Illustres animas quæ post sua fata relinquunt
Nomina magna putant homines alio quoq; sæclo
Posse quod in vita poterant, ideòq; vocantur
Quando aduersa premunt, & quæ super astra feruntur
Insignes pietate animæ, meritisq́ potentes
Magna valent, & opem possunt præstare vocatæ.
Sed quæ regna adeunt Plutonia, in igne sepultæ
Aeternum ægrotant. Hæ si fortaßè vocantur,
Lar malus illarum vitæ comes, omnia doctus
Ingreditur simulans vmbram, quæ in vota vocatur,
Et rude responsis hominum genus irretitum
Ambiguis ludit, sic numina falsa recepit
Credulitas humana, ideò miseratus Olympi
Rector, ab hoc errore hominem post multa retraxit
Sæcula, ne æternis premerent ambagibus orbem
Tartara, & amißa iam maiestate fugati
Ex adytis arisq́ lares responsa vetantur
Publica vt antè dare, & verbis illudere vulgo.
Sed tamen ingenijs acres, vsuq́ periti

Mo

Moliri non pauca valent, & plurima nauant
Probra per insidias, hominiq; imponere gaudent.
Ergò infelices animas Plutonides vmbræ
Corripiunt, longeq; trahunt in tartara pompis.
Ad Plutonem aditus patet vndiq;, & vndiq; ad astra
Spiritibus quibus ante chaos loca rector Olympi
Destinat hæc. Tum prorumpens in verba repente,
Cur paribus diuersa animis loca rector Olympi
Destinat hæc (Alphonsus ait) chaos ante creatum?
Iustitiæ si tanta Deo custodia, mundum
Aequali si lance regit, cur iudicat ante
Omne operum fas atq; nefas? elabitur ergò
Cura, labor, meritum, frustra vigilantia, frustra
Relligio, frustra pietas, opera omnia frustra.
Nec vitio vtilior virtus. Nec dicere passus
Plura senex. Hæc mortalis temeraria vulgi
Sunt commenta inquit, quibus exercentur & ipsa
Corda virum præclara pari circundata nube.
Nunc quæ scire hominem fas est, Alphonse docebo,
Cætera cùm cœlo superos intraris aperto,
Clara futura, Deus liber, neq; recta volendo
Prosequitur, sed recta facit, sine lege voluntas
Illa æterna, illa omnipotens, illa omnia versans
Non agitur, sed agit, quicquid deliberat æquum est.
Humanas hucusq; licet se attollere mentes.
Altius, antiquæ scelus atq; superbia matris.
Talia per tenebras memorans Audentius ibat,
Cùm puer æthereas animas descendere ad orcum

Concilio & cœtu superorum ac rege relicto
Indignum ratus, ambiguo sic incipit ore.
Vos pater excelso cœlorum in culmine sanctas
Qui colitis sedes, animas vbi dulcia pascunt
Ocia cœlestes, quoties inferna relicto
Regna Deo petitis, tristemq; venitis ad orcum,
Interea cœli ne dapes, conuiuia diuûm
Perditis, & dulces vitæ interrumpitis annos?
Pastor ad hæc. Non sunt quæ nos fecêre beatos
Sydera, nec cœlum, neq; dia relinquimus ora
Perpetuo fœcunda bonis, cùm labimur axe.
Nosse sat est, qui nouit amat, pulcherrimus auctor
Orbis, vt arcanum nos in penetrale recepit,
Tum noua lux diuorum animis illapsa repostas
Ingenijs formas simulacbra leuißima rerum
Disijcit & raptas mentes attollit in orbem
Lucis inaccessæ, iubar immortale, quod ipsis
Cœlitibus solis cùm vult aperitur, & vno
Explicat obtutu quæcunq; in corpore quondam
Scrutari voluêre modis fallacibus vmbræ,
Nam Deus est (Alphonse tibi cœlestia pando
Nunc arcana nefas viuis, ac Dite sepultis)
Mundus ab hoc qui sub rerum fluxu atq; refluxu
Aßiduè fugit atq; redit, cadit atq; resurgit,
Longè alius, viuunt illic hominesq; feræq;,
Terra fretum venti, atq; ignes, & Olympus, & astra,
Et quæcunq; Deus mundi produxit ab ortu,
Pluraq; nam mundo diuina potentia maior.

Sed nihil est illic titubans, mutabile, fluxum,
Nam veluti si quis terrena animantia fingat
Ex auri splendore faber, vitamq; per artus
Influat, vna omni species erit aurea mundo,
Non eadem natura tamen, diuersa ferarum,
Diuersa æquoreæ sobolis, diuersa volantum.
Sic vbi in æterno viuunt animalia mundo
Omnia sunt diuina, nihil quod deleat ætas.
Omnibus ora tamen sua sunt, neq; tempora monstrant.
Tempora & ætates rebus dare sola voluntas
Et monstrare potest, illic, quodcunq; futurum hic,
Quod fuit est, iste illius tenuißima imago.
Illic Troia manet, simul expugnatur, & ardet,
Et tollit recidiua caput. Modo fulminat atrox
Fimbria, & interitus miseræ nouus ingruit vrbi.
Sylla iuuat, structisq; locat noua Pergama muris.
Insequitur Meleager aprum. Venabula Nemroth
Vibrat, & Alcides Lapithas domat & Centauros.
Græcia cum Persis pugnat. Pellæa iuuentus
Arsacidas expugnat adhuc, festinat ad Indos,
Et metatur apud stagnantem mœnia Nilum.
Nascitur Aesonides, pelagus noua nauigat Argo.
Naue petunt Gades; Tyrü. Salamina relinquit
Teucer, & antiqui comites Antenoris alto
Iactati subeunt Phrygijs vada Bethyca remis.
Amittit sua Geriones armenta tricorpor.
Bella gerit Pœnus, premit obsidione Saguntum.
Roma tremit, scandunt Senones capitolia Galli.

Nauigat in Libyam Dido, Carthaginis altæ
Fundamenta iacit, domito Garamante superbit
Imperio latè misso, super æquora labens.
Cum flammis Romanus adest, deleta sepulcrum est
Byrsa sibi gentiq; suæ, per Gallica Cæsar
Regna furit, iunctis trabibus iugat æquora Rheni.
Vexat adhuc nostros alacer Sertorius agros.
Gentis ad excidium Solymæ Titus agmine magno
Tendit, & vltrices aquilas attollit in altum.
Cingitur Oceano tellus, medioq; receptum
Ipsa suo Oceanum gremio diffundit ad ortum
Solis, ad Andromedæ scopulos, & Amazonas vltrà
Missus ab Europa Libycum disterminat orbem.
Et tractu maiore Asiam tria maxima mundi
Membra, suis etiam gelidæ cum vallibus Alpes.
Et rigui fontes, iugiq; perennia cursu
Flumina & æstatis torrenti ingloria cælo.
Sunt saltus, est omne auium genus, atq; ferarum.
Per campos armenta etiam florentia tondent
Pascua, circundant auræ mare, & aëra flammæ.
Et caua stellato tegit omnia machina mundo.
Hæc Deus est, sunt ista Deus, Deus omnia nanq;
Propterea Deus est mundus sine corpore, viuens
Semper, & æternis in se hic habitauit ab annis.
Cùm veniunt illuc, quodam quasi montis ab alto
Culmine, contemplatæ animæ spectacula mundi
Admiranda noui, sistunt vestigia, & omnes
It stupor in sensus, qualem si in nocte profunda

Natu

Natus & integros aliquis nutritus ad annos
Extemplò maria & terras æstate virentes,
Et volucrum genus,& pecudes,hominumq́ labores
Cernat,& ardenti Titanem ascendere curru,
Conciperet, (disci ex minimis si ingentia fas est)
Ex visu conceptus amor quo tota repentè
Mens accensa calet,rapidis incendia flammis
Tollit inardescens semper magis,ignea tandem
Corda facit,velut vndantem proiecta sub Aethnam
Ferrea frusta bibunt ignes,atq́ ignea fiunt.
Hinc nostri dixêre patres Empyrea regna.
Hinc cœlos antiqua ætas appellat Olympum.
Nam flammis atq́ igne micant illa ardua mundi
Tecta,vbi cœlicolæ campis spaciantur apertis.
Hæ mensæ nostræq́ dapes,amor atq́ voluptas
Hæc opera,hæc cura superis,ex mente reuulsum est
Quicquid opum,quicquid regni possedimus olim,
Nec reuocare animos nec se cohibere facultas.
Vt dulcem hunc stimulum mens inflammata recepit,
Mortales curæ instabiles,quia nulla capaci
Res animo terrena satis,nec fræna superbos
Quadrupedes nisi dura domant,tenet anchora magnas
Non nisi magna rates,nos nummis vna fruendi
Cura,alto ligat æternis in amore catenis.
Hæc senior. Proles iterum sic Regia fatur.
Est aliud quod terrigenæ mirantur,& ipsum
Me quoq́ dum varios casus & fata reuoluo
Incertum suspendit adhuc. Tu sancte Sacerdos,

Cui

Cui cœlum, cui terra patet, da scire latentem
Tempora quæ tantum variat fatalia, causam.
Cur mea sub metam primæ lanuginis ætas
Desinit, in plures alijs extenditur annos,
Vt Pylio de rege ferunt, qui secula voluens
Iam tria quinquaginta altas ad Pergama puppes
Duxit adhuc armisq́ bonus, patiensq́ laborum
Militiæ, facundus adhuc, nec mole senectæ,
Consilij vel mentis inops, nec segnior æuo.
Annosiq́ patres mundi primæua recentis
Progenies cani seros videre nepotes.
Et vetus ille auri diues ditißimus æui
Hesperijs quondam Rex Arganthonius oris,
Et quem fama refert hyemes vidisse trecentas,
Durum Martis opus, strepitumq́ sequutus & arma
Gallorum sub Rege diu, quasi fœdere facto
Cum vita, cum morte, ipso cum principe diuûm,
Longam æui traxisse moram, seroq́ sepulti
Innumeros vidêre ortus obitusq́ suorum.
Sanctus Abel quasi virgultum quod vere tepenti
Soluitur in flores teneris euanuit annis.
In cunis alij primoq́ in limine vitæ,
Ac si pœniteat diuûmq́ hominumq́ parentem
Cœpti operis, reddunt animas, retrôq́ citati
Prolatos reuocant intra mundi ostia gressus.
Talibus orabat dictis Recharedica proles.
Cùm sic pastor ait. Cœli tibi debita postquam
Regna puer nostroq́ venis fruiturus Olympo,
Liberius

Liberius tecum nobis licet omnia fari.
Ille sacer mundi vertex vbi sydera viuunt
Semper & accensi septem splendoribus orbes,
Tanta valent super ægra hominum & mortalia mẽbra,
Vt morbos & fata ferant, noua viribus astra
Imbuit his pater ipse, suam præcellere tanta
Maiestate domum voluit, dum cogitat artis
Incorrupta suæ, generi monumenta futuro.
Et quanquam cœli arbitrio præludia mortis
Sydera dispensant morbos, tamen author Olympi
Cùm libet auertit radios, prohibetq; periclum
Sæuire in teneros fœtus, vt debile gramen
Frondibus oppositis olitor defendit ab æstu.
Vel si fortè iuuat, dum cœli noxius ardor
Præteriit, fœturam aufert, alioq; reportat.
Nam neq; cùm diri labuntur ab æquore fluxus,
Omne solum inficiunt, verùm loca certa, furentes
Accipiunt cœlorum iras, intacta supersunt
Plurima, quò si diuûm aliquem custodia transfert
Protinus euadit labens à sydere fatum.
Non secus ac fragilem è flammis subducere testam
Figulus, atq; pater natum depellere ab ictu
Impendente potest tristemq; auertere casum.
Sed tamen affectus alios quoq; semen & aluus
In sobolem transferre solent, vt testea vasa
Ignibus ex aliis aliisq; vligine terræ
Accipiunt alios habitus, aliumq; colorem.
Hinc aliorum alij mores, diuersaq; surgunt
Ingenia.

Ingenia, vt iunctæ fingunt noua corpora causæ.
Et quanquam membrorum animis natura repugnet,
Et trahere inuitos secum nitatur in omne,
Quod sensum delectat opus, tamen omnia mentis
Arbitrio (nisi segniciem sectata relinquat
Imperij sceptrum & regni diadema) geruntur.
Ergò immortales animi terrena sequuntur
Corpora, & à prima veniunt vligine rixæ,
Gaudia, mœrores, metus & sine sanguine torpor.
Hinc studia, hinc mores, & mille coloria surgunt
Vota, per ambiguos hominem rapientia casus.
Hic Veneris ruit in furias, sequiturq; canoram
Terpsichoren, hinc ille furens Leandrius ardor
Nec medijs extinctus aquis, hinc Sestias Ero
Ebria Leandro percussa Cupidinis auro.
Terrificos alius conos, Martemq; superbum.
Quadrupedemq; agit ingyros, hastamq; trementem
Vibrat, & armatus fertur moriturus in hostes.
Aeacida Telamone satus, Salaminius Aiax,
Talis Achilleides Pyrrhus, Priameius Hector,
Talis & Aeneas, patrumq; Alphonse, tuorum
Progenies attrita armis, exercita ferro.
Inuestigat opes, alius, sub diuite tecto
Viuit inops, nec habet quod habet, miserabile nummi
Mancipium. sic argenti cumulator & auri
Crassus, & improbior Crasso qui vulnere Gracchum
Seminecem aggressus plumbo caput ense reuulsum
Farsit, & affixum tereti circuntulit hasta.

Sunt quibus eſt honor oẽ bonũ,& præſtantibus hoc eſt
Ingenijs commune ſcelus. Ciuilia ſurgunt
Hinc odia, hinc ardent Marij, Syllæq; furores.
Gracchorum hinc fluit ambitio, Catilina venenũ hoc
Hauſerat, & tanto concuſſa eſt Roma tumultu.
Lina iuuant maculoſa alios, indagine cingunt
Omne nemus, prædantur aquas, per inania tendunt
Retia, ſollicitant valles, iuga, flumina, fontes.
Hinc Glauci, Cephaliq; labor, per luſtra ferarum
Fulminat Actæon, latratuq; omnia complet.
Hinc ſtrictis captiua freti pecuaria clauſtris
Sergius, & magnis Neptunum molibus arcet.
Aedificant alij, atq; trabes, ruituraq; ſaxa
Aere iugant, auroq; domos & murice pingunt,
Immemores cœli atq; ſui, ſic omnia miſcent,
Nullaq; mortales opera intentata relinquunt.
Aſtrorum inſidias Deus & cœleſte venenum
In prolem ſæuire nouam, partumq; recentem
Non prohibet, vitæ quoties iactura ſalutem
Fert animis, etenim parui mortalia pendit
Corpora, perpetuas amat vt ſua pignora mentes.
Iamq; Tiphernatem Tyberim, Peruſinaq; ſubter
Ibant arua, Pater cùm ſic Audentius inquit.
Alphonſe audendum, hic Iouis eſt vicina profundi
Regia, terrificus tenebrarum hic incipit horror.
Nam triſtes vlulare animas mugire Barathrum
Audio, & inuitis vada olentia naribus hauſi.
Forſitan ingreſſu primo pauor irruet, vmbras

Cùm

Cùm cernes visu horribiles, & inania formis
Ora sub obscuris, gentemq; errare sepultam.
Nil tamen est hostile, animæ spaciantur, & annos
Mente putant veteres, amissaq; tempora voluunt.
Hic tandem, quod debuerant dum vita manebat,
Conuersis in cœlum oculis, & supplice vultu,
Se agnoscunt, piget & lugent & pectora tundunt.
Horrori sola est nouitas, famosa per orbem
Regna Erebi, quis non saltem semel omnia qu..ndo
Tutum credat iter, studio inconcessa videndi
Perlustrare velit, stygiumq; inuisere mundum?
Aude ergò, ac præsenti animo lo.. a singula serua.
Deprendes hinc esse Deum, mortalia casu
Non fluere incerto, fortunam & fata videbis
Inualidis contrà arbitrium conatibus ire,
Ac iustè puniri hominem, qui iura Deumq;
Spreuerit, & quanquam superis dum vescimur auris
Vnà habitent scelus & virtus tamen omnia certis
Orbe alio dirimenda locis, fore præmia laudi.
Et delectum operum ac meritorum examen haberi dum
Non procul ad lauam frigens & squallida mortis
Sub Soracte domus, cui dum regnaret, Apollo
Præfuit. Hirpini montem coluêre Sabini
Manibus & Diti sacrum, soliti ire per ignes
Hirpini, & nudis calcare incendia plantis.
Mortales huc usq; licet protendere gressus.
Vlterius prodire nefas, vitalibus auris
Terminus hic, mors hæc ideò confinia seruat

Imperium extendens hinc vsq; ad limen Olympi,
Regna vbi luna suo mortalia terminat orbe.
Ad dextram locus vmbrarum, quæ flumine sacro
Non lauêre nefas primum, qui attollitur arcus
Ille ingens contra summoq; in limine flammis
Lambitur atq; globos nebularum eructat olentes,
Porta domus Stygiæ, sub qua Plutonia latè
Regna latent, vastis altæ sub sydere libræ
Pressa voraginibus, squallentq; adoperta latebris
Irremeabilibus, regnata Sathanibus antra.
Arctoæ penetrant rupis latus ostia quinq;.
Vnde redundantes vbi compleuêre lacunas,
Quinq; ruunt amnes spumantemq; egerit æstum
Hinc surda palus, iterumq; recurrit in austrum
Ima magis, magis ima petens connuja reclamant
Saxa, tremunt scabræ cautes & flumina, tandem
Tartaream penetrant chaos inscrutabile noctem.
His dictis mouêre gradus, vt limina contra
Astitit Alphonsus gelidæ malè olentia mortis,
Substitit, & tenebras oculis scrutatus inanes
Prospicit excursus piceo sub fornice longos,
Incertamq; diem, caligantesq; recessus.
In medio accumbens super alta cadauera, monstrum
Corpora lambebat fluido stillantia tabo
Monstrum ingens, cui flexilibus frons orba colubris
Cingitur, effossi liquêre sedilia dentes
Concaua, truncatus deformia naribus ora
Ostendunt inhonesta caui duo verticis antra.

Occiput aure caret, gemina sed vtrinq; cauerna
Semper hiant, tetroq; fluunt in pectora tabo.
Verticis os glabrum, ceruix nodosa, lacertos
Nulla ligat iunctura humeris, sine viscere costæ,
Arida membra sonant motu collisa. sub aluo
Tecta sepulcrales Hydri posuêre, cubantq;
In thorace cauo, coluber, nepa, vipera, buffo.
Stant famulæ circum dominam pallorq;, timorq;
Et dolor, & pestis, quę nigro armata veneno
Obuia transadigit lathalibus inguina telis.
Alciden dedit ipsa neci, qui vicerat Hydram.
Qui Laphytas, qui Centauros, & catera monstra.
Atq; tridentifero febris metuenda lacerto,
Vulgatum & commune malum, quod fortia sternit
Corpora, & extremis gaudens nunc ignibus ardet
Nunc tremulo contracta gelu stridentibus alget
Faucibus, & quærit frigenti incendia tergo.
Et tenuis sine ventre fames, & semper hiulca
Fauce sitis, qua dum nostris pro finibus olim
Belliger Orlandus Mauros contunderet armis,
Occidit, inuictus bello sitis aruit æstu.
Et luxata manus, plantas nodosa tumentes,
Nobilium morbus, Medicos risura podagra.
Omne marasmorum genus, & sine voce synanche
Improba mordaci serpens prurigine lepra.
Et caput inuoluens nebulis lethargica moles,
Ferreus & Medica sopor incurabilis arte.
Et mentagra cutem maculis variata cruentis,

Et Phlegethontæo veniens à flumine cancer,
Dira lues populans artus, liquor ignibus ardens.
Et senium vitæ occasus, medicabile sola
Morte malum, lux deficiens, contermina nocti,
Succedit cui nulla dies, consurgit in armos
Et cadit in pectus, rugis arat horrida membra
Laxa cutis, tereti malè sustentata bacillo
Corpora circumfert genibus titubantia lassis.
Innumeræq; aliæ, quæ circùm viscera pasci
Aegra solent, haustisq; animas excludere membris.
Sunt etiam quæ aconita legant in cotibus orta,
Sunt quæ lecta ferant Scythicum propè Thermodoontē,
Et Stygijs imbuta vadis testudine ab alta
Gramina suspendant, virosi infamia ponti
Gramina, queis olim Medæa venefica matris
Docta scelus, necnon Ithaci ducis hospita Circe,
Et Veneris quondam furijs agitata Calipso,
In varios vultus homines mutare solebant.
Hæc regina iubet ferri ad conuiuia regum
Cùm genio indulgent, molli cùm spumat Hiaccho
Inter fumantes epulas & viscera, crater.
Insidiæ, fraus atq; dolus, lethalia portant
Hæc xenia, & flauo circumlita melle voluptas
Prima ministrarum verbis applaudit, & ora
Blandicijs aperit, plenoq; ingurgitat auro.
Discerpi membratim homines, congestaq; passim
Intestina, solum sparsis latè ossibus albens,
Et concreta luto sanies & tabidus humor

Inuisa atque horrenda oculis spectacula præbent,
Olfactumque grauant, odor est teterrimus antro.
Qualem busta cauis spirant congesta sepulcris.
Circumappensa gerit piceis domus aspera tofis.
Scabra cruentatis olim mucronibus arma,
Arma quibus fama illustres belloque superbi
Occubuêre Duces, Mars implacabile monstrum
Dira lues hominum, mortisque Erebique minister
Tristibus è bellis rediens, suspensa relinquit
Sedibus his æterna operum monumenta suorum.
His cernuntur adhuc prisca Iouis arma gigantum
Cæde, Palæstino Dauidica sanguine tincta
Spicula, Troiano Macedonica, Persica Medo,
Attica Thebano, & toties Romana Libysso.
Scuta tot & phagos teretes, hastasque abiegnas,
Et tot Amazonias tela inter Parthica lunas
Fert paries, fluuas quot habet noua meßis aristas.
Multa quoque ex belli magno translata tumultu,
Quod populi Hesperiæ longos gessêre per annos
Perfidiam contrà Libycam, fraudemque Eliberam,
Instrumenta necis vexilla, hastilia, & enses,
Et galeæ, & clypei, & squammis thoraces ahenis.
In quibus agnoscens maiorum insignia dextram
Sustulit, & dulci patrum lachrymatus amore.
Hic quoque sunt Alphonsus ait monumenta paren
O pater Audenti. Mors ergò illustria facta
Non abolet, superat virtus & gloria mortem.
Tum senior nimirum inquit post funera sensus

Vi

Viuit apud superos,& habet sua præmia virtus.
Sed quæ mortales claris decora alta trophæis
Pyramides,arcus,statuas,& signa colossos
Saxea componunt,formis vel ahena superbis,
Vna ministrarum mortis depascitur ætas.
Nam Deus his dedit ætates,& tempora,virtus
Non habet ætatem,morti quoq; tempus & ætas,
Certa manet,quæ mox vt erit labentibus annis
Acta,cadet monstrum,& deformia membra fatbiscent
In cineres,simul & morborum exercitus omnis
Euanescet,vbi flammarum emiserit vndam
Vastatricem orbis fracto Deus vltor auerno.
Hic & apud superos igitur præclara tuorum
Stant monumenta patrum,exuuias en aspice gentis
Vandalicæ,Romæ euictæ,quę vicerat orbem.
Hæc spolia é Gallis,hæc est Germanica præda.
En Siculi maris,en Sardoi,en Parthenopæi.
Flecte oculos,hi sunt Libyci certaminis arcus,
Ista Britannorum scuta,hæc hastilia Maurûm.
Hæc tormenta acres Numidæ exercere solebant.
Venit hic ex Pœnis aries. Almansoris ingens
Balteus hic gestamen erat,quid cætera frustra
Connumerem,quando ipse vides Saracenica tela?
Tinctaq; sæclorum septem sudoribus arma.
Iamq; tua de gente nouus bellator ad arma
Bethyca Ferrantes properat,iam accommodat armos
Thoraci,caput ad galeas,ad tela lacertos
Afficit,ipse Arabes,Auicennigenasq; nepotes

Vellet, vt elata pubes montana securi
Eruit antiquas altis de rupibus ornos.
Gentis Aragoniæ surgit decus, imminet Aphris
Vrbibus, vt summa speculans Iouis armiger aura,
Cùm videt alituum turmas errare per agros,
In gyrum natat & forti iam pectore pugnam
Concipiens, bello curuos accommodat vngues.
Ipse potens vltor fidei, Mauortia vinclis
Colla premit, maris & terræ dominator habebit
Regnū ingēs procul extensum, quid Achillea magnum
Hectora quid memorem quid Vlyssem & Nestora dici
Maior hic ad summos Augusti ascendit honores,
Surgit ad imperium, victas puer iste per vrbes
Iustitiæ & pacis mores atq; aurea ducet
Sæcula. Nudus adhuc paries quem cernis, ab ipso
Expectat vestiri armis, & habere triumphos
Hesperiæ, nemo ex atauis hostilia misit
Signa tot, aut tantum Maurorum in tartara vulgus.
Talibus in mortis valuis heroa futurum
Laudibus illustant, venturaq; tempora voluunt.
Hinc via Picentes versum se obliquat, & auras
Aspicit excelsis vbi Nursia mœnibus albet.
Nursia, quam perhibent alto sub monte Sibyllam
Claudere, & ex adyto sortes audire profundo.
Namq; lacus piceo nigrantem gurgite lympham
Colligit, vnde solet magico incantata susurro
Tollere se nubes, altosq; inuoluere montes,
Et tonitru terrere feras, & grandine fruges
Perde

Perdere, & annosas vento discindere phagos:
Rupe sub aëra scabris horrentia saxis
Ostia sunt, quibus ingressos via ducit in vmbras
Tartareæ similes nocti, mox lucida tecta
Regales thalamos stratasq; tapetibus aulas
Inuadunt, vbi nympharum chorus ore nitenti
Suscipit intrantes, niueisq; amplectitur vlnis.
Hic stygij manes habitant, docti ora virorum
Atq; puellares molli cute fingere formas,
Orãiriq; dolos, vmbris & imagine falsa
Hæc simulant, hominumq; aures ac lumina fallunt.
Illinc ad tenebras Erebi Ditemq; seuerum
Est descensus, habet formosam Herodias ædem
Sanguine tincta manus sacro, comitata parentem
Filia saltatrix veteres in nocte choreas
Ducit adhuc, illis lemurum ferus agmina Pluto
Mille dedit, quæ mille modis vexare procaces
Non sinerent animas, saltuq; per aëra ferrent
Aßiduo, tales pendit lasciuia pœnas.
Crudeles intus flammæ, crudelia carpunt
Pectora, nec requies animis datur vlla proteruis.
Hæc vbi visa satis, tandem se regia proles
Flectit, & aduersæ venit ad spectacula rupis.
Intentaq; tuens acie videt ire per amplum
Carceris vmbrosi nigro sub fornice campum
Somniferis animas tenebris & nocte sepultas.
Hæ quamuis cœlo careant ac lumine Phœbi,
Nil tamen id pendunt quasi sub testudine cæca,

Nati ac nutriti infantes, qui lurida tecta
Efferati sibi perpetuam patriamq́, laremq́,
Indè putent exire, mori, atq́, excedere vita.
Tædia colloquijs abigunt, spaciantur in amplis
Cryptarum xistis, sub tofo & pumice cocto.
Plurima de mundi causis, de semine rerum,
De cœlo cœliq́, vijs, de principe diuûm
De virtute, graui inter se sermone loquentes.
Hæc antiqua domus, sedesq́ innoxia patrum,
Quò Deus exuta mortalis imagine formæ
Venit, vt insontes animas referaret ab orco.
Id spacium tenebris & sola nocte molestum
Ne locus antè frequens statioq́ habitata, colonis
Tot priuata dies & desolata maneret,
A finibus primis teneros traduxit ad annos,
Qui labem ingenitam nullo absterfére lauacro.
Maximus assertor populorum in limine Christus
Hic sua discedens preßis vestigia plantis
Liquit, vt ad veterē calcato in marmore Romam,
Quæ monstrantur adhuc, & magno cum agmine Pl
Fact is, Atlantiadæ monitis, de principe Christo,
Certior, huc properans aditus occluserat istos.
Hic clamatum illud, vestras attollite portas
Primates Erebi, signum petis aspice sancti.
Quod puer vt vidit, teneram reuerentia mentem
Et pietas & relligio lachrymosa repentè
Mouit, & accliuis sanctæ dedit oscula terræ.
Iamq́ propinquabant foribus, cùm regia proles

Le

Legit in excelso signatum limine carmen.
Iustitiæ vltrici sacrum februoq; Tonanti.
Legit & occultum gemitu exhalante dolorem
Lumina circumfert, centum videt vndiq; portis
Agmina certatim ruere, & se infundere cir o.
Circus enim sub monte capax, & maxima quadam
Area circuitu tangit tria limina magno
Martis, Lymbi, Erebi, longo distantia tractu.
Sed tamen hæc inter portis hiat vndiq; tellus
Millib us, à superis vmbræ quibus vndiq; facto
Agmine, certatim velut in mare flumina currunt,
H c omnes animæ properant, huc omnia tendunt
Sæcula, spirituum pelagus tellure sub alta est.
Errant attonitæ circum per inane tuentes
Si quà fortè viam inueniant, nullumq; videntes
Effugium, scopulis altæ testudinis hærent.
Non aliter quàm si volucres claudantur opaco
Fornice, & extemplò insolitis clamoribus auceps
Obstrepat adducto feriens caua tympana plectro.
Ferrea marmoreos attollit ianua postes,
Fronte sub excelsa saxosæ rupis, & alto
Tecta supercilio porrecti in cornua montis
Flectitur, & circum piceos labentia postes
Sulfura cæruleo sulcant saxa aspera lapsu.
Exurgensq; niger fluido Vulcanus ab imbre
Surgit in albentes, luditq; per aëra linguas,
Et latera elambens serpit quà labilis humor
Allicit errantes obliquo tramite flammas.

Hac iter ad lethæarum stagna alta paludum.
Atria prima domus stygiæ Patientia seruat
Nocte dieq; vigil, cui quanquam nomina vocis
Sint data fœmineæ, non est muliebris imago.
Alcidæ similis facies, frons lata, capillo
Nigricat impexo ceruix, cutis aspera, pectus
Lato vmbone patens altos ascendit in armos,
Prolatumq; toris surgit pubentibus, aluum
Contrahit, ignotum nullo genus indice sexu.
Hirsutum solidumq; femur, trabis instar acernæ
Tibia in ingentes talo tenus hispida plantas
Desinit, horrescunt densis fruticantia setis
Brachia, trita manus longæuo incalluit vsu.
Effigies procera, grauem de robore ferri
Læua tenet contum, mota vocat agmina dextra
Stentoreo clamore tonans, regnator Olympi
Sciret vt intrantum noxas & nomina finxit
Diuino claram ingenio, visuq; potentem
Perspicuo, cui non aquilæ quæ pignora soli
Obyciunt, non se valeant componere lynces.
Huic geminæ comites, Spes & Metanœa doloris
Conscia perpetui, culpæ memor ardet amaro
Aegra animo, lugens oculos humore rubentes
Soluit inexhaustos, sedet inter limen & aulam
Sordida, tristis, inops, & amictu flebilis atro.
Hæc scelerum fasces à prætereuntibus vmbris
Accipit inscriptos aut horum nomina & vrbes
Distinctosq; locis quo quilibet ordine transit

Sol

Soluit,& annitens noctem irrequieta diemq;
Cudit,vt armorum fabri in fornacibus altis
Celtiberi,Chalybesve solent propè Bilbilis amnem,
Aut vbi dura gelu stringit vada pontus iniquo.
Ictibus aßiduis scelera extenuata fatiscunt
In cinerem,qui dum tracti labor aëris vndam
Euomit,expulsus flatu euanescit anhelo.
Nam bonus humanæ Genius custodia vitæ
Tartareas contra insidias & bella Sathanum,
Aeternus cùm victa premit iam lumina somnus
Omne legit fas atq; nefas.sic rector Olympi
Iußit,& in geminos redigens ligat omnia fasces.
Atq; animæ tradens hæc sunt tua,cætera dicit
Sunt aliena,quibus dictis inscribitur omne
Corpus,& apparet proprios scelus omne per artus.
Furta manus mortesq; gerunt,& cætera membra
Quod fecêre nefas,animi instrumenta maligni.
Altera(Spem dicunt)facili minus Hernica vultu
Accipit intrantes,verbisq; hortatur amicis
Hæc memorans.Quæ vos animæ dementia vestri
Reddidit immemores?iterum ne occumbere læthо
Fortè timor?si corporea caligine pressæ,
Ignorastis adhuc vestrum,modò corpore functæ,
Antiquum scitote genus, venistis ab ipso
Patre Deo,nihil in vobis mortale relictum est.
Vita placens fuit exilium,moribundaq; membra
Carcer erant,nunc exilio,nunc carcere fracto
Vos pater in patriam reuocat,scelus igne cremandum
Quod

Quod fuit æterno, pietas breue fecit, & amnes
Transtulit ad nostros, quia vult sine labe reuerti.
Has igitur pœnas, immò hæc medicamina postquam
Pertuleritis, erit vobis concessus ad astra
Cursus, & ad cœlos iter inuenietis apertum.
Hæc docuit germana Fides, quam rector Olympi
Voce satam misit genus ad mortale regendum.
Fidite, succinctum pœna est habitura dolorem.
Expectata salus nullo cui terminus æuo
Panditur, atq; bonum summa immortale voluptas.
Talibus astantes suggesto affatur ab alto
Spes animas, quas diua manu Patientia & ore
Conuocat horrentem stagni lustralis ad vndam
Nomine quanq; suo, portisq; immittit ahenis.
Audijt Alphonsus cœco acclamatus ab antro.
Cui senior, vocat ecce, vocat te, ianitor orci
I puer. I cœli paucis eme regna diebus.
I felix, & auum reducem saluere iubeto.
Ille senis genua amplectens lamenta mouebat
Suppliciter, lachrymisq; per ora fluentibus, inquit,
Quas tibi, sancte pater, grates pro munere tanto
Præmia quæ tibi digna feram? tu ducis ad orcum,
Tu mihi per noctem horriferam, tenebrosa per antra
Solus ades, tu arcana altis abscondita terris,
Tu cœli secreta doces, tua maxima postquam
Tam facilem mihi te fecit clementia, rursum
Pauca orare animi anxietas hortatur & vrget:
Ad superos rediens pete regna sororis Elisæ.

M

Meq; laborantem in pœnis per somnia fingas.
Et fieri mihi sacra iube, miserabitur vmbram
Euigilans germana meam, memorare parenti
Nil opus est nati ærumnam, satis illa superq;
Se macerans nostri memor est, immò omnia fingas
Læta illi, curisq; ægram lenire memento.
Ad superos autem cùm veneris, omnia diuûm
Limina concilia Alphonso, cursuq; peracto
(Namq; scies quando abluero scelus igne piandum)
Labere sancte pater cœlis, iterumq; venito.
Iamq; vale & regnum Hesperiæ, patriamq; saluta.
Dixit & ad dextræ prono cadit oscula vultu.
Annuit his vltrò senior, seq; affore iurat
Spem faciecumulans alacri, & sermonibus amplis.
Hortaturq; viam vadat, tamen ille moratur.
Atq; gemens, ô discessus crudelior, inquit,
Morte mihi, ignotas rapior desertus in vmbras.
Te pater hic, tecumq; abiens mea gaudia linquo.
O saltem memor esto mei, precibusq; iuuato.
Si quid apud superos lachrymæ & suspiria prosunt.
Tandem abit ora rigans fletu, & suspiria fronte
Sæpè trahens versa patremq; Ducemq; requirens
Luminibus madidis, veluti cùm excepta luporum
Insidijs, frustrà absentis balatibus agna
Implorat pastoris opem, matremq; relictam
Inuocat, illa feri rabiem prædonis auaram
Detestata animo sobolem miseratur amaro.
At senior loca iam superis vicina tenebat

Cæca

Cæca per antra volans, volucriq; fugacior Euro
Iam procul ætherei iubar aspiciebat Olympi,
Cùm lachrymans Alphonsus adhuc trans limina D
Ibat, & ingressus multa inter millia fascem
Primum rite offert rigidi censoribus orci.
Censebant tum fortè vmbras Arethusia virgo
Atq; Agathe mites animæ, Trinacrides ambæ.
Nam neq; qui præsunt Erebo, simul omnia curant.
Præfectura vices habet & sua tempora seruat.
Suggestum sublime tenent, fascesq; solutos
Acribus inspectant oculis. Metanœa subindè
Colligit attritu domitura piacula multo.
Inspectis igitur meritis, insignibus vmbras
Afficiunt certis, quæ cùm vidêre ministri,
(Nam semper rapturi animas censoribus astant)
Ad loca vt indicium faciunt insignia, raptant.
Alphonsum vetuêre rapi, sed cura nepotis
Asseruatur auo, reducem quem in littore cernunt.
Signatus puer ingenti declinat ab vnda
Plebis, & à strepitu lemurum sine lege furentum.
Suspiciensq; videt demissam è rupe per vmbras
Tergeminam triplici pascente thryallide flamman
Lampada lucere, & patientem in marmore Christū
Et seriem tristis casus monumenta nefandæ
Noctis, & Herodis nugas, confusaq; gentis
Iurgia sacrilegæ, & dicentem iura Pilatum.
Et Caiphantæas fraudes, & falsa volentem
Dicta subornatis defendere testibus Annam.

Atq; cruentato circumlabentia saxo
Vincula, myrrhatos latices, mensamq;, cadumq;,
Et Romana latus tela ingredientia sanctum.
Procidit in genua, & supplex ab imagine pendens
Perlegit incisum postremo in margine carmen.
Non erat antè, viam Deus hanc ad sydera fecit.
Surgit & aduersus latum circumspicit æquor
Admirans simul atq; dolens, auditq; sonantem
Flammarum crepitum, quali è fornace profunda
Saxa igni torquente crepant, fragor vndiq; & ardor
Cæcus, & obscura rutilant incendia luce.
Non aliter quàm quum media inter nubila nocte
Luna nequit claros terris ostendere vultus.
Stat dubitans, atq; attonito pauet anxius ore.
Nescit iter, re cuncta putat maiora per vmbras:
Ecce senex modò transmisso digressus ab orco
Instaurabat auus fractas in littore vires.
Qui caput attollens (etenim miseratus vtrunq;
Sic Deus) affuerat, nati cognouit in ore
Ora patris, subitaq; appellat voce nepotem.
Alphonse, ingeminans nostro sate sanguine salue.
Prosilit hac referens, artus pia cura labantes
Adiuuat, & iuuenem lætis amplectitur vlnis.
Signa magistratus legit, & sibi facta potestas
Vt visa in lachrymas fluit, ac rigat ora nepotis
Fletibus, & nequit affectus explere tuendo.
In puero genus omne videt, reminiscitur omnem
Progeniem & magnos antiquæ gentis honores.

Res

Res animo patriæ subeunt, subit æquore cinctum
Gaddir, & extremæ Gades, & nobilis Hispal,
Corduba præstantum genitrix fœcunda virorum.
Barcilon, & latæ quæ dat cognomina terræ
Tarraco Scipiadum labor, atq; fidele Saguntum
Pompeio, & cultis formosa Valentia campis.
Et ripis vicina Tagi locupletis Vlyssipo-
Hæc tacito secum ore putans spelæa subintrat
Proxima littoribus, quà Styx irata frementi
Proripitur cursu, & spumantem porrigit æstum.
Ore diu postquam defixus in ora nepotis
Tandem in se rediijt, compos linguæq; animiq;
Ingemit, & verso in cœlum sic incipit ore.
O dulcem faustamq; diem votisq; vocatam
Supplicibus, quando hic aliquem de gente meorum
Cernere & affari casusq; & fata nepotum
Tandem scire datum. Fateor tibi nate, ferebam
Aegrius hoc quòd solus eram, quòd nullus ab orbe
Nuncius Hesperio, quòd cæca atq; inuia claustra.
Mitius (agnosco clementia numina) mecum
Nunc agitur. Tu nate mihi via prima salutis
Iam tecum Stygias iterum tentare paludes
Non metuit longis effœta laboribus ætas.
Nulla grauis mora nulla potest via longa videri,
Difficilis ve aditus. Læti tranabimus ambo,
Et duce me vada tuta leges, facilemq; natatu
Quam-diui docuêre viam per stagna videbis.
Eia age, quid superi tractant? quæ bella per orbem?

Quæ patruo fortuna, tenet qui proxima Gallis
Ac Pyrenæis contermina montibus arua?
Ferrantes satus Alphonso qui regna recepit
Parthenopes fatis regna inuoluenda sinistris
Quid molitur? adhuc pietas antiqua meorum
Me sequitur? curant etiam mortalia manes?
Sic auus, & contra iuuenis sic regius orsus.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI:
ALPHONSI LIBER III.

Agna, rudem pietas superûm miserata iuuentam
Dum mihi regnanti puero breue labitur æuum,
Dona dedit, quæ cuncta foret numerare molestum.
Sat tria, quæ postquam melius post fata recepi
Iudicium, maiora puto percurrere tecum
Sancte pater. Grates igitur debemus Olympo
In primis quòd morte graues præuenerit annos,
Nec sceleri assueui, sed tum mortale reliqui
Hospitium vitæ ambiguæ, cùm noxius ardor
urgeret ætatis, fieretque nocentius æuum

Iam fidens sibi, iam spretis infræne magistris.
Scis patriæ mores, scis tempora plena malorum,
Scis iuuenum quoties cœpit regnare libido,
Ingenium labi, & fieri in scelera omnia pronum.
Præsertim cùm nulla timor peccata coërcet,
Cùm trahit arbitrium leges, quo regia morbo
Maiestas languere solet, sic factus adulter
Maximus ille pater vatum, si dicere fas est,
Cui Deus à pecudum caulis ad regna vocato
Scire dedit fata ignotis abscondita sæclis.
Sic à fratre soror stupro incæstata nefando.
Sic Salomon post templa Deo fundata triformi
Turpiter in luxus & numina vana deorum
Degenerat, tanta ingenij præstantia formæ
Succubuit, tam paruo ingens ratis obruta vento.
Quòd mihi mox vita functo per concaua terræ
Viscera, per cæcos aditus Audentius orbe
Lapsus ab æthereo comitem se præbuit, vsq;
Limen ad hoc, curasq; graui sermone leuauit,
Quòd modò cùm stygias opus est tranare paludes
Tum pater occurris, qui me tam dulcibus vlnis
Accipis, vt superes ipsum pietate parentem,
Dixerat ille mihi veniens sic esse futurum.
Et quod maius eo, nobis simul esse natandum.
Barcilon, & riguis geniosa Valentia campis
Pingue solum, læti colles, Hispanica tempe,
Stirpe tua sceptroq; tui gauisa nepotis
Ocia sopitis tandem concorditer armis

Morte mea, dulcesq́ trahunt sine litibus annos.
Namq́ ego dum procerum me coniurata repente
Seditio regem statuit, per Iberica regna
Belli causa fui nolens, nam fœdere fracto
Diuisum imperium magnos extollere motus
Cœpit, & irarum ardentes accendere flammas,
Non secus ac freta diuersis spumantia ventis
Cùm niger inuasit turbo, fremituq́ sonoro
Colluctantur aquæ, sonat æther, & æquora grando
Verberat, arrectoq́ ferit mare littora fluctu.
Vt nolens peperi, nolens ita bella diremi.
Gloria Ferrantis tunc & labor inclytus armis,
Enituit primum, & quamuis inimica moueret
Signa in me pro fratre, tamen quia gloria & ardens
Laudis amor plusquam teneris vsu euenit annis
Non odium iuuenili animo, non cura nocendi
Calcar erat, fieri ludos non bella putabam.
Adde quod vt nosti pater, hæc non sponte gerebam
Bella, sed impulsus (quid enim puer ausit) amaris
Circunstantum animis, velut actus verbere turbo.
Parthenopen dominam pelagi, Campanaq́ regna
Ferrantes quem dicis habet, per Iapygis arua
Imperat, & fines latæ ditionis ab Aethna
Ad Prænestis agros, & amœni Tyburis arcem
Porrigit attingens Latium, Danaæq́ rura.
Filius & socero felix & coniuge, fausto
Nomine auum referens Italis Alphonsus in armis
Fulminat, & nulli regum virtute secundus

Imperium Augusti iam maiestate gubernat.
Istius vt perhibent ventura è sanguine virgo
Ausonides, virgo ante omnes pulcherrima nympha
Nubet ad Insubres fatis Isabella sinistris.
Nanq; patris primum mox exanimanda mariti
Funere, fraternos obitus (crudelia plusquam
Ferre queat pectus tenerum infortunia) planget.
Ab miseranda parens in te lamenta redibunt
Erigones, in te Halcyones querimonia surget.
In te populeas referet fortuna sorores,
Vnaq; tot nuruum sortem experiêris acerbam.
Vincet onus graue mœrorum constantia sexu
Fortior, & casu virtus excelsior omni.
Fama quidem fuit, & famæ malè cognitus author,
Difficile Alphonsum paucos genitore sepulto
Regnaturum annos, proliq; obsessa repentè
Regna relicturum, proli, cui bella gerenti
Gallica, maturo succedat auunculus æuo.
Publicus hic rumor, seu sint oracula diuum
Seu doceant sic astra, volans ea fama per orbem
E Latio vt memorant nostras peruenit ad aures.
Christigenas Othomanus atrox premit. Hellade cap
Imminet Italiæ, per Iapygis atq; Timaui
Arua petit Venetos, tremit Adria, Roma senatum
Cogit, vt inualidis anus eneruata lacertis
Defendenda malos vocat ad sua regna nepotes.
Vt quondam pelagi sub Deucalione redundans
Illuuies, ita nunc terram scelus occupat omnem.

Rara fides, eaq; ægrotans, infirma, labansq;.
Hoc caput, ista mali semper crescentis origo
Debilitat vires animorum, & pectora frangit.
Prætereunt anni, subeunt noua sæcula, morum
Colluuies in maius abit, seniumq; libido
Non timet, & mundo scelus arescente virescit.
Talia dicentem subitò circunstitit ardor
Aureus, arserunt imas ingressa medullas
Gaudia, permulcent alacres præcordia flammæ.
Mæror abit, gliscunt animi, non amplius vmbras
Non ignem glaciemve timet, non rauca boatu
Fulmina terrifico, quibus indignata furentum
Laruarum rabies latum superintonat æquor.
Vndè ait hæc tam læta pater mihi labitur aura?
Quæ noua lux auxit vires? quæ tanta voluptas
Suscitat affectam subita dulcedine mentem?
Tum senior superis vbi sol cadit atq; resurgit
Iam tibi sacra dies à funere septima lucem
Primam aperit, Venus orta faces accendit ad aras,
Explicat auratos calices & liba sacerdos,
Nigraq; in albentes profert oraria mensas.
Ad templum parat ire soror lugubris, & atro
Vestitu magis alba pio tibi murmurat ore.
Relligio mouet vna omnes, longißima patrum
Fratre venit cum rege cohors, multo igne corusca
Templa sonant, Requiemq; altis tibi vocibus orant.
Me quoq; (nam pietas primum tibi morte recenti
Debita gentiles non præterit immemor vmbras)

Ac nostros quos orcus habet, noua februa tangunt.
Hæc homines quoties iterant libamina vel cum
Aere iuuant inopem vel numina sancta precantur,
Aut auido minus indulgent obsonia ventri,
(Sic Deus edixit) tali perfundimur aura.
Diuinam sentimus opem, mitescit auernus.
Exilium decrescit, habent fessi ocia manes.
Festa dies onus omne leuat, licet omnia fari.
Et salibus mœstos Erebi compescere luctus.
His diuina modis pietas post fata sepultos
Adiuuat, & tristes orci non deserit vmbras.
Propterea cæso rediens Machabæus ab hoste
Immensum Solymas argenti pondus ad arces
Misit, opem socijs qui cum virtute supremam
Clausissent pro lege diem, vestigia tanti
Sancta duci seri non dedidicere nepotes.
Ecce procul sulcans auras argentea flamma
Emicat, & lento descendit in æquora lapsu,
Sicut apud superos quoties in nocte serena
Stella cadit longo ducens iter igne coruscum.
Ecce nouum picea lumen testudine lapsum
Lambit aquam, viden vt lapsu super æquora serpe
Porrigitur longo? splendorem amittit eundo.
Iam credi scintilla potest, visumq; fatigat.
Occidit, officio functum per inane recessit.
Crebra suis veteres silicernia manibus olim
Suppetiasq; dabant, nunc nulla aut rara feruntur
Orgia, detractis sordent mantilibus aræ.

Funeribus desunt lachrymæ, dolet impia sumptum
Non obitum proles, irreligiosa sepultis
Posteritas tenui & rara pietate parentat.
Hinc inopes viduæq́ animæ vada liuida circum
Errantes aditum ad superos & limina nusquam
Inueniunt, Erebi frustraq́ feruntur in orbem
Delusæ labyrinthæis ambagibus orci.
Sic auus & iuuenis sursum mentemq́ oculosq́
Attollens hoc dulce illud tellure sub alta
Quod fore dicebat, veniens Audentius inquit
At nunc scire datum. Sed tu pater ocia quando
Læta dies nobis facit, & licet omnia fari.
Dic age qui sperant animas post fata reuerti
Posse iterum, seseq́ suis ostendere rursum,
Desipiunt? An forte Erebus sinit ire sepultos
Arbitrio quocunq́ suo? Cùm mente reuoluo
Quot Deus inuolucris, & quanta ambage viarum
A cœli aspectu stygium submouerit Orcum,
Cùm scabros silicum scopulos & ahena recordor
Limina, & excisos æterno in marmore postes,
Vix iter ad nostros ausim sperare penates.
Tum senior licet hoc inquit tam immane barathrum
Terrificumq́ chaos nobis absconderit astra,
Cœlicolæ tamen istius custodia regni
Cùm præstare vident, certos sua limina adire
Nil prohibent, & nos in agenda negocia mittunt.
Sed manes in vitam iterum reuocare sepultos
Non superûm sed patris opus qui condidit orbem.

Ipse ego cùm grauibus bellis inuolueret omnem
Seditio Hesperiam, repetens discordia regna
Vix potui ex animis eradicare Megæram
Accendentem odijs populos & regia corda.
Nube latens regum ac procerum conclauia adibam,
Consilijs occulte aderam, sub nocte silenti
Obijciens simulacra animis, suadentia pacem
Somnia fingebam, tandem tuus auspice tandem
Me genitor belli auctorem causamq; malorum
Abstulit æterno fremerent ne regna tumultu.
Ne consanguineos reges in vulnera semper
Mars traheret, multis datus est pro milibus vnus
Aluarus, ipse animis stimulos dabat, atq; venenum.
Et veluti excisis quoties radicibus arbor
Aruit, amittunt ramosa cacumina frondem,
Sic simul ac fuit exclusus vitalibus auris
Aluarus, armorum strepitus cecidêre per omnem
Hesperiam, pax atq; quies egressa repentè
Venit ad Aethneas Tyrijs à Gadibus vrbes.
Tunc tuus ardenti gladio metuendus & hasta
Ibat in arma pater bellacis Achilleos instar.
Et puer Henricus primis erat Hector in armis.
Sic igitur sano pacem dum prosequor actu
In Cosias deueni arces, vbi paruulus infans
Ferrantes erat in cunis, sub murice, & auro.
Regia Ferrantes soboles sata sanguine fratris,
Qui quondam rege extincto sine prole recepit
Lora Valentini Gallis contermina regni.

Ipse patri tutela tuo me corpore functo
Fida fuit, regnumq́ diu moderatus in armis
Claruit, & tandem iuueni inclinatus adulto
Reddidit imperium maius quam acceperat. Ergò
Audita hac pietate vrbes populiq́ valentes
Delegêre virum, regniq́ in sede locarunt,
Hinc genus Alphonso, patrijs qui egressus ab oris
Venit in Italiam Campanaq́ regna subegit.
Ora tuens igitur generosæ infantia prolis
Obstupui, atq́ diu suspensus ab indole tanta
Mirabar quantum puero indulsisset Olympus.
Venturoq́ domus nostræ exhilaratus honore
Talia dicta super picta incunabula fudi.
Cresce puer, forteisq́ veni bellator ad annos.
Quam primum galeæ patiens caput indue ferrum,
Cinge latus gladio, teretem citus arripe phagum.
Nec mora, bellatoris equi preme calcibus aluum.
Et Machometæam gentem crudelibus armis
Obrue, in immanes populos sobolemq́ cruentam
Impietas est esse pium, ne parce superbum
Debellare genus, quo nostra superstite languet
Tabescitq́ fides, cæloq́ illudit auernus,
Barbarus Almansor crudo de sanguine cretus
Terrigenæ Antæi, referens alto ore gigantum
Corpora vasta, ferox Libyæ regnator, Erembos
Finibus ex Arabis, Psillos, Garamantas, & omne
Massylum, Nomadumq́ genus contraxit, & vna
Castra, & in Hispanos tanto ruit agmine campos.

Dumq́ parat manibus rabies infræna cruentis
Callaici sacros cineres violare sepulcri,
Ecce fragor nimbosus adest, & ab æquore turbo
Templa subit, spoliatæ aræ, tremuère columnæ.
Et fulmen de nube tonans splendore sepulcrum
Circuit ignifero, sæui quassata repentè
Intestina ducis, tabem effudere cruentam,
Crudelemq́ animam fato exhalauit acerbo.
Et quanquam immani quæ cum Duce venerat omnem
Barbariem è nostris Veramundus abegerit oris,
Non tamen est facinus durum atq́ immane nefasq́
Immortali odio dignum cœloq́, Ereboq́
Inuisum, satis vltus, adhuc iniuria læsæ
Maiestatis apud magnum indeleta Tonantem
Viuit, & illius parat extirpare nepotes.
Sit tuus iste labos, hæc sint exordia magnæ
Laudis, in hoc vires acuat tua puluere virtus.
Pressit vt inuictis puer Amphytrionius armis
Et Phryges, & Lapithas, & Amazones atq́ superbi
Terrigenam, Siculumq́ Erycem, sæuosq́ bimembres,
Sic tu dux nepos (animus diuinat) Erembos
Cæde premes, sic fœdifragos populabere Mauros.
Ora manus (video) signis concordibus arma
Prospera significant, signis respondet Olympus.
Cerno animos, cerno ingenium, victoria franget
Sæuitiam, nec cæde hominum nec sanguine gaudes.
Bella gerens ne bella geras, inuitus ad arma
Cùm venies, studio venies pietatis, & æqui.

Arm

Arma prius complecti animo, perpendere causas
Metiriq; voles hostem, & cognoscere vires
Ante tuas, quam bella ineas, mox agmine toto
Prælia conserere, & rapido superare tumultu.
Aspera pacato post belli incendia Marte,
Te populi patrem domiti experientur, & vrbes
Ad te confugient velut ad sua numina victæ.
Sed caue, nam metuenda tibi magis ocia pacis,
Quam labor armorum, pacem rege, vulnera nunquam
Formidata feres, Mars insidiabitur ori.
Te noua mors nati post gaudia magna repente
Luctibus inuoluet subitis, altumq; dolorem
Improuisa feret, tecum regna omnia casu
Contristata graui longo in mœrore iacebunt.
Non aget in lachrymis Hispania sola, sed omnis
Hunc Europa diem, contra lætabitur Athlas,
Gaudebunt infidi Arabes, & Barbara tellus.
Sed patere, hos Superi luctus in gaudia vertent.
At neq; de regni tibi successore timendum
Pro te sollicitos hæc tanget cura parentes.
Nulla expers fortuna mali, secum aduehit omnis
Prosperitas infausti aliquid, spaciumq; relinquit
Inter virtutes alias vbi ponere possit
Sedem aduersarum domitrix tolerantia rerum.
Relligio tecum surgit, clementia tecum
Nascitur & probitas, Astræa reuertitur, omnes
Hinc auferte dolos, ex orbe facesite fraudes.
Insidiæ procul ite, procul violentia migra.

Ad Mauros discede timor, fiducia surgens
Excutit omne malum nostris de finibus omen.
Quis foris acta pari vates extollere cantu
Quis iustè consulta domi decus atq; triumphos
Pacis & armorum poterit? quo numina cultu
Qua patriam pietate coles? Tu gloria regum,
Tu decus Europæ, Tu spes amplissima Romæ,
Diue nepos tibi Thermodoon, tibi pontica tellus,
Ora Trapezuntis, littus tibi supplicat omne
Thraicium, Phryges & Cilices, Asiatica regna
Omnia vbi antiquæ fidei monumenta supersunt.
Grande nefas alijs ciuilia bella relinque,
Christigenasq; tuos nullis preme cladibus vnquam.
Tu fidei defensor eris, Tu maximus author
Pacis apud nostros, aliena per oppida belli.
Nil magis optabunt vrbes, quando inclyta facta
Illuc fama feret quam te spectare Latinæ.
Si nescis vetus est nobis cum gente Latina
Fœdus, ab Hesperio venit Theodosius orbe.
Et noster Traianus erat, duo lucida Romæ
Sydera, belligeri duo maxima fulmina Martis.
Et post Martis opus duo lactea flumina pacis.
Talia conceptum pietas in verba furorem
Compellabat vti, quoties corda enthea vates
Soluit, & afflatam cœlesti numine mentem.
Militiæ memor antiquæ belliq; laborum
Quos tuleram, dum membra calens iuuenilia sanguis
Viribus & solido firmabat robore corpus,

Arde-

Ardebam,& rigido cingi latus enſe videbar,
Et thorace tegi & complecti haſtilia dextra.
Tunc tua de partu veniens germana recenti
Viſa mihi,viſa atq; iſtis geſtata lacertis,
Virginis ora nouæ iam tum Rachelæa venuſtas
Imbuerat,pectus dederat Suſanna pudicum.
Fecerat ingenium Pallas,Iudæa virago
Ingentes animos,& amorem Porcia Bruti.
Nec fontem nec nomen adhuc ſortita iacebat
Inter opes varias,& honos erat vltimus auro.
Sic ſolet effluere innatos opulentia regum.
Hic iterum magna captam decor indole mentem
Impulit is verbis caſus aperire futuros.
Nympharum decus Heſperidum Tarteſsia virgo,
Regia progenies magnos viſura triumphos,
Creſce virum referens animis,& Eliſabeth eſto.
Nec conſanguineo dubites dare regna marito.
Nubere neu dubita,ſi lex contraria tædis,
Legibus humanis Romana potentia maior.
Optima lex commune bonum,coitura ſalutem
Regna ferunt,diuiſa Arabi ſunt præda ſuperbo.
Extinctitu fratris enim Regina tenebis
Imperium forteſq; viri comitabere pugnas,
Sacra vehens tecum,totamq; Melampodis artem,
Subſidium paſsis veſani incommoda belli.
Iam te ſumma vocant montanæ mœnia Rhondæ.
Inclyta frugiferæ te Singulis vbere glebæ,
Teq; Oetanus apex,te Loxa virentibus agris
Expecta

Expectat, te terra etiam bombicina pectens
Vellera, te cocco diues Granata rubenti,
Et sita Menobijs in collibus oppida mille.
Dum nequeo affectus animi cohibere furentis
Hæc & plura breui quæ sunt ventura canebam.
Interea vicina polo dum labitur ætas
Eia age lustralem læti aggrediamur auernum,
Iamq; sonans fragor ire iubet, custodia Ditis
Increpat, atq; viam nobis æstu imperat isto.
Ecce piger lacus inflatur, vada sancta subintro
Ipse prior tu nostra sequens vestigia serua.
Nam dextra lauaq; cauis terra ima dehiscit
Fracta voraginibus, post me loca tuta secabis.
Sic ait, & sanctum supplex ita numen adorat.
O pater ardentem qui non exclusus Olympum
Circuis, & subiens infuso numine molem
Corpoream, magno mundi non clauderis orbe,
Dijs antiqua suis regnum diuiserat ætas.
Tartara Ditis erant. Cereris nuda æquore tellus.
Aequora Neptuni, cœlum Iouis, aura sororis.
Omnia nos tibi regna damus, rerumq; potentem
Dicimus, imperiumq; orbis tibi cedimus vni.
Te timet Arctophylax, septem tua iussa triones
Expectant pauidi, tibi sol, tibi sydera præbent
Obsequium, tibi cælicolæ curuantur, & omne
Laruarum lariumq; genus, qui tartara & orcum
Aëreosq; tenent lunæ sub lumine tractus.
Tu cæli maris ac terræ regnator & orci,

Omnipo-

Omnipotens, tua maieſtas quæ continet, æquat
Omnia, finem adimens, pietate potentia non eſt
Latior, æquiparatq; tuas clementia vires.
Nos igitur preßi tenebrarum ambagibus altis
De pelago ſtygis vmbroſo de horrentibus antris
Quæ ſolem ignorant, vbi nox ſine ſydere nunquam
Deſinit, oramus veniam, de faucibus iſtis
Suſpiramus, opem miſeris concede, piaſq;
Huc extende manus, opifex opus erige lapſum,
Et faciles oſtende vias, finemq; laborum.
Talibus orantes dictis freta lata ſubintrant.
Regia contractu proles exterrita primo
Cæruleas trepidanter aquas ignemq; ferebat.
Attamen vt raucis ſurdent clamoribus aures
Aethiopum, ſaxo præceps vbi Nilus ab alto
Intonat, indigenaſq; minus graue murmur aquarum
Percutit, aſſuetis ita iam minus ardet in vndis,
Et tamen ardet, agunt æternum incendia vulnus
Aeternum Tytio iecur eſt æterna volucri
Roſtra, & in æternas ſemper redeuntia pœnas.
Propterea iuuenis dum ſe reminiſcitur vmbram.
Vnde poteſt, inquit, mortalibus eruta membris
Quæ tactum viſumq; fugit ſub Dite profundo
Mens ignem glaciemq; pati? quæ tanta lacunæ
Vis Stygiæ vt ſtimulos ferat immortalibus vmbris?
Rerum opifex, reſpondit anus, flammamq; geluq;
Abſidos infernæ noſtri inſtrumenta doloris
Inſtituit, morſuq; dedit quo ſtringere poſſent

Sorde

Sorde laborantes animas, quæ sorde carerent,
Hæ impune vadis, omnemq; errare per orcam
Ius dedit, & sceleri tantum vada noxia fecit.
Istud opus natura recens mirata negauit
Esse suum, nec tanta gelu, nec tanta calori
Ipsa potest, quæ tanta potest dare iura nocendi.
Vim quoq; nonne vides, qualem sortita animantum
Corpora sunt? quibus ipsæ animæ se absoluere nūquā
Ante obitum possunt licet offendantur acerbis
Supplicijs? Nam quando atrox in corpora morbus
Sæuit in alta animi languor penetralia transit.
Hæc animis miranda Deus duo vincula fecit,
Corpora & has ipsas Erebi quas currimus vndas.
Tantus amor, tanta ambobus concordia, tantum
Fœdus, vt absolui nunquam si iuncta, reuerti
Si disiuncta velint in mutua vincula semper.
Aethereæ mentes non sunt in corpora pronæ.
Hæ minus in nobis, hoc nos disiungit ab illis.
Hoc facit vt per se mentes & corpora nullo
Cogente ingenijs faciant concordibus vnum,
Nec possint coniuncta pati commercia solui.
Cernimus hoc ipsi, quibus est in corpora pondus
Nescio quod, nec enim hoc habitus superaddita moles
Sed natura facit, quod non aboletur ab orco,
Sed venit ad superos, istud facit esse futurum
Vt sua disiunctæ redeant in corpora mentes,
Arbitrio, non vt perhibent fatalis Olympi
Sed patris, qui & fortunas, & fata gubernat.

Cognita sunt forsan superis ea tempora, nobis
Sunt ignota, latent altis abscondita causis.
Hoc auus Alphonsum gradiens sermone docebat.
Iamq; bis vndenis roseos patefecerat ortos
Solibus à primo rutilans aurora natatu,
Quum fessi tardante luto flammisq; perusti
Deficiunt, genua vsta labant, suspiria longo
Pressa sonant gemitu, fato vt cùm proximus æger
Vix retinet languentem animam, flatusq; supremos
Exili cum voce trahens pulmo anxius halat:
Lumina calligant, ceruicibus ora caducis
Inflectuntur, aui facies in colla nepotis
Labitur, vt quoties arentibus hordea culmis
Inclinant capita, atq; in se curuantur aristæ.
Ecce iubar subitum veluti cùm fracta repentè
Fulgura & vt longo nubes aperitur hiatu,
Effulget, radijsq; nitor plaudentibus ambos
Circuit, & placido fessis illabitur igne.
Lux oculis infusa subit per inertia membra.
Tum senior, tibi luna nouas pleno altera cornu
Inferias Alphonse refert, germana parensq;
Dona ferunt, tripliciq; iuuant ope, munere sacro
Ac precibus, fas hic animum firmare labentem.
Talibus officijs recidiuum exurgere robur
Incipit, & volucri similes quæ pabula nido
Dum vestigat agris, deprensa furentibus austris
Atq; repentino ventosi turbine nimbi
Explicat ad solem plumas ad terga reuersum,

Atq́ue ubi post victam hyemen parat ire volatu,
Susceptum gradiuntur iter, vicinaq́ plantis
Nunc sola calcantur nunc fundo abeunte natandum.
Implicat alga pedes, piceus liquor implicat vlnas.
Hic humili depressa tholo fastigia ponunt
Tecta Erebi, paruoq́ absunt discrimine ab vndis.
Propterea fumante freto, nebulasq́ vomente,
Semper in angustis coeunt densissima claustris
Nubila, nec solitam fundunt incendia fumo
Suffocata diem, nox & chaos vndiq́ tutum
Claudit iter, sistunt pressis vestigia plantis
Vndiq́ lugentum gemitus & verbera longè
Incertis audita locis, ergò altus in armos
Sublato senior puero, quando ipse locorum
Gnarus erat gressu vada præterit arcta citato.
Dulce onus, & pietas alacrem fecêre senectam.
Faucibus erepti camuris, styga naribus haustam
Flatibus expirant longis, & in æquor apertum
Deueniunt, vbi rara diem minus occupat vmbra.
Tum iuuenis miseratus auum, nulla insula dixit
Occurrit pelago in tanto, qua lassa parumper
Membra cubent? vbi te tantis conatibus haustum
Sistere, & inuenta liceat requiescere terra?
Tum senior, non est nostrum quod scindimus æquor
Nate nec Aegæa nobis modò cursus in vnda.
Nulla hic Ichnusa est, nulla hic Trinacria, nullæ
Cyclades apparent, liquidum, tenet omnia sulfur:
Sunt scopuli, sunt saxa tamen sed rara per vndas.

Fige pedem, siste inuento vestigia fundo.
Nona rubens aurora diem ducebat, & altus
Cœperat æthereos abscondere lucifer ignes
Noctis apud superos certas vbi tempora seruant
Inconfusa vices, vbi quantum noctibus aufert
Explicat in lucem mundi illustrator Apollo.
Mox procul audito senior clamore per auram
Sistitur, & suspenso animo vultuq; leuato
Pellit ab ore comam, vociq; accommodat aurem.
Facto iterum clamore, sui iam nominis audit
Principium, certa finem non percipit aure.
Stant taciti, vox plena sono iam cognita toto
Proximat, auditur strepitus venientis & vnda
Pigra parum fugiens lentos discedit in orbes.
A cilio pendente manu, caua lumina tendit
Ad strepitum senior, rupitq; silentia rauco
Gutture proclamans, quanta regemq; senemq;
Voce decet. Stygia ô quisquis me quæris in vnda
O precor, ô fœlix venias mihi nuncius, adsum.
Apparet veniens gressu fessa vmbra citato
Quantum lenta palus sinit, & viscosa lacunæ
Obluctantis aqua, & longo vis fracta natatu.
Vicinum interea quod surgit in æquore saxum
Sulfureum quondam, venisq; liquentibus ardens
Pumice iam scabro sine fulgure, & ignibus, atrum
Conscendere, rati (quod erat) quenquam esse suorum.
Illa videns reges, crebris vaga brachia iactat
Ictibus, illatisq; tenax aqua pendet ab vlnis.

Accelerat veniens, scopulo iam proxima clamat
Regales saluete animæ, saluete futuri
Cœlicolæ, simul his dictis de gurgite vasto
Scandit, adoratis demum sic regibus infit.
O patrij Reges veteris si nomina Ciddi
Audiuistis apud superos dum vita manebat,
Ille ego, terrarum populos audita per omnes
Temporis illius fortuna & fata fuère.
Me duce Ferrantes primum qui nomine tanto
Claruit, in Mauros tunc omnia bella gerebat.
Nomen id illius decus à virtute superbum
Sumpsit, & omen habet faustum, signatq; triumphos.
Ipse Valentinas arces, amissaq; regna
Quæ Libyæ infidæ gens illaudata premebat,
Restitui. Bucharem Maurum qui fortibus armis
Hesperiam delere putans traiecerat æquor,
Perdomui, rabidamq; animam sub tartara misi.
Vnesium verò pugna grauiore volentem
Vlcisci fraternum obitum Bucharemq; peremptum,
Morte graui domitum dedit hæc mea dextera letho.
At quia non oritur virtus nisi culta, scelusq;
Sponte subit, sine labe solent euadere pauci.
Vtq; salutiferum tellus & inutile gramen
Vna parit, sic virtuti vitioq; ministrat
Ars eadem, longis ætas sudata sub armis
Vnde insignis eram populiq; per ora ferebar,
Hoc dedit exilium, quod adhuc post quattuor acta
Secula perdurat. Verùm iam mitius angor.

Nec frigus nec flamma nocet, mora sola molesta est.
Rursus vt Eoas vbi desinit India terras
Attigero, custos Erebi me mittet ad astra.
Lætior occursu Ciddi armipotentis vterq́
Venit in amplexus, mediaq́ in sede locatum
Compellare virum studijs communibus ardent.
Tum sic cœpit auus. Dux insuperabilis armis
Cidde, tua quod regna leuas labentia dextra
Nouimus, & laudis nostras peruenit ad aures
Ingens fama tuæ, priscis annalibus inter
Auricomos reges legitur tua maxima virtus.
Quippe nec Ausonij Fabio, nec Achaica tantum
Regna Themistocli debent, nec Punica magno
Hannibali, quantum noster tibi Bethys, Anasq́.
Tu generis pater antiqui, Mendocia proles
Heroum fœcunda suo te in stemmate primum
Collocat, & longo numeraris in ordine princeps.
Caudice de tanto surgit sylua illa nepotum
Inclyta, quæ gradiens tua per vestigia longè
Creuit, & hinc veniens fausto puer Inachus ortu
Te referet, nam bella geret, bella vltima Maurûm
Ablatura caput, genus euersura Libyssum.
Regius Ausonias veniens orator ad vrbes
Cernet, & antiquæ scandet Capitolia Romæ.
Mox reducem, pulsis regio cùm Bethyca Mauris
Venerit ad nostros, domitor rex victor in arcem
Ducet, vt accepto sedeat custodia regno.
Quod verò dum bella geris, tibi plurima longum

Martis opus dederit stygios abolenda per amnes,
Nil reor absurdum, longa est mortalibus æquor
Vita procellosum, multiq; in rebus agendis
Sunt scopuli, multæq; vijs Symplegades arctis.
Adde quod in rerum cursu fortuna secundo
Formidanda magis, tranquillo libera regno.
Viuit in aduersis ratio si lenibus auris
Sors ad vela venit, maior, ratione, libido
Surgit, & incautam placidis nauem obruit vndis.
Plutonem fugisse satis, de fluctibus altis
In portum hunc, fragilem satis eduxisse carinam.
Nunc memoranda vetor laudum monumenta tuarum
Voluere, tum locus his, cùm læti habitabimus astra.
At nunc vnum oro, quoniam mihi semper eodem
Calle reuertenti nondum benè cognita magnæ
Regna domus Ditis. Tu qui stagna omnia lustras
Fortior, & rerum maior cui cura nouarum,
Fare aliquid, nam dira locos tormenta per omnes
Fama refert, id magna etiam lamenta fatentur
Vndiq; & auditæ tam vasto in gurgite voces.
Tum Ciddus, tua iampridem vestigia sector
Sancte pater, nam te noctem hanc fluctusq; seueros
Fama pati fuerat, vada sed minus alta, viamq;
Persfacilem, tutamq; sequi, tecumq; nepotem
Ire Acherontæa debentem pauca lacunæ.
Sed Styx assiduis ventorum impulsa procellis
In dextram læuamq; tulit, pœnasq; coëgit
Cernere, quas meminisse horror. Busiridis aræ,

Aes Siculum, Diomedis equi ludibria, duri
Euristhei Mandata nugæ ac puerilia ludo
Ac pastorali celebranda palilia saltu.
Sed quid ego ex minimis monstrare ingentia pergo?
Immanes æquale nihil valuêre tyranni.
Heu miserande puer, iuuenum si more fuisses
Ausus opes prædari inopum, sæuire veneno,
Incestare thoros, gladijs haurire cruorem,
Inflammare odijs & seditionibus vrbes,
Quæ loca, qui manes quæ te ærumnosa manebant
Vincula, quæve inter stridentes verbera flammas?
Quàm bene florentes claudis tyrunculus annos,
Antè venenatos vsu atq; libidine sensus.
Dum rude pectus adhuc, dum innoxia viuitur ætas.
Fœlices, qui ne in tantas descendere clades
Compellantur, adhuc teneri infantesq; recepti
Mollibus è cunis, grauidave parentis ab aluo
Antè diem rapti vitam euasêre nocentem.
Ipse ego (non audita loquar) crudelia vidi
Flumina, vidi ignem, & candentibus alta caminis
Antra, quibus tantam exhalat caua Lerna mephitim,
Vt procul olfactu (tam dirum expirat odorem)
Tabifico perimat mortalia corpora, longè
Acrius, ac Libycæ custos basiliscus arenæ:
Læta sub exquilijs oriens à colle Quirini
Tænarium penetrat subter Phlegethonta vorago,
Ora patent quantum Herculeas distare columnas
Fertur, & à Lixo refugit Tartesia Calpe.

Introrsum ruit in præceps immane barathrum.
Quò magis it pessum, tantò latus vndiq; curuum
Vastius effundit sese, fundoq; capaci
Circuit ingentes maris vsq; ad littora campos.
Per gyrum specus immanis circum ordine ducto
Sæpius, ad summum rostris armatur ahenis.
Hic fixæ à femore, à lumbis, & ab inguine pendent
Insignes animæ, quarum illustrata superbo
Vita magistratu fuerat, quibus infula rasum
Velauit sacrata caput, gens sordida luxu
Fœmineo, gens stupratrix, & adultera, raptu
Incestuq; nocens, signant sua nomina quenq;.
Et magnis incisa notis ad pectora fulgent.
O quales quantosq; oculis dum singula lustro
Perlegi agnouiq; viros, quorum alta sepulcris
Celte laboratis multoq; micantibus auro
Membra cubant, quæ suspiciens rude vulgus adorat.
Quicquid apud superos thalami sine teste silentes
Deliquêre, patet, nec habent velamina culpæ,
Cuncta aperit secreta dies, ex tempore verum
Nascitur, & veniens ætas abscondita pandit.
Hic pendebat adhuc sexum mentita virilem
Fœmina, cui triplici Phrygiam diademate mitram
Extollebat apex, & pontificalis adulter.
Sunt quædam vacua incuruis mucronibus alta
Rostra è tartareo nuper translata profundo,
Vulcani crudelis opus, candentia semper,
In medios abeunt ignes, vbi sæuior æstus.

Huc fama illustres animas à Thybridis alueo
Aduentare Erebo quæ sunt spectacula toto.
In medio confusa cohors iactata per ignes
Flantibus & circum rapientibus omnia ventis
Spargitur,intorto glomeratæ in turbine flammæ
Dant fremitum,qualem Ionio niger incitat Eurus,
Quum Rhodon & Cretam,Pelopisq́ sonantia saxa
Verberat,& scopulos Ithacæ,frontemq́ Pachini,
Leucadaq́ excelsam,& paruæ nemora alta Zazynthi.
Hinc sinus excurrens Campani ad flumina Sarni
Flantibus interdum Zephyris agitatur,& atros
Flammarum fumiq́ globos contorquet ad ortum.
Vndè fit vt toties rapidos Vesuuius ignes
Euomat,& cinerem longè iaculetur adustum.
Hinc etiam cedente solo caua semita longum
Flectit iter veniens ripas ad olentis auerni.
Est stygius vapor in latices expirat odorem
Sulfureum,circumq́ graui loca polluit aura.
Mille vijs vmbræ à superis examine magno
Certatim erumpunt altæ super ora cauernæ.
Et simul ac vidêre ignes & inane profundum
Carceris,horrescunt animis,retroq́ reuerti
Dum properant,densæ fugiunt per nubila turmæ
Persimiles auium gregibus quas proxima bruma
Colligit in cuneos,cùm matutina pruinis
Albet humus,mærentq́ aquilonibus arua niuosis.
Sed laruæ prædandi auidæ fugitiua sequuntur
Agmina & in curuos digitis crescentibus vngues

Attonitam plebem,& trepidi rudia agmina vulg
Corripiunt,ac flammarum iaculantur in vndam.
Ipsis qui quondam coitus suasêre nefandos,
Qui fuerant stupriq; duces,Venerumq; magistri
Turpiter insultant,veterisq; opprobria vitæ
Commemorant.Curate cutem,duramq; striate
Scabriciem,roseoq; genas accendite fuco.
Discite librato plantas extendere gressu.
Atq; oculis nutuq; loqui,caput indice vitro
Fingitor,atq; manus gemmis scintillet,& auro.
Ite,ciet choreas Phrygio caua tibia cantu.
Hic sexus vtriusq; ardet,sed mascula longè
Amplius in molles Venus insinuata medullas.
Inuigilans etenim rebus natura creandis
Concubitus steriles,& prole carentia furta
Odit,& iccircò Sodomæ scelus acriter vrget.
Est locus ad læuam vobis qui quæritis austrum
Calle salebroso labyrinthiacisq; viarum
Flexibus excelsi penetrans caua viscera montis.
Feruidus indè vapor,ñostroq; ardentior igne
Difficiles habet egressus,domus intima campum
Explicat ingentem,qualis Balearibus esset
Si simul excluso coëant duo littora ponto.
Fundamenta super silicum,vastosq; molares,
Altius ac valeant oculi spectare videntum
It laterum flexura tholo suspensa rotundo.
Exterius penetrat nubes,celsumq; cacumen
Desinit in glaciem,nimbos vbi frigidus aër

Aspe-

Asperat, vndè pluunt nubes, vbi fulgurat atris
Igneus è nebulis & fulmina nunciat ardor.
Hæc immensa caui penetralia carceris implet
Ignis, & accenso flammæ tonat impetus antro.
Et per inane vaga serpens face fluctuat altum
Vsq; tholum: flexoq; æstu latera omnia lambit,
Expiratq; parum (tanta est violentia) facto
Inter saxa aditu, cæloq; apparet auernus.
Sydera spectantes noctu de puppibus altis
Suspiciunt ea flammarum miracula nautæ.
Aethnæum cratera vocant, Tyrrhenidas illinc
Summus apex, hinc Ionias procul aspicit vndas.
Igneus inclusas imis fornacibus ardor,
Torret, & excoctas altum iaculatur arenas,
Quæ pelago exceptæ fluitant, spumæq; videntur.
Indè cauernosus generatur in æquore pumex.
Vidimus hoc horrendo animas ardere camino
Stirpibus ambustis similes, Ditisq; ministros
Certatim iactare super sulfurq; picemq;
Et miseras vncis versare tridentibus vmbras.
Qui gemitus, quàm dura sonent lamenta per antrum,
Non opis est memorare meæ, quæ vidimus illic
Cuncta fidem superant, si culmine liber aperto
Ignis eat, si tempestas earumpat habenas,
Fundamenta soli audebit conuoluere & astra.
Vtq; metu grauiore animæ subigantur in imis
Faucibus, annixæ magno conamine laruæ
Conuulso de monte trahunt immania saxa.

Erutaq; eiectant,& vi per inania pellunt.
Pulsa graui stridore volant,illisa palato
Mox strepitu grauiore ruunt,sub pondere tellus
Icta gemit,saliunt ignes,immane barathrum
Intonat,& longo mugit spelunca boatu.
Hic coquitur scelus ira ferox,quæ sanguine & armi
Delectata viros furialibus incitat ausis.
Illic elata ingenia & sublimia corda
Quæ vexêre acies & quæ duxêre triumphos.
Vidimus inuolui flammis.Theodosius illic
Inter vulgus inops sine maiestate relictus
Funera Thessalici luit inconsulta furoris.
Sic strepitu strepitus,sic æstu eliditur æstus.
Incipit ad collem fecit cui nomina Ianus
Ianus apud veteres tenuit per regna Latinos
Antrum ingens curuis penetrans Acheronta latebris
Tendit ad occasum latè,Cyminumq; subintrat,
Sulfureisq; rigat Viterbia fontibus arua.
Mox mare Tyrrhenum versus declinat in austrum
Et spumante aluo Pyrgos adit atq; Grauiscas.
Vidimus hic curuo traiectos guttura ferro
Per spinetatrahi nudos,per vitrea frusta,
Per silices duros,per acuto marmora dorso
Per nemora,atq; humiles succiso caudice truncos,
Et rigidis tandem flagris ac verbere cæsos
Rupibus ex altis subiecta in stagna rotari.
Eductosq; iterum ac montana per inuia tractos
Præcipites volui,ac iactari ex aëre in vndam,

Vndam

Vndam exultantem, ac bullas feruore cientem.
Mirabar tumidos (res visu horrenda) dracones
De tellure caua quosdam, de gurgite quosdam
Sanguineo rictu atq; oculis flammantibus ire
Impete cum tanto, & cœli capita alta ferentes
Pellere surgentes squammoso pectore fluctus.
Et nigra ingentem signare per æquora sulcum,
Correptasq; vocare animas, & hiatibus atris
Condere, & excretas iterum absorbere capaci
Fauce, fames tanta est animarum ac tanta libido
Cædis, & egestæ decies totiesq; voratæ
Non satient vasti spatiosa volumina ventris.
Funereis non est epulis modus, æquora donec
Ingreßi lemures vulsas è dentibus vmbras
Per cautes iterum, perq; aspera saxa volutent.
Per vada per scopulos flagrans rabido ira veneno
Inuehitur, tortos ad tempora ventilat angues.
Trux Nemesis volat vt iacto cita fulmine flamma.
Ipsa superborum domitrix, gerit ipsa choragum.
It comites acuens, furit agmine Tisiphonæo.
Hæ sunt difficiles animæ quas dura coëgit
Ambitio nimium sapere, & sibi fidere, leges
Et decreta patrum nil pendere, fasq;, fidemq;
Asse minus, rigidis frontem ceruicibus altam
Tollere, turgentes buccas, & grandia verba
Rumpere, debellare parem, ridere minorem,
Et iactare genus, nulli parere, suumq;
Excusare nefas non castigare, nocentes

Censu-

Censura taxare graui, veniamq́ negare
Supplicibus, noua moliri tormenta, parare
Arte Perillaa sæuo in instrumenta dolori.
Vidimus ingentes laruas, membrosaq́ monstra,
Triste Gigantæis ad opus sudare lacertis,
Et serram alterno trahere atq impellere nisu,
Subiectosq́ secare artus, & dente cruento
Frangere ad extremas supremo à vertice plantas.
Corpora mirabar pedibus conuersa supinis
A trabe pendere, & rursum resecata coire
Viscera, suspendi rursum, rursumq́ secari.
Hi quibus in vita licuit torquere nocentes
Crudeli officio nimium crudeliter vsi,
Quiq́ procellosis in seditionibus olim
Versati, doluêre atrox scelus ante sepulcrum.
Hic rota in immensum radijs abeuntibus orbem
Vertice Serressum superat, qui templa fragosis
Cautibus, & duris adeundam anfractibus ædem
Nube modò abscondit, modò culmine lucidus albo
Pandit, & Hispanis aperit sua mœnia nautis.
Hinc atq inde premit montes adamantinus axis,
Quem gemini versant immani mole Gigantes
Antiqua de stirpe sati, quum fœmina laruam
Passa laborabat sub onusto pondere ventris.
Littora calce premunt, æquant iuga frontibus, ora
Ignea, flammigerant oculi, pro crinibus Hydri
Circum colla leuant exertis guttura linguis.
A mento coma frondosis procerior ornis

Desinit

Desinit in crispa nigrum lanugine pectus.
Incumbunt humeris operi, volat arduus orbis
Tam volucri cursu, tanta vertigine, vt ingens
Sibilus, auditu horrendus, caua tartara & ipsas
Dite sub obscuro positas exterreat vmbras.
Curuatura lacum rostrata tridentibus vncis
Radit, & exangues animas rapit, atq; rotatas
Circuitu ingenti trans alta cacumina montis
Iactat in oppositæ ardentem conuallis auernum.
Indè iterum similis magno molimine raptas
Machina conuoluens validè in vada prima retorquet.
Hi sunt qui sibi non populis regnare volentes
Ciuibus oppreßis sese fecêre tyrannos,
Et cœlo miserante priusquam desinat ætas
(Quod rarum inuenies) mentem posuêre superbam:
Progenies hæc sera malis in sæcula tantis
Languet, & inueniunt vix longa piacula finem.
Sunt quoq; qui funda iaculisq; petantur & arcu
Semper, & expectant nudis noua vulnera membris,
Contractis gemebundi humeris & supplice vultu.
Defecti, tremuli, attoniti spirantibus ægrè
Faucibus, inspiciunt fata impendentia semper.
Nam Deus id genus erroris crudelibus vmbris
In graue supplicium dedit, vt mortalia membra
Se nondum posuisse putent, dementia reddit
Immemores, qui suprà alios sapere antè volebaut.
Nant per inane manus, vanisq; laboribus obstant
Mißilibus, feriente vno volat ecce per auras

Telum

Plurimus hic latis crepitans incudibus vmbras
Vrget, & aßiduo contundit malleus ictu.
Vociferant, sonat Inarime, dixére priores
Esse sub ardenti tellure Typhoëa clausum,
Atq; giganteo flammas accendere flatu.
Hic quibus incoctis simulare coloribus aurum,
Et furtim signare notis mendacibus æra,
Suasit auaritiæ nunquam saturata libido.
Hic nocturna luunt furta & periuria, & omnes
Diuitias vi, fraude, dolis, ac fœnore partas.
Vidi & in obscœnis scrobibus tenus aure sepultos
Quos laruæ attractis in dorsum frontibus ora
Tollere, & inuitas fauces aperire coartant.
Diuisas clauis & aheno forcipe malas
Dissociant, atq; argenti feruentis & auri
Ac si ventosum latices mittantur in vtrem
Pocula plena superfundunt vndante palato.
Tartareæ noctis famuli plebs aspera flaccis
Auribus in scapulis versis in vultibus atris
Accingunt operi, pars longa bidentibus antra
Suffodiunt, suffossa alij cœmenta legentes
Vimineos implent cophinos, oneriq; ferendo
Inclinantur, eunt gressu redeuntq; citato.
Attritosq; canis humeros sub corbibus aptant.
Aerea vasa parant alij, crateras ahenos,
Ferrea labra sinum latè extendentia, magno
Dolia ventre, lacus maiore, cauosq; lebetes,
Susceptura auri fluxum instrumenta liquentis.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER IIII.

Vsonios inter campos littusq; Sicanum,
Subter aquam pelagi subter Tyrrhenidas vndas
Inclinat quà prona viam Titania lampas
Tellurem ingenti cauat antrum immane theatro.
Absidibusq; altis tantos se attollit in arcus
Pelion vt totum concludere possit,& Othrym.
Ac iuga Bebryciæ retinent quæ nomina nymphæ.
Fœta igni regio flammisq; furentibus ardet
Intus,& in culmen fugiens vagus ardor apertum
Fluctuat eructans nigras in sydera nubes.
Vt fama est illuc proles Iouis Aeolus olim
Deueniens septem terras maris æquore cinctas
Aeoliam dixit,quarum celeberrima nomen
Regis habens primi Lipare Vulcania tellus
Attollit saxosum apicem Lyciamq; Chimæram
Igne imitans celso vndantes de culmine flammas
Euomit,horrenda insolitis spectacula nautis.

Laruarum genus indomitum Vulcania proles
Expirans, nate, nare, oculis, ore, auribus ignem,
Stridentes salit antè focos, & læta piorum
Supplicijs capitale odium & feritatis acerbam
Sæuitiem exercent, pœnæ genus omne vicißim
Experti tormenta iterant, quæ attrocius vrgent:
Pars satagunt cursus aperire, viamq́ metallo
Expediunt rastris, ductumq́ canalibus aurum
Excipiunt gerulis, & pocula dira ministrant.
Sunt qui ligna secent, longasq́ securibus ornos
Demoliti altè cuneis in viscera adactis
Dilaniant, vndè æternis alimenta caminis
Suppeditent, onus incuruis ceruicibus ingens
Subuectant, cumulantq́ focos molimine magnò.
Irritant alij longis incendia contis.
Ligna crepant, scintillarum creber emicat ardor.
Humida si nimium cæsæ modo robora syluæ
Ignibus obsistunt, stipulis arentibus instant,
Taurinos adhibent folles, cineremq́ per atrum
Genua trahunt, pronisq́ vomunt è faucibus auras
Solliciti mora ne miseris ferat vlla quietem.
Sic torquetur opum improbitas turpi anxia quæstu,
Quæsitiq́ tenax, Nec non qui dißipat aurum
Prodigus in luxum, vanoq́ superfluit vsu,
His coquitur flammis, vt cera caloribus hisdem
Liquitur, & durescit humus, sed mitior Orcus
Hos premit, vt media minus à virtute receßit
Id vitium, partitur enim, non surripit aurum.

Rupe sub excelsa crescentis in aëra saxi
Fronte quod incurua scopulos & cornua longè
Proijciens caput extendit, casumq; minatur,
Terra hiat, & latè ardentem facit area circum.
Hic distincta focis subter flammantibus altis
Subnixa in tripodum fulcris frixoria toto
Ampla sedent campo, murmur strepit vndiq; rauc
Stridentiq; cauæ fumant sartagine cautes
Flamma sequax lambit nubem feruentis oliui,
Cæruleumq; agili flexu depascitur imbrem.
Huc tractos niger ex magna fornace minister
Vltimat, & stricto pauidos exenterat ense,
Seminecesq; artus in vasa sonantia iactat.
Extendunt alij cratere natantia magno
Corpora, dentatoq; premunt salientia ferro.
Hoc viduas inopes, & patris egentia cura
Pignora prædati triste inuenêre lauacrum.
Pars Libyes abit in dextram, cui nomina fecit
Mater Aristæi, geminas vbi Ruspuma Syrtes
Prospicit, & Tyria veniens ab origine Leptis.
Hic latet, & serpit nigros vsq; ad Garamantes
Præceps sub tellure specus strata ignibus atris,
Serpentum domus, & trucibus stabula alta venenis.
Omne quod Aethiopes sub adusti sydere cancri,
Omne quod Aegypti Nilo stagnante lacunæ
Virus alunt, quod desertis habet Aphrica campis,
Aphrica monstrorum genitrix, vbi Iuppiter Hammon
Hic habitat, colubri magnis glomerantur aceruis.

Sessilis

Seßilis ardenti scintillat lumine buffo
Ventre bouem referens, & hiulco dipsades ore
Sauaq; multifido cornu portenta cerastes,
Hydrorumq; greges, & longa armenta draconum.
Amphisibena biceps & formidabilis ictu
Aspis, & inflatis Prester qui faucibus æstum
Expuit immensumq; trahens Hæmorrhois orbem,
Picta cutem scytale, turpi Boa flexilis aluo.
Mole breuis seps, peste ingens, nec viscera solum
Sed simul ossa vorans, c'ades fumosa chelydrus,
Cenchris, & emoriens infausto vipera partu.
Et Natrix inimicus aquis, flauentis arenæ
Aemulus Hammodytes, omnes simul agmine facto
Corripiunt inopes animas, & dente per artus
Pestifero grassantur, agunt in guttura rictus.
Nam prius intorto versata volumine cauda
Membra ligant, tum merso intrant præcordia rostro.
Discerpunt alij defixo in vulnera morsu
Viscera, & euulsis rabies immergitur extis.
Auribus arrectis alij stillantia potant
Hulcera, pascuntur sanie, & putredine viuunt.
Vidimus angusto ductas à frumine linguas
Fune trahi, preßisq; sequi ceruicibus vmbras
More boum, stimulo cum terga sequentia verso
Prauius ad vacuum temonem inuitat arator.
Necnon & frænis quosdam spumare cruentis,
Et versis in humum volis reptare per ignes.
Hoc est infelix hominum genus; ista nefandi,

Colluuies vulgi stygio lactata veneno,
Cui grauis est alienus honor, quam gloria torqu
Quam laus offendit, quam nil nisi triste & amar
Oblectare potest, quæ suscitat arma mouendo
Insidiatrices linguas & noxia verba.
Heu crudele nefas, & ineuitabile virus,
Naturæ scelus inuisum, teterrima pestis,
Detestanda lues & inexcusabile crimen.
Longus ad Aegypti stagnata paludibus arua
Limes, & intorto via flectitur inuia gressu,
Plurima transiliens cæcis labentia ripis
Flumina, & ignotis ortos è fontibus amnes.
Tum geminas aperit fauces, porrectaq; longè
Brachia complexu coëunt falcata rotundo.
Aethiopum vicina solo, supposta calenti
Solstitio & nimium feruenti torrida cancro,
Vndiq; puniceis spacium carbonibus omne
Sternitur, hic duro rigidi de robore ferri
Multa sedet crates cubitis suspensa duobus
A tellure, minor capit agri iugera centum.
Lictores erebi turba implacabilis vrgent
Exangues illuc animas, vexantq; catenis
Implicitas, & nodosis complexibus arctant
In tergum cadere, & flagris dare pectus & aluum
Posteriora igni, flammisq; & verbere plecti.
Soluitur assa cutis, pingui pluit imber adusto.
Exhalata focis nubes coit, actaq; vento
Cum nidore procul rapitur, penetratq; sub alta

Tartara & elatis venientem naribus auram
Cerberus olfaciens lambit tribus aëra linguis,
Vociferant, strident, vlulant, dumq; intima carpens
Exta vorax etiam præcordia corripit ardor,
Innixæ cubitis certant extollere lumbos
Incassum & clunes, & contra vincula pugnant.
Aera crepant collisa, gemunt sub pondere crates.
Ore truces, ira violenti, atrocibus armis
Stant circum volitantq; super, strepitumq; minaci
Verbere compescunt lemures, sudibusq; recuruis
Insultare vetant, & ferre incendia cogunt.
Et quoties clamare parant, lemur ocyus aura
Ora petit sudibus probibetq; occludere fauces:
Mox comites cinere ardenti & torrente fauilla
Vocem inhibent prunam atq; ambustos mandere torres
Dentibus inuitis rictuq; vrgentur biulco.
Sunt laruæ quibus id cura, est vt pingue suillum
Præfigant verubus, fluidoq; in fomite flammas
Accipiant, liquentq; super fumantia membra,
Flamma pluit, longæ stillant in corpora guttæ.
Hic premitur parasitorum, lurconum, epulonum
Colluuies, soliti mensis saliaribus aluum
Tendere, lautitiamq; sequi, mensasq; dapales.
Immundæ infamesq; animæ, illaudabile quondam
Vulgus, ad has epulas & ad hæc conuiuia missum
Ante iter ad superos, hæc sunt præludia ad astra.
Vna (genus taceo ad superos ne forsitan vnquam
Facti rumor eat, viuosq; infamia tangat)

Vmbra inter plebē hanc olidam tunc fortè parumper
Libera, dum studio reparandi incendia lictor
Comprimit Aeolijs vndantem follibus auram,
Vt me conuertens acies agnouit, aborto
Ingemuit fletu, lachrymisq; cadentibus inquit,
O quondam vicine meis Cidde inclyte regnis,
Ille ego Rex qui tantus eram, qui tanta mouebam
Bella per Hesperias, Alemannorumq; per vrbes,
Sic crucior, magno ætherei sub principe mundi
Personæ nulla est ratio, valet vnica virtus.
Pauca licet fari, ad superos si quando redibis,
Fac precor agnoscant quæ sint tormenta sepultis.
Nam pleriq; omnes quæ de Plutone feruntur,
Quæ de Dite legunt, istis commenta diebus
Vana putant, hos rumores, hæc somnia vitent.
Ingluuies habet has mensas post fata secundas.
Dixerat, extemplò lictor volat agmine magno
Vulturis ora gerens, vestigia prima leonis
Vltima bellatoris equi, nigrantibus alis
Vesperæ auem referens, & quem tenet vnguibus ignem
Conijcit in fauces, digitisq; arat ora cruentis.
Ipse fuga celer euasi. Dum cætera lustro
Scire locos omnes cupiens auidusq; videndi,
Littora transieram spumante rubentia ponto,
Quà Solymi fugêre patres Pharaonis acerbum
Imperium, segnes fruticans vbi gleba colonos
Reddit apud nigros Arabes, Nabathæaq; regna.
Continuò per speluncas audita gementis

Vox populi confusa, velut si multa virorum
Millia plorantum coëant, vestigia pressi
Horrenda ignota tremefactus imagine noctis.
Obstupui mente amissa, nam lurida nubes,
Latrinalis odor de luce carentibus antris
In faciem spirans, animam conclusit in imo
Pectore, & obsessa cessauit anhelitus aura.
Mox assueta ferens ægrè minus antra subiui.
Ecce cateruatim languens incedere vulgus
Intueor, stimulisq; boum de more per vndas
Acribus vrgeri, noua me ad spectacula sisto.
Post immane latens saxum quod rima dehiscens
Partit, & admittit visum discrimine paruo,
Obseruabam oculis, vt præteriêre latenter,
A tergo tacitus lento sequor agmina passu.
In steriles venêre agros & in aspera dorsis
Iugera marmoreis salebrosaq; cotibus arua.
Hic animas ad plaustra iugant, & lora ministri
Ferrea circundant iugulo, iuga ferrea collo.
Stridentesq; rotas onerant, mox terga cruento
Atq; nates mucrone premunt, per inertia saxa
It per inæquales scopulos via, ferreus axis
Pondere sub tanto stridens accenditur, orbe
Scintillat conuulsa silex. labor iste quietem
Nescit & aßiduum lenit mora nulla dolorem,
Donec frigentes animas ignaua relinquat
Segnicies, multoq; madens sudore fatiscat.
Hæ resides vmbræ, quarum præcordia torpor

Occupat exanguis, somniq; ignauia mater.
Sunt aliæ plures dextra læuaq; latebræ
Quas numerare labor. Calor hactenus, vltima regna
Frigida, & in Boream longo vergentia flexu,
Atq; iterum auroram finibus repetentia curuis.
Verùm ea quæ fando celeri transegimus orsu
Non scelus omne lauant, sed quod radicibus altis
Fortius amplectens animas adigebat in omne
Grande nefas concreto habitu, longoq; trahebat
More catenatam circum mala gaudia mentem.
His culpæ vulgaris onus, cùm falsa voluntas
Blandimenta sequens cadit & pertæsa resurgit
Nec iacet in vitio, sed lamentata ruinam
Non satis, vrendum facinus post fata relinquit,
Exantlatur aquis, cursuq; abstergitur isto.
Extirpanda mali teneris plantaria in herbis
Mortales adolere sinunt, & surgere in altum
Persimiles ægro, qui dum primordia morbi
Negligit ignorans facit immedicabile vulnus.
Talia narrantem roseo superastitit ore
Spiritus infanti similis, cui lactea colla,
Aurea cæsaries, gemmis toga diues & auro,
Pectus & os illustre, velut cùm nocte serena
Lucifer ascendens flagranti sydere pontum
Verberat, & tremulis ardens scintillat in vndis.
Atq; leui plausu alarum suspensus in aura
Sic ait. O segnes animæ, quæ tempora fando
Perditis, & linguæ studio indulg tis inani,

Vos incautus amor, pietas improuida fallit.
Ista quies annis aliquid fœlicibus aufert,
Tanta viatori mora noxia, serius itur
In patriam, cùm dulce aliquid cunctatur euntem.
Dixit, & ambrosiæ gutto caput, ora, lacertos,
Pectus & albentes humeros irrorat eburno.
Continuò vires odor excitat, irrigat omnes
Lætitia neruos & dulci ardore medullas.
Talibus exciti monitis & robore macti
Ire parant, fletu in teneris complexibus orto
Oscula dant, cursumq́ via tenuêre priorem.
Ite triumphales animæ clamabat eundo
Ciddas, in elysijs (requies illa vltima) campis
(Vos quoq; nostra manet) superas fœliciter arces
Quærite, & antiquos reges saluere iubete,
Ferrantem antè alios, alios procul assonat Echo.
Ventum erat ad cancri metas vbi signifer vrsam
Deserit, & Titanis equos conuertit ad austrum,
Aethiopum subter campos & torrida regna.
Iam Stygis atq; Acherontis aquæ post terga relictæ,
Et lethea palus, Cocytiq́ ampla secabant
Aequora fessi iterum longisq; natatibus ægri.
Iamq́ pruinosus Cybeleia festa nouember
Egerat, atq; dies aderat sacer omnibus vmbris.
Ecce procul, quà prima patet Stygis ardua magno
Porta aditu, scabroq́ altè suspenditur arcu
Lumen adest, etenim veniens ex æthere diuûm
Sancta cohors septem radios accepit ab orbe

Solis vt obscuro lucem præberet auerno.
Sic igitur detecta Erebi squallentia regna
Tota semel patuêre, sinus tenebrosaq; dudum
Lustra dies aperit, vapor exhalatus ab vndis
Cedit, & immisso sub tartara pellitur austro.
Iam minus inferni mugit fragor, occidit ingens
Murmur, vt extinctis quoties aquilonibus æquor
Sternitur, & fremitum cessans premit vnda sonantem.
Tum superi qui lucis erant velamine clausi
Humanos ineunt vultus, & mobilis aër
Cogitur in vestes, sarrano intingitur ostro.
Ducitur in gemmas, & mille coloribus omnem
Accipit (vt visum est diuis opus esse) figuram.
Sic superum natura potens elementa gubernat
Arbitrio vertenda suo, caput aurea vestit
Cæsaries spargens ductos ex crinibus orbes
Sideream circa pulchro curuamine frontem.
Nectare & Armenio vertex perfusus ammomo
Electri splendore nitet, coma pressa coronis
Auretenus, tortisq; fluens vndosa per armos
Vorticibus, sentit spirantem leniter auram,
Motaq; nunc ceruici hæret, nunc mollibus vndis
Fluctuat, & collo rediens applaudit eburno.
It chorus alternis modulans, abscondita longè
Antra subit cæleste melos, iam verbera cessant,
Iam lemurum languescit opus, lenita videtur
Ira parum, veluti quando, nisi fabula mendax,
Orpheus vmbrosi petijt vada liuida mundi.

Carmen erant: Pulsi lemures, longèq; fugati
Per maria & montes, per inane, per inuia terræ
Viscera, compositæ primæua ab origine fraudes
In mortale genus, pressiq; tyrannide longa
Terrigenæ diuorum iræ, indignata Tonantis
Numina, & egressus pro libertate suorum
Rex inbella nouus, proaui Phlegethontis ab alta
Nocte reuertentes, renouataq; sæcula pulso
More vetustatis, Solymæ noua templa, nouiq;
Pontifices, mactanda alias noua victima ad aras.
Purgandis via facta animis, sancita piando
Lex sceleri, & certis requies concessa diebus.
Cantibus his lenitæ animæ, Belialibus vmbris
Hæc inuisa quies, audent culpare Tonantem,
Quòd sibi non constet, quod nunc desæuiat iræ
Impatiens, nunc fœminea pietate fatiscat.
Sed leue iudicium linguas ac murmura vulgi
Et ridere bonus solet & contemnere princeps.
Versa Erebi natura, prius vada lubrica tergo
Duriciem traxêre soli, iam peruia Lethe
Fertiter, & solido portat vestigia campo
Concretis Cocytus aquis, Acherontica cursus
Flumina suspendunt, tacitoq; induruit amne
Vnda Stygis, præceps Phlegethon silet æquore surdo.
Amphitheatralem circum facit area vasto
Circuitu, medium dirimit via limite recto.
Hinc cauea & statio vulgi promiscua, patrum
Hinc locus, & sancti sedes orchestra senatus.

Sordidus aulæis non quæ fecêre Britanni
Textilibus lanis, neq; Teutonus accola Rheni,
Sed melior diuûm manus aëra pingere formis
Docta coloratis, paries operitur, & auro.
Absconditq; situm scabri sub murice saxi,
Longa quoq; Attalico vestita sedilia cultu
Horrorem Stygis auertunt, curuatus in arcum
Altius assurgit turbamq; leuatur in omnem
Diuorum accubitus qui cum rectoribus orci
Ad festam venêre diem, nam magna quotannis
Hæc ad festa cohors superum descendit Olympo,
Solatura suos ac defensura clientes.
Prima magistratus sedes, diui ordine longo
Hinc atq; hinc sedêre locis insignibus omnes.
Mox antris vulgata quies, tormenta malosq;
Præco abigit manes, perq; omnia compita pacem
Aere iubet, magnoq; tonans facit ocia cantu,
Quo insonuêre procul Ditis caua regna profundi.
Extemplò attoniti lemures fugêre sub alta
Tartara, persimiles coruis, qui sparsa per agros
Mars vbi crudeles bellando exercuit iras
Corpora pascentes, hominum si turba repentè
Ingruerit, confestim alis tolluntur apertis,
Et nemorum densas crocitâs natat agmen ad vmbras
Oblitæ pœnarum animæ, lictore fugato,
Exiliunt claustris, & quò iuuat ire feruntur.
In voces scintillat amor, gestire voluptas
Incipit & lætas vegetant noua gaudia mentes.

Vt quoties hymenæa epulis conuiuia lautis
Accendêre animos, primoq; præmia cantu
Iam sonat inflato Berecynthia tibia buxo.
Murmur inęquali strepitu fremit, altius illic,
Preßius hic, incunt læti commertia manes.
Vndiq; odoratis spirant afflatibus auræ,
Ceu cùm vere nouo Pestana rosaria cultu
Puniceo rutilant, vel cùm florentis Himetti
Per iuga flant Zephiri, vel per iuga fertilis Hyblæ.
Nescio quid cœli tellus habet, omnia rident,
Concentus choreæq; sonant, numerosa choraules
Carmina voce canit, digitis caua tympana pulsant,
Talibus officijs diui sua gaudia certant
In manes transferre pios, dolor omnis in alta
Tartara contractus miseras premit acrius vmbras.
Conueniunt animæ fractis ad compita vinclis,
Vestigantq; oculis si quem fortassè suorum
Conspiciant populo in tanto. Dare brachia collo
Seq; salutantum paßim gestire cateruas
Aspicias, animiq; affectum ostendere blandis
Alloquijs, alacri vultu, manibusq; leuatis.
En subitò pater Alphonsi de millibus ardens
Emicat, & tensis natumq; patremq; lacertis
Stringit, & ô tandem, clamat, mihi candida luxit
Vna dies. Tu sancte Pater, tu chara propago
Tune ades? hi veri vultus an imagine fallor?
Vltrò illi indulces lachrymas & ad oscula versi
Adsumus, hi veri vultus, nec falleris, aiunt.

Vtq; peregrinis amor est suauißimus oris
Fronte, oculis, gestu, verbis erumpere certat
Iuncta trium pietas, tandem sic incipit hospes.
Te toto quæsitum orco magnisq; vocatum
Vocibus in cassum toties per stagna, per ignes
Hic tandem Pater aspicio, tua sancta tueri
Ora licet tandem, & venerandam agnoscere fron
Tu verò, dilecte puer, quem ducere vitam
Rebar adhuc, quanquam dulces amiseris annos,
Id tamen vtiliter factum. Prolixior ætas
Peior, & humanæ crescunt cum tempore culpæ.
Sed tua Callaico genitrix sata sanguine quondam
Oh coniunx dilecta mihi, quo pectore tantas
Fortunæ fatiq; vices, tot tristia bella,
Quæ nostras, vt fama refert, arsêre per vrbes,
Quo ve animo tua fata tulit? superat ne? vel istis
Ipsa quoq; est quærenda locis iam corpore functa?
Sic pater. Alphonsus dedit hæc responsa parenti.
O genitor maiora, bonus regnator Olympi,
Gaudia, quæ in stygio nobis dare debuit orco?
Ista trium pietas coitu renouata secundo
Aequiparat cœliq; dapes, & gaudia diuum.
O Audenti quam veridico mihi præcinis ore
Cùm fore dulce aliquid quod sub tellure monebat
Est sub Dite quies, est in Phlegethonte voluptas.
Quod vita & regno teneris excludor in annis,
Nec graue, nec miserum, nec lamentabile duco.
Talibus orantem crebris singultibus ardor

Occupat

Occupat, & clauso longum sermone silentem
Commiserans ita susceptis auus inchoat orsis.
Chare nepos, telluris adhuc contagia sentis.
Hanc opus est animo nubem depellere fando.
Hæc duo mortales memorant bona maxima, regnum
Et vitam illam inopem morituro in corpore clausam.
Sed mihi fert aliam melior sententia mentem.
Namq; quid imperij moles? & publica rerum
Cura quid? obscuris nisi tempestatibus actum
Semper & aßiduis iactatum fluctibus æquor?
Nulla quies regnis, etenim vel operta tumescunt
Bella sub insidijs, vel Marte geruntur aperto.
Sunt reges iuga quæ inuita ceruice feruntur.
Liuor & ambitio primatum, infidaq; vulgi
Mobilitas rerum semper studiosa nouarum
Sollicitant regnantum animos, & pectora rodunt.
Hæc sunt illa quibus regum excellentia sortem
Præcellit communem hominum, mortalibus autem
Omnibus à lachrymis, à sollicitudine sumens
Vita aditum, graue venturos facit omen in annos.
Scit Priamus Priamiq; domus, scit Roma suorum
Cæde madens regum, post longa atq; aspera bella
Ille suo nil tale merens in sanguine ad aras
Palpitat, hos fato maiori ex parte cruento
Depulsos ex orbe vorax absorbuit orcus.
Propterea memori quoties ea mente reuoluo
Nec regni iactura grauat, neq; labilis æui.
Hæc quoq; ni fallor, quamuis sub nocte profunda

In Stygijs versemur aquis, odiosa putanda est
Sors minus, hic dolor est pro mille doloribus vnus,
Formido hinc exclusa necis, quæ gaudia certè
Omnia mortalis potis est restringere vitæ.
Hic iter ad superos certum, mortalibus anceps.
Hic sceleri locus esse nequit, mortalibus autem
Omne nefas, nam terra capax sentina malorum est.
Omnia quæ quondam te sollicitare solebant
Consilia & curas studia in contraria oportet
Vertere, & ex animo labi vestigia rerum
Terrenarum, oculosq; leuare ad Olympica regna.
Ipse quoq; in primis olim post fata diebus
Sic affectus eram, menti occursabat imago
Importuna domus inter lamenta relictæ.
Et regni memor amißi suspiria & altos
Ducebam gemitus, tabescebamq; gemendo.
Nunc autem illecebras & opes & cætera regum
Blandimenta minus pendoq;, quàm littora fluctus,
Quàm mare tranquillum venti, quàm fulmina mōt
Sic pueri affectum senior premit, ille recepto
Robore & absterso redit ad primordia luctu.
Prosequiturq; dolens afflictæ incommoda matris.
Flet genitrix, miseram dolor implacabilis haurit,
Liquitur in lachrymas, renuit solatia, mortem
Inuocat, & tardè fugienti irascitur æuo.
Hoc superest in vita animum quod mulceat ægrum.
Hoc solamen adest, in quo inclinata recumbit
Tota domus, soror Hispanis magna indole regnis

Omnia

Omnia promittens, quæ Penthesilæa sub armis
Quæ Tomyris, quæve Assyriæ regina gerendo
Imperio exhibuit, sexum mentita virilem.
Omnia germanus iam sollicitudine tandem
Liber habet, fœlixq; habeat, me regna sepulto
Iam pacata silent, & tristia bella quiescunt.
Talia narrantem contemplabatur, & vno
Coniugis effigiem pater & se agnoscit in ore.
Dum tranquilla dies abit, & cum talibus aufert
Tempora colloquijs, sublimi à sede loquentes
De superis vnus procul obseruabat, & ora
Vt visum est nouisse, leues se attollit in alas
Impiger, & tali affatur iam proximus orsu.
Hesperiæ & mundi Reges saluete supremi,
Progenies dilecta Deo, dum sancta subesset
Roma mihi, Callistus eram pia bella parantem
In genus inuisum superis ad Olympica traxit
Regna Deus, superest cui nos donauimus olim
Puniceum diadema nepos, obiturus eundem
Forte magistratum varia, recturus in altis
Fluctibus errantem scopulosa per æquora cymbam,
Passurus Gallorum iras, Campanaq; bella,
Dissidiumq; patrum, nunquam post funera ab vndis
Eruta tranquillo visurus flumina vultu.
Auxilio veni exulibus de more, parentes
Cum quibus in summo dudum versamur Olympo
Vos prisci saluere iubent, & tempora vestri
Aduentus, cupidi vobis occurrere, seruant.

Sic ait,& dextram læto dat & accipit ore.
Continuò Reges, vt cognouêre loquentem,
Assurgunt, pronią; patrem reuerenter adorant,
Mox alacres sermonem ineunt, vltròq; citròq;
Multa recensentes placidis congreßibus illam
Consumpsère diem, faciunt breue gaudia tempus.
Sermo erat Hesperiæ priscum decus, atq; gigantes,
Quos Tartesiacos fama est bellasse per agros
Cum superis, genus acre virûm, Mauortia corda.
Adyciunt Habidis leges, & Gorgoris arma.
Gerionæ triplicis caulas, armenta canemq;
Gargitium, Libycis certare leonibus ausum.
Et veteres Bacchi comites ea regna sequutos,
E quibus extremo dominum comitatus ab ortu
Lusus in Hesperijs posuit sua nomina campis.
Additur his locuples animi, pauperrimus auri,
Par veteri Curio, decimum Viriatus in annum
Fortiter Ausonio patriam tutatus ab hoste.
Ora subit, Gothus armipotens & Vandalus audax
Hunnorumq; ferox rabies, truculenta Sueuum
Progenies, cursuq; leues recitantur Alani.
Has patrijs quondam gentes de finibus ardens
Bellandi procul egit amor, longèq; vagantes
Ac veluti quædam terrarum incendia claras
Demolitæ vrbes, rapidisq; per omnia flammis
Obuia bacchatæ, fines tenuêre supremos
Hesperiæ, Scyticum Oceano prohibente furorem.
Et iam festa dies verso fugiebat Olympo

Cùm repetens Erebi dominos grauiora sacerdos
Exilia, & facilem paradisi ad limina cursum
Regibus exorat, precibus chorus annuit æquis,
Et veniunt animis in vota fauentibus omnes.
Grata magistratus Erebi consulta reportans
Pastor adhuc Romanus adest, & talia fatur.
Vos pater assumptos pro relligione tumultus
Assertumq; decus fidei meditatus ab orco
Eximit antè diem, cursu simul ite secundo.
Cætera in elysiis domibus memoranda relinquo.
Dixit, & extenso porrectus ad oscula vultu
Collachrymat, regesq; piis complectitur vlnis.
Iam tenebris adoperta dies, iam gaudia clausis
Discedunt hesterna iocis, rediêre ministri
Tartareæ de fauce domus, animæq; redactæ
In sua claustra malis rursum exercentur eisdem.
Ire parant reges numeroq; & viribus aucti
Cum plebe vmbrarum innumera, quæ libera sancto
Facta die turmatim ibat Titanis ad ortum.
Tum senior dextra natum læuaq; nepotem
Latus agens graditur, sanctumq; ita numen adorat.
Magne Pater, qui sic altum regis ætheris axem,
Vt benè consultum positis procul vndiq; regnis
Esse velis, nec enim cura est tibi maior Olympi
Quàm Stygis, immensum studiis æqualibus orbem
Suscipis, hinc scimus quod nos docuêre parentes
Omne quod est opus esse tuum, vigilantia rebus
Tanta gubernandis, vt nil sine legibus vsquam

In tanta sit mole, pium te indicat orbis
Terrarum, maris, aurai, cœliq; parentem.
Tu pater & custos rerum, tua sola potestas
Fine caret, tua terrigenas inuicta gigantes
Demolita manus congesta bitumine saxa
Strauit, Erythraeos fluctus diuisit, Olympum
Fixit, & ardenti curru Titana volantem.
Cuncta potes. Sed amor nihil attentare proteruum
Te sinit, est pietas operum mensura tuorum,
Hæc faciles iras facit, & placabile numen.
Tu nos Assyrio tractos de puluere membra
Quos immunda grauant, quos intestina libido
Vrit, ab obscura pecudum ratione carentum
Sorte parum procul amotos miseratus ab orco
Soluis, & ad superos sobolem reuocare caducam
Niteris. His tibi pro meritis exoluere grates
Non ego, non centum nostro de sanguine reges
Sat fuerint, minor est animis humana facultas.
Nos igitur partem immensi, Rex maxime, regni
Exiguam rege, & inferni per inhospita mundi
Stagna vehas, fessosq; breui fer ad æthera cursu.
Hæc vbi dicta, leui canum caput aura susurro
Impliuit Lunæ similis, cùm sera patentes
Ingreditur thalamos frigenti pallida vultu.
Et simul à curui prolapsa crepidine saxi
Vox in luce sonans. Tuta est via carpite gressum
Iam gelidis loca fœta vadis, iam stagna propinqua
Vltima, quæ lethe glacialibus asperat vndis.

*Iam Styga transistis, phlegethontæaſq; lacunas,
Et vada Cocyti magno resonantia luctu.
Nunc superest Acherontææ pars vna paludis,
Quæ ripis inclusa suis, agitataq; cursu
Præcipiti, salit in fluctus, fremituq; superbo
In cautes irata furit: grauis alueus alto
Gurgite perpetuum trahit ima in tartara murmur,
Amnis vbi transmissus erit qui terminat ignes.
Frigida sese aperit regio, tractusq; per amplos
Pigra gelu vada concreto tegit æquora campus.
Hæc totidem numero pœnas totidemq; latentes
Ad dextram læuamq; sinus habet ora, profundis
Fracta voraginibus, quibus excruciantur acerbis
Luctibus algentes animæ rursumq; per ignes
A glacie, rursum ad glaciem reuocantur ab igne.
Donec circuitu labes abrasa peracto
Diffluat, & simplex animæ natura supersit.
Sed vos quæ moneo vigilanti aduertite sensu.
Pons tremulis longa & gracili trabe coniugat amnem,
Sub quo præcipites Acheron pice nigrior vndas
Voluit, & effuso late patet alueus æstu.
Hac iter est commune, vado via nulla, natatum
Non fert vnda rapax, neq; tali Hircana volatu
Raptorem insequitur Tigris, neq; Parthica tanto
Agmine per cœli nubem se abscondit arundo.
Qui pontem ambiguo titubans pede calcat in altum
Flumen abit, rapiturq; inferni ad limina Ditis
Tartareumq; chaos, rapido vada vortice mersum*

 Inuoluunt

Inuoluunt fundo, & fluuio vox clauditur hausto,
Nec remeare datur, donec de regibus vnus
Iusserit à lictore trahi quod vidimus ipsi
Sæpius, in natos hæc est inuenta rebelles
Pœna, quibus patrum grauis atq; odiosa senectus.
Sed Deus insolita vestrum pietate laborem
Adiuuat, & breuis est vobis concessa per auras
Semita, & ecce leues superi quibus vtimur alas
Tradimus, à tergo in pectus venientia ferte
Lora sub axillas tripliciq; astringite nodo.
His nedum fluuiale vadum, sed & omnia regna
Aeterno damnata gelu transmittere fas est.
Qui pedibus glaciem atq; rigentia saxa peragrant
Obijcibus crebris scopulorum, & gurgite multo
Tardati, longo in pœnis mœrore senescunt.
His fauor iste datur, qui se dum vita manebat
Subsidiis inopum gratos fecêre Tonanti,
Vel quibus id pia posteritas post funera soluit.
Sed quibus ingrati auxilia expectata nepotes
Nulla ferunt, longos Erebi sine fine recursus
Cum lachrymis gemituq; iterant. Patrimonia nati
Dilacerant patrum immemores, vt terra sepultos
Est complexa, pias abolent obliuia curas.
At tu sancte pater, ne vos de limite recto
Pellat in extremas Boreæ violentia cautes,
Semper enim Geticis ora hæc aquilonibus alget,
Riphæoq; gelu semper graue spirat ab axe,
Quà sit iter serua, lamenta audita per auras

Qua

Quæ media est regio, quæ sint extrema, docebunt.
Nam voces vtrinq; sonant, fremit vndiq; stridor
Horribilis, credas adductis faucibus vrsos
Frendere, & ægrotos tremere, ac rugire leones
Anxie, & extremo tauros mugire sub ictu.
Auribus hic opus est, oculos vbi nubila vincunt.
Cùm strepitus læuam veniet manifestus ad aurem
In dextram fuge, cùm dextra lamenta sonabunt,
In læuam preme, cùm lemures prospexeris atros
Scintillare oculis, & respirare fauillas,
Duc signum lustrale manu, dic nomina magni
Regis, erit vobis cunctos via tuta per hostes.
Laruarum natura fugax, si expaueris, audent,
Si contemnis eunt, maiestatemq; tuentur
Arte suam, si quid nequeunt, simulanter & astu
Prætereunt, fictoq; tegunt odia irrita vultu.
Cùm tumidi liuore graui tardare secundum
Annitentur iter, motis tum fortius alis
Carpe viam intrepidus, totoq; elabere nisu.
Dixit, & in noctem lumen cum voce recessit.
Iamq; datis freti pennis, Acheronte relicto,
Aëra tranabant læti stridentibus alis,
Persimiles cygnis viridi quos Mintius alga,
Quos Mæander alit, quos humida prata Caystri.
Vndiq; lugentes animæ, sæuiq; dolores,
E puteis lamenta cauis, suspiria, & heu heu.
Tum iuuenis pater, inquit, ades, confinia nostris
Verba sonant; videor voces audire Latinas

Sub glacie, hic aliquis Romano à sanguine surgens
Sub pallente lacu pœnas in frigore pendit.
Dixit, & in dextram paulum pendente volatu
Vicinam apprendunt cotem niuis imbribus albam.
Et taciti arrectis inclinant auribus ora.
Continuò auditæ rixantum in gurgite voces;
Obtusumq; sonans duro sub flumine murmur,
Prima sono vox languenti, miserere dolentum,
Et sine (clamabat) fessos spirare parumper.
Altera crudelem referens Euristhea toruo
Intonat ore super. Si quæ puerilia flagra
Hactenus inflixi tergo impatiente recusas,
Quo pacto nodosa feres atq; aspera ferri
Pondera? & intorto stridentes ære catenas?
Hæc sunt quæ nostris epularum exordia mensis
Ponimus, in melius crescent conuiuia. Rursum
Prima exclamat, apud superos ego templa tenebam
Vaticana, dabant Reges his oscula plantis.
Cerne miser quibus insultes, reuerentia tanti
Nulla magistratus Erebo? Num regna Tonantis
Hæc quoq;? Num stygio Christus dominatur in orco?
Pontifices hac mole premi? leuiora sub ipso
Tartareo Plutone dari tormenta feruntur.
Altera mugitu sonat implacata minaci.
Non animaduerso iura his damnus ordine, quòd si
Ordo animaduerti debet sacer, ordine functus
Maiestatis inops, exauthoratus ad vmbras
Mitteris has, gemmis, ostro exornatus & auro.

Præteriti nota sola manet, cui fidere vanum.
Ille tuus quondam splendor, tua tanta potestas
Illa super terram cum vita excedit, ad orcum
Venisti miser, obscœnus squarrosus, & audes
Hiscere, & antiquos Iouis irritare nepotes
Futilibus nugis, & te iactare, quod olim
Inter oues sortitus eras primatis honorem?
O stolidi, vt noxam sic & tormenta coronæ
Atq; magistratus (frustra hæc prætenditis) augent,
Discite sed sero, quando est resipiscere vanum,
Discite fortunæ non fidere, discite fatum
Ponere, sola potest hominem defendere virtus.
O vbi nunc lautæ illæ epulæ, nidorq; saliuam
Eliciens, vbi procedens in fercula septem
It saliare epulum? flauoq; onerosa falerno
Pocula? & aßistens leuis & corrupta iuuentus?
O vbi olorinæ subter velamina plumæ?
Serica, odoratæ chlamydes? Asiatica gaza?
Aulæata domus? stratis Asarota superbis?
Debuit illa ætas reprimi, & præsaga futuri
Dicere, forsan & hæc olim meminisse pigebit.
Prima iterum, merui (fateor) grauiora, feramq;
Aequo animo, sed danda aliqua interualla dolori.
Te quoq;, dum crucias miseros, labor iraq; torquet.
Si nos hac venia indigni, tibi consule saltem.
Altera supplicibus magis irritata querelis
Orasum plebs vncta caput, vestigia tandem
Mittis in boscasses, humilem vestire figuram

De-

Debueras, cùm tenso ibas per compita collo.
Nunc sera est probitas, pruritu ardentia terga
Sanctæ pater, scalpenda manu hac: Tuus atq; tuorum
Est nobis labor iste quies, dolor iste voluptas.
Prima iterum. Postquam tua iam implacabilis ira,
Perge, feri vestiga oculis vbi vulnera desint.
O Erebi durum imperium, legemq; seueram,
O vacuas pietate domos, O immania regna.
Altera nil mollita animo respondet amaro.
Perditis hos fletus, nostra non regnat in aula
Fœmineum pietas caput inclinata, nec amplum
Nuda sinum mammosa nutrix, quæ pignora lactat.
Non elumbe sonans versis clementia sursum
Luminibus, non Relligio tristi aspera cultu,
Quæ filo insertis numerat sua murmura baccis.
Non sunt hîc Siloæ latices, non Salmacis vndæ.
Non piscina lauans pecudes Iudæa litandas.
Hic recti censura tenax, hic mascula iura.
Non vt apud superos ægris blanditur inerti
Auxilio, causas scrutamur, & hulcera ferro
Scindimus ancipiti, morboq; medemur aperto.
Hic iustæ sanctæq; animæ Rhadamanthus & author
Legum habitat Minos, atq; Aeacus, omne sub istis
Iudicium, qui iustitiæ dum regna tenebant
Orbe alio, cultu insignes hic iura ministrant.
Hi saltem neq; concutiunt, nec amore feruntur
Aut odio, meritis æqua dant præmia lance.
Nos quoq; Tænareis quibus ora infecta caminis,

Quanquam nostra breuis fuerit fortuna, Tonantem
Vidimus, & cœli summo regnauimus axe.
Nunc quoq; regnamus, nec enim sine Dite nocentes
Multari, atq; obscura trahi sub tartara fas est.
At tu implume caput cui tanta licentia quondam
Fœmineos fuit in coitus, tua furta putabas
Hic quoq; prætentu mitræ impunita relinqui?
Sic meruit tua fœda Venus, sic prodiga in omnem
Nequitiam, ad virtutis opus tua auara libido.
Illa Dionæa Cithereia munera conchæ,
Illa pudicitiam quibus impugnare solebas,
Et noctes emere, & nudæ indulgere palæstræ,
Scimus & in scriptis tua sancta redegimus acta.
At nisi fœminea tandem prece motus Olympi
Rex afferret opem, cùm iam suspiria raucus
Vltima vix traheres, & mors incumberet ori,
Noster eras, ego iam stratum tibi molle parabam.
Larga vbi tartareas intrat sentina cloacas.
Par meritis locus ille tuus, Deus iste malorum
Fautor vt antiquis viduatam ciuibus aulam
Et nostro mœstam exilio repararet in astra
Colluuiem vulgi humani passimq; volentes
Ire leuat, nolentem etiam prece palpat, & vrget,
Ciuium inops, cœlum meretrix, cœlum intrat adulter,
Sydera lenones habitant, mihi debita fures
Regna tenent, bis iam, cœlo semel, & semel ipsis
Pellimur è terris, at vos habitabitis astra
Sacrilegi, inflati, incesti, rabidi, atq; cruenti?

Sic illi placet,& placeat,mihi forsitan olim
Non impune feres,& non sine vulnere multo
In loca peruenies quondam mea,pectora,terga
Et femora & clunes arma experientur auerni.
Talia mordaci latrabat Iuppiter ore.
At reges probra ægro animo tam indigna ferentes
Dissiliunt scopulo,Phœbiq; feruntur ad ortum
Obnixi in Boream,pleno namq; ore sinistrum
Ad latus insultans Boreas vrgebat in austrum.
Propterea in læuam recto de tramite paulùm
Inclinatur iter,ventosq; & frigora vincunt
Viribus,& rapido latera exercente volatu.
Sicut vbi fluuium certant transmittere nautæ,
Prora per aduersum scalmis stridentibus amnem
Vix agitur,quantumq; manus superantur ab vndis
Tanto nauta grauem portu secat altius æstum,
Ad rectum rediturus iter,cum flumine victo
In portum descendet aquis iam cymba secundis.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER V.

Iam medium Boreale gelu, torpentiaq́ arua
Difficiles faciente vias aquilone secabant,
Cùm procul obscurum murmur graue mugit ab axe,
Quale in conceptu nymbi glacialis Olympus
Rugit agens tempestatem per nubila nigram.
Iam crepitu maiore tonat, iam fortius aurem
Pulsat, iter flectunt, & sponte aquilonibus alas
Dant pauidi, ac Boreæ arbitrio per inane feruntur.
Haud procul occurrit moles, vbi fortè repertam
Dum circum scabri reputant latera ardua saxi
Montis in anfractu, rupem subiêre cauatam.
Dumq́ silent, dum vix audent spirare sub antro,
Dum incumbunt oculis atq; auribus, ecce repentè
Agmen adest, & turba obscura abscondita nocte.
Et quoniam crebro nubes caua fulgurat igne,
In tenebris modò clausa latent, modò aperta vicißim
Ora patent, vt nox alternat & igneus ardor.

Tem-

Tempestas ventosa tonat, iaciuntq; fragorem
Fulmina terrificum, conuulsaq; fulmine saxa
Dissiliunt, testudo Erebi tremit, antra reclamant.
Murmure confuso tuba, cornua, tympana raucum
Aes animant, Phario rudit vox Barbara sistro,
Latratus lituorum vlulant, venit ordine longo
Prisca Deûm soboles formis adoperta ferarum,
In curuo delphine pater Neptunus aquarum.
In ceto grauis Aegaeon, in hirundine Tethys.
Nereus in vitulo, Rombi sub imagine Doris,
Polypus est Proteus, Remoram Melicerta ferebat.
Nautilus est mater, latet in Torpedine Triton.
Caeteraq; aequoreae velant sua numina formae.
Falcifer est Elephas, sphinx est Saturnia Iuno,
In cane Mercurius, Pallas subit ora Medusae,
Sub boue clausa Venus, sub olenti Mulciber hirco.
In serpente Ceres, lupus est Tirinthius. Euan
Lyncis habet maculas. Latonae filia Phoebe
Callida, & vt perhibent nostrae aemula vocis Hyena,
Mirum animal, modò mas, verso modò foemina sexu.
Phoebus equi caput atq; iubas ceruice comantes
Vibrat, habet Lamiae mater Latona figuram.
Hi proceres inferni Erebi, grege pressa coacto
Turba ruit, Ceruus crescens in cornua, paruus
Ichneumon cute limosa, pannosus & asper
Vrsus, Oryx cui terga pilo contraria verso,
Lutraq; piscatrix, terraeq; habitator & vndae
Fiber, & inuadens iaculis bicoloribus istrix.

Trux leo, dente minax aper, & leuis ilia pardus,
Lunatis panthera humeris, pede strennua tygris,
Et cui cornutis nomen de naribus ortum.
Et cui defensa est vno frons ardua cornu,
Indi vriq; boues & semiferi centauri.
Cætera præterea varijs animantia formis
Quæ Aethiopum deserta colunt, vbi solis iniqui
Impatiens tellus parit indignata venenum.
Ista ingens stipante Aries legione per orcum
It caput elatum vibrans, succensa coruscant
Lumina sub trucibus cilijs, nodosa leuantur
Cornua, & à fronte in dorsum contorta recurrunt
In faciem, mucroq; minax falcatus vtrinq;
Prominet, hirsutæq; cadunt de cornibus aures.
Nigra cutis, nigrum vellus, succumbit asellus
Caudæ oneri, ne verrat humum Syluestria Panes
Numina, & agrestes Satyri monumenta ferebant
Bellica, loricas, clypeos, & cætera Martis
Arma triumphali ritu sistenda sub altis
Postibus, exanimes vbi mors cubat inter aceruos.
Mars erat è bello rediens, quod gesserat illa
Tempestate graui Turcorum oppressa tumultu
Chalcidis Euboicæ tellus, vbi concita semper
Aequoris alterno fluit vnda reciproca cursu.
Tum Rhodus alatum Lacedæmona puppe leonem
Tendere, & aduerso remis insurgere ponto
Vidit & ingemuit cladis præsaga futuræ.
Nam post Euboici vicina incendia belli

Ipsa sibi ingentem videt impendere ruinam.
Thraicias igitur Mars implacabilis umbras
Ducit ouans, & multa virûm grege millia longo.
Bosphoridæ obuersis in terram vultibus ibant
Vana execrantes Mahomethi insomnia serò
Intellecta, dolent Panchais fraudibus orbem
Turpiter illusum, generis pudet ore proteruo.
Insimulant cœlorum iras, & fata, Deumq́.
Agmine in extremo Eumenides, quæ nocte feruntur
Atq; Acheronte satæ, contorto verbere turmam
Sollicitant, vt pastor oues cùm è montibus altis,
Autumno in campos redeunt armenta, reuerso.
Eumenidum comes impatiens Furor intonat ore
Stentoreo, & turbæ insultans, ita faucibus amplis
Vociferat: Quæ vos retinet mora? Tartarus omnis
Confluit ad portas prædam visurus, ab antro
Cerberus effusam gradiens vix baiulat aluum.
Ite citi, longum superest iter, Ite nec istis
Expectate locis requiem, sinus iste negatur
Crinibus illotis, fundo inuoluuntur Apellæ,
Gens damnata, priusquàm nata, videbitur illic
Tota patrum series, bellax Othomanus, & ambo
Orchanes assueti bellis, Amuratus vterq́,
Solmanus, fraterq́ minor, Calapinus, & omne
Vulgus, Hyperboreis quod nos ex montibus olim
Caucaseas citrà fauces & Caspia claustra
Misimus, vt nostrum genus vlciscatur, & vltrà
Sæcula iam septem validis Christo imminet armis.

Hic etiam victo gaudens Imilinus Ibero,
Et ferus Assyriæ domitor Saladinus, & atrox
Bendegar, hi omnes Tarabi, Thracesq; tyranni
Vnà habitant primo generis cum patre sepulti.
Cum quibus & vobis lautam Proserpina cœnam
In Phlegethontæis picto sub fornice ripis
Lætabunda parat, stratisq; tapetibus omnem
Vestit humum, lata ornari iubet atria Pluto.
Ite ad gentiles epulas, Christi arua nepotes
Ista colunt, celeres inimica abscedite terra.
Altera vos ora angustis amplißima campis
Lucida perpetuis tenebris, fuligine semper
Candida suscipiet, quod si sudore madebunt
Corpora, Bistonijs vos tartarus abluet vndis.
Talibus insultat dictis, & amarus aheno
Verberat hastili, furcisq; bicornibus vrget.
Exangues animæ properant, odiosaq; monstri
Verba ferunt grauius, quàm duri verberis ictum:
Præcrapido cursu accelerant: & vertice presso
Sub rigido intorquent liuentia terga flagello.
Iam strepitu regio frigens abeunte silebat.
Murmuraq; occiderant flexu intercepta viarum.
E latebris reges vt aues iam sole reuerso,
Post nimbos æstate volant, alisq; feruntur
Præpetibus Borea iam decrescente, geluq;
Mitescente, velut gelidi cùm sydus aquari
Sol fugiens aperit Zephyros, & dulcia veris
Tempora floriferi, glebis cùm terra solutis

Euocat è latebris virides in aprica lacertos.
Ecce procul cernunt incertum lumen & albæ
Nescio quid simile auroræ, noctisq; tenebras
Luce fatiscentes tenui, pernicibus ergo
Fortius incumbunt pennis, agiliq; per auras
Remigio tranant, & lucis amore feruntur.
Iamq; dies vicina iubar spectabile longis
Faucibus extendens humentem discutit vmbram,
Mitior & radijs mansueta calentibus herbas
Fert humus, atq; situ sensim exoneratur opaco.
Iam veniunt ebuli, iam circum marmora serpunt
Flexipedes hederæ. Veneris coma cespite raro
Humenti de rupe cadit, se gramine vestit
Cui dedit & nomen paries. Chelidonia passim
Surgit, & Ambrosiæ, semper viuentia pingui
Fronde sedent in muscosis conchilia saxis.
Supremum iam limen adest, Hyperionis ardor
Ora subit, Phœbiq; acies immissa per antrum
Fert atomos in luce natant luduntq; per auras.
Iam cœlos ipsumq; vident ascendere solem
Crine coruscantem aurato, qui nuper ab vndis
Extollens illustre caput proiecerat vmbram
Noctis ad ardentem Libyæ super æquora libram.
Et soror obuersis in tergum cornibus ortu
Lucida iam quarto graditur, formosa sequuntur
Monstra maris dominam pelagi, Nereides olim
Dicta patris Nerei soboles ex coniuge Dori.
Cymodoce, Thoa, Cymothoë, Limnoria, Proto,

Callianira, Agane, Melite, Galathea, Ianaſſa.
Electra, & Glauce, Clymene, Doto, Amphithoëq́
Atq; aliæ quibus eſt nomen commenta vetuſtas.
Sic rudis illa ætas erat, vt maris eſſe putaret
Numina quæ ſalſos habitant animantia fluctus.
At non cuncta tamen, ſed quæ formata videbant
Mollius atq; magis noſtros imitantia vultus.
Namq́ epifex ac ſi plures effingere formas
Neſciat in terris quales & in aëre fecit,
Syderibus tales, tales dedit æquoris vndis.
Nant igitur ſpumante ſalo, lunamq́ ſequentes
Arte mouent vlnas, ductisq́ per æquora ſuris
Nunc capita extollunt, madidosq́ ad tempora crines
Virgineo inuoluunt ſtudio, nunc ore ſupino
In ſummo fluitant pelago, nunc pectore prono
Per vitreas labuntur aquas: ad lactea plaudit
Vbera, & à iugulo niueos excurrit in armos
Pontus, & albentes gaudens amplectitur artus.
Carceris inferni poſt longa ergaſtula tandem
Iam penitus ſecuri vmbrarum & olentis auerni
Syderibus reges cœloq́ fruuntur aperto.
Clauſa diu frigente metu ſyncera voluptas
Corda aperit, blandoq́ mouet præcordia plauſu:
Dulcibus exultant curis, iuuat ire per herbas,
Et pede non pennis vti de more volucrum,
Quæ ſimul ac menſæ longo vada longa volatu
Inuenêre agros alis veſtigia clauſis
Expediunt, latisq́ petunt garritibus eſcam.

Nec satis est spectare oculis, sed pectore prono
Purpureos humili carpunt de cespite flores.
Summa ferunt per prata manus, halantia pascant
Gramina, & absorbent redolentia naribus auras.
Ver erat, & segnes aperire Fauonius agros
Cœperat, & miti campis alludere vento.
Atq; cœlo in fruges humus inuitata creandas
In frondes formabat aquas, pingebat aperto
Flore comam viridem, pulchro neu gratia deesset
Vlla operi, varios superinfundebat odores
Dædala, secretas spirans in gramina vires.
Magnus & ascensu longus propè limen auerni
Mons sedet, & celsum leuat vsq; ad sydera culmen
Ascensum via nulla docet, tamen ardua moles
Spondet iter lætum, nam cotibus aspera nullis
Tota viret, sæpè æquato plana area tergo
Præbet anhelanti requiem, de rupibus altis
Soliuagæ pendere feræ per prata videntur.
Nunc herbosa vides molli iuga surgere cliuo,
Nunc syluis vmbrosa comas attollere in altum.
Ergò auidi ignotum speculandi è vertice mundum
Conscendunt paribus studijs, & passibus æquis.
Gestit auus, graditurq; nihil tardante senecta
Par iuueni, magis excelsis magis aura vigorem
Ingerit æthereum, iam frons exuta veternum
Tenditur, & viridis redit in sua membra iuuentus
Frigida canicies capiti fluit, vuida rugas
Explicat, & viuum cutis induit alba colorem.

Corda calent, nerui euigilant, venæq; redundant.
Labra rubent effœta prius, caua tempora surgunt.
Lene fluens in voce lepor, toruumq; reuellens
Ex oculis senium, dulces noua suscitat annos
Gratia, primæuus tenero Gelasinus in ore.
Alba rubet facies, crinis nitet æmulus auro,
Et flauente humeros vmbra tegit, omnia rident.
Mirantur sese, & sistunt vestigia, versi
Alter in alterius vultum, reducemq; iuuentam
Contemplantur, vti quando iam sera nepotum
Posteritas septem comites post sæcula vidit
Iam duo de longo suà quærere limina somno.
Omnibus est plusquam humanæ decus indolis vnum.
Nec matura patrem, nec auum grauis indicat ætas.
Credere germanos, & eodem pignora partu
Nata licet. stygio sancti de gurgite manes
Dimissi ad superos orbi dominantur, & auras
In quascunq; volunt species elementaq; possunt
Ferre, voluntates animumq; secundat imago.
Iam superant montem, iam summo in vertice longos
Prospiciunt tractus, nec iam montana putatur
Ora, sed immensis latè patet vndiq; campis.
Sunt tamen in campis tumuli collesq; supini,
Verùm humiles, sola frugiferis vberrima glebis.
Surgit ad occasum regio declinat ad ortum
Leniter, & solem totis aprica diebus
Accipit, humet aquis, vitrei per gramina fontes
Diriuantur, eunt riui salientibus vndis

Rura per & varijs fragrantia odoribus arua.
Vndiq; flat Panchæus odor, sonat vndiq; cantu
Orphæo syluestre melos, terra æmula cœlo
Grata coloratis spectacula collibus offert.
Totus in arboreis annus sine frigore brumæ
Frugibus apparet, florent, & adulta virescent,
Et matura rubent vna super arbore poma.
Hoc in vite vident, istud mirant[illegible] in herbis,
Et quasi lenta ferax fastidiat o[illegible] tellus
Orditur texitq; simul, quæ texuit offert
Prodiga, gaudet opus spectari, & ab hospite carpi.
Sunt quæ hodierna dies, sunt quæ quoq; crastina semp
Hauriat, ipse ager est, ipsi sunt horrea ramī.
Nil seruare opus est, campis penus vnica totis.
Publica & appositis dapibus conuiuia passim.
O qui nos tandem accipiunt post sulphura auerni
Post stygios ignes lethæaq; frigora campi
Exultans exclamat auus, felicia certè
Iugera felices habitant quicunq; coloni.
Ore hiat, & tensis oculis circùm omnia lustrat,
Vultq; loqui Alphonsus, sed mens dulci ebria risu
Sensibus ex alijs fugiens in lumina sese
Colligit, & muto vires non influit ori.
Et pater admirans alto legit omnia vultu,
Atq; ait, ô lætis quæ tam indulgentia campis
Sydera? nū Hesperidū nemus hoc, nū Thessala Temp
Aut humus illa Arabum felix? vel forsitan illud
Nobile Phæacum regis nemus? Elysiumve?

Fel

Vel quas mobilibus placidum mare diuidit vndis
Insulæ in Oceano propè littora Athlantica Mauro?
Hic superos misso solitos diuertere cælo
Crediderim si quando vacant curasq; remittunt.
Nam & superi qui cælorum conuexa gubernant
Corpora, & hunc orbem, cessant, vicibusq; laborant,
Non quod opus vires oneret, sed vt ordine regnent.
Huc defuncti operis veniunt, hic ocia ducunt.
Quis decor arboribus? quis odor vernantibus agris?
Quanta susurrantes deducit gratia riuos?
Quæ iuga, quæ valles, & quàm fœcunda supinis
Collibus vligo, nudum nihil, omnia vestit
Sponte ferax tellus, viridis color omnibus agris,
Non tamen est idem viridis color omnibus agris,
Dumq; ita per tractus fandosq; spaciantur amœnos,
Ecce procul contra veniens Audentius auro
Flammigerat, diuisus apex in vertice gemmis
Ardet, & extantes humeros & cætera membra
Longa sub albenti velabat purpura bisso.
Candida barba viro, coma candida, candida vestis,
Candidus ore rubor, læta & robusta senectus.
Pontificem dextra socij læuaq; sequuntur
Cælicolæ multi, quos inter candida pectus.
Flaua comas, alba ora rubens, aurata lacertos
Eulalia, & consors certaminis atq; triumphi
Leucadia exanimata metu. Lucilia gentis
Fama Syracusiæ, pulchræ pulcherrimus vrbis
Partus, odoratis caput insignita coronis

Diua Agathe, longoq; Agnes vestita capillo,
Et quam patre Syro genuit longinquus Orontes
Margaris, attollens oculos formosa nitentes.
Omnibus his duplex florum decus, alba pudoris
Lilia, & effusi rosa rubra insigne cruoris.
Vt Ducis os puer agnouit, vestigia profert
Impiger, impatiensq; moræ præuertitur agmen,
Pastoremq; sinu accipiens in gaudia totus
Effluit oris inops, linguaq; oblitus adorat
Pronus humi, leuat accliuem pater, atq; receptum
Comiter alloquitur memorans iter illud opacum
Tædiaq; & primo lachrymas in limine auerni,
Seruatamq; fidem, Reges iam proximus alto
Accipit affatu, tensisq; amplectitur vlnis.
Atq; ait, O longo vitæ mortalis & orci
Defuncti exilio tandem venistis ad auras
Aetheris, ipse quoq; Alphonsi non immemor adsim
Vos patres saluere iubent, vos sydera ciues
Decreuère suos, iam vos expectat Olympus.
Sic pastor, regale sonans auus ore decoro
Vt paucis responsa dedit, rogat arua doceri
Tam claris opulenta bonis, tam dulcia visu.
Annuit, & ductis per amœna virentia pastor
Luminibus, locaq; ostendens mota vndiq; dextra
Incipit, & pedibus lentis ita fatur eundo.
Hæc ea quæ nostri generis pater arua tenebat
Antè nephas, hîc fons qui flumina quattuor implet
Hic arbor vitalis adhuc, & noxia poma,

Et rami authores mortis, sedet ecce sub vmbra
Iuniperi vi regale odium cùm euaderet olim
Candidus Helias Thesbęo à sanguine cretus:
Magnus Arabs, cui Iordanes sua flumina fecit
Peruia, & effuso vatem tulit alueus amne.
Progenie fœlix & longa stirpe nepotum,
Quos nutrit Carmelus adhuc, Carmelus ab alto
Vertice prospiciens Cypriam, Paphon, Idaliumq́;
Vnde fluens Belus torrens breuis æquor in altum
Labitur, & secum vitreas conuoluit arenas,
Insignis pietate senex Hiericuntis ad vndam
Flammif ris occurrit equis & raptus in altum
Aethera (Panchæi currum vidêre volantem)
Venit in hos campos, vbi nondum debilis æuo
Sed mortalis adhuc viuit rediturus in orbem.
Ecce racemifero subit aurea mala canistro.
Aspice quis canis vigor, & quàm firma senectus.
Hoc cœlum, hi latices, prohibent hæc poma senectam.
Hic telluris apex conuexo in sydera surgit
Vertice, terreni pars hæc altißima mundi.
Orta dies nobis iam tres adoleuit in horas.
Prima Indos aurora videt, modò lucifer illic
Scandit, & exiles prima face porrigit vmbras.
Nam neq́; terrigenis stellarum est omnibus idem
Ortus & occasus, nox intempesta Latinis
At Gallis nunc prima quies: Getulia nondum
Est sopita, sedet positis Hispania mensis
Cœnatura, vehit primam iam vespera noctem

Quando oritur nobis aries, Athlantica tellus
Aspicit ardentes chelas & brachia libræ.
Terra ruditornata globo si plana rotundam
Poneret effigiem (tantum locus eminet vltra
Nubila) tota oculis esset spectabilis vsq;
Littus ad Hispanum, quod Leuside vapulat vnda.
Hic neq; bruma gelu torpet, nec aduritur æstas,
Nec pluuiam vapor exhalat, piceave sonantem
Tempestate Notum, nec ituram in flumina flam
Sed coit in gelidum rorem, quo gramina semper
Collachrymant, auramq; leuem, quæ frondibus al
Murmurat inclinans vndantem leniter herbam.
Maximus ingentem cœlo curuatus in arcum
Circus & à duplici fugiens æqualiter axe
Cui motrix anima incumbit quæ sydera torquet,
Hic tenebras lucemq; pares dispensat in horas,
Ostenditq; polos nobis aquilonis & austri.
Nec geminos tantum esse polos sed quattuor axes.
Quos duo porrectis ad mundi extrema lacertis
Signauêre suo excursu declarat Olympus.
Nam licet errones septem maiora sequuti
Corpora, in occasum primo rapiantur ab ortu,
Non tamen ire sua cessant vertigine contra,
Et proprium lentis circumdare motibus axem.
Signifer à medio quantum disiungitur orbe
Ad tropicos, tantò vertex mundanus ad austrum
Preßior, ad Boream verò sublimius ipso
Tollitur, errones septem qui sustinet axe,

Tam miris Deus ire modis astra ignea fecit.
Ecce quod ad læuam raris micat ignibus astrum,
Magnum ancile putes, sydusq́ immobile, verùm
Semper it & currens nunquam vestigia mutat.
Et vicina breui circumfert sydera gyro:
Id tellus ignorat adhuc habitata sub arcto,
Trans mare littoribus clausum, sed Iberica virtus
Naue per australes paruo post tempore fluctus
In noua regna legens axem deprendet, & isto
Cardine ad Eoos veniet duce nauita portus,
Sicut ab Eois ad Hyperboreos, & ab Indis
Per boream in fines Eurus fert carbasa nostros.
Peruia sunt hominum generi maria omnia, ad ipsos
Si tentare velit, si magno industria corde
Audeat, Antipodes veniet, proramq́ ligabit
Littus ad ignotum medias vbi porrigit vmbras
Nox cùm summa dies Mareotica verberat arua.
Insulæ in Oceano passim, terra vndiq́ profert
Extrà vndas sua membra volens animantibus vsum
Ferre redundantem, rebusq́ vacare creandis
Assiduè, nunquam segnis, cùm torpet ab ortu
Gignit ab occasu, cùm languida cessat ab austro
Exercetur apud Scythiam, cùm tenta supernè
Nil molitur, apud populos vbi mersa sub vndis
Cuncta putant homines profert animalia, & omne
Herbarum frugumq́ genus pertæsa veterum.
Sydereos ideò cursus Deus atq́ recursus
Fecit, vt in frugem positas agat vndiq́ terras.

Hæc

Hæc ea quæ nisi lethæis obliuia ab vndis
Obrepsêre, tibi veniens Alphonse loquebar
Dum stygium graderemur iter per inhospita saxa.
Et nunc ipse vides, sed mox magis omnia certo
Percipies visu, cùm summam elatus in arcem
Arbitrio ingentem circum labêris Olympum
Ipse tuo, & magni cernes regna omnia mundi.
Ecce procul serpens flammis ter quinq; superbus
Labitur, & sese sinuans lucente minorem
Pectore, maiorem cauda circumligat vrsam.
Sic homines hæc astra vocant, sit Græcia quondam
Est sua sydereis commenta vocabula flammis.
Signa draco aspiciens gelidis antarctica flammis
Immensis immensa ligat complexibus astra.
Astra gelu famosa, Scythis infesta, Sicambris
Aspera & antiqua nostris ab origine Iberis.
Circulus à libra (& libram monstrabat in astris)
Vellus ad Hellæum magno per sydera flexu
Se attollens sub se positis mortalibus auras
Porrigit innocuas, lucis diuisor & vmbræ,
Partibus æquatis, ita frigora partit & æstus,
Temperiemq; facit, neq; solibus ardet iniquis.
Humidus Arcadiæ cancer vetus incola Lernæ,
Signiferi versus Boream pars vltima, circum
Deprimit obliquo visum qui terminat arcu,
Aestiuamq; diem maioribus ampliat horis,
Maiori premit igne solum, magis estuat ergò
Extremis hæc Zona locis, medioq; tepescit

Limite, vbi longè producto frigore noctes
Vim Phœbi & radios cohibent, & idonea vitæ
Temperies æstu surgit cum frigore mixto.
Sed Deus hinc mortale genus procul arcet, & vltra
Castoris & Pollucis iter depellit ad æstum
Gangis, & Aethiopum campos, ad littora rubra,
Ad Scyticos imbres, ad Hyperboreos Aquilones,
Sarmaticos vltrà montes, vbi non leuat vndas
Pontus iners, strictumq; vadis glacialibus æquor.
Illic tanta virûm soboles inoleuit, vt ipsæ
Insulæ in Oceano, rupesq; in montibus altis
Luxurient. hominesq; ferant, ex agmine tanto
Astra petunt pauci. Paucis, heu flebile dictu,
Diuorum domus alta patet, vorat omnia Pluto.
Ecce quot octauus radiat splendoribus orbis,
Sed magis in Boream quà se via lactea curuat,
Plura quòd arctoo spirant animantia cœlo.
Nobilior pars ista poli, quod signa fatentur
Ipsa situ bissena suo vestigia ad austrum
Et capita ad Scythici latus extendentia mundi.
Omnia quæ Phœbi facies in luce diurna
Terrigenis aufert, animis iam corpore functis
Astra micant semper. Lux immortalis Olympo est.
Sed terræ pars vna diem, pars altera noctem
Semper habet, nunquam Titan complectitur omnem,
Et luci oppositas cœlo tenus erigit vmbras,
Quas cùm luna subit, tristi fit pallida vultu.
At subit aduersum quoties contraria solem

Non

Non videt, & caeco contristat sydere mundum.
Sol quoque si quando lunam superambulat, orbem
Abscondit non lucis inops sed lumine clauso.
Cernite nostrates animae, quae nuper ab Orco
Aduenistis opes cultumque ardentis Olympi.
Quot caeli pars orta rapit, tot sydera surgens
Altera fert, toto lucent miracula mundo.
Cernite Mauortem qui lutheus ore minaci
Nascitur, & suprà pelagi se porrigit vndam.
Quanta Venus decus astrorum, praenuncia Phoebi,
Quanta Ioui facies, & quae sua sydera raro
Ostendit terris proles Athlantica, Phoebi
Assecla, & aspectu splendor Saturnius aegro
Quàm maior quàm terra patet, quàm credere vulgus
Possit & immenso caeli quantum occupet orbe.
Circulus à cancro veniens ad frigida capri
Cornua signifer est, vbi quis mortalibus vnquam
Suspiciens oculis tantos existimet ignes?
O miseri loca terrigenae qui obscura tenetis,
Nec caeli nouistis opes, si cernere fas sit
Hoc iubar, illa fugax malè mendicata voluptas
Rebus ab obscoenis fracto se extingueret astu.
Illi omnes terrae affectus qui regna gubernant,
Qui pacem, qui bella gerunt, qui pectora torquent,
Se premerent, curas huc mens extenderet omnes.
Huc animae postquam vetus in lustralibus vndis
Deleuere nefas, iam caeli ad limen iturae
Conueniunt, coetuque volant ad sydera facto.

Omnibus

Omnibus hac iter est, quando Phlegethonta relinquunt
Panditur hæc statio, diuis hæc prima voluptas.
Propterea dum spirituum confluxerit agmen
Iustius in noctem lustrare virentia rura
Primæuasque domos licet explorare parentum.
Sic ait, & lento graditur per gramina passu
Versus ad auroram, sequitur chorus omnis euntem.
Sixtus ab Aegæo iam non Cerealia curru
Triptolemi de more vehens, sed diuite portans
Ore per Hispanos cœlestia semina campos,
Contemptorque necis Cucufas, & turbinis instar
Arriadas Leander agens, & tempora Paulus
Omnia surgentis memorans ab origine mundi,
Artis & ingenij locuples Isidorus vtraque
Inclytus Hesperia, clara hac ortu, illa sepulcro.
Hic sublime decus Libyæ Fulgentius olim
Exul & ablato sulcans maria alta magistro.
Hic censor morum Eutropius, cui læta senectus
Mixta iuuentuti vultu venerabilis alto
Atque Valentinis fratres in collibus orti,
Passus vterque ignes, & sanguine tinctus vterque
Hic Veri Valerique fides par robore, dispar
Eloquio, hic sermonis inops, ille ore disertus.
Romanusque pater Damasus, cui clarus Arator
It comes, & multo radians Prudentius auro.
Seduliusque graui resonans mysteria cantu.
Atque nouam tetrica legem grauitate Iuuencus
Ausus & heroo Christum celebrare cothurno.

Tu quoq; Sidoni proles Aquitanica, quondam
Pastor apud Ligerim. Tuq; ô pietate refulgens
Eximia Pauline pater, qui barbara vincla
Forti animo perfers, & tu numerose Boëti,
Qui seruare doces vocum interualla, lyramq;
Tendere, & inflari vocalibus organa ventis,
Ausonio coniunctus adest, vos gloria tanti
Magna chori, vos auratis Ferrantica plectris
Carmina pangentes hederis, lauroq; decori
Itis, & in numerum voces inflectitis omnem.
Carmen erat positura iugum Granata superbæ
Gentis, & ad Christum magno reditura triumpho.
Nec tamen auctorem belli neq; bella canebant,
Sed fore fœlici iam proxima tempora cursu.
Finierat cantus posito lyra eburnea plectro,
Tensaq; disparibus sambuca triangula neruis,
Quando iterum facunda mouens Audentius ora
Prosequitur meritis fœlicem laudibus oram.
O regum cognatæ animæ, quæcunq; per orbem
Longinquis diuisa locis maris æquora portant,
Hic habet vnus ager, nec decolor India tantum
Parturit enodes hebenos, nec media solum
Fert illud nemus egregium laudataq; poma.
Poma quibus sanari animæ dicuntur olentes.
Nec thuris Saba sola ferax, neq; balsama soli
Dant Hiericuntini colles, huc omnia in vnum
Conuenêre locum, nec sollicitare profundum
Naue opus est Euris, Zephyris, Aquilonibus, Austris.

Hæ

Hoc omnis congesta sinu terræna voluptas
Exclusis syncæra malis, opulentia rerum
Tanta, fide quia sine caret, facundia glebæ
Vbertate minor, laus est prouentibus impar.
Hæc domus humani generis si fœmina fraudem
Cognouisset, erat, fraudem nullo æuo abolendam.
Nam lemures quibus ingenium penetrabile, vafrum,
nfidum, versutum, audax, auidumq; nocendi,
Hinc nostros egêre patres, hic sancta fuisset
Et sine labe Venus, sancti sine crimine nati,
Vita insons, tranquilla quies, æterna iuuentus,
Tuta salus, hostile nihil, post dulcia sæcla
n cælum sine morte aditus, sua Lucifer arma
Proijciens cum plebe sua latuisset opaco
anguidus, ater, inops animarum, inglorius antro.
t virosa suo rabies fraudata veneno
onatus memor inualidi plorasset inanem
nuidiam, nec tot spolijs ditesceret orcus.
sta per Elysium memorans Audentius ibat
Cum volucrem procul egregiam speculatus in alto
Culmine syluarum, preßis vestigia plantis
Fixit, & extenta monstrans nemora ardua dextra
Siste ait, ô Alphonse, gradus, ac lumina tollens
gnotum cognosce tuo genus alitis orbe.
ella vides vbi pendentes diffundit in arcum
adiq; palma comas? auis illa in vertice summo
nicus est Phœnix, viden vt torquata corusco
unica colla micent auro? stent vertice plumæ

Conifero? crinale decus vibretur ab aura?
Regia Sarrano totam chlamys induat ostro?
In facie cristæ duplices, Sidonia virget
Purpura cæruleam roseo discrimine caudam?
Sola inter volucres nec mas nec fœmina, sexu
Sola caret, Veneris sola auersatur amores,
Sæcula sex viuit, neve his moriatur in aruis
Cum venit suprema dies, Panchaia rura
Inuolat, & thuris frutices & cinnama rostro
Congerit, & casias, aliisq; incendia motis
Suscitat impendens tumulo, phœbæa coactis
Flamma iuuat radijs, subitoq; illabitur igne.
Ipse rogo incumbens dulci sua funera cantu
Aduocat. Est fœlix fatum atq; optabile, quando
Post fatum noua vita redit meliorq; iuuentus.
Vt Pyra consumptis euanuit arida flammis,
Prodit ab extinctis paruo post tempore mancum
Relliquijs animal, cui forma simillima campæ.
Et sensim in primam cælo aspirante volucrem
Surgit, & antiquo crescens plumescit amictu.
Et postquam leuibus se attollit in aëra pennis
Fortior, & membris aquilam maioribus æquat,
Huc redit. In medio recubans Taprobana ponto
Tempora cognoscit reditu. Tum rusticus ergo
Suspicit obseruans volucrem, nam creditur annus
Ille salutaris, pecoriq; & frugibus æquus.
Ecce procul longæuus Enos, Iaretica proles,
Relliquiæ antiqui generis, diffusa priusquam
Aeq

Aequora tellurem latè prostrata tulissent
In iuga quæ miratur adhuc conchylia vulgus,
Sedulus ingenitæ studio pietatis ad aram
Stabat,& è gregibus semper meliora litabat.
Quod Deus attendens meliora in regna vocatum
Transtulit huc,vbi securus modo Lilia carpit,
Cæruleo modo fila croci de cespite vellit.
Viuus adhuc,robustus adhuc,non asperat artus
Dura cutis,non est annis curuata senectus.
Integer expectat supremi sæcula mundi
Christigenis laturus opem,quando vltima sanctam
Bellua progeniem Christi oppugnabit,& orbem
Cæde cruentatum molita extinguere tandem
Dura ferox,immanis,atrox,instarq; gigantum
Impia,& elato superans Salmonea fastu
Corruet,vt Phaëtonta ferunt cecidisse nefandis
Ausibus ac Stygio domitum caput obruet orco.
Tam florens tam læta cohors per amœna vagatur
Arua leui incessu,permollibus edita cliuis
Iugera,per riguis humentia pascua riuis.
Ad vitreum venêre amnem,paulumq; moratos
Squammigeri tenuêre greges,nam gurgite in alto
Nunc choreas nunc bella ineunt, liquidamq; palæstram
Mille modis ludunt,modo nititur obuia lymphis
Turba leuis,lasciua,fugax,vaga,pendula,pernix,
Lucentes cataphracta humeros,modò prona secundis
Fertur aquis,modò transuersos obliqua natatus
Dirigit in ripas,agili modo strenua saltu

Emicat in solem, squammusq; nitentibus auram
Pulsat, & aëreos audet tentare volatus.
Nunc in bella coit, nunc miro elabitur astu
Ex acie, & rediens verso vada lucida cursu
Radit, & incauto improuisa superuenit hosti.
Pinna facit remos, caudarum industria clauum
Exhibet, & per aquas, vt aues per inane feruntur.
Dulce voluptatis genus id, sed rarius illud
Cernere quo pacto venientes colligat austros
Nautilus elabens pleno super aequora velo
Nam neq; in Aemonia Tiphys prudentior Argo
Nauta, nec Ioniis melior Palinurus in vndis.
Proripis crinita abies, & acuta cypressus
In metam collecta comas, & Punica malus
Aemula flore rosae, foliys & vimine myrto.
Syrtigenae lothi, Mauraeq; Athlantica sylua
Progenies citrus, tineisq; imperuia cedrus.
Nec platani, piceaeve absunt, & opaca redactis
In seriem arboribus Xysto fit pergula longo.
Garrula plebs auium vernis exercita curis
Perstrepit, haec natis escam vehit, altera longè
Nauigat in praedam, vorat illa legumina rostro
Quae vomat in natos, salit haec, illa incubat, omnes
Alma Venus mouet in sobolem, studiumq; diurnum
Est Venus & thalami, thalami sunt somnia nocte.
Carminibus thalamos celebrant, in frondibus altis
Connubio indulgent, Hymenaeaq; festa frequentant.
Sunt quoq; quae sobolem ablactent, & prolis adultae

Per laureta nouos & per myrteta volatus
Dulcibus exercent studijs, non prælia vultur,
Non mouet insidias auceps, non fistula fraudem.
Non cygnis infesta aquilæ, discordia nulla est
Cum Trochilo, licet hic fastus nomenq; superbum
Regis, & immeritos aquilæ indignentur honores.
Concors Nyctimene cornix, cum coniuge Progne
Nullum illic certamen habet, neq; filia patrem
Scylla fugit, nec apis Meropen, nec vtroq; parente
Maior Itys matrem, nec Dædaliona columbæ.
Prole noua exultans galeaq; insignis alauda,
Cantat, & ascendit, ductoq; per aëra gyro
Se leuat in nubes, & carmine sydera mulcet.
Memnoniæ, Diomedææ, Meleagrides, audax
Picus in auspicijs auis obseruata Latinis,
Per dumeta sonant, miratur Achantida pictam
Psitacus exiguo modulamina frangere cornu.
Germanæ quæ nostra ferunt Acheloides oræ
Mirantur pauonis opes, & lumina centum.
Cum sobolis paruæ longo grege Dædala perdix
Deciduam frugem legit, & matertera phœbi
Herculeo nunquam morbo afficienda coturnix.
Innumeræq; aliæ volucres, nec frigore pulsæ
Vere reuertuntur sed tota ætate perennant.
Sponte homines adeunt, atq; applaudentibus alis
Elatæ in digitos nostris sua pectora iungunt
Pectoribus, dicas studio gestire loquendi.
Iam vicina cohors fonti qui parturit amnem,

Ecce virum videt vmbrosa sub rupe sedentem
Molle super gramen, vernans humus alta sedile
Eleuat, in virides vestigia porrigit herbas.
Alludunt pedibus violaria, Amaracus vngues
Ingreditur, flexa niueos noua lilia flores
Vix ceruice ferunt, proles Cephisia fundit
A radice comas, densis Saliunca maniplis
Luxuriat, sic molle Thymum sic concolor iris
Nubibus, æstiuum cùm sol contrarius imbrem
Pingit, & in nebulis Thaumantias erigit arcum.
Omnis ager fluit in sobolem, natura silenti
Nocte adit æthereas animas, quæ sydera voluunt,
Illæ artis documenta ferunt, illæ omnia miris
Producenda modis solertiindagine monstrant.
Docta redit, cœliq; ignes almumq; calorem
Solis & astrorum referens, illabitur vndis,
Intrat humum, sparsas elementa per omnia causas
Visit & æterno iubet indulgere labori.
Illæ opera, vt valuis aurora patentibus albet,
Ad sua consurgunt, tepidis hæc semina lymphis
Mollit, & igne fouens teneras extendit in herbas.
Hæc volucrum fœtus ductis per viscera neruis
Texit, & in varios aptat caua guttura cantus,
Ludit & in plumis, & picturata figurat
Tergora, nunc auro pennas, nunc murice tangit.
Hæc docili ingenio parat instrumenta viasq;
Sensibus argutis habiles, quibus omnia discant
Carmina, & auditas imitari ac reddere voces.

Astra etiam pluuiasq; docent,& certa dierum
Tempora & annorum,sic ver cognoscit hirundo,
Halcyones hyemem,ventos & fulmina cudunt
Et tempestiuos campis sitientibus imbres.
Et quoties opus est,operam famulantur ad omnem.
Sic horti sic rura virent,opulenta superbit
Terra sub ornatu vario,gaudetq; videri,
Et proprias ostentat opes,aurata corimbos
Chrysocome passim,passim vernant holochrysi,
Autumnale crocum,rosa gloria veris adulti,
Calta rubens,hiacynthus adhuc antiqua doloris
In folijs monumenta gerens,& nomina regum.
Ipse quoq; exhalans nullos amaranthus odores,
Flos an spica magis dubium,vestita colorem
Puniceum,molles hyemi factura coronas.
Nam postquam hyberna Boreas niue sustulit hortos,
Inspersis rediuiuus aquis animatur,& ardet.
Talia per campos gignens Ganaëden apricos
Ornamenta,senem cingit florentibus herbis.
Imminet à tergo rupes fruticosa,comantem
Inclinans de rupe iubam,munimen ad æstum
Sylua facit,syluæq; incumbens vndiq; lapsu
Vinea pampineo longis tentoria ramis
Spargit,& ex viridi pendet vindemia tecto.
Læna viro diffusa pedes velabat eburnos
Vngue tenus,latè radians splendore niuali,
Vt splendere gelu superincrustata sereno
Nocte solet nix strata iugis,cùm manè resurgens

Sol videt albicomos radianti sydere montes.
Candida Cæsaries capiti, coma candida mento,
Et grauis in roseo lepor, & reuerentia vultu.
Continet explicito reuoluta volumina libro
In genibus, Pathmæa legit miracula mundi
Signa senescentis, nulli intellecta nepotum.
Extemplò strepitumq; pedum, murmurq; loquentum
Sensit, & assurge[illegible] s positis in gramine chartis
Occurrit blando a[illegible]loquio, vultuq; sereno.
Et postquam didicitq; moras causamq; morandi,
Non ad terrestres epulas, nec ad ocia diuos
Allicit, auxilij nec enim mortalis egent dij.
Sed longè meliora animo conuiuia voluens
Per loca cælestem ducit tempæa cateruam.
Saxum ingens, speculare vocant, læuore corusco
Funditur in latum crustis glacialibus orbem,
Et collis iuga summa tenet, quà respicit austrum
Palmarum iuga perpetuis frondentia syluis.
Hic quoties præscire senex arcana futuri
Temporis optasset solus residebat, Olympi
Vota senis regina sequens in marmore formis
Mobilibus rerum euentus monstrabat, & omnem
Rem fieri cernebat, vti qui somnia noctu
Vera vident, adeò indulgens & prona nepoti est.
Huc vbi vecta cohors senior conuersus ad agmen,
O superi, cuius gentis cognoscere casus
Vultis, ait, cui quæ immineant discrimina regno,
Cui quæ sit fortuna loco ventura diebus,

Quos ætas longinqua trahit, dignoscere vestrum est.
Hoc miris aptata modis dabit omnia saxum
Reginæ diuûm officijs ac munere magno,
Has ego iampridem, metuens ne Daunia rursum
Arua iugum Libyæ premeret (nam lora tenebat
Fœmina Parthenopes, ideoq; ea regna lababant)
Accessi ad sortes, & ad hæc oracula veni.
Continuò à vestris video super æquora classem
Littoribus solui, summaq; in puppe tenentem
Cum consanguineis Alphonsum regibus arma
Bellica in Italiam ventis dare vela secundis.
Et comes Alphonso fidum qui posset Achatem
Vincere consilijs & dulci Nestora lingua
Condissa'nus erat, soboles Heredia, magno
Dux animo, cui maiorum celebrata per omnem
Hesperiam virtus erat in facta ardua calcar.
Quattuor ipse rates excelsa mo'e superbas
Ausonium in Martem patrijs ducebat ab oris.
Signa duci multa magnis cum turribus arces.
Nam soliti expugnare arces pro insignibus arces
Accepêre atauî, signataq; arcibus arces.
Postea magnanimos ausus imitata parentum
Posteritas generosa suis sub regibus, inter
Hesperiæ primos proceres extendere famam
Et claris augere decus voluêre sub armis.
Hinc alius soboles noua Condissaluus auitum
Nomen habens, sed adhuc lactenti infantulus æuo.
Ipse sacras ad dura manus non porriget arma,

Religio

Relligio iuuenem pietasq́ innata deorum
Praficiet sacris, illum Romana videbit
Tarraco, solenni pompa conscendere ad aras,
Stipatumq́ graui patrum dare iura senatu.
Ipse gubernator Romam moderabitur, ipse
Parthenopen, missus bella inter Gallica regum
Relliquias vehet ad Siculos. & sydera vincet
Consilio, fatali odio prudentia maior.
Tum demum virtute minor fortuna minari
Desinet, & flabit ventis ad vela secundis:
Ipse suos tandem pulsis Iliberica Mauris
Aspiciet gaudens reges in regna reuerti.
Et laudi æternum meditans decus, ocia rumpet
Pieridum, multoq́ auro vatum ora mouebit,
Magnificus contemptor opum, de sanguine regum
Et bene de patria meritus, sub muricis vmbra
Dignus honoratos inter consistere patres.
Mirabar quæ fata virum, quæ numina regem,
Omnibus insignem officijs in regna vocarent.
Ecce fretum Genuæ classis noua sulcat, & altis
Nauigat antennis, sequiturq́ per æquora regem.
Iam Lygur Hesperio, classi iam proxima classis.
Rostra premunt rostris, bellum graue surgit in vndis.
Tela volant, Lygur inualuit, spoliatur Arago.
Hesperios inter proceres, quos inuida laudi
In prædam fortuna dedit, tum prima ferebat
Alphonso sub rege merens Antonius arma,
Cui genus & patrium dederat sua Corduba nomen.

Picta suæ gentis signo de stamine Serum
It iuueni super arma chlamys, dextroq; leonis
Ex humero caput os aperit, de poplite læuo
Os aliud contra fauces ostendit, & inter
Trabs virgata fluens in morem fluminis vndam
Accipit à rugis, & biantia coniugat ora.
Alba chlamys, ducta in rectum per pectora virgæ
Quinq, color cœli mediæ, quæ & latior, ambas
Inficit extremas Sarranæ purpura conchæ.
Inclusas vtrinq; duas, vt & ora leonum
Fulua croco textura parum flauente colorat.
Ipse pium casus dominum comitatus in omnes
Venit ad Insubres, vbi postquàm vincula passo
Affuit Alphonso melior fortuna, relictus,
Seu fuerit casus, seu cœli immobile fatum,
Egregium decus, & nomen sibi fecit in armis.
Hinc noua progenies veniens à sanguine prisco
Nascitur, Ocnæos vbi circuit vnda nepotes.
Petrus enim senis Antonij generosa propago
Mintiadas adijt populos, vbi Gonzagarum
Regia, & insignem claro sub principe nactus
Eximia virtute locum, primordia genti
Condit, & annoso cedet iam frigidus æuo.
Prætereo euentus varios, aduersa secundis
Interiecta tulit tandem sua præmia virtus.
Parthenopen subit Alphonsus, Campania regem
Accipit, atq; nouo venit in noua regna triumpho.
Sic senior, meditata cohors promissa volutat

Iam

Iamdudum quæ sint potius scitanda, nec vltrà
Alphonsus differre valens ardentia vota,
Sancte pater, dixit, cui scire latentia semper
Atq; alijs ignota dedit regnator Olympi,
Scis Mauris partem Hesperiæ parere tyrannis.
Scis quantum sudatum armis, scis sanguine quanto
Et quibus est certatum odys iam sæcula septem.
Da quæ sors hæc regna manet, quæ fata sequantur
Hesperiam. In nostra quod posteritate futurum est
Dulce, velut quadam ex specula procul antè tueri.
Ore iuuant studijsq; omnes ardentibus orant
Id comites, nec quæri aliud potuisse fatentur
Gratius. Ergò animis omnes concordibus astant
In lapidem conuersi acies. Mora nulla theatrum
Nascitur, & sublime sinu diffunditur amplo.
Apparent cum plebe patres, Deus Iride clausus
Excelso sedet in solio, ducente Iacobo
Hesperiæ custode. Nouis animosus in armis
Rex Hispanus adest, gemmisq; opulenta virago.
Demißis formosa oculis antè ora senatus
Ferranti coniuncta venit, cui Corduba & altrix
Regnorum Castella subest, decor indolis altæ
Indicat ingenium cum relligione pudorem
Cum pietate, virilem animum, clementia corda.
Omnia discernunt, etenim quæcunq; videri
Diua dabat, dabat agnosci, secumq; ferebat
Nomina & indicium rerum simulacra suarum.
Ipse alto pater à solio mouet ora, manumq;,

Connubiumq; iubet, magnis applausibus adsunt
Diui alacres, ad festa omnes Hymenæa ministrant.
Circus abit, Reges abeunt, cum regibus agmen
Spirituum ductis abiêre per aëra pennis.
Mox oculis omnem Hesperiam subiecit imago.
Altera Pyrenes surgunt iuga, surgit Arago,
Tarraco, Carthago, cultisq; Valentia campis.
Et Nauarra magis Boreali obnoxia plaustro.
Hesperiæ pars ista prior, magis arcta duobus
Angustata fretis, hinc Oceanitides vndæ,
Hesperius premit inde sinus. Pars altera longè
Vastior & campis diffusa patentibus orbem
Porrigit immensum triplici circundata ponto.
Hanc partitur Anas, finibus modò latior amplis,
Nunc strictis collectus aquis, nunc flumine merso
Sub tellure latet, reduci modò nascitur amne.
Et tandem mare quod magnus cognominat Athlas
Intrat od occasum veniens Titanis ab ortu.
Apparent vada longa Tagi, fugit vnda citato
Flumine Tolletum properans. Apparet Iberus,
Cantaber, ingreditur Celsam, iam mœnia radit
Cæsaris, absorbens Cingam, Sicorinq; superbus
Ambulat, apparet longum sinuatus in amnem
Bethys, & in ripis Bethys celeberrima fama
Corduba, & Alcidæ pelago vicinior Hispal.
Ecce procul Phœbo tellus vicina cadenti
Concolor est cælo, dicas hastilia turres
Ossonobæ, penè ex oculis aufertur Olyspo.

Ecce

Ecce metalliferi tractus, ecce alta Sagunti
Tecta, & tergemini vt fama est Pallantia quondam
Regia Gerionæ, veterisq; Numantia belli
Conscia, & apricæ cum flumine collis Ilerdæ,
Vnde ferunt ortum veteres habuisse Sicanos.
Ora virens Sparto latis longißima campis
Panditur, & regio Zephyris vbi flantibus aura
Gignit equos, & purpureo terra inclyta cocco.
Sic oculos pictura mouet, simulacraq; mentem
Sic rapiunt, sic est veris forma æmula rebus,
Vt lapidem sæpe obliti præsentia credant
Cuncta, nec ostendi signis & imagine facta.
Alta Oretanis Granata in montibus austrum
Respicit, atq; oculis albas procul exhibet vrbes.
Eleuat in Libyam saxosa cornua frontis,
Angustasq; freti fauces premit ardua Calpe.
Et vastam vndarum videt alta per ostia molem
Luctari, ac viridem ruere atq; insurgere pontum.
Huc diui ingreßi totis noua gaudia tectis
Ingessere, micant altis in turribus ignes.
Aera sonant, iam signa vno duo regia circo
Auratis coëunt limbis, noua fœdera regum
Attestata, domos velant, iam fronde columnæ,
Fronde coronantur postes, & limina & aræ,
Templa virent, paßim choreæ, conuiuia paßim.
Et iam sublatis populos in prælia mensis
Sollicitant, ad bellum omnes animantur Iberi.
Celticus, & Gallis Vasco conterminus oris,

Cantabri Grauijq; ruunt, ruit impiger Astur.
Celtiberi ferro insignes, Tartesia pubes,
Gallaici, & quicquid populorum Hispania pugnax
Continet, hinc regina mouet, Rex belliger illinc.
Arma striant, enses acuunt, hastilia radunt.
Acris equi tergo insultant, leuis arma iuuentus
Tentat, & ad duram Martis se accommodat artem.
Ecce fretum Libyæ campisq; liquentibus æquor.
Classis adest, mare veliuolis iam nauibus albet,
Hæ Zephiro spirante volant, hæ flantibus Euris.
Iam coiëre, putes altis in fluctibus arces
Nare, iacent aliquæ, & remis gradiuntur & aura.
Sunt nullis habiles remis, gradiuntur & aura.
Puppibus armatis malorum in vertice grandi
Accipiunt cratere viros, & missile ferrum.
Per campos æratæ acies glomerantur, & hastas
Et tormenta vehunt plaustris quibus ardua pulsent
Mœnia, & aëreas turres, & aheneaclaustra.
In medijs rex altus equo cataphractus aheno
Castra mouet, turmasq; regit, loca præripit hosti
Opportuna, velut tumulo speculator ab alto,
Cuncta oculis animoq; videt. Granata tumultum
Audit, & ægra metu magno suspiria ducit.
Vt cùm indignantem nigris in fluctibus iram
Neptuni cœliq; vident incumbere nautæ,
Et procul à terris aquilone agitantur opaco.
Exitium Mauro incumbit, super ardua cursant
Mœnia, & inuectis onerant pinnacula saxis,

Solliciti munire aditus,& cingere fossis
Oppida,& armato portas custode tueri.
Dij verò quibus est Maurûm tutela,relicto
Præsidio gentis Libycæ,magno agmine migrant
In nebulas gruibus similes,quas bruma coëgit
Quærere littoribus vicina tepentibus arua.
Iudicium sensére Dei,sensére Tonantem
Annuere incœptis,& ab alto incendia belli
Missa,& ad Hispanos reges sua regna reuerti.
Iam in foribus furor arma sonat,iam classica Ma
Audit,& ad pugnam properans Agarena iuuent
Erumpit portis,campoq; infusa patenti
Cogitur in cuneos,longisq; minaciter hastis
Diro animo trucibusq; oculis in prælia fertur.
Aduerso sole arma micant,mucronibus ardor
Fulgurat,hastarumq; seges procul alta refulget.
Ecce eques vndatim aduersa bellator ab vrbe
Funditur,ac si omnes vnà intra mœnia Mauri
Se abdiderint,totumq; ruat genus arce Libyssum.
Contra animis armisq; potens Hispania turmas
Explicat,& duplici cornu circumuenit hostem.
Iam tuba terrifico bellandi exordia cantu
Nunciat,& pugnæ immißis præluditur hastis.
Mox acies vtrinq; ruunt,extollitur vmbra
Pulueris obscuro conuoluens omnia nimbo.
Per galeas,per thoraces salit aspera grando
Mißilium,tonat elato pila plumbea fumo.
Visa acies Hispana parum succumbere primo

Agm

Agmine, & à cornu fugere inclinata sinistro.
Nec mora, rex animaduerso se in bella periclo
Proripit, agmen agens equitum, Mauroq; repentè
Se obijciens volat in medios, vbi densior hostis,
Et penetrans cuneum trabe fulminis instar euntè
Præterit, ac stricto rediens fodit vndiq; ferro.
Sæuit, vt inter oues atrox lupus ore cruento,
Et claudit sibi cæde viam. fera pectora Mauri
Obijciunt morti pro libertate ruentes,
Vela madent, rigat arma cruor, rubet æquore sanguis
Et tandem ardentis pugnæ sub pondere Maurus
Deficiens iter ad muros festinat, in vrbem
Turbatis ruit ordinibus, Tartesia pubes
Terga premit iaculis, & proni in vulnera Iberi
Infodiunt profugis ferrum. Stragem atq; rapinam
Quis referat? totis prostrata cadauera campis
Fine carent, terra ingenti sub cæde sepulta
Horret onus, grandesq; virûm formidat aceruos.
Obsessi veniam ciues de mœnibus orant,
Adijciunt precibus lachrymas, & brachia tendunt
Suppliciter. Victam ingrediens Rex accipit vrbem,
Atq; superstitibus parci iubet: altera turres
Signa ferunt, danturq; nouis custodibus arces.
Rex legit ex bello captis quos munera mittat
Italiæ, sedet armatus plebemq; recenset.
Iam iubet imponi ratibus, iam vela secundis
Inflantur Zephyris, verrunt mare, prospicit ortum
Prora, volant alacres, fertur sine remige puppis

In nullum depressa latus, Balearica saxa
Praetereunt, procul ostendit sua littora Narbo.
Iam tellus Sardoa procul, Cyrnaeaque longè
Detegitur, Lygurumque vident nigrescere montes.
Iam Genuae freta lata tenent, Tyrrhenaque sulcant
Aequora, saxosae radunt vada proxima Macrae.
Pisarum post terga lares linquuntur, & Arni
Ostia, & effosso dives Populonia ferro.
Et iam vela legunt, pressoque ad littora clauo
Succedunt remi Zephyris, Tyberimque subintrant.

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSI LIBER VI.

Nterea Hispani motis certamini[...]
stris
In noua surgentes currus & inter[...]
plaustra
Exonerant, alijsque locant tentoria ca[...]
pis
Solliciti, & circunducto sese aggere cingunt.
Belligeri erumpunt Numidae, telisque lacessunt
Hesperios, oritur sumpto pugna aspera ferro.

Rex

Rex alto sublimis equo locat ordine turmas,
Partiturq; vices, doctus sine cæde suorum
Vincere, & ingenio vires anteire sagaci.
Mars vtrinq; furit, pubes Hispana superbam
Progeniem maiore animo, melioribus armis
Opprimit. Ecce Astur scalis ad mœnia motis
Conuersi ad muros clypei sub tegmine clausus
Scandit, & irrumpens captam populatur Alamam.
Si referam pugnas omnes si prælia dicam
Omnia fatidicis quæ sunt ostensa figuris,
Ante ruens cum sole dies extrema sub vndas
Ibit, & accendet nocturnos Hesperus ignes.
Plurima sortilegi recitantem oracula saxi
Sit satis euentus belli recitare secundos.
Carthama diripitur, summis in collibus arcem
Pandit, & Hispanos bipatentibus Halora portis
Accipit, excelsæ montana cacumina Rhondæ
Occupat insidijs miles, iam porrigit arma
Loxa, labant Malacæ vires, tot cædibus impar
Dat victas in vincla manus, Abdera tumultu
Est oppressa graui, magnos Almyria planctus
Audit, & attoniti clamant ad sydera ciues.
Lugent Herculei circùm maris æquora passim
Sedibus expulsi patrijs, & Punica frustra
Littora prospectant Mauri, via nulla per vndas.
A tergo ferrum & flammæ, fremit vndiq; Mauors.
Vt mare cùm ventis & tempestate furorem
Tollit & in cœlum salientibus albicat vndis.

Albunecar prostrata iacet, iacet inclyta quondam
Cartalo, iam Marbella caput iam Munda superbum
Submisere iugo, campos incendia vastant.
In iuga proserpunt ignes, procul ardua fumant
Mœnia per montes, dant saxa ruentia saltus
Aëreos, secumq; trahunt de rupibus ornos.
Quod superest flammis, ferrum rapit, ô metuendas
Cælorum diuûmq; minas, ô splendida vulgi
Regna oculis intus squallenti horrentia nocte
Semper, & æternum cæco ægrotantia morbo.
Itur ad extremum belli decus. Itur ad alta
Excidium fatale vrbis, maiora parantur
Castra, nouos cum rege subit regina tumultus.
In montana equitant acies, pedes ordine longo
Per deuexa meat montis iuga, classica valles
Classica montanos apices & tympana campos
Terrifico absterrent sonitu, tenet omnia Mauors.
Ante ipsos Granatæ oculos noua mœnia surgunt
Et fidei cognomen habent, iamq; ardua moles
Aemula Granatæ celsas ad sydera turres
Eleuat, & magno Hispani molimine sudant.
Ipse operi Rex primus adest, & regia coniunx
Praefecti de more operas hortatur, & vrget.
Ecce procul senior longinqua à limine porta
Attonito similis, paucis comitantibus ore
Squallidus hirsuto, dubitat quo tramite gressum
Dirigat, ambiguusq; diu modò lumine pontum
Turbidus obscuro, montes modò respicit altos,

Abdalis est, in castra venit. Rex splendidus alto
Cum consorte sedet solio, cadit Abdalis ore
Ferrantis prono antè pedes, miserantibus ipsis
Hostibus, & reges caput inclinatus adorat
Vertice nudato, manibusq; ad pectora vinctis.
Dant veniam victo Reges, mirantur Iberi
Fortunas & fata virum, quàm proximus omni
Interitus regno, quoties Deus ire ruinam
Iußit, vt inconstans rebus natura secundis.
Tincta situ armorum & longi rubigine belli
Turba coit castris ex omnibus, atria circùm
Regia commutant capite & gestire videntur.
En nouus obsessa veniens Orator ab vrbe
Quam veteres Eliberi habitant, quam mille coronant
Oppida, quæ regni caput est sublime ruentis,
Regi astat, regem alloquitur, gauisa repentè
Castra fremunt, lætiq; manus ad sydera tollunt.
Grata oratori reges responsa videntur
Reddere, & acceptis firmant noua fœdera dextris.
Taurus in auroræ thalamis cum sole resurgens
Atq; Dionæas reserans Athlantides, almam
Lucem aperit, maiæ celebrant noua festa calendæ.
Miles adit syluas, nemorumq; virentia portant
Brachia, tolluntur plausus per Iberica castra.
Cuncta virent, cinguntq; noua tentoria fronde.
Delectas peditum turmas, equitumq; phalanges,
Ordine quo in certamen eunt in mœnia mittunt,
Clari armis ostroq; Duces, vrbemq; receptam

Præsidijs munire parant & milite complent.
Victa triumphali pompæ stridentia claustra
Portarum Granata aperit, sua viscera pandit
Hostibus, occlusis excelsa palatia valuis
Muta silent, vacuæq; viæ, for aciuibus orba.
Arx omni custode caret, subit ardua miles
Limina, & ex populo tantæ nemo obuiat vrbis.
Publicus extincto mœror spectacula regno
Læta fugit, pudor occultis sine voce latebris
Febrit, & elinguis tristi pauor alget in vmbra.
In castris proceres velati murice & auro
Regem adeunt. stant quadrupedes tentoria circum
Regia, pectoribus latis, ac fronde superba
Magnanimi, pugnæq; auidi, vix dura feroces
Fræna domant, vix assuetas patiuntur habenas,
Aure micant, fossusq; sonat pede campus aheno.
Innumeræ coëunt acies, iam mille phalanges
Frænatis gradiuntur equis, radiantia Phœbo
Arma repercusso flammas iaculantur, & vmbram
Porrigit hastarum densum nemus, agmina regem
Suscipiunt medium, cultuq; ornata nitenti
Circumequitant. Ipse auratus cœtu altior, albo
Fertur equo, cui gemmarum stellata corymbis
Velamenta, rubent baccato holoserica limbo.
Ipsa quoq; insignem veniens Regina triumphum
Auget, & ingenti nuruum stipante corona
Cincta sacerdotum cuneo, phalerata iugales
Scandit, & aurato multa inter millia curru

Vadit ouanus, sacri resonant per nubila longè
(Quos oculis, quando abductis ora hiscere mentis
Prospicias, non aure licet deprendere) cantus.
Moribus infectum Mauris, ac vocibus Aphris
Aëra fumi Arabes lustrant, Syriaq; vapores.
Omnia quæ nostro famulantur ad orgia ritu
Plaustra vehunt, chlamydes sacras, argentea vasa
Aureaq; & grandes, immania pondera, nolas,
Sortitas ideo Campanæ nomina Nolæ,
Quòd Nola inuentrix operis fuit, orgia & horas
Voce notant, plebemq; mouent è turribus altis.
Ecce procul celsis vexilla ex arcibus aura
Ventilat, & caudas sinuant agitata volantes.
Iamq; tenent reges vrbis penetralia magnæ,
Iam latè ingressus loca possidet omnia miles.
Baudelis bis captus adest, vestigia regum
Lambit, & infœlix iuuenis victoribus offert
Se, sceptrum, gentemq; suam, victosq; penates.
Talia dum dulci studio spectacula cernunt
Cœlicolæ, sunt hæc Mauræ fata vltima tandem
Gentis, ait senior. Granatam hic exitus vrbem
Hæc fortuna manet, reges hæc gloria nostros.
Et vix finierat, cùm parua Beotius inflat
Organa, Sidonius respondet ad organa cantu.
Festinate horæ, rapidiq; recedite soles,
Voluite præcipiti menses vertigine lunæ.
Ite anni celeres, agitate volubile cœlum.
Labere ab æthereis pernicibus orbibus ætas

Læta, fer Hesperiæ fœlicia sæcula genti.
Macte puer magnis animis ad tanta lacertos
Bella para. Saba iam trepidat, iam barbara Memph
Virtutis rumore tuæ perculsa dolorem
Concipit, & veterum voluens oracula vatum
Omnia quæ Mauræ reperit contraria genti
Dat tibi, suspectum Libycis tua maxima virtus
Te facit, os regale pauent, fortemq́ iuuentam,
Non secus ac paruum quoties vidêre leonem
Dorcades, innocuum quanquam satis indicat ætas,
Attamen horrescunt digitos cùm surgere in vngu
Vulnificos, atq́ ora vident armata paternis
Dentibus & toruo imperiosum in lumine fastu
Cùm primum à Libycis erupit Vandalus oris,
Nam Mauri qui regna tenent modò Bethyca, gens
Vandala, quam regione Gothi pepulêre subacta,
Armipotens sumptis audere Pelagius armis
Dum iactura recens, & adhuc in vulnere ferrum,
Cœpit & à patrio Libyam depellere regno,
Sed modò contractam pestem penitusq́ receptum
Virus in alta suæ gentis præcordia nondum
Pellere, nec tantos potuit compescere fluctus,
Istud idem reges alij voluêre, nec omnem
Amisêre operam, tuus est labor vltimus, omne
Tu genus euertis, tu Bethyca regna tenebis.
Nec minus id clarum facinus, nec gloria gentem
Hanc vicisse minor, quàm debellasse Chimæram,
Semiuirumq́ bouem Cretæo in carcere clausum.

Euerti

Euertisse Phryges, crinita tot anguibus ora
Phorcidos, ac multis rediuiuam mortibus Hydram.
Colchorum domuisse boues, seruasse perempto
Andromedam monstro, fortem expugnasse Mycenam,
Et serpentigenas acies, & nata repente
Agmina, & accensos in mutua vulnera fratres.
Ergò tibi decus æternum, numeraberis inter
Insignes heroas apud genus omne, nec vnquam
Occidet hæc mundo fama immortalis vtroq;.
Finierant vates, cùm sic Fulgentius orsus.
O pater vt viuis cura est ita corpore functis
Scire quid in rerum causis natura redundat,
Quidve Deus causarum auctor quem fata vocamus,
Cogitet, & quid sit tandem quandoq; futurum.
Ex his multa quidem sed non tamen omnia nobis
Scire datum, velut hæc quæ nouimus indice saxo.
Sed diuum præfecta choris hæc omnia virgo
Conscia diuinæ mentis neq; conscia tantum
Sed consors videt, atq; animas docet ipsa minores.
Hæc igitur monstrata modis nunc omnia miris
Afficiunt tanta nostras dulcedine mentes
Quanta potest vllo rerum contingere casu.
Sed tum nostra fluent plenis vberrima ripis,
Gaudia, tum nobis erit accumulata voluptas
Si adiungas, vt cum membris mortalibus orbem
Hunc subeas tam fœlicem tanto hubere lætum.
Tum senior, si tantus amor cognoscere cursus
Hac in regna meos, veteremq; ex orbe recessura,

Fabor, & antiqui repetam primordia casus.
Paulus vt ad Graios bimarisq́ ad saxa Corinthi,
Petrus ad Ausonios, & ad alta mœnia Romæ,
Sic ego ad Ionios missus loca barbara quondam
Ionio prætenta mari, quà Græcia Phœbo
Egregias authore vrbes construxit, ab ipsa
Hellade transmissis Asiatica ad arua colonis.
Tum Lycias, Cilicesq́ domos ad sancta vocaui
Flumina, & innatum restringere fontibus ignem
Edocui, ferriq́ pios noua pignora ad amnes.
Templa, sacerdotum ritus atq́ azima liba
Institui, cantusq́ nouos altaria circùm.
Tum primum responsa deûm me vindice clausis
Conticuêre adytis, & quæ celeberrima toto
Orbe Claros fuerat, tepidis obmutuit aris.
Phœbades expulsæ templis, oracula Delos
Perdidit, & Lyciæ tenuêre silentia sortes.
Ioniæ locus est, Clarium dixêre priores.
Hîc fama est antiqua Iouem cum fratribus olim
Diuiso mundi imperio sibi sydera & altos
Cœlorum seruasse polos, terrestria Diti
Regna, tridentifero cessisse liquentia fratri,
Has ego detestans nugas & inania vulgi
Somnia, destruxi veterum documenta deorum.
Hinc moles illa Ortygiæ sacrata Dianæ,
Quam Chares post prima nurus incendia rursum
Collatis posuêre opibus, sine numine mansit
Auspice me, prisca sine maiestate relicta est.

Pythia

Pythia cessarunt, cessauit Iuppiter Hammon,
Delphica & Euxinæ crudelia sacra Dianæ,
Solennesq; Iouis ludi, quibus Isthmia nomen,
Sacra Cleonææ Nemees, & Olympica festa,
Et quibus Archemori manes Lagia colebat.
Christi vrbes, Christi omnis ager, iura, orgia, templa,
Dijs tandem expulsis, erat omnibus omnia Christus.
Sed noua mox versis subiêrunt sæcula fatis.
Posteritas morum eclipsi viciata recepit
Crudeles Othomanigenas, immanius atro
Dite genus, legum ignaros, sola arma scientes,
Colluuiem plebis Scythicæ, vulgusq; nefandum.
Tum versum est opus omne meum. sacraria miles
Conculcauit, equi in templis stabulantur ad aras,
Infandum statuæ euersæ, patrum ossa sepulcris
Eruta, nec cineri rabies Hircana pepercit.
Tum demum infernis vastanda Sathanibus ora
Indefensa gemens, & desolata remansit,
Vt ratis in medio sine clauo & remige ponto.
Sic fuit illa nocens ætas, ingrataq; cælo.
Sic infirma fides Heu tantum innoxia ferrent
Nemea membra nefas, diuum regina caduco
Confectum senio vetuit me finibus illis
Exuere hanc vitam, sed cùm iam tædia longi
Exilij senijq; mei iam corpore functis
Fratribus, ægro animo ferrem, matertera nocte
Astitit, & dixit fosso reconde sepulcro
Viuus adhuc, tua confestim renouabitur ætas.

Extem-

Extemplò sequor hos monitus, fodioq; sepulcrum.
Et spectante omni populo, ac mea fata dolente,
Compositis rebus iamiam moriturus hiatum
Subgredior, tellure tegor, iaceoq; sepultus
Et mortem operiens animos ad sydera tendo.
Seruauit Regina fidem miserata iacentem
Antè obitum dum guttur adhuc spiraret anhelum
Affuit, & furtim noctu de puluere tractum
Transtulit huc, vidi veniens regna Indica laeua,
Aethiopes dextra terrasq; per aequora multis
Vndiq; & has, dixit, terras quas cernis in vndis,
Hesperiae Reges post bis septena tenebunt
Saecula, tam lata rerum ditione potiri
Fata dabunt, erit Hispanis haec gloria regnis.
Haec ea, Fulgenti, quae commemoranda rogabas;
Ipse quoq; vnum oro, cùm coeli intraritis arcem
Petrum orate suum Latium custodiat, vrbem
Pontificum, magniq; caput ne deserat orbis.
Namq; meas pridem obscoenus peruenit ad aures
Rumor, & horribilis sceleratae infamia Romae,
Et quanta Stygis alluuie incestata nitorem
Polluerit Romana fides. quo verbere Ditis
Spes hominum luxata cadat, quàm debilis aestu
Frigeat extincto pietas, quae grandia cete
Piscari, praedaq; hominum grauis ire solebat;
Syrtibus in stygijs haeret sine remige cymba.
Heu scelus infandum. plures in puppe magistri
De clauo certamen habent, marcore palustri

Sordet inops,limo infixam turpiq; latentem
Gurgite cæci onerant omni farragine nautæ.
Pastores odêre pecus,nec pascere curant
Sed tondere greges,pecoriq; illudere tonso.
Talibus admoniti verbis vbi gratia sancto
Acta seni,pedibus versis abiêre per vmbras
Frondis odoriferæ,lauros vbi sylua comantes
Erigit & ramos testudine iungit opaca.
Stipitibus rectis virides imitata columnas
Ora vias aperit quorsum libet ire, penates
Non fera,non serpens,nec iter dumeta,nec vlli
Præpediunt frutices,iacet æquore campus aperto
Prataq; sub syluis longè porrecta rigantur
Fontibus & riuis,circum medioq; per agros
Murmurat & vitreis saliens fugit amnibus vnda.
Sol terræ vicinus adhuc cùm manè resurgit
Et cùm serus obit,radios extendit in herbas.
Et bibit immisso nocturnùm lumine rorem.
Cùm sublimis abit,medioq; incanduit axe,
Cedit,& intextu ramorum excluditur alto.
Hic spaciantur apes,tenuiq; per arua susurro
Purpureos ineunt flores,& pascua lambunt.
Occurrit nemus egreßis genus arboris omne.
Nec nemus est,etenim patulo apricantia rure
Arboribus raris ager interualla relinquit.
Hic obliquā vident siliquas in cornua flexas,
Hic maculis acer vndosis,Pice tæda fluenti
Vtilis,hîc Piceæ pingues,odiosa colubris

Fraxinus,

Fraxinus, hic riguis quæ Cretica misit ab hortis
Poma Cydon, tenui faciem circumdata pube.
Castaneæ rident, & echinum exuta tridentem
Pendet ab hirsuto soboles lapsura cubili.
In frutices declinat iter, nemorumq; minorum
Alludunt niueis frondentia vimina furis,
Ad piper, ad calamos, ad odora cacumina Nardi
Extendunt digitos, caules carpuntur Amomi.
Thura premunt libro, tenui decerpitur vngue
Iuncus, & incesto sudans de cortice myrrha.
Virginibus similes Cereris quas filia secum
Duxit ad hyblæos flores, Cyanæaq; prata,
Huc illucq; meant, vt agit sua quenq; voluptas.
Et iam delitias fruticum spaciata per omnes
Turba coit, sequiturq; Ducem, pede campus ebur
Pressus olet, qui in flore latet, qui dormit in herba
Surgit odor, leniq; volans attollitur aura.
Dumq; viam carpunt, ecce inter cinnama ad austr
Et per longa vident roris virgulta marini,
Incessu lento ire senem, cui picta amarantho
Radit humum toga, barbarica coma pressa Tiara
Caniciem in latos humeros diffundit eburnam,
Barbaq; in extremum mento cadit aurea pectus.
Lucet in aspectu pietas, intrinseca virtus
Scribitur in vultu, probitas in imagine fulget.
It recolens annos veteres, primordia rerum
Cogitat, & varijs diuisum moribus orbem.
Ex vno diuersa luto fluxisse virorum

Tot genera, & gentem populis ex omnibus vnam
Iudæam sciuisse Deum. sub tartara mitti
Tantum hominum pelagus vultu admiratur opaco,
Tot magnis claudi ingenijs, & inertibus vltrò
Astra dari. Iouis imperium tot sæcula, tantum
Terrarum vsurpasse deos. Secumq; ita fatur
Raptus in excessum mentis. Si rector Olympi
Id voluit cur damnatum? Si noluit, vnde
Exijt? inuito cui tanta licentia cœlo?
Dißimulasse Deum, nec rem auerrisse nefandam
Res indigna Deo, rerum quem summa suarum
Cura decet, quem iure salus aliena remordet.
Talibus intentus curis dum fluctuat inter
Hos animi scopulos, diuûm chorus ecce repentè
Ingruit, ille premens fixis vestigia plantis
Substitit, & gaudens alacri venit obuius ore.
Attollens tunc ora graui Prudentius orsu
Eloquitur sacro comitum spectante senatu.
Maxime diuorum interpres, legum antè Solonem
Conditor antè Numam, Lacedæmoniumq; Licurgum
Et Minoa senem, nec opaca in valle silentes
Consulis Aegeriæ lucos, nec Apollinis antra
Delphica, sed summis Araborum in montibus audis
Panchæa de nube Deum mandata ferentem.
Dux populi iudexq; tui, qui cędibus arua
Isidis, & Libycam Tritonida sanguine tingis.
Cuius ad imperium Triton perterritus vndas
Traxit, & exhausto secuit maris æquora fundo.

Postquàm te subito Phasga de vertice raptum
Transtulit hos Deus in campos, genus omne tuorum
Communi te morte putans abijsse sub vmbras,
Credidit ignoto condi tua membra sepulcro.
Tu tamen hic superes, nec te damnosa senectæ
Tempora mutarunt, longo neq; frangeris æuo.
Robur idem, facies eadem, qua flumina quondam
Elicis è saxo, verùm translata parumper
In melius, postquàm magni tibi visa Tonantis
Ora Taboræi super alta cacumina montis.
Sed tamen his modò posthabitis sanctissime vatum,
Hæc tibi tota cohors stygio quæ carcere functos
Hesperiæ reges mecum comitatur ad astra
Supplicat ostendas primos quæ poma parentes
Ex istis pepulêre locis, ramosq; nocentes,
Quos miseris inuisa tulit mortalibus arbor.
Non potes hoc nescire, Deus cui cognita fecit
Omnia, nascentis prima incunabula mundi
Dum fugeres Nilum nebulosæ in vertice Sinæ.
Ligna quoq; altricem seruare potentia vitam
Muneris instar erit magni scire indice tanto.
Tu quoq; si quando casu tibi forsitan vllo
Est opus, obsequijs fidens (precor) vtere nostris.
Talibus effatum Moses complexus ad omnem
Cœlituum turbam placidus ita vocibus orsus.
Fausta dies cui longa parem non attulit ætas
Ista mihi, videor cœli sublatus in arcem,
Et calcare polos, & ferre per ignea gressum

Sydera, stipariq; patrum cœtu atq; nepotum.
Talibus officiis referat sua præmia rerum
Conditor, & grates meritis ingentibus æquas.
Si delusa meo mea gens in funere nugas
Circumfert de morte leues, nil pendimus, atro
Gens animo, genus infidum, illaudabile vulgus,
Ad ventrem, ad Veneres & ad omnia sordida natum,
Nil cœleste potest, nihil immortale doceri.
Nec tamen euasi quæ terminat omnia mortem.
Sed Deus extorrem membra in sua rettulit vmbram.
Atq; huc impulsum flatu me transtulit vno
Venturum auxilio terris, cùm fluxerit ætas
Vltima postremis conflagratura diebus.
Quod super arboribus veterumq; errore parentum
Quæritis, id vobis etsi satis indice nullo
Scire licet, quia iussa tamen contemnere diu sum
Impietas, prastò quocunq; vocaritis adsum.
Sic ait, & stipante choro vestigia mouit
Lenta per herbosos in margine fluminis agros.
Ecce vagis circum dumeta recursibus errant
Dulciaq; inter se miscent certamina dammæ,
Et coribanthiaci lepores, & strenua Dorcas.
Hædi alacres & ceruorum lasciua iuuentus
Cornibus obluctant, & onusta pondere frontis
Dulcia bella cient, cursu leuis ille citato
Proripitur, simulatq; fugam, pernicibus alter
Insequitur plantis, celeriq; volumine crurum
Pone volat, ducto primus per gramina gyro

Vertitur iratum simulans, agilique sequentem
Impetit assultu, subitoque in terga volutus
Verberat elatis aduersum calcibus hostem.
Ventum erat in tumulum molli cui balsama luco
Circumfusa virent, primos qua respicit ortus,
Qua videt occasus, & qua latus explicat austro.
Sylua breuis, fruticosa, putes vineta, nec vnum
Omnibus os, simplexve genus, de cortice sicco
Caudicis emungit radijs opobalsama Titan,
Frondibus increpitant Zephyri, syluamque comantem
Ventilat ac blandis occurrit odoribus aura.
E tumulo pater ora iacens diffusa per amplos
Pinguis humi tractus, stellantia floribus arua
Vndique quantum acies tendunt, Pomaria longo
Permeat inflexu viridantibus vndique ripis
Euphrates Babylona petens, non gurgite tanto
Quantus ab Armenijs rubrum descendit in æquor
Nec procul in Boream vergens vada lucida voluit
Tigris, & elabens maiori flumine Ganges.
Ipse quoque intorto Nilus per pascua cursu
Fertur ad Aethiopum populos, & Candacis arua.
Quattuor hæc paruis, vt cætera flumina, surgunt
Principijs, alios fontes via longa ministrat.
Hic variam multa vernans humus arbore fruges
Parturit, & pomis agri difformibus halant.
Hæc viridi splendore nitent, hæc cortice rubro,
Hæc croceo, sunt alba genas, sunt aurea vultum.
Sunt modico collecta sinu, sunt orbibus amplis,

Sunt oblonga suas in humum inclinantia matres.
Ex humili iam turba iugo digressa virentes
Iuerat in campos, dum ductor arundine meta
(Namq; manu modò decerptam Syringa ferebat)
Ecce, ait, illa mali labes antiqua parentum
Dedecus æternum primiq; infamia sæcli.
Ecce hominum casus, miseræq; exordia vitæ.
Hanc frugem cui nectar inest, dape dulcius omni,
Suspiciens hominum genitrix, heu credula plusquàm
Fas erat, incautè rapuit, raptamq; momordit.
Nec satis id, decepta virum decepit amantem.
Heu amor infœlix, infortunata voluptas.
Quid faceret tamen Adamus? premit vndiq; bellum
Hinc Deus, hinc serpens, & pro serpente virago.
Hinc amor, indè timor, mens oppugnata laborat,
Vt ratis hinc austris, illinc aquilonibus acta.
Vicit amor, grauis affectus, violenta libido.
Ergò thori sociam sua blandimenta, suasq;
Delitias amens ne contristaret eodem
Naufragio vt mercem amisit, puppemq; reliquit,
Vix tabulæ innitens rapidis euasit ab vndis.
Artibus his deiecta viri constantia mortem
Incidit, atq; suo eiectus cum coniuge regno,
Venit ad incurvos fodienda ligonibus arua,
Quæ sentes tribulosq; ferunt, quæ reddere victum
Cultori nisi victa negant, quæ fundere frugem
Agricolæ nisi vi ferroq; coacta recusant.
Hæc igitur latis arbor quæ frondibus vmbram

Porrigit,& libro pingues lactente mariscas
Semper alit, necis & morbi lethalis origo est.
Nam neq; Caucaseo recubans in monte Prometheus
Cœlesti vt perhibent læsit sua sæcula furto.
Vna sed hæc nobis tanti rea criminis arbor.
Hæc ea quæ infaustum Crasso dedit omen eunti
Quæsitum procul ignota tellure sepulchrum.
Hæc eadem Tyrias olim Carthaginis arces
Prodidit, Ausoniæ populos, genus omne Latinum
Rettulit in veteres iras, residemq; iuuentam
Mouit ad arma, nouam classem, noua misit in æquor
Classica, & impleuit velis mare, milite campos.
Sic Trebiæ lamenta Cato & Trasimenia bella
Vltus, & insignes Romano sanguine Cannas.
Sunt quoq; qui Belgas huius dulcedine captos
Arboris excelsis referant ex alpibus olim
Ad ripam venisse Padi, cum gente Latina
Decertasse armis, Graios vastasse colonos,
Traiecisse fretum, vexasse Asiatica regna,
Et gentem fecisse nouam, Galatasq; vocari.
Quos Paulus tuba cœlorum dum clangeret orbi,
Vociferans taxat, magnoq; redarguit ore.
Arbor in aduersis igitur famosa parentes
Lusit, & in primis patribus genus omne futurum.
Nec moueat quòd crispa cutem, quòd flebile victa
Deponat ceruice caput, quòd languida fruges
Sordeat aspectu cum iam maturuit atro,
Est scelus in causa, mucro est hebetatus ab ictu.

Illa decens pomi facies, illa ora videntum
Insidiosa oculis (voluit Deus) orba nitenti
Fronte veternosam cariem traxêre, suumq;
Amisére decus vultu obscurata senili.
Hanc Deus ob causam circumdedit inguina patrum
Frondibus his, manifesta dapis monumenta nefandæ,
Ipse quoq; antiquæ longæua piacula fraudis
Ablaturus, iter Solymam dum tendit ad vrbem,
Christus in hos odio ramos exarsit acerbo.
Scilicet ostendens scelus exitiale parentum
Cum matre auferri, & mortem cum authore necandã.
Mox igitur verbis violata potentibus arbor
Non secus ac subito correptum fulmine gramen
Aruit, & lapsa riguerunt viscera fronde.
Hæc vbi dicta senex motis vestigia plantis
Flectit ad auroram, sequitur chorus omnis euntem.
Iam medium prouecta dies conscenderat axem,
Solq; recedentis iuga summa tenebat Olympi
Proximus æstati, noster semel æstuat annus,
Aestates habet ille duas, duo tempora brumæ.
Bis videt autumnum, bis ver bis fertilis annus.
Cùm nobis niue torpet humus, cùm stiria pendet,
Et cùm flaua Ceres, illic mitißima bruma.
Cùm tepet autumnus nobis, & brachia libræ
Sol tenet, & cùm ver peregrina reportat hirundo
Illic messe calent æquis tamen arua diebus.
Sed iam sese offert oculis caput arboris altum.
Iam vicina cohors iter intermittit, & ora

Suppresso sermone leuant, & ab arbore pendent.
Arbor erat procera, comas ad sydera tollens,
Altior arboribus Serum, quas dicitur alto
Vertice Ithyraeae iactum superare sagittae.
Purpureus trunco tereti liber, ardua summo
Stipite funduntur dextra laeuaq; per auras
Brachia bina, velut Zephyro cùm plena secundo
Vela ferens volat aequatis antenna lacertis.
Poma rubent viridi ramorum in culmine frondes
Persimiles alis, volucres quibus aëra sulcant.
Stipite de summo gemina inter cornua ramus
Porrigitur, rectaq; petens trabe sydera culmen
Explicat, hic nidos proli officiosa futurae
More suo ponebat auis, quae pignora morsu
Saucia pestifero colubriq; ad morsa veneno
Curatura pium pectus fodit ore cruento.
Tum pater in frondes tendens oculosq;, manumq;
Haec auis, haec arbor Christi omnipotentis imago est
Dixit, in his ramis & in hac Deus alite pinxit
Post tot venturos labentia saecula casus.
Nam simul ac diuos regni sitis illa coëgit
Aetherea de sede Erebi descendere in alta
Flumina, tartareumq; chaos, Deus hoste fugato
Terrigenas caelo adscripsit. Neu talibus impar
Hospitijs mortale genus clamare Sathanum
Audeat improbitas successibus inuida nostris:
Induit humanam effigiem, statuitq; vocari
Numen homo, clausitq; Deus se in stemmate nostro.

Non secus ac stellis si quando ex æthere pulsis
Sol iubar infundat nebulis, & vestiat auræ
Maiestate suæ, vacuoq; accommodet axi.
Nec fuit aduentus ratio fraus illa parentum,
Sed decus humanum, venit moriturus ad ægros
Quòd fuerit sanare mori. sine cæde cruenta
Ad sanos venturus erat, laturus in astra
Incolumes, & nos ciues facturus Olympi.
Sic volucris dum parua domus, dum infirma propago,
Dum nati implumes, tepido fert pabula nido
Semper, & extensis docet ire per aëra pennis.
Hæc est cura tenax studiumq; immobile matri.
Non sanat nisi languentes, & vulnera passos.
O fortunatos homines, gentemq; beatam,
Si licitis contenta bonis primæua fuissent
Sæcula, nec sese superis humana libido
Aequiparans vetitum temerè inuasisset honorem.
Terra ferax sine bobus erat, sine vomeris vsu
Intacto fœcunda solo, non læderet arua
Puluerulenta canis, sed miti innoxia flamma
Surgeret, & nullas habuisset noxius aras
Vaiouis, & nullum cecidisset ab æthere fulmen.
Mens tam læua fuit, sic ingeniosa colubri
Texendis natura dolis, heu fœmina semper
Insidiosa mari, totum genus obruit vno
In scelere, amisitq; malus simul omnia custos.
Lethæi creuêre lares, stabula alta profundi
Diffudêre sinum, crescentibus ampla cauernis

Concauitas regni inferni terram extulit vltrà
Aequora,& excluso moles abscondita ponto
Intumuit,surgensq; super sua sydera tellus
Fecit inæquali montana cacumina tergo
Post scelus,antè nephas nemo Phlegethonta petiss
Antra patrum nemo,spelæa Cathartica nemo.
Ex tantis hominum turbis,quot lapsa tulerunt
Sæcula,quot ventura ferent,ea sola propago
In lucem mittenda fuit,fruituraq; vita,
Quam pater vt vasti deserta sedilia cœli
Compleat,elysiam fuerat missurus in arcem.
Cætera turba altis Erebi inuoluenda caminis
Ad vitam nescisset iter,latuisset opacis
Intra informe chaos non emersura tenebris.
Propterea nunquam tellus habitanda,nec vllo
Exercenda virum studio,cubuisset in vnda
Aeternos sopita dies,sola ista tulisset
Ora hominum genus atq; feras,nec in astra leuasse
Tam sublime caput. Quæ cætera sustulit ingens
Tartareæ spelunca domus,istos quoq; campos
A pelagi submouit aquis,& in æthera misit.
Talia pergebat memorans,cùm voce soluta
Pastor ait,iam prona dies maioribus vmbris
Ire monet,sparsas video per gramina turmas
Iam spectare locos satis,& spirare ad Olympum,
At tu,sancte pater,cœlo dum labitur ætas
Ista,per hos campos felicibus vtere fatis.
Collis ad auroram palmis turritus,& vmbra

Fri-

Frigidus ilicea grandi vada parturit aluo.
Nam vitreas quibus humet aquas expellit, & amplũ
Sub radice facit piscoso gurgite fontem.
Hic fons ille verax qui flumina quattuor implet,
Nec capitur totus, rigat insuper arua, sub herbas
Labitur, & niueis humectat pascua cygnis.
Hic pater Helias viridi pernoctat in vmbra
Ad murmur salientis aquæ, cùm rosida cursu
Iam medio nox alta silet, se attollit, & astra
Suspiciens videt Erigonen in vertice mundi,
Castora in occasu, Chironem ascendere ab ortu,
Audit in excelso cælorum culmine versos
Ire polos, audit superos Pæana canentes
Respondere polis, nota cùm sedulus ora
Exilit ad solitos cantus, & ad orgia laudum.
Carmen idem sonat orta dies, & adulta parumper,
Et cùm sole calet, prono cùm labitur axe,
Hora premens iam nona diem, cùm vespera surgit
Et cùm iam clauso venit accubiturus Olympo.
Et iam fama lares diuûm vulgata per omnes
Post Stygis emensas cursu leuiore paludes.
Regales ad cælum animas conscendere ab orco.
Coguntur proaui centum vno è sanguine reges,
Quos omnes Castella parens diuisit in omnem
Hesperiam, ceu multiplici propagine crescens
Vitis ab Oceano Siculos complexa penates.
Omnibus his genus à Scythia. Tulit vltimus orbis
Angulus ille decus tantum, supposta rigenti

Terra

Terra polo, durata gelu, vestita pruinis
Tantum frugis habet. Tantis se iactat alumnis
Mæotis longinqua palus, vbi Cæsaris aræ.
Massagetum regina ferox quæ Marte potentem
Regnatorem Asiæ, totoq; oriente superbum
Strauit, & antiquæ numerantur Amazones inter
Huius gentis auos, virtus vt flumina cursu
Amplior ex longo tulit incrementa recessu.
Trans mare Cimmerium, propter vada fluminis Istri,
Thraicium, pugna ingenti, fudêre Valentem
Bistonij caput imperij qui Dorica regna
Atq; Asiæ partem lata ditione tenebat.
Subiecêre Italos, Italos qui fortibus armis
Omnia quæ cingit Tethys, quæ Phœbus ab alto
Axe videt domuêre, vrbem magno agmine Romam
Afflixêre, Alpes gelidas, & Gallica Regna
Marte viam faciente, graui inuasêre tumultu.
Hesperiæ tandem sceptro regnoq; potiti,
Vandalicam pepulêre manum, quæ à finibus ijsdem
Egrediens prius Hesperias intrauerat oras.
Mox autem Stygis insidijs ac fraude Valentis
Obliquam didicêre fidem, sed protinus omnem
Læandri Deus ore dolum detexit, & Arri
Niligenæ tenebras noctemq; remouit opacam,
Hesperiæ cùm lora pater Recharedus habebat.
Ipse ratem primus scopulis absoluit ab illis,
Et rectum cognouit iter, primusq; suorum
Transijt ad superos, & primus ab agmine tanto
Obuius

Obuius it, totoq; petit cum stirpe nepotes.
Omnibus ad suras patrio de more cothurni
Flammigerant redolente croco, vel murice tincti.
Omnibus aurati crines, frons ardua, vultus
Syderei, cinctuq; chlamys reuoluta Gabino.
Hæc heroum acies per signa leonis, ab axe
Labitur in terras, mansitq; leonis imago
Luthea, per regum albentes signata lacertos:
Iam chorus ima tenet, pedibusq; in gramina missis
Intrat odoratum myrthi nemus, vndè silentem
Voluit aquam glauca stipatus arundine Nilus,
Aduentare sciens reges Audentius altum
Venerat in collem, summo qui vertice campum
Prospicit, ad fluuij ripam videt ire cohortem
Et spectare vagis labentem cursibus vndam.
Alphonsumq; vocans, Ades huc ait, Ecce tuorum
Progenies antiqua patrum, quæ venit Olympo,
Et nostrum vestigat iter, sic fatus in ipso
Culmine, compressis tenuit vestigia plantis.
Vt patres audiuit auus, præcordia dulcis
Strinxit amor, lachrymasq; ciet, studioq; videndi
Vadit agens dextra natum lauaq; nepotem.
Plurimaq; ascendunt prærupti cornua saxi,
Vndè patet latè nitidum prospectus ad amnem,
Liberiusq; aduersa licet regum ora tueri.
Prosequitur chorus & summis è cotibus inter
Vmbrosos tecti frutices mirantur euntes
Fluminis ad primos ipso Duce flumine fontes.

Tunc auus, ô Audenti, inquit, diuine sacerdos,
Vultibus ex ipsis, ipsaq; ex indole Regum
Ingentes animos & fortia pectora cerno.
Scipiadas totidem video, totidemq; videre
Cæsareos proceres, longis exercita bellis
Imperijsq; diu virtus in fronte relucet.
Quis precor ille manu gestans diadema coruscum
Solus? & in Boream depulsus ab agmine patrum?
Talia quærenti dedit hæc responsa sacerdos.
Qui decus & laudes præclaraq; nomina gentis,
Rex Hispane, tuæ, paucis absoluere tentat,
Nititur in vetitum, veteres antiqua poëtæ
Heroum qui facta canunt qui exordia falsos
Inuitant ad magna deos, nil tale loquuti.
Quippe nec Æneas, nec Penelopæus Olysses,
Nec Priamus tanti, licet hæc fama inclyta cantu
Mæonio procul in totum vulgauerit orbem.
Attica Cecropidas iactat, Berecynthia tellus
Assaraci prolem, Lagidas Aegyptia Memphis.
Arsacidas Persis, reges facundia nostros
Nulla canit, sed fulta suo sua robore virtus.
At quoniam tua sic pietas hortatur & ipsum
Tempus, ab immenso laudum præconia campo
Pauca legens patrum repetam monumenta tuorum.
Ille manu diadema ferens deceptus amore
Virginis, vt mos est hominum, quod cœperat annos
Antè quatercentum victis Athaulfus Alanis
Perdidit imperium tanto mulctata dolore

Transÿt in longos luctus breuis illa voluptas.
Infensosq; diu superos, irataq; sensit
Numina, propterea tot tempestatibus impar
De regni splendore ruit. Fortuna rotatu
Præcipiti euertit regem de sede superbum.
At quia tanta animo tulit infortunia magno,
Ipse suum scelus vlciscens, & tempore longo
Corda graui mœrore domans, post fata receptus
In superos pro regno amisso accepit Olympum,
Indiciumq; tenet casus, diademate nudum
Fert caput, & pulsus regali ex ordine vergit
In Boream, sequiturq; senis vestigia Costæ.
Proximus ille graui tenuem qui fronte coronam
Gestat, in immanes ausus ferre arma tyrannos
In veteris partem regni deuenit, & hostem
E patrio submouit agro, & longinqua coëgit
Littora, prætentosq; freto perquirere montes.
Debuit extolli signis ac marmore multo
Tanta viri probitas, patriæ auxiliata iacenti.
Nam si Cecropidæ statuas posuêre trecentas
Sexaginta homini, sanctis qui legibus vrbem
Rexerat, affectus moderans plebisq; patrumq;,
Quæ, precor, eductæ de tempestate tot vrbes,
Tot populi Hesperiæ, tot functa tyrannide regna
Authori pacis, fundatoriq; salutis,
Vltori fidei, decora atq; insignia debent?
Hic iterum fortuna Gothis aspirat & intrant
Regna iterum, Legio pulsis vrbs inclyta Mauris

Pri-

Prima renaſcenti fecit noua nomina regno.
Prima memor fidei Libyæ genus auſa ſuperbum
Pellere, & aſſertas ſignare leonibus arces.
Ille, duos varia qui monſtrat imagine Reges,
Et referens nunc ora Numæ, nunc ora Quirini
Belliger in ſacris & relligioſus in armis,
Eſt Alphonſus, atrox Maurorum euerſor, & Ar
Malleus. Ipſe etenim, virus quo infeceratvrbem,
Arrius, Hiſpanis procul exturbauit ab oris,
Sicut & ex Latio Gratianus, ab Hellade maior
Conſtantinus, apud Thraces qui condidit vrbem
Cæſaream: fecitq́ nouam propè littora Romam.
Iſta lues quondam populos accenſa per omnes
Lernææ de more feræ per vulnera ſumpſit
Incrementa, vno exciſo ſtridentia ſeptem
Ora reſurgebant, plebes in bella ciebat.
Sæpè etiam primos proceres armauit, & vrbes,
Sæpè etiam reges, erat in certamine tantum
Virus, ab Alphonſo donec conuulſa ſub orcum
Fugit ab inferno nunquam reditura profundo.
Illi autem cui tecta vides lucentibus armis
Pectora, nomen erat Froila, vox dura Latinis
Auribus, aſperitas longo reſecabitur vſu.
Hic duplici Mauorte potens terraq́; mariq́;
Sæuijt in Mauros victor. Poſt inclyta bello
Facta, odio fratris, regni quem dira libido
Cœperat, obſeſſus tandem furialibus armis
Confoditur, ſparſum concreti ſanguinis imbrem

Iria

Iniustæ fert cædis adhuc vestigia pectus.
Quintus ab hoc iterum Alphonsus. Viden' ardua regis
Tempora? peruigiles oculos? & pectora lata?
Rex erat armipotens, Libyam tremefecit, & omnem
Hesperiam Mauro tepefecit sanguine terram.
Orlando congressus apud Bebricia saxa
Infrenes Gallorum iras compescuit armis.
Aspice bellacem clara cum prole Ramirum.
Extollit Calagura patrem, Salamantica natum
Ordonium, cui progenies discrimine paruo
Proximat Alphonsus, qui Vasconas atque superbos
Cladibus inuoluit Numidas, Agarenaque regna.
Sed post fata graui ac longo vexatus auerno
Quòd coniuratos, effosso lumine, fratres,
Barbarico ritu nimium crudeliter atram
Miserit in noctem, furijsque agitatus & ira
Tinxerit infamem gentili in sanguine dextram.
Id facinus diuûm imperijs atrociter vmbræ
Tartareæ lauêre vadis vltricibus orci.
Sed iam prona dies, & fandi copia Phœbo
Descendente minor multos sine laude relinqui
Cogit, ad extremos veniam. Post longa sequentem
Interualla virum læuo cui fulget ab armo
Contus, & auratis signatum pectora conchis
Explorare docet facies Mauortia cerda.
Ipse velut de nube tonans cùm grandine fulmen
Obruit infidum genus & sine numine gentem,
Pernicie tanta inuoluens, quantam neque Troia

Nec Libyæ vidêre acies, cùm maxima quondam
Inter se ingenti fremerent duo regna tumultu,
Sed neq; in aurora populis Macedonica pubes
Cum Ioue rex Hammone satus, Babylone subacta,
Transijt extremos, Taurum populatus, ad Indos.
Pernici vectatus equo certare Iacobus
Visus, & hostiles conto penetrare phalangas.
Ecce ingens Alphonsus adest, perterritus Athlas
Regis ab aspectu, caput intra nubila traxit,
Cùm vidit conflictu vno cecidisse trecenta
Millia Maurorum, camposq; natare rubentes,
Ac Numidas passim inter equos & scruta iacere,
Semineces & adhuc animas ægro ore trahentes.
Cæsaris ac Magni quid res miramur, & artem
Militiæ? Stragem Marte inclyta sæcula nunquam
Audiuêre parem, nocuit sibi maxima virtus
Ausa manu maiora fide, post funera miles
Ipse suum miratus opus, vix pendere tanti
Se poterat, sequitur talis victoria pugnam
Cùm fortem sortita ducem sunt fortia castra,
Cùm Deus est animis præsens & bella gubernat.
Ille caput nigrum canis aspersus & armis
Splendidus auratis cœlo demissus ab alto
Venit in auxilium regni redeuntis, & vrbes
Asseruit magnas, tum libertate potita est
Corduba, surrexit Bethys, caput extulit Hispal,
Nocturniq; altis arsêre in turribus ignes.
Ad diuum delubra ferens noua thura sacerdos

Incestos ritus, irrelligiosaq; sacra,
Abluit, atq; iterum Christo in sua templa recepto
Dæmonas extructis exorcizauit ab aris.
Gloria Ferranti semper comes, astra, Deumq;
Allicit, & raro venit id sine numine nomen.
Ille procul mundi signatus imagine, partum
Ob decus officijs pacis belliq; superbum
Aequore ab extremo fuit in Romana vocatus
Imperia, at rerum molem pertæsus ad astra
Rursus & æternos animum reuocauit ad ignes
Cælorumq; vias, & delectatus Olympo
Terrenas contempsit opes perituraq; regna.
Sed iam nox vicina diem depellit, & astris
Hesperus accensis sequitur Titana cadentem.
Nascitur Erigone, cælum fugientibus horis
Voluitur, & laudum dulces intercipit orsus.
Cætera in Elysijs domibus sancta illa docebunt
Ocia, quæ nulla mutat vice mobile tempus.
Sic ait, & molli flectens vestigia cliuo
Ad fluuium declinat iter, gressuq; citato
Per nemus, ad fontem regalibus obuiat vmbris.
Exultant congressæ acies, mediosq; nepotes
Circumfusa cohors patrum læto accipit ore.
Itur in amplexus, & in oscula dulciter ardent
Pectora, & exundans tremulos amor afficit artus.
Sed mora iam Leander, ait, tollenda, vocamur
Ad sacrum solenne, dies quòd proxima toto
Conuentu superùm celebrem persoluit ad aram

Pascatis,& victo Christi redeuntis ab orco.
Terra vale, mentesq́ piæ quæ regna tenetis
Infima, vosq́ amnes sacri, collesq́ beati.
Protinus argutam soluens in carmina vocem
Suspexit, chorus audito concorditer hymno
Assonat, accursant animæ dulcedine captæ
Quot circum errabant fluuios,& rosida prata.
Mox cœli conceptus amor per inane leuauit
Agmen,& alterno tulit vsq́ ad sydera cantu,

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI: TROPHAEI Francisci Gonzagæ,

LIBER I.

AD EVNDEM FRANCISCVM GONzagam Turcum Mantuæ Marchionem Quartum, pro Gallorum ex Italia expulsione scriptus & directus.

IODOCI BADII ASCENSII IN Trophæum Francisci Gonzagæ prænotatio.

Carmē sequens cui Trophæo Gonzagę Titulus est, liberiore luxurians licentia, nullisq; coërcitum frænis, plus heroicæ venæ qualitatisq; quàm cætera eiusdem authoris opera habere iudicatur. Vsqueadeò vt non desint qui cū summis poëmatibus conferendum censeant. Sunt enim quamplurima in eo ingeniosè excogitata, astutè ficta, & sonore dicta, multę similitudines & digresśiones nō pœnitendæ insperfæ, quo nomine vel

ſolo pueris verſificatoriæ ſtudioſis lectitandum pa
tem, rogatuſq; ab eius miratoribus adnotamen
illis forſan parum placitura, quia à veritate poti
quàm ab auctore ſtabo, vt in cætera poëmata ſubm
collegi. Cæterum ne quis ignotus & nouitius lecto
noſtris fortè cõmentariolis illectus pernicioſè im
tetur, præmonitum velim quod Flaccus in arte di
cet: Ficta voluptatis cauſa ſint proxima veris, Ne
quodcunq; volet poſcat ſibi fabula credi. Quibus in
nuit primo, nihil niſi voluptatis cauſa fingendum
idq; in argumento mythico, at in hiſtoria narrandi
cuius prima lex eſt vera dicere, nihil pernicioſi
ſciemus mendacio: Deinde ne in fabulis quidem &
fictitijs argumentis omnia fingere licere, ſed quæ ſin
proxima veris, & quæ decorum ſeruent. Proinde
videamus primo, quid veri habeat hæc tã magni-
fica trophæi erectio, vtris inquam eorũ qui ad Ta
rum pugnauerunt verius aſcribatur victoria, de
de quæ non imitanda in hoc opere grauium vi
pronuntiet cenſura. Citemus itaq; duos teſtes e
Italos & qui ferè preſentes reb. ipſis aut fuerunt
parum abfuerunt. Quorum alter ſit R. Volaterran
ita differens in commentarijs Vrbanis, Cum Ca
lus Neapoli menſes ferè quattuor moratus eſſet, d
ficiente paulatim exercitu, ac partim morbo, parti
cædibus debilitato, iam ſibi timere cœperat, eò m
gis quòd Ludouicus Mediol. Dux quem cœpti ia
pœnitebat, ac Veneti, non æquo animo Gallos Ita
inuaſiſſe patiebantur, omnibuſq; viribus ad eũ c
pe

pellendum conspirauerunt. Rex itaq; cùm redire in Galliam statuisset, Romam Kalen. Iulijs repetijt, pótifice vacuam, qui de industria in vrbem veteré secesserat. Deinde Pisis iter faciens propè Parmam ad Tarrum flu. Ludouici Venetorumq; occurrentes acies habuit. Horum Franciscus Gonzaga, Mediolanensis verò Io. Franciscus Seuerinas duces, Legatus Venetorum Melchior Triuisanus fuêre. Equitum quoq; ac peditũ numero ferè quinquaginta milia, maiorq; diu in Italia non visus exercitus. Galli numero inferiores, sed viribus ac instrumentis bellicis superiores extitêre. Itaq; pugna commissa pro eis victoria non omninò incruenta stetit, ex quibus ferè mille, ex nostris verò duo milia cecidêre. Inter quos hi principes fuêre, Rodulphus Gonzaga Francisci patruus, Rhinutius Farnesius, Io. Picininus, Galeatius Regias, Robertus Scrotius, Vincentius Corsus, Bernardinus Fortebrachius. Hæc ille. Alter autem Mar. An. Sabellicus qui confessus, nisi Petilianus comes maturo ad Venetos perfugio fluctuantes animos confirmasset, post fœdam multorum stragé vix militem à fuga contineri potuisse, Victoriamq; in dubium trahens, eò quòd Veneto addictus erat. Cæsorum inquit numerus parum iniri potuit, satis cõstat duplo maiorem numerum ex Italico exercitu quàm Gallico cecidisse, sed res Veneta eò superior fuit quòd impedimentis Gallo ademptis hostis quà Venetus voluit ire coactus est, non quà iturus putabatur. Contra, Gallus ad se victoriam trahere quòd

Italis à se cum cæde repulsis destinatum iter tenu-
set. Sic ille. Demus itaq; poëtæ hanc veniam, vt amo-
re patriæ & principis ad suos victoriam retorque-
dummodò ipse nobis ignouerit si à principe nost-
stamus, & iustã ad nos victoriã trahimus, nosq; v-
cissim nostra figimus trophæa, nam & Thucydid-
memorat in Græcia interdũ ex vno prælio vtri-
suspensa trophæa. Cæterum quod ad decorum a-
net, visum est (vt dixi) grauibus viris, non dec-
personam poëtæ, & religionem tam candidam,
Theologiam tam sanctam professi, Gallos tam
gregiè de re Christiana meritos & barbaros & in-
fidos & alijs, quæ nominatim dicere longum es-
conuitijs incessere. Sanctos præterea vt Ma-
Dionysium bellis præficere, & quæ neq; vera
neq; verisimilia, ab eis & dicta & facta pronun-
Sed hæc suis locis aptius admonebimus. Velim p-
fectò vt poëta qui in cæteris candidus & ad be-
dicendum paratus, in hoc opere malè au-
dire non meruisset. Sed rem susce-
ptam prosequamur.

AGGR

GGREDIENS magno bellum memorabile cantu
Quo longè Italia primo Franciscus ab auo
Expulit ingenti fortem molimine Gallum,
Cogor ad æthereos ignes attollere longo
Calle fatigandam duro sub pondere mentem.
O defunctæ istis tenebris, quibus ocia semper
In campis animæ cælestibus, ô mea Clio
Quæ cæli conuexa tenes, vicina Tonanti,
Progenito memoranda Deo, aspirate canenti.
Quæ iuuenem sæclo iam declinante leuauit
Ad veterum decus Heroum, tam viuida virtus
Antè diem, dum pubet adhuc se fortior ætas?
Vos ne, vel ardentis mira illa potentia cæli,
Quæ sua terrenum radijs animantibus orbem
Fata pluit, patris arbitrio, qui torquet Olympum?
Forsitan in causa est flagrans vigor ille parentum
Magnanimorum vnam in sobolẽ, quasi flumẽ in amplũ
Fons non vnus iens, & Cæsare sanguis ab alto?
Ingentes memorate ausus, memorate laborem
Herculeum, quo inuicta prius modò sacra tumultu
Gallica vis tanto partim concesserit orco
Marte graui, partim gelidas tranauerit alpes,
Parthenopes regno amisso spolijsq; relictis.
Nam quia mutatis Romanæ moribus aulæ
Non alacrem populi plausum non Delphicæ honores

Frondis habet, neq; Tarpeios victoria currus,
Ne maneat sine laude labor, sine gloria virtus
Tanta sit, & forsan longis abolenda diebus,
Talia pro æterno struimus monumenta trophæo.

Postquàm Sfortiacos causata Nouaria fastus
Et nimium crudele iugum, defecit ad hostem,
Gallorum patuêre animi, simulata repentè
Consilia & fraudes subito emersêre tumultu.
Infremuêre vrbes Venetæ, facinusq; nefandum
Detestatæ animis dirum sublimibus hostem
Debellare parant, gentemq; arcere superbam.
Vrbs Veneti regina maris, iustißima nutrix
Pacis & armorum, sacris altaria postquàm
Illuxêre nouis, prætoria ad alta frequentem
Conuocat Italiæ pro libertate senatum.
Vt sedêre patres, & facta silentia, Princeps
Talibus aurato à solio sermonibus orsus.

Sancta gubernandis patris vigilantia rebus
Debita consortes regni iubet altius omnem
Vim ingenij, conatum animi, contendere semper,
Consilijsq; omni fortunæ occumbere nimbo,
Sed tum præcipuè, cùm magna incendia motu
Bellica communem interitum proferre videntur.
Iam dudum Italiam rumor vagus afficit omnem,
Significans nostra pro relligione potentem
Gallorum magno armari molimine regem.
Et quanquam vobis benè coniectantibus arma
Hæc suspecta forent, tamen vt si vera fuisset

Fama, ingens posset pietas cursu ire secundo,
Vestra fuit moderari animum sententia patres.
Atq; rati non posse tegi figmenta, putastis
Spectandum paulisper opus, sancta arma sequentem
Extemplò terræ auxilijs pelagoq; iuuandum,
Fallere nitentem terra pelagoq; fugandum.
Hæc mora segnicies, si non pietatis & æqui
Hactenus obstiterit ratio, inconsulta fuisset.
At nunc Parthenopes sine vi ditione potitus
Quandò iter ad Graios aperit victoria tutum,
Præsidijs regno positis, cùm signa retrorsum
Vertat, & acceptis infida Nouaria Belgis
Sit mentita fidem, qua relligione feratur,
Et quos detecto Turcos vocet indicat astu.
Nos Othomanigenæ Gallis, hoc nomine tanto
Insignimur, habent soli vera orgia Galli.
Gens infensa Italis, euentu elata secundo
Imminet Italiæ decus extinctura Latinum,
Sfortiadum mersura genus, nos viribus auctis
Inuasura. Quid his tantis occurrere patres
Nos vetat aduersis? Insubribus arma propinquis
Arma quibus regna à Turcis defensa tenemus,
Iungite, non deerit pia bella gerentibus æther.
His dictis excita patrum sublimia corda,
Conspirant in bella alacres, sed quæritur antè
Omnia, qui ingenijs simul atq; ingentibus ausis
Polleat, ac tantæ possit succedere moli,
Inclytus armorum ductor, qui Marte furentem

Præcipiti

Præcipiti Gallum validis premat acriter armis.
Hic sua dimisso princeps in tecta senatu
Digrediens premit vrgentem sub pectore curam.
Intereà Phœbo freta subter Athlantica lapso
Nox redit, & sanctos aperit polus ætheris ignes.
Solstitio vicina æstas accendere cancrum
Cœperat, & claris fulgentem Oriona flammis
Tollere, cùm stratus thalamo noua somnia princeps
Et miris simulachra modis parientia visus
Cernere, quæ ambiguis canerent oracula rebus.
Namq; astare senex in maiestate sacerdos
Eximio cultu, qualem magna orgia poscunt
Visus, & alatum dextra attrectante leonem
Ac mulcente iubas, læuam extendebat in armos
Militis armati, cui frons Duce digna, ferentes
Præ se aliquid diuinum oculi, cui plurimus ensis
Implet ebur Libycum, ferroq; hastile cruento.
Ec sic fatus, Age atroces quæ pectora curas
Sollicitant, depone, tuis inuenimus armis
Barbadice virum, cui corda Heroica nullos
Admissura metus, vires quæ fundere Gallos
Quæ immanes penetrare ausint ac frangere Parthos
Dixerat. Extemplò iuuenem noua finxit imago
Egregium vultu iuuenem fulgente, metallo
Pectora vestitum, & talotenus ære micantem
Flammigero, ac forti vibrantem hastile lacerto,
Persimilem Marti, quoties in bella paratus
Exit & ad Rhodopen currus conscendit ahenos.

In thorace virent vtroq; à margine frondes,
Hinc palma, hinc lauri, geminatæ insignia laudis.
Et pictum auratis signum gentile figuris
Fert vmbone quater nigra Iouis alite clausum.
Hæc super Hadriacos fieri visa omina fluctus
Acclamante freto, pelagiq; sonantibus vndis.
Quod notat externas gentes & Barbara regna,
Hoc ductore iugum sancti subitura leonis.
Iamq; aurora polis magnum torquentibus axem
Attollens geminos Ledæ duo pignora fratres,
Cœperat, ascensu stellas abscondere primo,
Cùm noua discusso princeps oracula somno
It meditans, & visa animo simulachra reuoluens,
Conciliumq; vocat, redeunt in sacra togati
Tecta patres, vbi de rebus censura gerendis.
Atq; iterum prono ducens suspiria vultu
Incipit & fando barbam mouet ore cadentem.
Cogimur euentus capto sperare secundos
Consilio patres, nostris cùm numina votis
Mota ferant faustum augurium, studeantq; labantes
Ostentis firmare animos, & ad arma parare,
Vos æterni ignes, vos conscia sydera rerum,
Vos superi, vestramq; fidem testamur Olympi
Numina sancta, quibus diuum est hominumq; potestas,
Meneq; mentiri, neq; captum erroribus vllis
Vana loqui, caput hoc potius Stygis obruat vnda
Quàm fraudare ausim te sacrosancte senatus.
Hæc tua maiestas primis mihi semper ab annis

Culta,

Culta, poteſt modò cum ſenio illudenda videri?
Sit mihi fas non fruſtrà hodie cœleſtia fari,
Et vobis audire precor. Sub nocte ſilenti
Cùm medios iam exceßiſſet nox humida curſus
Vidimus aſtantes diuos, & certa ferentes
Præ ſe ſigna pios manes, Deus ora videri
Fecit & agnoſci. Sua quiſq; inſcripta ferebant
Nomina, pectoribus latis cum murice & auro.
Hauſimus auribus his magnorum oracula d'uum
Longini ac Marci, biliquorem agnouimus haſtam
Sanguineis ſparſam maculis, & cæde rubentem
Purpurea. Vidi iuuenem radiantibus armis
Quem diui legêre Ducem, quem Barbara contra
Arma vocant, tantoſq; iubent euoluere caſus,
Hunc autem domito quem mox victoria Gallo
Certa manet referam, verùm prius vtile fari
Quo pacto res eximias & grandia facta
Temporis antiqui, cùm terræ animantibus aſtra
Non infeſta forent, munduſq; erat integer æui,
Egerit inconſtans fortuna, Deuſq;, virumq;
Semper in aduerſis maior vigilantia rebus.
Nouimus æternum Romani nominis hoſtem
Annibalem bello magna illa atq; inclyta facta
In primis molitum annis ineunte iuuenta,
Fœmineos inter calathos & penſa latebat
Pelides imberbis adhuc, cùm tractus ad arma
Troianas concußit opes, & in Hectore victo
Troiugenas omnes extrema in fata redegit.

Cùm primum Libyco ſudans in puluere regna
Punica ſubuertit, primæ lanuginis annos
Vix ingreſſus erat, nulliſq; exercitus armis
Scipio, & Alcides monſtra illa immania cœpit
Conterere in cunis, non expectata ſenectus,
Non fortes teſtata viros barba horrida mento,
Non multo bellandi vſu longiſq; periclis
Ars quæſita. Duci ſatis eſt cùm cœpta ſecundant
Numina, fortunare hominum dignata laborem
Ingenium acre, potens animus, patienſq; laborum
Corpus. Alexander cùm bello inuaderet orbem
Pubeſcebat adhuc. Iuuenis ciuilia primum
Bella gerens Auguſtus erat. Quid plura? fatendum
A ſuperis opus omne geri, Sunt numina fatum,
Numina ſunt Fortuna, nihil ſine numine fauſtum.
Omnia cœleſtes ſuperi terrena gubernant
Imperia, & nobis animæ dominantur Olympi.
Regnant, quos regnare volunt. Prudentia rerum
Vana gerendarum ſine numine, vincitur armis
Conſilio Priamus melior, ruit ardua Troia.
Pyrrhus Achilleides vincit puer. Omnia cœlum
Datq; adimitq;, nihil cœlo aduerſante labores
Profuerint, cœlo nihil eſt authore timendum.
Corda humana mouent Diui, labuntur in ipſos
Mortales hominum ſenſus. Nos numine moti
Credimus à nobis operum primordia naſci.
Non ſecus ac bijugo quoties temone iugales
Plauſtra vehunt, verſum ire rati ſe authoribus axem

Autome-

Automedonta putant opus ad plaustrale ministrum.
Quid quòd honor stimulat iuuenum crescentia corda
Ad decus aspirant, victoria sanguine longè
Dulcior, aspernantur opes, vitamq; pacisci
Eximium pro laude putant. Sed auara senectus
Inseruire solet lucris, praponere honesto
Vtile, concutere authores, differre paratis,
Quarere cunctandi causas, & vendere tempus
Hostibus, ac varia mercedem emungere fraude.
Scitis, & exemplis nihil hîc opus, Itala vobis
Arma Ducum vitio quot vaframenta tulerunt.
Sed quid nos quod dij hortantur, quod Numina mandant
Frustrà imprudentes studio suademus inani?
Accipite hos diuorum animos. Contermina nostris
Finibus, & bellis vrbs opportuna gerendis
Mantua Franciscum scitis quanta indole, quanto
Protulerit iuuenem ingenio, quo robore in armis,
Quàm valido in casus animo sese ingerat omnes
Scitis, & audita iam nostra per oppida laudes
Vndiq; in hos etiam toto admirante senatu
Peruenêre lares, volat ora per omnia fama
Iam vetus, armigerum iuuenem belloq; superbum,
Iam claros, anteire atauos, ac surgere in horas
Altius, & veteres animis æquare Latinos,
Qui Romam rerum dominam fecêre triumphis:
Hunc superi quorum omnipotens pater ista gubernat
Regna ministerijs (nec me nocturna fefellit
Visio, cernere adhuc videor vultumq; habitumq;)

H

Hunc fecêre Ducem. Iuuenem radiantibus armis
Vidi, & Mintiadum manifesta insignia patrum
Agnoui, nec erant obscuro languida somno
Lumina, sed vigili bella incumbentia sensu
Voluebam recubans, animo indagante putabam
Rem populi commune bonum, patriæq; salutem,
Cùm subitò expulsis diui effulsêre tenebris.
Nec minimum quod corda in nos proclinia semper
Gesserit à teneris, quòd aui incrementa dederunt
Imperijs tanta his nostris meminisse necesse est.
Quo Duce præclaram Troiani Antenoris vrbem,
Quo Duce Veronam, Senonum, Breniq; laborem
Egregium nostri quondam domuêre parentes.
Hic fuit, annales si euoluere tempore eius
Non piget, eiusdem satus alto è sanguine gentis
Quintus ab hoc, cui nomen idem, si stemma recordor
Hic patriam grauibus bellis longiq; tumultus
Mole laborantem, furijsq; Insubribus actam
Ad famis extremum interitum defendit, & hostem
Anguigerum submouit agro, spolijsq; reuertens
Rettulit in melius confractam hostilibus vrbem.
Quare agite ô patres quorum prudentia regno
Inuigilat, si quæ est melior sententia vobis
Quàm superis, ferte in medium, & succurrite rebus.
Fecerat orandi finem, cùm mentibus omnes
Illabi sensêre Deum, & præcordia miris
Demulcere modis, dulciq; in pectora lapsu
Delinire animos, ac blando impellere motu.

Curarum iam mole graui mens libera tandem
Nutibus exultat lætus, atq; ora serenat.
Non aliter quàm post nimbos & nubila cœlum
Sol nouus, & sudo lux defæcata recenti.
Iri in vota iubent. Iuuenemq; in corda receptum
Ostendêre ducem missæ in suffragia dextræ.
Nec mora, delecti primorum ex ordine patrum
Qui mandata ferant. Priuata negocia iussi
Ponere, & antè diem cùm primum illuxerit albo
Manè oriens aurora polo, mare voluere remis,
Atq; per Euganeos Patauiq; virentia rura
Maturare viam, & Mantoam accedere ad vrbem.
Iamq; propinquabant, cùm dux stipante caterua
Bellatorum equitum magno agmine quadrupedantum
Conscius aduentus sese Franciscus agebat
Thraicio sublimis equo, cinctusq; repando
Ense latus, pharetra & iaculis armatus & arcu
Bistonio, quali in pugnam volat incola ponti
Sarmata, Amazonio vel Thrax bellator amictu.
Post præmissa datis fandi præludia dextris
Conuersi lento redeunt in mœnia gressu,
Vt Veneti vidêre vadis obeuntibus vrbem
Turrigeram, & longè ductos super æquora pontes,
Xerxis opus vidisse putant, cùm Strimona pontus
Subtergressus Athon rapuit, cinctumq; marinis
Fluctibus Aemonijs latè submouit ab aruis.
Iamq; illata foro candenti è marmore templa
Turba subintrabat cultum exhibitura Tonanti,

Cum cœlum ingressæ concordia fœdera voces
Castrorum de more sonant, ferit æthera clangor.
Et Marcum clamore vocant. It bellica longè
Tessera lætitiam rapiens in sydera Turcho.
Iam sextam producta dies conscenderat horam
Poscebatq́ dapes, ineunt sublimia tecta
Attalicis vbi culta opibus domus alta superbit.
Textus in aulæis circumpendentibus author
Vrbis, vt Ionio veniens Tyrrhenus ab orbe
Vela dabat fato profugus, Thebanaq́ Manto
Cum Cadmi de stirpe viris, sata sanguine vatis
Tiresiæ Manto sortes edocta Deorum.
Nam post Thebarum excidium & bella aspera fratrũ
Tam diris certata odijs, maris Hellesponti
Aequore transmisso Lydas peruenit ad vrbes,
Et post fraternas sortes vbi contigit oris
Tyrrhenum patrijs actum noua quærere regna,
Addiderat sese comitem, & præsaga futuri
Littora Hetruscorum Lydis regnanda canebat.
Vt sata Tyrrheni soboles de semine montes
Transierit cum matre altos, vrbemq́ Bianor
In Veneto metatus agro consederit, aruis
Qua patre Benaco genitus circumfluit amne
Mincius ingenti. Cygnos habet vnda natantes.
Et volucrũ genus omne. Aquilæ circum humida prata
Bella mouent fulicis, pecudes ouiumq́ magistri
Circum stagna sedent, & Phillida cantat Amyntas.
Florida cum Nymphis & Apolline permeat arua

Ac sua post aliquot rursum miratur aristas
Regna antiqua Miro, priscam& examinat vrbem
Gonzaga sub gente bonis maioribus auctam.
Hic vites arbusta ferunt, incuruus arator
Scindit humum, canit aërea frondator ab vlmo.
Nauigat incumbens remis vrbana iuuentus,
Et cymbis sua rura petunt, epulantur in vndis
Atq; interfluctus molli exhilarantur Hiaccho
Fronde sub Herculea, velis gradiuntur & aura
Pressæ onere ingenti spaciosa per æquora puppes.
Cærula piscator sulcat vada, verberat vndam,
Neptuni& greges feriens in retia cogit.
Postquàm textilibus formis intexta vetustas
Lecta satis, curuo in digitos aqua funditur auro
Discumbunt& alacres, ac flore sedilia & ostro
Strata premunt, fumant lautis conuiuia mensis.
Vt sedata fames, & iners ac segne palatum
Non vna fecêre dapes, data copia fandi
Liberius, dimißi epulas adiêre ministri.
Tum senio ac meritis orator & arte loquendi
Primus ait. Nostras olim peruenit ad aures
Id& tuo ritu signata numismata Princeps
Significant, hac vrbe nouæ monumenta salutis
Esse sita effusum Christo patiente cruorem.
Id nisi relligio veterum delusa fefellit
Vos quo& Tiresiæ ciues antiqua propago,
Præclarum ac sublime decus, quòd& omnia vincat
Ornamenta, datum nihil est mortalibus vnquam

Nobi

Nobilius, nihil in toto diuinius orbe.
Tu princeps qui magno animo facta ardua semper
Voluis, & hanc nedum patriam decorare, sed omnem
Italiam virtute paras & grandibus actis,
Id debes cura ingenti cultuq; superbo
Excolere, & late populos vulgare per omnes.
Nam domus est vrbs ista Dei, sanctumq; cruoris
Hospitium sacri, cui nec satis esset Olympus
Ipse decem gemino qui sydera sustinet axe,
Sic senior responsa dedit cui talia Princeps.
Sancte pater, quanquam teneris ea semper ab annis
Audierim, & nostros pietas antiqua parentes
Mouerit, hæc ignota tamen primordia nobis
Tanti operis, nos bella magis miramur & arma.
Hæc curare senum, pugnare ac vincere nostrum,
Sunt tamen annales veterum, qui scire dierum
Actaq; præteriti valeant euoluere sæcli.
Hæc referens rerum historias ac tempora doctum
Aduocat Animashum, proceres quem astare videbat
Inter honoratos, tantiq; exordia casus
Enarrare iubet, famaq; ostendere causam.
Ille vt erat grandi eloquio, & sermone canoro
Murmura voce tulit, fandoq; ostendere causam
Atq; ait, hæc veterum non est antiqua Deorum
Vana superstitio, sedet hæc altißima supra
Fundamenta fides nullis abolenda diebus
Sed firmanda magis, non est delusa parentum
Relligio, Deus hæc voluis, Deus omnia fecit.

At neq; (vt ex nostris quidam sensêre proteruo
Ingenio) cruor ista odijs flagrantibus olim
Cùm furerent animi ardentes, ab imagine fluxit.
Nam Deus infernis quando remeauit ab antris
Sanguinis accipiens quantum immortalia regna
Poscere visa, suæ necis hæc monumenta reliquit.
Quæ quibus huc allata modis, quo tempore, longum
Enarrare, tamen paucis vestigia rerum
Summa sequar. Veteri res est notißima fama,
Esse inter campos Cilicum & Pamphylica regna,
Jsauri sita rura soli, super ardua Tauri
Culmina, Rhyphæis Boreas vbi sibilat auris.
Longino dedit illa genus terra aspera duris
Cotibus ad fruges ora immansueta ferendas,
Sed fœcunda virûm validorum ac bella gerentum.
Ipse sub Augusto prius & sub Cæsare demum
Successore merens à primo nomina pilo
Sumpserat, Ipsi aquilas primæ seruare cohortis
Cura, quatercentum socios prima arma ferentes
Ducere & in bellis primus certare solebat.
Emeritum atq; oculis iam caligantibus orbum
Cæsar vt Assyrijs esset custodia regnis
Miserat, hic comites ad Christi funera centum
Duxit, sens armatus equo, pilumq; ministro
Apponente senex Christi latus impulit hasta,
Protinus allabi per longum hastile cruorem
Sensit & humentem reuocans ad lumina dextram
Lucem oculis, animoq; hausit Christumq; tuendo

S

Sacrilegum cognouit opus, totoq; recepit
Corde Deum lachrymans, tũ sanguine tinctus & vnda
Diluit omne scelus, longaq; piacula vitæ.
Confessusq; Deum liquidos in ahena liquores
Vascula congeßit, quæ post regna omnia circum
Longo errore ferens, tandem obtruncandus ad vrbem
Cæsaream, dedit Andrææ, qui regna colebat
Cappadocum, noua sacra docens, compertaq; longo
Tempore post tulit ad nostros fortuna penates,
Longinumq; simul, quisquis fuit illius author
Sancti operis, nec enim sciri sinit alta vetustas,
Atq; igni consumpta ipsis cum annalibus olim
Sacra domus, coniuncta loco contexit eodem.
Post vbi cœlitibus visum, per somnia sancto
Crebra seni monstrata, cauo traxêre sepulcro,
Pastor & aßistens populus cum patribus vrbis.
Fama recens omnes Italos & Barbara regna
Compulit huc. Venêre Hunni, venêre Sicambri,
Et procul extremo positi sub sole Britanni.
Finis erat dictis, cùm mox conclauia princeps
Ad secreta vocans Venetos in fœdera iurat
Militiæ, curamq; armorum amplectitur omnem.
Extemplò admoniti patres ardentius arma
Iam suscepta parant, multos conflata per annos
Argenti atq; auri moles per compita in omnem
Vsum Martis abit, grandiq; exercitus ære
Cogitur, ac magno properant in bella tumultu,
Vndiq; pugnæ auidæ gentes, quæ rura Timaui

Quæ montana colunt Venetum propè Norica pon
Ex Istris Iuliq; foro Mauortia pubes
Flexilibus gladijs onerata, veruq; bicorni
Vincentina ruit bello genus acre iuuentus.
Sic Pataui, sic Taruisij, sic incola Feltri
Frænatis gradiuntur equis, leuis vngula terram
Verberat alterno glomerans vestigia gressu,
Et præfixa tremunt longis hastilibus æra.
Sic quos præcipitem genuit propè fluminis vndam
Syluosis Verona iugis, qui saxa sonanti
Benaco prætenta tenent, quos Brixia frugum
Læta parens alit in niuibus. Quos Ollius ingens
Euomit in virides altis ex Alpibus agros.
Et qui Bergomeis errant in montibus, inter
Gens nutrita feras, gelidis in cotibus orta,
Dura, ferox, operumq; sagax, patiensq; laborum.
Tu quoq; quæ in medijs resides Crema Martia cam
Arma agitas, fortesq; paras armare maniplos
Et vos antiquæ stagnata paludibus arua,
Prisca domus Regum, & gentis nauale Latinæ,
Mittitis hastatas acies in bella Rauennæ.
Nec satis est armare Italos, à montibus exit
Fortior, à rapido melior Germania Rheno.
Pars graditur longis armata securibus, armos
Nuda, caput nitido radians & pectora ferro.
Pars tonat, & raucis iacit ærea fulmina bombis.
Non irata maris tenuerunt æquora Graios.
Qui Iouis arua tenent liquêre Cydonia rura

Gnosiaq́, & positas medijs in fluctibus vrbes.
Et Lacedæmonia celebri regna inclyta fama.
Argiuosq́ lares, Ithacamq́, & Neriton altam
Neritio genus vndè Duci, qui dicitur olim
Egisse incertos circùm maria omnia cursus.
Butroti venêre equites, vbi Chaonis ora
Troiano regnata Heleno, Scodræq́ coloni.
Illyricos mora nulla tenet, mora nulla Moranos.
Thessala nubifero pubes descendit ab Othri,
A Pindiq́ iugis, vetus est vbi Centaurorum
Patria, & inuicti bello venêre Croati.
Tam latum imperium Veneto, tam immensa potestas,
Complectens terræ ac pelagi longißima regna.
Omnibus hirsuto facies truculenta galero
Et mento coma nigra fluens in pectora, crines
Impexi, & læuo introrsum caua Parma lacerto
Pinnataq́ sudes in equis, Stratiotica Graij
Agmina, nostra leues equites cognominat ætas.
Ista noui noua castra Ducis peregrina, suorum
Ipse virum forti longas tegit ære cohortes.
Et cataphractorum turmæ trepidantibus armis
Pennicomas tollunt galeas, ac more Latino
Picturata ferunt longis hastilia rostris.
Daunia quadrupedum soboles animosa superbos
Seleuat in saltus Indo boue pectus & armos
Circuntecta, sonant crebris hinnitibus auræ.
Aurigæ tormenta vehunt, paßimq́ per agros
Plaustra gemunt, trahitur Martis grauis ære supellex

Inuentum bombarda nouum, graue mœnibus altis
Excidium lato ore minans, caua guttura flamma
Irritante [illegible]ans, onus euomitura per auras.
Id veteri eiectus regno Vulcanus amaris
Instrumentum animis tota spirantibus Aethna
Follibus excudit, missoq́ in guttura primum
Sulfure in obscuras conuoluit marmora fauces.
Mox vocat armigerum Martem, subit antra vocatu
Tunc immane opifex animans opus applicat ignem,
Extemplò horrendum tonitru ciet, atq́ molarem
Impactum eiaculans, flammæ vis tanta furenti,
Oppositam montis cautem ferit. Ecce ruinam
Saxa trahunt, tremit attonitis fornacibus Aethna.
Contremuêre ipsi qui nil pauet inscia Marti
Pectora, & explorans oculis monstrum vndiq́, faber.
Tam mirum ignipotentis opus laudauit, & artem.
Tum Vulcanus. Habes quibus hæc contraria nobis
Sæcla premas, nostri dixit monumenta laboris.
Ipsi etiam primis obiecti cladibus omnem
Vim expediunt magno Insubres molimine, & icto
Fœdere cum Venetis populos in bella feroces
Sollicitant sua Sfortia cum vigilantia longis
Consilijs adiuta Ducem suspendit, & vrbe
Territus amissa trepidis annititur armis.
At Veneti firmare hominem, populosq́ labantes,
Ne Gallis parere velint animare, vetusq́
Insubrum imperium seruare, & segne veternum
Ex lentis Italorum animis absoluere certant.

Pa

Patruus armorum studiosus & integer aeui
Francisco Rodulphus erat Lodouicia proles.
Huius in Ausonijs virtus exercita bellis
Cùm furor inuasit Calaber Tyrrhenica primum
Oppida, mox Venetos Alphonso authore penates,
Enituit, superûm cultu vir clarus & armis.
Ipsum igitur fidei ingenio prudentiæ & arti
Fisus in hoc tanto grauium molimine rerum
Asciuit quo Martis opus regat omne magistro.
Hoc pacem hoc pugnas hoc iudice temperat arma.
Carolus interea regnis custode relicto
Gallorum rex castra mouens transiuerat Arnum
Cùm subitò audita est exciti fama tumultus
Quæ canit armari Venetos & milite multo
Omnia compleri, paßimq́ efferuere toto
Arma Pado, & Martem magno se attollere motu
Aequoris in morem quoties aquilone per vndas
Debacchante fretum irasci fluctusq́ leuari
Cœpit & auditus longè fragor insonat altis
Montibus & spumante salo maria ima dehiscunt,
Continuò ancipiti regem cura anxia casu
Perculit, vt subito depræhensos turbine nautas
Et mœrore graui pallentia nubilat ora
Vulnus in alta animæ tristis penetralia adactum.
Non secus ac quando Zephyris cessantibus auster
Humidus insurgens Phœbi iubar antè serenum
Polluit, & raptum ex oculis pice claudit Olympum,
Fluctuat in curarum vndis, vt in æquore puppes,

Ore

Ore diu secum tacitus, neq; tollit in altum
Lumina fixus humi faciem. Formidine tandem
Liber ad astantes oculis melioribus ora
Eleuat, & quò nos, ait, hæc, Iacobe, Triuultis
Quò fortuna feret, quæ tali ad littora vento?
Ciuis hic Insubrum patria procul egerat vrbe
Suspitio genere atq; opibus belloq; potentem.
Propterea sperans sua sic in regna reuerti
Venerat ad Gallos, & strenuus ibat in arma.
Regia dicta sagax simul auribus audit, & acri
Ruminat ingenio, & confestim his orsibus infit.
Gallorum rex magne istis ne cede periclis.
Grandibus inceptis aderit Deus. Aspice quanti
Robore militiæ latis tentoria campis
Explicet effusus per rura per oppida miles.
Volue tuas animo vires, & concipe quantum
Hic astare vides procerum, tua Gallica virtus
Nec vinci consueta metu neq; fortibus armis,
His congesta locis. Hic duro corpore Vasco,
Hic valida cum pube Brito, te Boia iuuentus
Te Aluerni, te Marte potens Narbona fideli
Circumequitant animo; tecum omnis Celtica magna
Agmine vis, tibi pugnaces gens aspera Belgæ.
Ibimus in casus tecum fœliciter omnes,
Ne dubita neve hos tantos horresce paratus,
In Venetos eat iste timor, commercia tantum
Rimari solitos, & auaro incumbere lucro,
Arma decent proceres, magnorum audacia regum est,
Nil

Nil tamen est temerè audendum. fortuna supremo
Attentanda loco, cùm circumuenta periclis
Spes labat extremis, nec habet prudentia clauum.
At prius vtendum ingenijs, longoq; putandum
Consilio, mox vt rebus data forma gerendis,
Ense, hasta, validè audendum est, à fine petendus
Ordo operis. Nec enim qui fortibus inchoat ausis
Semper vincit, habent multos quos scandere oportet
Bella gradus, summum ipsa tenens victoria palmam
Porrigit, in casus vis est seruanda supremos,
Nec strepitu fundenda vno, sat fortiter egit
Qui victor tandem euasit, victoria rerum
Surgit ab euentu, non prima sed vltima virtus
Præmia fert. Primo ingressu si læta coronam
Spondet, in extremum differt fortuna laborem.
Nunc igitur, Rex magne, vias metemur, & omne
Exploremus iter, nec erit, me iudice, tutum
Flamminiæ penetrare alpes, & tendere ad ipsas
Primitijs olim læsas conflictibus vrbes.
Est potior Lunensis ager freta magna secundum
Quà venistis, apex multò minus asper, & vna
Exitus & dorsis & vallibus Apenini
Luce patet, Parmensis agri sub collibus ora
Aequior, & glebis fœcunda feracibus arua.
Scis Gallis populorum animos scis mobile vulgus
Assentire, Itali imperij iuga dura perosum.
Nunc igitur, Rex magne, operi (mora nulla) supremo
Accingamur, erit breuis hic labor, vltima rerum
Meta

Meta gerendarum, nostra est Campania, nostrum
Parthenopæorum Siculis à finibus omne
Imperium Regum, quæ pars non vltima regni
Trinacriæ, nostri Calabri, nostra Appula campis
Frugiferis tellus, & quæ contraria Romæ
Brutia progenies Pœni iuga maluit olim.
Sena tibi est addicta, tuo Florentia sese
Temperat arbitrio, Senonum tibi militat omne
Picentumq; solum, te regna Estensia solum
Ore animisq; ferunt, quid iam nisi Gallia restat?
Quicquid habent Veneti, quicquid sub principe Mant
Gallica sunt, rapuêre Itali, nomenq; dedêre
Italiæ Gallorum agris. Nam Gallia quondam
Latior Adriaci tangebat littora ponti.
Ipse vrbes Gallorum opus est, primaria Galli
Mœnia Sfortiadum genus vndè Triuultibus inter
Fundauêre duos amnes, & ab amnibus Vrbi
Conditæ & à medijs fecêre vocabula campis,
Nunc quoq; viua, lacus magnis vbi fluctibus errat
Larius extructis statuerunt mœnibus vrbem,
Et Comum dixêre nouum, posuêre penates
Bergomeos, habet authores & Brixia Gallos,
Et Verona ferax frugum, Vincentia bello
Strennua ab antiquis traxit primordia Gallis.
Nunc quoq; Gallorum mores habitumq; videntur
Affectare animis ad te venientibus vltrò.
Talibus orabat præstans linguaq;, manuq;,
Ductor in euentum pergens interritus omnem.

Con-

Consilijs hæsêre omnes. Tum castra moueri
Cœpta loco versùm Lygures Sarzanica ad arua,
Per Lucense solum, cùm sero apparuit vrbis
Nuncius accepte tandem, namq; exitus inter
Hostiles populos ægrè datus, inuia longè
Per iuga, per saxa immensis adeunda periclis,
Indicto iam Marte palam, iam milite in omnes
Se effundente vias, & inardescente tumultu.
Vt perlecta nouos patefecit epistola casus,
Regia corda ingens pulsat pauor. Ire rogamur
Inquit, & ire negant Veneti, nouus omnia ductor
Occupat. Hæc aliquid pariet graue Mantua nobis.
Hic nouus elatis animis & robore tanto
Corporis, vt fama est, soliti tolerare laborum
Omne genus ductor, tali modò milite, tanto
Imperio Venetorum auctus non segnibus armis
Militat, hæc aliquid pariet graue Mantua Gallis.
Omina sint hæc vana precor, præsaga malorum
Mens aliquid (diui auertant) horrescit acerbum.
Sic ait, & solitus quòcunq; libebat apertis
Ire vijs, furit indignans iter obijce clausum.
Non aliter quàm cum niueis de montibus humor
Liquitur Hybernis, si facta repagula forsan
Inueniat, spumans tumido grauis alueus æstu
Perstrepit, ac magno obiectam premit agmine molē.
Et iam sera dies, fugiens cum sole, sub vndas
Iuerat, humentiq; polum nox clauserat vmbra,
Cùm Rex castra iubens Petræ propè mœnia sanctæ
Sistere,

Siſtere, libata tenui dape feſſa cubili
Membra dat, & ſomno recubans immergitur alto.
Continuò triſtem varijs noua ſomnia formis
Sollicitant animum. Claro Dionyſius ore
Viſus adeſſe choro diuum comitatus, & alta
Voce ſonans regem affari, vultuq; ſeuero
Obiurgare. Quid has (memorans) te tantus ad oras
Error agit? neſcis primordia quanta malorum
Sparſeris, Italiam qua peſte infeceris omnem.
Non fuit aduentus author Deus; omine falſo
Duceris, & vatum præſagia vana tuorum
Impoſuêre tibi. Non es qui ſancta ſepulcri
Limina reſtituat, Syriam qui liberet omnem
Carolus excelſo Gallorum à ſanguine ſurgens
Ille alias in bella manus, ille altera magno
Pectore corda feret. Non eſt illa inclyta bella
Attentare tuum, quanquam Florentia tecum
Luſa tuas olim nugis permulſerit aures.
In tua regna redi. Nec te timor ire per altos
Impulerit montes Lygurum, ſed limite recto
Carpe viam, tranſire dabunt non vincere fata,
Rurſus ad Inſubres reuocanda Nouaria, luctum
Eſt paſſura grauem, tuus hic labor irritus ipſo
Non dignante Deo, non aſpirantibus aſtris.
Rurſus Aragonij repetent Sebetica regna.
Te tuus expectat Rhodanus, tua Sequana magno
Te vocat applauſu Calabros viſura triumphos.
Vade ergò Auſonias nunquam rediturus ad vrbes.

Ip

I patrio te abſconde ſolo. Nec plura loquutus
Liquit in immenſa regem anxietate ſepultum.
Extemplò euigilans animoq; ea ſomnia voluens
Soluitur in lachrymas, & amarò inceſſitur æſtu
Curarum ſimulachra animo importuna mouentum,
Atq; ait, O diui indigetes, ô numina, ſanctos
Quæ regitis cœlorum orbes, quorum omnia plena,
Non ego Centimanum dira impietate Gigantum
In vos ire paro, pietas tua maxima diuum
Poſtquam nota fides Gallis non excidit vnquam
Regibus aut populis, nec vos ægrè arma putabam
Ferre quibus dudum inuaſi quæ debita fama eſt
Regna mihi. Poſtquam Auſoniæ regnare per arua
Non ſinitis, regno abſtineo, tua ſancta faceſſo
Iuſſa pater, liceat nobis in regna reuerti
Gallica, vos diuinæ animæ quæ voluitis aſtra
Tu in primis Dionyſi [illegible]to qui viuis Olympo
Maxime Gallorum cu[illegible]s, Franconia caſtra
Et caput hoc ſeru[illegible] e, g[illegible]nus ne auertite noſtrum.
Quòd fuerim vat[illegible] n ſero intellecta ſequutus
Somnia relligio fecit ſimulata canentum
Me poſci à vobis, nos allegata fefellit
Veſtra fides, ferte authori ſua præmia falſo.
Dixit & affigi ſentit ſibi corda repentè
Mitius, in patrias vaga mens extenditur oras:
Mœnia nota videt, quibus oblectare ſolebat
Ludiuagos ſenſus leuis atq; recentior ætas.
Occidit ambitio, & dominandi inſana libido

Labitur ex animo,subeunt risusq; salesq;,
Ludicraq;,& rebus magnis inimica voluptas.
Iam venatur apros,leuibus iam retia ceruis
Tendit,& aucupium studio insectatur inani.
Et iam præteriens candentibus inclyta saxis
Littora Sarzanæ,submersaq; mœnia Lunæ,
Ac Veneris portus,saliens vbi frangitur æquor,
Venerat ad vicum,Tremulo cui nomina ponti.
Hìc vbi protendunt rigidi vestigia montes
Ad vada torrentis Macræ confinia Tuscis
Vltima,per duros silices,per magna volutum
Marmora,flumen abit resonans in vallibus imis
Impete præcipiti.Vicumq; intersecat vnda.
Ex trabibus quondam tremulis constrauerat amnem
Ponte rudi primæua ætas,hinc nomina primum
Facta loco,melior fortuna sequentibus annis
Fraxineas cùm ponte trabes submouit,& arcus
Marmoreos iniecit aquis,& pontibus arcem
Imposuit structis,labentia tempora magnas
Adiunxêre domos,populoq; habitata frequenti
Porrigit in tractus regio duo brachia longos
Emporium Tusco ac Lyguri commune ferendis
Mercibus Aemyliæ in campos,Venetasq; per vrbes.
Hìc nisi Tusca quies & Petræ insomnia sanctæ
Obstiterint,crescente metu per inhospita saxa
In Lygures vertisset iter,non fidere diuis
Visum grande nefas.Iubet ergò ascendere lentis
Gressibus aëream rupem longissima castra,

Ali

Atq; peti Parmense solum, fataliaq; arua.
Et iam præsidijs iuga summa tenentibus ipse
Incipit excelsum multa inter millia montem
Scandere subsidio ingenti post terga relicto.
Cuiq; suus madido dependet cantharus armo
Et peris inserta Ceres, vmbrata galeris
Grandibus ora, dies orto iam sole per arma
Flagrat, & apparent vibratis agmina flammis
Ordine producto rupes lucere per altas.
Scandit anhelanti miles latera ardua fauce,
Suspiciens celsos apices, erectaq; cælo
Culmina, verticibus niuei Iouis æmula magnis.
Agmine in extremo liquidi gens dura Lemanni
Discedens scelus ausa ingens facinusq; nefandum.
Nam post stupratasq; nurus, spoliataq; templa,
Post longam, post crudelem cadem, atq; rapinam
Succendêre domos, igni absumpsêre penates.
Tam crudum, tam immite genus, tam immania corda,
Non impunè tamen, namq; vt sæuire cruentos
Vidêre indigenæ, nec finem imponere cædi,
Confluxêre omnes sumptis concorditer armis,
Et certamen atrox multo cum sanguine surgit.
Ipsæ etiam veniunt in bella, virisq; ministrant
Tela nurus, gens dura manus cum milite duro
Conserit intrepidas, vt cùm certamina tauri
Spumantes paribusq; animis, ac viribus æquis
Sæua ineunt, pressoq; volant in vulnera cornu.
Arma simul vocesq; sonant, colliditur ense

Ensis,& hasta hastis,tectorum à culmine summo
Saxa pluunt,& missilium tonat aspera grando.
Vt stragem vidêre hostes,tantumq; suorum
Interitum,spolijs tandem fugêre relictis.
In ferrum dum quisq; ruit,vitaq; suorum
Quàm tectis magis intendit,nec flummine flamma
Vincitur,accensi conflagrauêre penates.
Visus ab æquoribus nautis mirantibus atras
Ferre globus nebulas,mixtoq; incendia fumo
Tollere se in cœlum,& tenues vanescere in auras.
Iamq; propinquabant rapido primæ agmina Tarri,
Cùm vidêre procul latis tentoria campis,
Atq; hostes laté effusos,tremit ossa iuuentus.
Mars præsens horrorem animis immittit,& altè
Sollicitant pauidas vicina pericula mentes,
Fata reformidant animæ,terrentur acerbis
Casibus,in casu quia fatum apparet acerbo.
Sistere castra duces,defessaq; corpora mandant
Curari,pôsitoq; aditus custode teneri.
Tarrus ab angustis Lygurum conuallibus hausto
Fonte ferens amnes multos sinuatur in anguem,
Et montana rigans longo vestigia cursu
Se rapit in virides campos,vbi proxima Parmæ,
Ex humili Carrona iugo considerat arua.
Arua foro subiecta nouo,vicina Nuceto.
Et per saxa sonans duro latissimus aluo
Errabunda Padi grauidam vada voluit in aluum,
Ipse fori sub colle noui,quà faucibus amplis

Euomitur clamans multis saxosus & asper
Gurgitibus magno hinc montes hinc margine campos
Submouet, & fruticum raro maculosus amictu
Vmbrat aquas æstu in foueas abeunte relictas.
Exitus hic Gallis ex alpibus Apœnini.
Hic Galli vt fama est, quandò indefensa fuisset
Et custode vacans antiqua Colonia Romæ
Parma, resedissent bello vel fraude subactam
Inuasuri vrbem. Sed capta Nouaria pactum
Ante diem capienda simul (fortuna negauit
Auxilium) dissoluit opus, si fausta fuissent
Consilia, & certo textæ simul ordine fraudes,
Tota simul ducis Anguigeri regna ampla ruissent.
Sic igitur regis cœlo aduersante labarunt
Magna exorsa, fugam inuento modò cogitat hostis
Qui vacuam capturus erat custodibus vrbem.
Recta incœpta, sed euentu damnata sinistro.
Numina tanta valent, tantum dominatur Olympus
Imperijs rebusq́ hominum, sors inuida tanti.
Hanc nouus ob causam magnis obiecta periclis
Castra mouens ductor Venetum fortißimus, omnes
Maturè inuecto compleuerat agmine campos.
Et simul anguigerorum acies ducente Roberti
Progenie iam Francisco, qui semper ab annis
Militiam teneris summo splendore sequutus
Iam decus æquabat factis belloq́ paternum.
Mox igitur vigilans animis Gonzagius heros
Insedisse sciens vicino in vertice Gallos,

(Namq; locos prius ipse oculis lustrauerat omnes
Montanos adiens apices atq; inuia saxa)
Eleuat ingentes animos interritus, ardet
Ignea vis animi inuicti, iam prouocat hostem.
Impatiensq; moræ tuto locat ordine castra,
Bella ciens oculis & fronte acerrimus alta,
Vt Leo flagranti quoties incanduit ira
Inter mille feras prædam dum cogitat, ergò
Insidias, missis exploratoribus, omnes
Discutit, & Gallorum astu molimina magno.
Nox erat, & stellis ardens lucentibus æther
Ibat, & à nigro pisces oriente leuati
Se vertente polo solemq; sequentibus astris
Lumina sopierant dulci mortalia somno,
Cùm doctus linguam & mores compendia notu
Per secreta viæ subit explorator in altum
Culmen, onus vectans humeris, falcemq; secandis
Graminibus. Vigilesq; alacri sermone salutans
Præterit antè ipsos ignes, vbi lucida phagis
Ardebat pyra congestis, & castra subintrat
Tutior, abscondunt onus & fiducia fraudem,
Excubiæ securæ hominis, labentia tardè
Tempora, sub dio ludis & carmine fallunt.
Dum loca perlustrans oculis atq; auribus infert
Se tacitum, aduertit clausis tentoria flammis
Regia lucere, & variarum murmura vocum
Disceptantum intus clausis à limine valuis.
Accedit leuibus plantis, & regia iuxta

Tecta cubat, somnum simulans, ac tempora fulcit
Graminibus positis, murmurq; attentius audit.
Vox erat. O semper mendax fortuna, labansq;
Spes hominum. Qui Trinacriæ paulo antè tenebam
Omnia regna fretum citrà, qui cuncta putabam
Oppida Sfortiadum paucis subigenda diebus,
Nunc regno miser amisso, spe funditus omni
Haustus eo, superis odium, mortalibus autem
Fabula, ridiculum Venetis, infamia Gallis.
Ducor vt in casses à venatore canum vi
Pulsus aper, Consumpta Ceres insistere montem
Non sinit, in campos miles certare paratus
Ire vetant. Ite & reges clamate beatos
Ignari fatorum homines, hac gaudia regum,
Hoc decus, hi nobis veniunt post bella triumphi.
Sed quid cum regnis & spe quoq; inania verba
Perdimus? Hic locus est vbi nos, Iacobe Triulti,
Extremo tentanda loco, fortuna videtur.
Ergo animis si quid superest virtutis, & omni
Robore nitendum, cùm crastina, sole reuerso,
Luxerit orta dies, taciti clangore sine vllo
Hostibus ignaris, quandò hinc descendere cogit
Importuna fames (neu sit mora) castra mouete
Milite diuiso in turmas, & ad arma parato.
Si descensum Italus deprendat, & audeat hostis
Ac pugnare velit, pugnet, contraria non sunt
Fata adeò, quin sit nobis via tuta per hostes,
Diuorum nisi vana fides, nisi numina fallunt.

At si inconsulti fuerint,& inertia castra
Visa,repentino insultu irrumpemus,& altis
Vocibus attonitum subitò exturbabimus hostem.
Forsitan hic aliquid primi fortuna fauoris
Miserit,est etiam superis mutabile pectus.
Nec mala nos semper feriunt quaecunq; minantur:
Hostibus hic fusis aperit sua Parma repentè
Mœnia,& Insubres ictu pessundamus vno.
Si sors læta minus,superis,quia credere dignum,
Fidite,nam medios dabitur via tuta per hostes.
His celer auditis per deuia saxa repentè
Explorator iens Ducis ad tentoria noctu
Astitit,ardentem cùm iam Venus aurea vultum
Tolleret,& primos aurora ostenderet ortus.
Intellecta refert,& rem vafer ordine pandit.
Exilit,vtq; erat armatus de limine clamans
Poscit equos,poscit comites Gonzagius heros.
Nil contatus adit Venetum tentoria patrum
Qui bello intersunt,& cum ductore gubernant
Tempora bellorum,referatq; arcana,nec vltrà
Distulit,acciri proceres iubet,atq; coactos
Gallorum consulta docet,mox insuper addit.
Magnanimi proceres,Italorum ignauia,Gallos
Italiæ dominos & ferro ac Marte potentes
Inuictosq; facit,nihil est in crimine præter
Segniciem,quæ si absfuerit concessa facultas
Hic hodiè decus antiquum reparare,iugumq;
Gallorum seruile horis euadere paucis.

Quid

Quid precor in campis acies componere multo
Consilio, indulsisseiuuat, nisi longa feramur
Post consulta metu confestim in bella sepulto?
Nunc igitur partiri opus est onus atq; labores
Ordine castrensi, vicibusq; ostendere certis
Quæbelli pars quenq; vocat. Sic fatus ahena
Voce iubet castra armari, prædam atq; rapinas
Aerisono clangore inhibet, mox ritè peractis
Omnibus, & solito sacris de more litatis
Circuit armatus, cunctosq; affatur eundo
Vociferans. O Italidæ generosa iuuentus,
Quorum atauí domuēre animis tam fortibus orbem,
Tempus adest quo quenq; suas viresq;, animosq;,
Edere fas tantorum hodiè hìc antè ora virorum.
Hoc laudum commune forum, communis honorum
Campus hic, aut ignominiam sine fine manentem
Aut decus immortale dabit, sua quenq; manet sors
Siue togam, siue arma ferat, nec fata putemus
Euadenda fuga, fatalem ad colla catenam
Fers, gressum quòcunq; moues, quis funera cœlum
Ad Tarrense solum statuit, sperare vetantur
Effugium, quorum est alijs occumbere terris,
Hic vis nulla potest mansura excludere vita.
Fatiigitur securi omnes intendite laudi,
Quod nostrum est, famamq; sequens extendite in euum,
Et date splendorem vobis, generiq; futuro.
Namq; potest vnius honor se accendere tantum
Vt nedum gentem & patriam, sed nomine vires

Propagante suis etiam sua sæcula reddat
Inclyta, tanta valet formidine libera virtus.
Certè ego, quicquid agant alij, præponere mortem
Dedecori instituo, potior mihi sanguine semper
Gloria, vel spirare animam, vel vincere certum est.
Inclyta mors vita est, ingloria vita sepulcrum.
Talibus accendens Italos ad prælia ductor,
Talibus externos acuens sermonibus ibat.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI: TROPHAEI Gonzagæ,

LIBER II.

VRBIDVS & vario Titan mutabilis ortu
Exierat lucem radijs spargentibus ægram,
Et lunæ frons læta parum compleuerat orbem
Descensura polo, subituraq; Doridis vndam.
Ipse etiam Mars ora rubens, crudele minaci
Nescio quid vultu spirans cœlo arduus ibat.

Gallica successu bellorum elata secundo
Et toties victrix pubes abitura corusco
Aere nitet, miles prædaq; ornatus & armis
Accingit pugnæ atq; viæ: properantibus instat
Carolus accendens iras, & corda suorum.
Si nunquàm Ausonias gentes, populosq; Latinos
Experti bello essemus, victoria forsan
Esset in ancipiti: nam grandia voluere verba
Italidæ soliti, magnoq; incedere fastu,
Inflati vetus imperium terrasq; subactas
Et maria ac montes ignaua per ocia iactant.
Re timidi, lingua audaces, vultuq; supino
Barbariem Gallo obiectant, inhonoraq; verba.
Sed nihil ista viros interiactantia fortes
Profuerit, certum est olim regnasse Latinos,
Sic fortuna tulit sua, sic labentia cælo
Fata dabant defecta modo, & sine viribus vllis.
Sunt etiam Gallis cælo lucentia semper
Sydera, sunt nostri indigetes. Non Gallia semper
Hactenus Ausonias, quoties exarsit in oras,
Ausonios toties agros spoliauit & vrbes?
Scitis vt antiquæ nostri Capitolia Romæ.
Inuasêre ataui, Quantas Pipinia proles
Carolus his olim strages inflixerit aruis.
Scit Padus, atq; Pado Tanarus comes, Abdua Lari,
Et pater & proles, flumenq; ignobile Lambrus
Pauper aquæ & cursus, & tu vada proxima voluens
Setia Ticino, totisq; Insubria campis.

Sed

Sed quid prisca loquar memorans aliena? sequamur
Nostra, per Hetruscos, Lygurum per inhospita saxa,
Per Latium, per Campanos victricibus armis
Martem agimus. Regno atq; opibus spoliauimus altam
Parthenopen, retinet profugos Aenaria reges
Insula ab Anchisæ sortita vocabula nato.
Nomine & aspectu solo tremefecimus omnem
Italiam, nondum oblitam mala temporis acti.
Ipsi etiam audito genus insuperabile Turci
Nomine Gallorum, horrescunt Sidonia longè
Aequora, & Assyriæ gentes Franconia solum
Arma timent, nostroq; vocant de nomine Francos
Christigenas omnes, veteris fama oblita Romæ,
Gallica in extremos terrarum it gloria fines.
Quare agite, ô Galli, soboles fortissima gentis
Christigenum, qui quondam Arabes domuistis, & olim
Assyriam, grandes animos attollite contrà
Hoc genus infidum, inconstans, segne, atq; superbum.
Italiam lingua & solo sermone potentem
Nos verborum inopes ense aggrediamur & hasta.
Talia bellipotens animis dum fatur amaris
Flammigerant Gallorum animi, seu follibus actis
Accipiens auras Lipare in fornacibus ardor.
Interea validis dum sic fera castra parantur
Concursura animis, Dionysius æthere ab alto
Despiciens maria & terras, conuertit in agros
Lumina Parmenses, & inardescentia cernens
Agmina per campos, genus vt seruaret vtrumq;

Marcum adijt, qui tunc martis residebat in orbe
Bella regens, dictisq; senem compellat amicis.
Marce, mari terraq; potens, qui bella gubernas
Temporis istius, viden' vt duo regna cruoris
Prodiga decertare parent in mutua verso
Vulnera iam ferro, vtq; odijs accensa ferantur,
Non habitura modum, non concessura periclis?
Esto age bella volunt cœli, flammantia Martis
Sydera, Saturniq; graues agnoscimus iras,
Et loca, nostra tamen potis est compescere virtus
Crudum opus hoc, igitur sine me, nisi forte Tonanti,
Visum aliter, sine me crudelem auertere pugnam
Vel saltem ex duro regem subducere bello.
Dux Venetum (vidi iuuenem, Mauortia noui
Pectora) plusquàm Italus non his spectator in armis
Sed bellator adest, mucro est hastilibus istis.
Infœlix quicunq; manus cum milite tanto
Conferet, iratoq; hodie se obiecerit hosti.
Sic ait, insistens Martis vestigia Marcus
Annuit. Ille volans Libyam super, & Garamantum
Transit & Aethiopum populos, & conscia Nilo
Arua arenaf [c]enti, nigrisq; emittit ab antris
Ore Notum tumido, flabrisq; furentibus austrum.
Continuò maris horrisono vada concita flatu
Spumanti insonuêre salo, nubesq; leuatas
Aequore præcipiti glomerant per inania cursu
In Boream venti à tergo, totisq; volantem
Tempestatem animis vrgent. Dionysius ignem

Nubi-

Nubibus adiecit, quo rauca tonitrua cœlum
Reddat, & acta volent maiori nubila cursu.
Ipse comes nebulis iter expedit, atque sonantem
Apennini adigit versum alta cacumina nimbum,
Hetruscos, Lyguresque super, quo flumina Tarrum
Impletura vndis animosa furentibus irent,
Nam tunc Tarrus inops Cancri mala sydera passus
Ibat, & insternens duris vada cotibus amplo
Aequore inæquales latè extendebat arenas.
Iam Italidæ, vt mos est Gallis in bella venire,
Turmatim glomerati ibant, non more Latino
In longas producti acies, loca certa coacti
Iam retinent, vt lex pugnæ decreta monebat.
Gallorum interea dimissæ in plana cohortes
Excelso de monte ruunt. Extenditur ingens
Agmen & effusus campos exercitus omnes
Occupat, extemplò in turmas coiëre vocatis
Ordinibus. Iam vtrinque acies in bella paratæ
Sistunt ligna vadis intercurrentibus, illinc
Gallus ad occasum, quà se latus eleuat alti
Apennini, istbinc Italus Titanis ad ortum.
Arma micant, agitante Noto vexilla feruntur,
Fluctiuagisque volant caudis, & in aëre ludunt.
Flammigerans vtrinque tubas & tympana Mauors
Concitat, aëreæ resonant clangoribus Alpes.
In nemora, in densis abscondita saltibus antra
Attonitæ fugêre feræ, fugêre volucres.
At stygij manes studium quibus omne malorum
Irritare

Irritare genus, missi à Plutone volabant
Arua super capturi animas. Visæ vndiq; diræ
Effigies, ora obscuris horrenda figuris
Vndiq; per nubes. Furcisq; tridentibus vmbræ
Armatæ in gyros alis stridentibus ibant.
Et quoniam Celtæ visi conscendere rupem,
Et tentare fugam, ac metesani inuadere collem,
Vnde Placentinas versùm via flectitur Alpes,
Dux bellandi auidus proceres tali excitat ore.
Magnanimi fortesq; viri quę infamia nunquàm
Abstergenda, decus, si quod fortasse Latinæ
Gentis adhuc superest, aufert? elabitur hostis
Incolumis toto Italiæ spectante sub armis
Robore, & his dictis patruo in secreta vocato
Colloquia, extemplò ad pugnam iubet ære canoro
Signa dari, & sæuum lituis accendere Martem.
Gallica tympanico strepitu ad tormenta citatur
(Nam tormenta solo Galli editiore locarant)
Pars peditum graue pugnanti auersura periclum,
Fulmineasq; pilas. Pars hostis ad vltima terga
Turbatura acies & commotura tumultum.
Maxleuium tres turmæ equitum trans fluminis vndā
Directum per iter missæ ad præludia pugnæ.
Iam polus inuolui caligine cœperat atra
Et tenui nimbo ardentes perfundere campos,
Cùm furere inceptum, Nam tempestatis eodem
Tempore & insani subijt Mauortis origo.
Creuit vterq; furor simul & decreuit, & orta

Dira hominum cum nube lues, cum nube receßit.
Quadrupedes, animante sono, spumantia rodunt
Frena reluctantes loris, & frontibus altis
Ire in bella ardent, descendit in omnia Mauors
Corda furens, acriq; animos obnubilat ira.
Nec mora, confracto veluti Padus aggere fertur
In segetes, ita laxatis Franciscus habenis
Euolat, & patruus comes, & Rhunnusius hasta
Fulmen agens, & equo insultans Aloisius albo
Gentis Auogariæ specimen, Tuq; inclyte bello
Gambaridum Francisce decus, cui caßide in alta
Ardua se attollit rutilans in brachia cancer.
Ambo in bella ruunt patrijs quos misit ab oris
Brixia magnorum genitrix animosa virorum.
Et Ianus nondum Marius certamine tanto
Exercendus adhuc tenero pugnæ inscius æuo.
Et tibi Lampetrus pietate & sanguine ductor
Proximus, aßiduusq; comes, de nomine magni
Dictus aui manibus soliti conuellere ahenas
Quadrupedum soleas, Calabrumq; æquare Milonem.
Tu quoq; Castilion diues probitatis & auri
Christophore armipotens, numeras qui in stẽmate longo
Relligione, alios, alios certamine Martis
Illustres atauos, & nomina clara per orbem.
Et iuuenis decus armorum sublime Robertus
Balnea, progenies priscis oriundus ab Vmbris.
Fortis eques, fortis pedes, & duo pignora Ledæ
Aequiparans vnus, formosior omnibus vnus,

Castro

Castrensi eloquio, Pilyo sene dulcior vnus.
Innumeriq; alij, quorum modò nomina longum
Edere, mox contra audaces in bella feruntur
Lingonij, quos flumen Atax in vallibus imis
Alluit, & duris cum Maßiliensibus Elui
Campo altum resonante volant, congressa reclamant
Agmina, & infoßis penetrant thoracibus hastæ
Claustra animæ, rigidumq; subit præcordia ferrum.
Hic opus in bellis clarum memorabile maius
Viribus humanis peperit vel Martia virtus,
Vel dea concursu forsan Rhamnusia primo
Sic dignata Ducem. Mantoi principis hasta
Aere grauis, solido arentis de robore quercus
Per triplicem thoraca sibi per viscera, perq;
Aerea terga viam faciens in vulnere mansit.
Gallus atrox qui se Orlandi iactabat ab alto
Sanguine demissum, procera mole superbus,
Et iactabundo solitus ridere Latinos
Ore, procax terræ allisus resonantibus armis,
Pondere præcipiti iacuit, mox tota repente
Circumfusa cohors raptum de turbine traxit.
Ast vbi Chaldæo verbisq; potentibus hasta
Exiljt, tenues animam cum sanguine in auras
Expirauit adhuc minitans, & murmure rauco
Increpitans, animoq; ferens graue vulnus acerbo.
It cadens sternensq; acies Gonzagius heros
Encelado similis, forti cum robore captum
Atq; catenatum soboles Titania Martem

Clausit & attonito tremuit Ioue tristis Olimpus.
Cæde manus, cæde arma rubent, cæde vndiq; Belgæ
Præcipites labuntur equis, & pondere grandi
Armorum terra icta sonat, procera virorum
Corpora sternuntur, veluti cùm Iuppiter olim
Terrigenas domuit cœlo capita alta ferentes.
Extemplò conuulsa cohors se Gallica soluit,
Non secus ac si quando ferox armenta leonum
Inuasit rabies per Cyniphis arua Libyßi.
Tum peditum manus Italidum quæ Gallica facto
Protinus insultu tormenta oppresserat, hostem
Vt vidit confractum, animos excita furentes
Eleuat, & prædæ ac spolijs accincta per amnem
Fertur, vt in pecudum turmas custode carentes,
Turba famescentum campo solet ire luporum.
Tympanicen cui ducendi cura agminis, alto
It clamore vocans sparsos ad signa maniplos.
Verùm alio mentes auri furiosa libido
Verterat, in prædam volat irreuocabile vulgus.
Turma equitum cursu leuium glomerata citato
Consequitur, cursuq; graues & inertia plaustra
Circùm bella ineunt, oriturq; asperrima cædes
Gallorum exuuias & Parthenopæa volentum
Furta domum trahere, & spolijs gaudere Latinis.
Comminus hîc gladiis, hîc longis eminus hastis
Res agitur, graue mißilibus certamen & arcu
Aereo inardescit, telorum absconditur vmbra
Clara dies, tegitur cæsis humus aspera Gallis.

Ergò opibus tandem captis prædaq; potitæ
Italides, Venetæq; acies & Eoa iuuentus
Conuersos agitant currus de fluminis alueo
In virides campos, & plaustra gementia longo
Sollicitant conto ac iumenta hastilibus vrgent.
Præda ingens, quantam Attalico non vexit ab orbe
His ditata bonis magnæ Respublica Romæ,
Illa auecta die, spoliataq; Gallia raptas
Plorat opes, Tyrias vestes, argentea vasa
Aureaq; emporiis paßim exponenda Latinis.
Vt subito primam interitu vidêre cohortem
Defecisse, ruunt Bituri, Neruii atq; Ruteni,
Aruerni Meldiq; simul, fortesq; Cadurci.
Santonici infrænes & Sequanidum populorum
Vulgus inhumanum, mißiq; ex vrbe Nemauso
Sanguineis gens cruda animis, quos protinus omnes
Sors in bella vocat, cuneoq; in brachia ducto
Inclusêre Italos, animisq; atrocibus vrgent.
Hic dolor, hîc gemitus, hîc mors communis & ingens
Excidium, hîc penetrans in mutua vulnera ferrum
Sæuit & ad patrios mittit lamenta penates.
Hic fortuna viris vtrinq; cadentibus anceps,
Post varias cædes, post Gallica funera ductor
Hinc tandem elapsus, nondum cessante tumultu
Constitit in tumulo vt puppi Nauarchus in alta
Prospiciens nigros fluctus, nauemq; gubernans,
Et meditans, oculis campum complectitur omnem,
Sic speculans videt Hannibalem, cui Sfortia mater,
 Bentiuo-

Bentiuolusq; pater, iuuenem florentibus annis
Magnanimum, cui serra rubens insigne superbum,
Martis alumnus equo veniens apparet anhelo
Bernardinus aui soboles sata semine Bracchi.
Gonzagidæ apparent belli duo Phœbus & Hector
Fulmina, iam nimbis & multo sanguinis imbre
Sequanici humentes, & stricto Carolus ense
Gente Meletæa genitus, clarißimus armis
Ianus Rodulpho Marius comes, inclytus olim
Militia (sinerent modò fata aduersa) futurus.
Tres quoq; magnanimi iuuenes Benedictus, Alexis
Hieronymusq; Capis, tria fortia pectora bello.
Lecta phalanx qualem prima rate vectus Iason
Duxit ad algentes Pagasæo à littore Colchos.
Hos ita congressos dextra vocat aminus, omnes
Conueniunt, subitòq; Ducem circumstetit agmen
Bellatorum equitum, quos sic affatur ab alto
Ductor equo dextra contum amplexante trabalem.
O clari fortesq; viri, quibus Itala mecum
Credita res benè habet, vobis salua omnia saluis.
Vultis & hanc mecum ferro diuellere turmam
Interitum nostris nisi sit conuulsa ferentem?
Illi omnes præsenti animo Dux maxime tecum
Respondere, mori nobis ac viuere certum.
Omnibus hæc Italis concors sententia, postquàm
Ingenijs animisq; vident ac robore tantum
Te præstare, metus nulli grauis, aspera nullis
Mors, quibus est vita potior sua gloria, vitam

Qui laudi præponit eat, neq; bella sequatur.
His dictis venit ecce sonans pila saxea cœlo
Fulminis in morem, & fracta Ducis euolat hasta.
Omen ait faustum, fracto nos Gallica conto
Cunctandum non esse docet, simul arripit hastam
Dextra nouam pressisq; petit calcaribus hostem.
Hic pariter certatum animis ac viribus æquis
Neutra acie cedente diu, iam sanguine arenæ
Sanguine saxa madent, nec iam sola saxea pulsant
Quadrupedantum acies, conuulsa cadauera & artus.
Exanimos conculcat eques, super ora iacentum
It sonipes, & membra virûm pede frangit aheno.
Tam durum est mortale genus, tam saxea fecit
Pectora Deucalion, renuit perterrita tellus
Tantum ferre nefas, cædisq; horrescit aceruos.
Hinc rursum elapsus, iam mitescente parumper
Dux Mauorte leuat galeæ reuolubile claustrum.
Ac legit è ripis amnis procul omnia, & ecce
Turmam equitum Belgarũ aliam videt agmine clauso
Maturare gradum, & medium se inferre per amnem
Rapta redempturam spolia, aut si fata tulissent
A tergo pressuram Italos, magnoq; futuram
Excidio, nisi vi subitò occurratur & armis.
Mox igitur Dux armipotens & milite nuper
E pugna elapso cuneum facit, atq; periclis
Sese iterum obijciens, in bella cruenta refertur
Turbine præcipiti, quanto generosus ab alto
Intuitus volucrem liquidum secat aëra falco.

Hic subeunt onus Insubres, hic clara Roberti
Progenies Franciscus adest. Martisq; laborem
Adiuuat, electoq; struens ex milite turmam,
Ite ait, & tumidis Italos ostendite Gallis
Fœmineum non esse genus, spolia ista reportent
In patriam, referantq; istos in regna triumphos.
Dum fremerent tanto Mars & Bellona tumultu
Rex alto procul è tumulo, stipante caterua,
Impia sollicitis spectans certamina curis,
Quis precor ille, inquit, medijs in milibus alto
Tantus equo, qui cornipedem per nostra superbum
Agmina conuertens pulsat tribus aëra pennis?
Viq; viam faciens infert se turbine tanto
Quorsumcunq; libet? Gallosq; impunè trucidans
Sæuit, vt inter oues rictu fœta vrsa cruento.
Siccus ad hæc (Nam militia dimissus Hetrusca
Tunc aderat sub rege merens) Rex magnæ fragorem
Ille ferens tantum, ductor Mantous in omni
Vicus Italia, quem nulla pericula frangunt.
Illum ego (nam tenero moriens me fecit alumnum
Tutoremq; pater) vidi puerilibus annis
Nescio quid spirare animis ingentibus altum,
Magnaq; virtutis iam tunc dare signa futuræ,
Non est Pelides puer à maioribus orsus
Principijs, quanquam neruos Chirone magistro
Doctus & arma nouas vires firmauerit inter
Thessaliæ saltus, & prælia longa ferarum.
Iste (nec id raro) vix dum lanugine nata

Et pedes, & spumantis equi calcaribus vrgens
Ilia anhela, fidem supra. genus omne pericli
Sponte adijt, ne quid forsan maiora gerenti
Posset inexpertum durum horrendumq; videri,
Ludus erat venientis apri expectare furentem
Impetum, & in læuum pectus venabula ferre.
Ludus erat se attollentes hastilibus vrsos
Figere, & ex syluis sudatam auertere prædam:
Si quem vsquam pugilem inuictum, dextraq; potentem,
Audierat, paucis illuc comitantibus ibat
Dissimulans sese & cupiens certamine vires
Explorare suas, teneræ vis tanta iuuentæ.
Ipse per Hybernasq; niues, per frigora brumæ
Noctu etiam cùm maior hyems, vt disceret acre
Ferre gelu, nudus sub dio errare solebat.
Nil opus est de saltu aliquid cursuve referre,
Cum studijs primos istis contriuerit annos.
Tunc etiam tentare vndas, & pellere in amnes
Quadrupedem ignotos, & vincere magna natatu
Flumina, cursu etiam rupem conscendere anhelo
Nunc pedibus, nunc vectus equo, rursumq; referri
Per montis decliue latus, perq; inuia saxa
Cura erat, & nullos studium nescire labores.
Adde, quòd ignotus totam explorauit eundo
Italiam, mores hominum, formamq; locorum
Inspiciens, facilesq; vias, aditusq; malignos,
Vt si fortè vnquam bello foret vsus & armis,
Doctus iter visas melius perruaderet oras,

Aſpice vt hanc ſolus pugnam ferat, aſpice totis
Italidas campis, vt pauce ex agmine tanto
Suppetias veniant, ſenſu ſine ſaxea dicas
Corpora, & exangues ſtatuas animiſq; carentes.
Sic ait, & tacitus curis torquetur amaris,
Ac fluit in lachrimas patriæ non immemor, optat
Poſſe Duci tantos comitem ſe inferre per hoſtes
Commiſerans, iuuenem intrepidum, belloq; potentem.
Atq; ait, O ſi par virtus in bella moueret
Italidas alios (manifeſta pericula cerno)
Totus in his cum rege vadis exercitus inter
Saxa, cadens præda ampla feris epulanda iaceret.
Sic ſecum curis mentem cruciantibus ægram.
Diuertenſq; parum regali ex agmine in altum
Aggeris aſcendit dorſum, videt enſe leuato
In Galli caput ire Ducem, galeamq; ſub ictu
Scintillare graui, pulſumq; inuoluere ab alto
Quadrupede, & verſis telluri infligere plantis.
Incaluitq; animo rurſum, ſecumq; ita fatus.
Quicquid erit geſtum, poſtquàm ſuperaueris hoſtem
Quod propè confectum, poteris iactare tuorum,
Te parua geſſiſſe manu, ô Italidarum
Dux Franciſce decus. Fabios tua gloria vincit,
Ac Lacedæmonios, qui dum defendere certant
Thermopylas, cœnatum omnes iuêre ſub orcum:
Leuctra hodiè, Marothonem hodiè, Salaminaq; tranſit
Tarrus & incumbens Tarro Glareola, receſſit
Cannarum & Trebiæ & Traſimeni infamia, nec te
Soſpite

Sopite barbaries vltrà metuenda Latinis.
Tu Italidæ munimen eris, fortuna facessat
Aspera, & externæ ponant certamina gentes.
Hic splendore nouo Virtus tua maxima longè
Fulsit, vt in ludis extincti Cæsaris olim
Stella diem superans, Phœboq; ardentior ipso.
Talia dum tacito secum sermone volutat,
Ecce per expulsos ductor Gonzagius hostes
Vt luxata falanx, & spe frustrata remansit,
Fulminis instar iens, equitum comitante caterua,
Regem adit ignotum, nam cùm vidisset in armis
Stare globum procul ingentem sub monte, putauit
Dedecus, & laudis maculam, si tramite verso
Deserat intactum, sequitur pedes agmine magno
Grandibus armati roncis, quadroq; veruti
Sanguineas mucrone manus, & caßide tecti.
Regia continuò, versis in prælia cunctis,
Sparsa cohors, & fracta animis it rege relicto.
Tum duo captiui insignes de carcere longo
Gallorum elapsi turbatis vndiq; castris.
Capti ambo cùm sceptra ruens amisit Arago.
Virginius, duroq; potens Mauorte Nicolas,
Nobile Romano quibus est cognomen ab Vrso.
Ille quiescendi studio in sua regna reuersus
Militiæ mala pertæsus iam grandior æuo.
Iste Ducis Venetum victricia signa sequutus.
Conflictum Franciscus in hoc iuueniliter ausum
Fortè virum conferre manus & cernere ferro

Nactus, & esse ratus præstanti ex indole regem
Sistit equum, gladioq; viam considerat inter
Magnanimi dura arma hostis, nec perdere regem
Sed superare optans ictum thoraca lacerto
Perforat adducto, quà fibula pectus ahenum
Alligat, arte manum certa moderante retraxit
Vulnus, & insiliens hominem de sede reuulsum
Abstulit, vt fulicam pedibus Iouis armiger vncis
Circum stagna volans patrij propè littora Minti.
Accipiunt captum pedites, gladioq; reuulso
Ac galea, vinctum loris facto agmine ducunt
Attonitum, ac patrio veniam sermone precantem.
Postquam omnis tentata cohors & sanguine multo
Vndiq; iam satis est Gallorum exterrita virtus,
Puluere loricam conspersus & ora cruento
Dux abit, & verso properans legit æquora cursu,
Itq; suis laturus opem, si tempora poscant,
Agmine collecto, Gallis stragem atq; ruinam
Illaturus, aquæ subito intercepta tumultu
Cura, Deo extremos infortunante labores.
Et iam præcipiti Tarrus grauis imbre sonabat
Vallibus in medijs, & iam per saxa volutum
Flumen adest, sparsis subitò latet alueus vndis.
Proripiunt sese trepidi trans flumina Galli,
Citrà Itali, cædemq; lauant in gurgite late.
Insequitur rauco vndarum cum murmure moles
Vastior, & plenis spumant vada concita ripis,
Non aliter, quàm si ruptis totum Alpibus æquor

Influat, atq; Ligur campos Neptunus inundet.
Faucibus illuuies magnis egressa repentè
Implicuit multos, belli quos ira cruenti
Transierat, torto correpti à vortice grandes
Per silicum scopulos saliunt, per q; aspera saxa.
Strata virûm modo bellando tot fortia passim
Corpora, tempestas rapit improuisa natatu
Horrifico, glomerante æstu Galli atq; Latini
Conuersis modò verticibus, modò cruribus antè,
Vt fert amnis eunt, dirum ac miserabile visu.
Multos vnda rapax magnis inuoluit arenæ
Molibus, & glareæ inuectis abscondit aceruis.
Finis hic accensæ tanto molimine pugnæ.
Postquam bella furens amnis furiosa diremit
Et deprensa virûm tot funera, mæror vtrinq;,
Luctus vtrinq; ingens, leuior iactura Latinis,
At Gallos maiora grauant prædæq; hominumq;
Damna, quòd attrita iam maiestate timori
Esse sinunt, qui victores passim ire solebant.
Quòd regni Italiæ spes intercepta fatiscat
Iam penitus, mœsti fugiunt, inhumata suorum
Corpora linquentes, torrens abeuntibus amnis
Vnda fauet, frænans Italos, sæuire parantes
In profugos, vix illuuies imperuia sistit
Corda Ducis, dolet elapsum discedere regem,
Prosequiturq; oculis minitans & pectora rodens
Irascensq; vadis tam vasto vndantibus æstu.
Præterita ingentis iam sollicitudine belli

Corda Ducis pietas & relligiosa sepulcri
Cura subit, certos iubet ire, ac tollere vita
Corpora functa, alij curant sua vulnera, mensas
Expediunt alij, atque epulis conuiuia parcis
Vt fessos tristesque decet. Iam luce tenebris
Concedente, diemque trahente sub æquora Phœbo,
Ecce ferunt patruum mœsti pendentibus vlnis,
Ore cruentatum, & plagis crudelibus haustum,
Ac tandem Gallorum ingentes inter aceruos
Compertum, prostrati hostis super ora iacentem.
Et Iani innocuum Marij ac miserabile corpus
Vulnere perfossum multo. Ducis ante locatos
Limina cum gemitu spoliant, atque arma resoluunt
Regem execrantes & Gallica bella ministri.
Quos misero intuitus visu suspiria traxit
Cum lachrymis ductor, fletuque ita fatur oborto.
Frangimur hoc casu, quos non fregêre cohortes
Millibus implicitos gladijs. Quid acerbius vnquam
Quidve magis visura atrox mea lumina posthac,
O patrue armipotens, quem me seruare nepotem
Dum cupis, & nulli victus pietate periclo
Cedere constituis, tam duro occumbere fato
Contigit, heu, iterum iuuenis sine patre relinquor
Bis genitore orbus, sine te mens ægra tumultu
Concutitur tanto, vastis vt fluctibus errans
Amisso magnete ratis clauo, atque magistro.
Tu hortatu, tu consilijs, tu robore & armis
Grande mihi munimen eras, sic numina cœli
Sic

Sic diui voluêre, animam miserascite saltem
O si qui terrena alto curatis Olympo.
At tu Iane Mari, vita mihi charior omni,
Sic me deserto nunquam rediturus abisti?
Vos ego finito sperabam in mœnia bello
Patria solennes mecum olim inferre triumphos.
Spes frustrata, abeunt sperati in sæua triumphi
Funera, primitias belli mihi numina tales
Redditis? ingressu pugnas ordimur ab isto?
O charæ fideq; animæ quæ soluere tantis
Dona datum meritis? non si mea regna dedissem
Omnia sat factum, sed enim quæ præmia vobis
Ferre vetor, generi vestro nisi fata negarint,
Exoluam, fidei tantæ non immemor vnquam.
Sic ait, & tenera impositos pietate pheretro
Cum spolijs cœtu in patriam comitante referri
Imperat, æternamq; pio rogat ore quietem.
His dictis sedato animi mœrore parumper
Ingrediens tenui dape vescitur, atq; locatis
Excubijs conscendit equum: totamq; per agros
Noctem agit insomnem sub dio, & peruigil omnem
Circum equitat lustrans factis latè ignibus oram:
Interea pollinctores vicina sacello
Arua cauant mœsti totamq; in funera noctem
Cum lachrymis gemituq; trahũt sine honore feruntur
Magnanimi fortesq; viri dum vita manebat.
Accelerare iubet Galli fuga, manè futurum
Cum grauis exhausto Tarrus descenderit æstu

Esse

Esse ratos, vt eant motis extempore castris
Ad tumulum tractos spoliant, & inertia membra
Dantur aceruatim luna famulante sepulcris.
Accedunt operi plures pietate piorum
Exciti, versant stratos, atq; ora tuentes
Lumine in ambiguo dubitant Galli ne Itali ne.
Casu inuenta locis fornax calcaria vasto
Ampla sinu cæco in tenebris abscondita fundo.
Hic vbi non fossore opus est congesta teguntur
Corpora, & ad summum ducto conduntur aceruo.
Mox superiniecti lapides congestaq; tellus
Se in tumulum leuat, & tumulo crux addita magno.
Functa operis iam turba pijs stat tristia circum
Busta gemens, verbisq; fauent funebribus omnes,
Ac requiem cum fletu orant, pacemq; sepultis.
Nec tamen hoc omnes tumulati in margine Tarri
Sed quosdam magis insignes in auita relati
Busta domum, deflendi iterum, patriamq; dolore
Confecturi atro, pulcra sic Balneus olim
Fronte nitens, satus aurato Guidone Robertus
Cui coniunx Virgo ante parum coniuncta, propinquo
Iam partu factura patrem noua gaudia prolis
Mittere, vel reducem sperabat adesse maritum.
Et marti addictus tenero Galeotus ab æuo,
Hippolyti genus vt fama est, qui Cæsare quondam
Sub Decio fertur cursu laceratus equorum.
Scarrampusq; ferox, isti certamine longo
Dum claudunt sibi cæde vias, magno vndiq; aceruo

Stragis equumq; hominumq; fugã prohibente, tumultu
Barbarico oppreßi tandem post funera mille
Gallica in æterno merſerunt lumina ſomno.
Quercus erat campo longos, intacta per annos
Ingens, & latè vmbrantes intonſa lacertos.
Aurora ſurgente, nouo cùm lucifer ortu,
Corda per æſtatem dulci mortalia ſomno
Afficit, infundens veris inſomnia formis.
Hic viridi ductor reſidens in ceſpite claudit
Lumina, & in ſenſus placidam ſinit ire quietem.
Continuò viſa est patrui gaudentis imago
Lucida, diuinum vultu ſpirante vigorem,
Nil referens mortale oculis, decor ille iuuentæ
Fronte renidebat roſea, flauente capillo
Per colla atq; humeros, & ſic affata cubantem.
Chare nepos Franciſce, meo quid funere tantum
Te maceras? viden' vt valeam? mortalia membra
Vt poſui? quæ clauſa atro mens carcere longum
Paſſa erat exilium tanto hoc ſplendore refulſit.
Hic meus, hic quondam genitor tuus, hic tua mecum
Chara parens, vnà post fata recepimus orbem
Aethereum, Deus in ſummo qui regnat Olympo
Tanti animos pendit, quos cum pieta reuerti
Viderit, à ſuperis noui tua fata, labores
Bellorum ne horreſce nepos, tibi numina Belgas
Subijciunt, tibi iam reuocanda Nouaria portas
Pandit, & ingenti poſtquam cum laude triumphum
Egeris hunc victor, Dauni mittêris ad vrbes.

Marte graui Italia cùm Gallum eieceris omni,
Rex nouus accepto per te sua funera regno
Immaturus adhuc, & adhuc florente iuuenta
Cernet, & extincto regna insperata nepote
Accipiet patruus, paucis post Carolus annis
Extremum sine prole diem clausurus, in auram
Effluet ignorans quem Gallica regna sequantur.
Has tantas rerum ire vices Deus ordine miro
Mandat, & ignotis homini regit omnia curis.
Nos diuina lares sumus ad mandata ministri,
Pone metum, nos te in casus comitabimur omnes.
Accipe qua vincas duræ infortunia vitæ
Omnia. Iustitiam (nulla est in principe virtus
Vtilior) colito, atq; Dei neu desere cultum.
Talia discusso reputans oracula somno
Gaudet, & ô dixit non sint insomnia nobis
Vana precor, diui indigetes, patrijq; penates,
Este mei memores, durosq; auertite casus,
Et cœpto diuinum operi implorate fauorem.
Iamq; fatiscentes abigens aurora tenebras
Maior erat, patres Venetos adit, atq; litato
Manè sacro, accitos proceres de rebus agendis
Consulit. Et quanquam Belgas cum rege fugatos
Luce sequi, leuiumq; equitum præuertere cursu
Mens ferat, & genti supremam infligere cladem,
Vota tamen sua, ne forsan temeraria quisquam
Dixerit, arbitrio procerum frænata retraxit.
Sic profugis concedit iter, sic Punica visum

Nasicæ seruanda olim delenda Catoni
Regna, nec in vulgus solum sententia discors
Serpit, at in primos etiam, rerumq; potentes.
Gallus abit, neu lenta fugam iumenta retardent,
Neue Italis sint præda, necant in frusta secantes.
Vndè vias omnes longè, vicinaq; rura
Vexauêre diu nidore cadauera olenti,
Et funestus odor, missumq; per aëra virus.
Hic Persas iterum victos, Xerxemq; videmur
Cernere in exigua pontum transmittere cymba.
Sic fortuna prius Gallis prosperrima, tandem
Addita præcipiti sequitur formidine regem.
Nec noctu nec luce quies, incommoda longæ
Tanta viæ, iactura grauis fuit altera belli.
Namq; vbi prærapidis tetigerunt cursibus Astam
Securis vbi iam poterant consistere rebus,
Fessi, ægri, defecti omnes, exanguia membra
Vix spirante anima, atq; genu titubante ferebant.
Multi etiam fato exclusi, quos vulnera longa
Incurata mora tristi infodêre sepulcro.
Multos longa fames simul & labor improbus hausit
Ad mortem, in tutos vbi peruenêre penates
Depositis animas subitò fatum abstulit armis.
Castra mouent Itali, petiturq; Nouaria Belgis
Fata, fidem mentita suis Insubribus. Alto
Ductor equo nitidis graditur Gonzagius armis
Agmen agens, cinctus procerum fulgente caterua.
Et quanquam bello amißi præcordia lædant

Mœsta viri, tamen egregiam fiducia mentem
Mulcet, & ad magnas corda aspirantia laudes.
Ipsum etiam sua damna iuuant, meminisse laborum
Pulchrum ac dulce, graues decora immortalia casus.
Missus ad Adriaci patres qui littora ponti
Antiqua ditione tenent, sublimia tecta
Nuntius ingreditur, totoq; astante senatu
Explicat ingentes animos & fortia facta
Magnanimi Ducis, & patrui simul aspera fata:
Lætitiæ mixtus surgit dolor, vtile damnum
Quo surgit commune bonum. Ducis inclyta virtus
Et fortuna leuat curas, ac pectora mulcet.
Mox soboli decreta patris solatia functi
Publica dona, Ducem imperij maioribus auctum
Iam titulis vno ore omnes ad sydera tollunt:
Fama sagax quæ facta hominum legit omnia visu
Sollicito, quæ præcipitem temeraria linguam
Non cohibens implet vacuas rumoribus aures,
Nescit ferre moram, pernicibus euolat alis.
Permeat Ausonias gentes, iam præterit altos
Apœnini apices, Tyrrhena per oppida cursu
Prærapido ingrediens magnæ iam mœnia Romæ
Cernit, & in Latium flectens Campana volatu
Præterit arua leui, & verso super æquora gressu,
Et speculans si qua inueniat regione fugatum
Littore Ferrantem patrio, & latè omnia lustrat
Tecta Pitacusæ, Prochitæq; examinat, agros
Inarimes oculis circumlegit, æquora tandem

Lata

Lata superuolitans Phrygij Ducis hospita quondam
Nauibus, aspexit iuuenem residere sub alta
Ilice, venatu fessum, saltusque per altos
Ire vagos comites, & retia tendere ceruis.
Nacta opportunum verbis tempusque locumque
Labitur in terras; Pontanique ora poëtæ
Accipiens, iuueni Parmensem ex ordine pugnam
Narrat, & adiecit, tibi tempora idonea regnis
Noscere poscendis. Verso modò sydera cursu
Cuncta fauent, Fortuna iram mutata retraxit.
Necdum finierat senior, cùm læta repentè
Astitit effigies, & amœno fœmina vultu
Veste virens, cui coniunctis in pectore caudis
Cornua in extantes humeros Acheloia frugum
Plena meant tortis duo flexibus hubera circùm,
Naualemque tenens sua dextra insignia clauum.
Stat iuuenis blandæ lætatus imagine formæ,
Osque habitumque tuens fortunam agnoscit, & altos
Attollens animos, caluque infractus acerbo
Diua potens rerum, si vera insignia portas,
Dic age, dic inquit, cur me & genus omne meorum
Hisantis vexasti odijs? ab Aragone missus
Hic olim Alphonsus populos sine rege repertos
Non secus ac sanctum decuit sua pignora patrem
Rexit, auus turbata armis vt regna recepit,
Iustitiam, qua nil melius mortalibus vnquam,
Ad vitæ summam vsque diem cultu extulit omni.
At genitor regum nulli pietate secundus

 Dum

Dum parat affectu sceptrum exercere paterno,
Pellitur, & leuibus cedis regna omnia Gallis.
Quo, precor, has quo iure vices qua lege gubernas?
Talia Ferrantes. Tum sic Rhannusia diua.
Vos mortale genus cœlestia numina vestras
Nitimini in leges vanis inflectere nugis.
Vera latet cœlo vobis incognita rerum
Causa, catenatis series longissima fatis
Regnorum & cunctorum operum dependet Olympo,
Quæ quia dispenso cœli superumq; ministra,
Gentibus ignaris vulgò temeraria dicor.
Iudicium hoc hominum, superis temeraria non sum.
Et nihil arbitrio, licet in me compita clament
Omnia, nil animi commota libidine tento.
At neq; virtutem vt triuio garritis in omni,
Odimus, ipsa mihi comes est, mortalibus ipsa
Inuigilat studijs curas rectura labantes.
Ast ego cœlorum imperium & mandata facesso,
Quæ dici minus æqua nefas, temeraria certè
Non ego, sed vestra ora magis, quæ numina paßim
Cruda vocant, vobis cùm non famuletur Olympus.
Viuite mortales sine sollicitudine terræ,
Et fastu cœleste iugum quod ferre necesse est
Deposito ferte, & nostris assuescite habenis.
Hæc suprema hominum sors est parere Tonanti
Ingenuè, & nullas superis imponere leges.
Hactenus hæc, posthac quæ sint tua fata docebo.
Aude animis, virtute opus hic, sume arma, relinque
Hos

Hos scopulos, in regna veni, contraria Gallis
Numina te reuocant, & te tua regna reposcunt.
Rex eris, & sceptro tandem moriêre recepto.
Sic ait, & tenues cum fama euasit in auras.
Talibus excitus iuuenis, regalia corda
Excitat, atq; domum comites de saltibus actos
Alloquitur, casses componite, & arma Dianæ,
Mars vocat, amissas posthac venabimur vrbes.
Dum loquitur vento portum subit acta secundo
Parua ratis, Regemq; petens orator ab vrbe
Parthenope, cui sceptra manu de vimine palmæ
Regia adit iuuenem, populi patrumq; salutem
Suscipiat votisq; adsit communibus orat.
Nec mora, compositis quotcunq; habuêre carinis
Parthenopen adeunt, noctisq; silentia nanti
Opportuna, vocant leuitas quos læserat atrox
Atq; obscœna Venus crudiq; ferocia Belgæ.
Coniurati adsunt omnes, subitoq; tumultu
Præsidijs partim cæsis, partim arce fugatis
Reddita Ferranti tandem sua regna vocato.
Stabat in excelsis Capuanæ turribus arcis
Fama notans operis finem, magnoq; repente
Agmine per vicos volat irrequieta, per vrbes,
Per iuga, per campos, donec iam proxima Regem
Gallorum alloquitur, Belgæ sub imagine vernæ.
Te Deus Ausoniæ non vult consistere terra.
Nam cum felici Zephyro tua vela ferebat,
Nescisti fortuna vti, modò disce fugari.

A te Parthenope Gallos pertæsa recessit.
Protinus audito regis præcordia seruo
Consternata, velut fruticantia prata serenas
Cum subeunt annoiam incrudescente pruinas.
Mox adit inclusos vna intra mœnia Celtas,
Atq; Nouariacos ciues, rerumq; sinistros
Nunciat euentus, grandemq; instare ruinam
Aduentante Italo, Venetisq; Insubria regna
Sfortiadumq; suas seruare volentibus vrbes.
Captæ vrbi præfectus erat Lodouicus in armis
Maximus, antiquo regum de sanguine cretus
Proximior sceptro, multis cum millibus Asta
Venerat, & populis sese dedentibus vrbem
Ingrediens maturè omnes muniuerat arces.
Ipse vt erat vegeto ingenio, forti atq; parato
In varios animo casus, quos Martia longo
Disciplina viro notos iam fecerat vsu,
Falce iubet segetes, falce omnia gramina circum
Rura meti, plaustrisq; vehi stridentibus intra
Mœnia, quæ inferri nequeunt facit omnia flammis
Conflagrare, sonant totis incendia campis.
Ipse suas hosti, ne sint munimina cultor
Demolitur opes, ipsi sua prædia ciues
Dilapidant, primiq; suis sunt frugibus hostes.
Sollicitis calcar timor est, & proxima bella
Præcipitant operas, abeunt redeuntq; citatis
Gressibus, & vario sudant sub pondere totis
Plaustra vijs, iumenta, viri, pueriq;, nurusq;,

Ardua congestis ad propugnacula saxis,
Arma parant Galli male defensura rebelles.
Iam vada lata Padi rapidumq́ exercitus amnem
Transierat, clausis iam mœsta Nouaria portis
Audit equos, audit Tyrrheno classica cantu
Promulgare omnes odium commune per oras.
Cernit ab excelsis rutulantia turribus arma,
Scintillare videt plenis tentoria campis,
Et vexilla Ducum flecti per inania vento.
Stat trepido deiecta animo, torpentia clausit
Corda gelu, tristiq́ pauor subit omnia vultu
Limina, persuadens leuibus non fidere Gallis.
Frigidæ anus, tardiq́ senes, incommoda Martis,
Additaq́ ad senium longi infortunia belli
Noctu ac luce gemunt, pueri imbellesq́ puellæ
Stant similes dammis, cùm se intrà retia clausos
Conspexêre canum circumlatrante corona.
Attoniti ciues orsa infelicia damnant,
Et serò piget accepti intra mœnia Galli.
Squallet ager, rura egressis deserta colonis
Et vacui mutiq́ lares infausta queruntur
Tempora, diffidens cadit in mortalia corda
Torpor, vt ægrotis vsu euenit omnia quandò
Expertis frustra medicamina sæuior instat
Continuè membra expugnans vitalia languor.
Ipsæ auræ, cœli ipsi etiam spirare videntur
Nescio quid graue, triste, atrox, dirum, atq; cruentum.
Et velut agricolæ, teneris cùm frugibus imbrem

Grandinis horrisonæ cœlo indignantibus austris
Impendere vident, trepidant, ita percita casu
Vrbs misero gemit, & fato affligitur acerbo.
Dux Venetum castris tuta in statione locatis
Ipse larem decimæ figit propè limina portæ.
Mox ædem vicinam vrbi, vicunq; sub vrbe
Defensum Gallorum armis expugnat, & hoste
Profligato intrans munit loca milite & armis.
Indè omnes metatur agros, pomeria circùm
Ambulat, & cautè vicina suburbia lustrat.
Et quà opportunos aditus videt hostibus, arces
Aggeribus iacit immensis, vrbiq; superbas
Obyciens moles sectis iter vndiq; fossis
Impedit, & multo ac forti loca milite complet,
Rustica continuo pubes durata labore
In magnos diuisa greges fulgentia rastra
Eleuat, & validis altè fodit arua lacertis.
Exportant aliy glebas, altoq; coronant
Aggere præcipites fossas, & flumine inundant,
Ligna secant aliy, durisq; securibus icta
Cum sonitu sylua alta ruit, voluuntur in axes
Robora, materia castris, operiq; locando
Præsidio stant certæ acies, ne forsitan hostis
Vrbe ruens exturbet opus. Noua tecta iuuentus
Martia certatim ramis atq; arbore secta
Constituit, viridi texens vmbracula fronde
Arma locat, figuntur equis præsepia, circùm
Sedula plebs agitur rerum studiosa suarum.

Et duram æstatem in campis acturus apricis
Culmine fraxineo properat se abscondere miles.
His Ducibus visum claustris includere Gallos,
Et longa delere fame, vitaeque suorum
Parcere, & hac gentem premere obsidione superbam.
Nam populo ingenti frugum iactura nouarum
In paucos alimenta dies superesse monebat,
Adde quod & Gallis virtus in limine rerum
Maxima, quò magis it minor, impatiensque laborum
Est longa lentanda mora, neu forsitan vllis
Subgrediens annona vijs succurreret hosti,
Obsessam aßiduis mandant equitatibus vrbem
Lustrari, nec nocte dari nec luce quietem
Excubijs, factaeque vices, & in omnia castra
Editæ, vt auxilio clausus non videret hostis.
Interea magnum specula Lodouicus ab alta
Italidum miratur opus, nihil vndique apertum
Nil vacuum custode videns, examinat artem,
Ausoniam, curasque alto sub pectore voluit.
Dißimulansque metum vultu, molimena ridet
Tanta vafer, spemque his verbis exaggerat amplam.
Ecce coaxantes cupiens audire lacunas
Dux Venetum statuit patrijs habitacula ranis.
Mentis inops putat his scrobibus concludere Gallos,
Queis maria & tanti nequeunt obsistere montes.
Gallia tota breui magno cum turbine ab altis
Descensura iugis istos telluris aceruos
Hac horrescit aquas? medios elapsa per hostes

Regia castra tenent Astæ iam mœnia nostræ.
Nos istis inclusa locis qui stringere ferrum
Ac certare valent hominum bis dena tenemus
Millia, si ciues addas regemq́ propinquum,
Aequamus numero Ausonios, at robore longè
Vincimus, experti toties cognoscitis hostem,
Scitis, & æquorei meminerunt saxa Rapalli,
Vt Lygures dudum populos & Aragonis arma
Fuderimus pauci. Tum cùm Fulgosia Pauli
Factio iam trepidæ ceu grando incumberet vrbi.
Nostra tamen ne sit nobis incuria damno,
Adiutura Italos, nox est vigilanda sub armis:
Nam potius fraus est quam vis metuenda, Latinis
Arma doli, fraudem auertas, euertis & hostem.
Sic ait, & scandens muros tormenta virosq́
Ritè locat, variatq́ vices munimina portis
Adijciens, traditq́ nouis custodibus arces.
Dum confecta malis vrbs inconsulta duobus
Gallo intus, foris hoste dolet. Gonzagius heros
Impatiens oci breuibus conuiuia mensis,
Luce breues somnos postquam transegerat, omne
Tempus ad insidias, ad damna hostilia confert.
It comes excubijs, totam sub sydere noctem
Transigit, & missis exploratoribus haurit
Consilia, & curas hominum, tali omnibus arte
Casibus occurrit dubijs, molimina frangit
Gallica, & hostilem vigilans intercipit astum.
Dum premit obsessos Dux insuperabilis hostes:

Rex Italos bello expertus Tarriq; tumultum
Mente putans memori, subitasq; pericula pugnæ,
Horret, & eductis metuens confligere castris
Alloquitur proceres, ac talibus incohoat orsis.
Rebar ut audieram Gallos melioribus armis,
Et sermone Italos solaq; excedere lingua.
Naturaliter sentire datum, nec discere posthac
Italiæ mores, sed tradere possumus ipsi.
Vidimus his oculis. Itali cum tempora poscunt
Bella gerunt, uno nunquam certamine victi.
Cauti etenim vires cohibent, ac robora seruant.
Cum vicisse putas, tum primum exordia belli
Suscipiunt, augentq; suas cum tempore vires.
Principio lenti ac segnes, animantur agendo.
Et velut impositum flammis incendia sensim
Accipit æs, ita paulatim corda ignea fiunt
Italidis, ipsi, cum nos frigescimus, ardent:
Tunc validi: tunc deposita formidine certant
Temporis auxilio freti, durissima tempus
Bella gerit, quod pace etiam terit omnia morsu
Tabificos: mora longa famem, mora longa labores
Ingeminans frangit vires & corda fatigat.
Denique ut expediam paucis, gens Martia Galli:
Ast Itali Galli atq; Itali, non fortia solum
Corpora & arma ferunt, sed corda sagacia, & artem
Ancipitem longosq; animos onus omne ferentes.
Hac est illa quibus rerum ditione potita
Extulit excelsum caput usq; ad sydera Roma.

Sic

Sic Pœnos, sic Hispanos, sic Gallica regna,
Sic etiam sese veteres domuêre Latini,
Sic Veneti mare, sic terras, fert Gallica nobis
Corda ligur similis, si se cohiberet & arma
Indiuisa ferens maturè in bella veniret,
Fortior est Veneto, maioraq; regna teneret.
Hæc seu sint opus astrorum, seu munera diuûm,
Arbitrio pendent alieno, humanaq; non sunt.
Cedendum est, patrios melius seruare penates,
Et trahere innocuum tranquilla per ocia tempus.
Gloria magna satis, sat magna potentia Gallis,
Vidimus Italiam, Calabros possedimus, vltrò
Iam nobis, ne vi eiecti videamur, eundum est.
Talia rex, procerum, quamuis regalia longè
Dicta probent, animus tamen it sublimius, audent
Decertare iterum, & clausis succurrere Gallis,
Ac tentare vias omnes, data cura Triuulti
Suppetias nouaq; obsessis alimenta ferendi.
Ipse animis, ipse arte potens, ex milite lecto
Agmina componit duo magna ac fortia, noctu
In tenebris, vno annona atq; armenta vehuntur
Bucera postico tacitè immittenda, tumultum
Dum mouet atq; hosti cursu ingruit ipse citato,
Dumq; improuisis turbat congreßibus hostem.
Ipse aliud ducens dubiæ sub lumine lunæ
Frigida dum mediam torquerent sydera noctem.
It penetrans omnes oculis atq; auribus agros.
Cognita res vrbi, missoq; satellite ciues

Ac Galli admoniti pulsa per inane sagitta
Adiunctas portante notas, vigilatur in armis,
Et taciti signum expectant, quò tota iuuentus
Egressura, hostem subitis semel opprimat armis.
At neq; Franciscum potuit fraus ista latere.
Nanq; vigil noctis per summa silentia visus
Est audire pedum strepitus, in humumq; volutus
Aure solo admota sentit venientia longè
Agmina, quadrupedumq; sonum, vestigia torquet
Concitus, & tacitè armari iubet omnia castra.
Mox quà murmur erat, multa inter millia primus
Ingreditur resonante tuba, nocturna per arua
Fulminat horrisonus clangor, perterritus hostis
Dum properat dare terga fugæ, deserta repentè
In medijs armenta agris prædanda reliquit.
Prima dies valuis iam cœlo albebat apertis,
Cùm Mantoa cohors bobus ditata redibat
Vociferans, Turcumq; sonans clamore per vmbras,
Grex immensus opem Gallis laturus, & alta
Plaustra onerans congesta, Ceres, gaudente tumultu,
Ducitur, & mixtis hominumq; boumq; remugit
Vocibus omnis ager, fraudata Nouaria tantis
Auxilijs mœret, suaq; infortunia plorat.
Cœperat absumpto Gallos extrinseca victu
Angustare fames, nec spes erat vlla salutis.
Intereà primis procerum summatibus ipsi
Ductori antè alios obsessi in mœnibus hostis
Dux Venetum (tanta est generoso in pectore virtus)
Assidua

Assidua bis luce dapes mittebat in vrbem.
Vulgus inops post dura obiens ieiunia passim
Funeribus crebris exportabatur in horas
Amplius, effossis nec iam delubra cauantur
Plena sepulcrorum tumulis, epulanda volucrum
Atque canum gregibus sacra sine honore feruntur
Corpora ad extremos vrbis loca olentia fines.
Turba famescentum, visu miserabile, ab alto
Ore cibum exangui mendicatura subibat
In summos murorum apices, & culmine ab alto
Clamabat moritura dapes. plerique feruntur
Dum clamant spirasse animam, summisque ruisse
Mænibus, & duplici quasi morte, in frusta cadendo
Discerptos fudisse vtero intestina soluto.
Pallida vix hærens genibus, languentia ducens
Exili vix verba sono vix faucibus hiscens
Dira lues vrbem miseram premit, omnia languori
Omnia luctus habet, tenet omnia mortis imago.
Iam sua delusi ciues consulta fatentur
Vana palàm, tota in Cacios à plebe refertur
Omne scelus, tota vrbs Cacios causatur acerbis
Irritata odijs, Cacijs authoribus vrbem
Omnigenis pollentem opibus tot tristia passam
Fata ferunt, atque astra sibi contraria damnant.
Heu miseros hominum casus, heu sydera genti
Læua nimis, cùm ferre iugum vel obire necesse est.
Dux Venetum turbam insontem miseratus in alta
Mœnia iactari ad miseros alimenta iubebat.

Assiduè proiecta manu post pabula miles
Talia vociferans dictis vrgebat amaris:
Quæ vos, insani, quæ vos dementia, ciues,
Impulit à veteri patrum discedere ritu?
Sfortiadisq; leues Ducibus præponere Gallos?
Nulla iugi grauitas Itali tam sæua videri
Debuit, vt genus hoc hominum tam mobile & exlex
Præficeret vobis. Ite, & iam fidite Gallo.
Carolus ingrediens Italos miracula secum
Vexit, & ambrosiæ succos ducebat Olympo.
Nunc opus est, nunc prodigijs cœlestibus vti
Tempus, ad obsessos veniens alimenta ministret.
Vos diuina opera experti, vos libera tandem
Colla iugo subduxistis, iam viuite læti,
Securiq; famis duros contemnite censùs
Principis Insubrum, atq; Italos damnate tyrannos.
Iam ditati omnes, iam libertate potiti,
Talia cum lachrymis ciues audire coactos
Tædet, & aspectum veritus pudor obiurgantum
Vultu ærumnoso axillas premit, ac leuat armos.
Maximus Insubrum ductor Lodouicus, vt omnes
Composuit populos, & regna Ligustica, tandem
Lætior à grauibus curis vt ab æquore quondam
Impacato, animum reuocans, se in castra recepit
Cum consorte thori, seseq; immiscuit armis.
Nec minus aduentu Ducis est gauisa iuuentus
Martia quàm tellus, cùm iam Venus aurea tauri
Cornua vere subit, cùm culta virentia surgunt

In segetes, campi in flores & pascua, syluæ
In frondes, in carmen aues, studiumq́ futuræ
Prolis, in ardorem Veneris genus omne animantum.
Cum Duce Mantoo gradiens examinat vrbem,
Munitos mira arte locos, mira arte viarum
Arcibus impositis aditus & milite clausos
Admirans opus omne probat, sed castra suorum
Cogit, & ex castris fieri iubet vna duobus.
Sic monuit Bellona ducem, quæ præsidet armis,
Quæ pacem bellumq́ regit, ne Gallicus hostis
Audeat in totum, quod tempore forsitan vllo
In partes ausurus erat. Prudentia rebus
Excubat in dubijs, & quà impendere periclum
Suspitio, loca dispositis custodibus armat.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI:

ALPHONSVS LIB. III.

AM grauis autumno fugiens concesserat æstas,
Et libræ iuga summa tenens auratus Apollo
Fecerat æquales tenebrarum & luminis horas

Cum Deus æquanimi moderans regna omnia cura
Marcum ad se Ambrosiumq́ vocat, duo magna senatus
Lumina cœlestis, genua inclinata caputq́
Submisêre ambo antè Dei sublime Tribunal,
Attentisq́ silent animis, atq́ ore supino
Imperium patris expectant. Tunc talia fatus:
Ite citi. Estigenæ descendite ad Herculis alta
Mœnia, quæ trifida circùm Padus ambulat vnda.
Atq́ meo mandata Duci mea nomine ferte.
Pax mihi curæ, odio rixas & tristia semper
Bella habui. Quid enim bellum nisi missa per orbem
Publica tempestas, diraq́ licentia mortis?
Ergò eat, & generos regi, Gallosq́ Latinis
Conciliet, miseraq́ onus hoc depellat ab vrbe.
Sic ait, & læto nimbos ac nubila vultu
Discutiens mœrentem oculis hilarauit Olympum.
Iussa capessentes diui penetralia tecta
Principis inuadunt ineunte silentia somno.
Ipse insomnis adhuc cano venerabilis æuo
Regales animo curas & mœnia magno
Extendenda sinu secum voluebat in vmbram
Noctis, & ingenio metans opus omne iacebat.
Hoc animaduerso diui vestigia torquent,
Et somni petiêre domos. In vallibus altis,
Tecta vmbrosa cauo sub monte humentia tristi
Aëre caligant, tacitaq́ abscondita nocte.
Lethæis egressus aquis à limine riuus
Labitur & tenui crepitans sonat vnda susurro.

ſſ Totus

Totus hyosciamo campus viret, omne cicutam
Sponte solum pariens sub olenti absconditur vmbra.
Tota papaueribus fruticans humus, vndique gramen
Ignea purpureo quod vestit grana cucullo.
Antra interna dapum fumos halantia pingues
Naribus applaudunt, nidor spumantis Iacchi
Quo solet october, cùm musta recentia magnos
Vndauêre lacus, cellas implere falernas,
Spirat odora ferens venientum nubila ad ora.
Ipse oculis captus surdaq; insensilis aure
Obscurumq; caput nigro vittatus amictu
Molle super stratum sedet, & vix languida somnus
Ora regit, vibratq; alterno tempora nutu.
Stant circùm formata modis insomnia miris
Mobilibus formis veros imitantia casus,
Et varios rerum euentus, vocemque sonumq;
Pingere docta, nihil terris Ereboue sub alto,
Nil pelago, nil cœlo ipso, quod fingere noctu
Non valeant, miscent veris mendacia, velant
Inuolucris, vbi desudet Cananæus Ioseph.
Huc igitur diui ingressi sparsêre per antrum
Lumen, & Ambrosius tali ore silentia rupit:
Somne, quies hominum blandissima, somne, animanti
Instaurare potens animos & languida membra
Huc ades, & tecum duc Morphea formipotentem
Qui simulare Deum sciat, Estigenamq; docere
Pauca Ducem. Petat Insubres, regemq; Latinis
Conciliet. Tu personas doctissime Morpheu
Nam

Naua opus hoc, totamq; adhibe (Deus imperat) artem.
Sic pater. Ast illi, sumptis pernicibus alis,
Seinsinuant thalamis, sparguntq; cubilia succo
Tota soporifero, mox missa ad tempora virga
Fert simulacra sopor, curis agitata diurnis.
Atque animum blandè expulsum de sensibus, intrà
Corda abigit palpans oculos, & pectora mulcens.
Nec mora, subgreditur, mentisq; per atria Morpheus
Scænam aperit, monstratq; Deum mandata ferentem.
Etiam signa nouus faciens ad prima sonabat
Sacra dies. Dux euigilans procumbit ad aram
Supplicibus diuos venerans & numina verbis.
Moxiter aggrediens, Insubria regna subintrat,
Et tandem à generis solenni in castra receptus
Lætitia curas aperit, pacemq; secundat
Dulcibus alloquijs, ac maiestate paterna,
Sic referens: Si quando armis venit vsus oportet
Esse breuem. Quia relligio non regnat in armis,
Non pietas, non iustitiæ reuerentia, non lex.
Templa silent, agri arescunt, fora mercibus orba,
Cuncta tenet mors atque fames. Et Erinnyes orbem
Depopulatæ implent animis pereuntibus orcum.
Adde quod insontes primi rapiuntur, & omneis
Innocuos metit iste furor, finite ire nefandam
Hanc rabiem Styge progenitam Plutonis alumnam.
Talibus ad pacem senior præcordia flectit,
Atque Deo ducente animos & corda regente,
Gallum adiens eadem memorat, pietate senectam
ſſ 2 Susti-

Sustinet, ire vias iterumque iterumque redire
Non graue, sic tandem immanes compescuit iras,
Regnaque sublato fecit concordia bello.
Conueniunt igitur Galli cum ciuibus illinc,
Atque socer & generi Venetis cum patribus istinc.
Sanctaque legitimo veniunt in fœdera ritu.
Vrbs obsessa Duci Venetum, quia fidere soli
Posse putat, sese rebus vitaque salutem
Pacta dedit. Capta Gallus discedit ab arce.
Arx Genuæ immensum latè quæ prospicit æquor
Colle sedens, Gallis, fuerint si forte reuersi
Antè annos in bella duos, tradenda sequestro
Linquitur Estensi, genero mox tempore lapso
Sfortia de reddenda, sacris solennibus icta
Fœdera, & Insubres ita pax vulgata per oras.
Dum circùm ardentes aras pleno ore sacerdos
Intonat, & pacem celebrat clamoribus altis,
Dulce erat Ausonijs, Gallo illætabile & atrum
Cernere quod nostri missæ ornamenta ferebant
Omnia Gallorum exuuias prædamque fuisse
Hostilem, & spolia ex campis Tarrensibus acta.
Iam Gallis impunè Itali, Gallique Latinis
Mixti, alacres sermonem ineunt, commercia tractant,
Longaque perpessi recitant incommoda Martis.
Ipsa tamen tacito crimen confessa rubore
Accipit insubres, aperitque Nouaria portas
Flebilis absumptis opibus, maiore suorum
Vi famis & ferro, missa iam parte sub orcum.

Vrbs

Vrbs antiqua sedet medijs vberrima campis:
Qua vehit à gelidis montanum vallibus amnem
Setia Vercellæ Eusebij sacro inclyta busto.
Huc sua Gallorum princeps contraxerat arma
Obsessis laturus opem nisi fata negassent.
Ast ubi visum aliter superis, reuerenter Olympo
Cedit, & in patriam Italia parat ire relicta.
Sed tamen antè Ducem Venetum, quia fortia facta
Viderat, & iuuenis bello insuperabile pectus:
Cernere & affari coràm cupit, omnia virtus
Vincit, in ipso etiam grata est & amabilis hoste.
Nec minus Ausonij tanta ditione superbum
Regem omnes vidisse optant, quem vincere quondam
Spes vel nulla fuit, vel certè infirma Latinis:
Iam victis bello Calabris, & Aragone pulso
Ad Siculas procul vsq; domos. Gonzagius ergò
Cum Venetis ductor patribus cum milite multo
Regem adit, & magno subeunt in mœnia luxu.
Audito Ducis aduentu studiosa videndi
Confluit vrbs, velut antiqua ad spectacula Roma
Cum seu Circenses curua gladiator arena
Luderet, Oedipoden ageret seu Roscius alto
Ore sonans, humiliue procacem Thaida socco.
Perquirunt heroa oculis, stant omnia in vnum
Lumina fixa Ducem Venetum, mirantur & ora
Martia, & arma viri latè rutilantia, & altum
Quadrupedem spirantem iras, & bella minantem
Auribus arrectis, & anhelis naribus haustum

Aëra spargentem, ac tanto sessore superbum.
Ipse quoque ingenti veniens Rex agmine contra
Affatur læto ore omnes, sed totus ab vno
Pendet, & vnius mouet altam gloria mentem
Principis antiquæ Mantus, iuuenemq; tuetur
Altius, admirans pectus, fortesq; lacertos.
Horrescitq; videns, nec adhuc mente excidit alta
Bellum atrox, nec adhuc penitus formidine liber
Vix audet conferre gradum: similisq; volucri
Quæ comprensa semel curuos si euaserit vngues
Vulturis, effigiem quoties prædonis & ora
Viderit, antiquæ redit in vestigia curæ.
Attamen alloquitur, prensumq; in regia tecta
Ducit, & hic vultu iuuenem compellat amico:
Dic age, dic Italæ princeps fortissime gentis,
Quis mihi, si in bello atroci tum forte fuissem
Agnitus ad Tarrum, quis erat, neq; vera fateri
Tædeat, euentus? quæ sors? Rex maxime Gallûm
Ductor ait, non me impietas hæc misit in arma,
Non auri, non cædis amor, sed gloria rerum
Maxima, & Italidum vitæ decus anteferendum:
Est vicisse satis, nec te sors vlla manebat
Asperior, quàm victum esse, & certamine captum.
Sic iuuenis. Tum Rex, Quid me iuuat esse potitum
Italia sine te, Dux inuictissime, solus
Tu expugnandus eras nobis, sic omnia tecum
Expugnata forent, magnas penetrauimus vrbes,
Vicimus aëreas arces, subiecimus altæ

Partho

Parthenopes regnum, victricia signa per omnem
Misimus Italiam, donec tua maxima virtus
Fulta Deo, freta ingenijs & grandibus ausis,
Nescio qua nostris venit contraria rebus.
Vive igitur, Gallosq; tuæ primordia famæ
Incitane tantispost hac preme cladibus oro.
Nescio quæ mentem mihi vis mouet, atq; futuri
Præscia corda facit, cogor tibi pandere fata
Importuna, feret labem tua gloria falsam.
Liuor enim, postquam Venetos absolueris omni
Marte, graui te dente premet, vulnusq; sub altum
Pectus agens casu te sollicitabit amaro.
Sed tua sancta fides nunquam vitianda locabit
Te in solido, tua te melius fortuna repente
Transferet, & magnis animis fata aspera vincens
Rursus vbi Gallis Venetos regnator Olympi
Iunxerit, & subito mora atq; cydonia mala
Deciderint lapsu, tua regna labantia Galli
Quos modo persequeris, de tempestate reducent
In portum, & magno ereptum mœrore fouebunt.
Quime cumq; ferent, qui sic mortalia casus
Omnia subuertunt, quæ me loca cumq; tenebunt
Dum dabit his auris vesci Deus, omnia tecum,
O decus Italiæ, communia semper habebo,
Regna etiam, rebusq; tuo nutu vtere nostris.
Talia commemorans missis ad colla lacertis
Oscula dat, fletuq; ducem dimittit oborto.
Rege triumphato Franciscus & vrbe recepta

Lætior in patriam victricia signa ferebat
Per Laudense solum, per diuitis arua Cremonę:
Cùm nouus inuasit mentem labor, ocia virtus
Odit, & ambit opus, viresq; arquirit agendo.
O mihi, si regno Gallos arcere Sicano
Secum ait, atq; nouum partę decus addere laudi
Hoc quoq; contingat, tuaq; Augustißime regum
Ferrantes grauibus regna exonerare Tyrannis.
Talia Aragonio iuueni deuinctus amore
It meditans, toto Calabrum iam pectore Martem
Concipit, atq; optans iterum sudare sub armis:
Atq; tubas audire iterum, concurrere rursum
Sub clypeo, rursum hostiles ascendere muros:
Grandibus ardescit curis generosa iuuentus.
Nondum facta quies, & iam pudet esse quietum.
Delectat vestiri armis, ferrugine tingi,
Ferre hastile manu, paciq; assuescere nescit.
Ignauos pudet ire dies, & inertia noctis
Tempora pertęsus vigilat, fortesq; recenset
Ore viros, memorat pugnas atq; inclyta facta.
Quod somno indulget bellum est, videt ire cohortes,
Curat equos, tormenta locat, ruit oppida, & arces
Fulminat, & sensu bellistudiosa sepulto
In belli meus vota redit, curasq; diurnas
Excitat, à studio lucis sata somnia surgunt.
Iam loca sortitus diuersa per oppida miles
Iuerat, ipse suam victor descendit in vrbem.
Nec mora ciuiles coniunx Isabella cateruas,

Læti

ata viri aduentu, longis equitatibus antè
re iubet: nitidis in vestibus, ipsa superbo
Inuehitur curru, niueisq́; iugalibus acta
Inter mille nurus gaudet, similisq́; Dianæ
Cum noua stellanti micat inter sydera nocte
Duciaregali scintillat gaudia vultu.
Sericaab intexto gratum decus accipit auro
Insita. Collectos crines hiacynthia nodat
Tenia, & electro similis subit aurea vertex
Retia, gemmarum rutilant à fronte corymbi,
A iugulo ex humeris totusq́; in pectore Ganges
Ardet. Erythræi splendor Cythereius orbes.
Colla ligant, sinus Assyrios exhalat odores.
Virgo opibus tantis & tali splendida luxu
Vincit opes oculis, cultusq́; absconditur ore.
Iuncta Dioneæ grauitas, Iunonia formæ
Tentatura Iouem, molli per lactea membra
Maiestate fluens occultum inseminat ignem.
Palladiusq́; pudor sancti custodia fraudem
Non passura thori, circùm præcordia semper
Viuit, & obscœnis facit inuia pectora curis.
Circumstant ostrati equites, atq; agmine magno
Vndiq; cincta viro venit exhibitura triumphum.
Mutua congressu primo dant oscula, & agmen
Alterno clangore tubis præeuntibus altos
Subgreditur pontes, audit lacus æquore lato
Vndiq́; plaudentes populos, alteq́; sonantem
Lætitiam, sic victor init sua mœnia princeps.

Impetus Insubres postquam Mauortius agros
Destituit, Gallos qui regna oppressa tenebant
Rex nouus vt longè patrijs arceret ab oris
Ad Venetum confugit opem, visa ista saluti
Sola via est, etenim toto munimina regno
Fortia Campanis Rex cùm decessit ab oris
Constituens, aditus hosti praecluserat omnes.
Nec nisi conducto Venetum molimine & armis
Vis soluenda fuit, prima ista potentia rebus
Praesidet Ausonijs, ipsi moderamina belli,
Ipsi pacis habent soli, telluris, & vndae
Lora regunt, inuita etiam fortuna senatus
Ad Veneti consulta venit, ciliumq; veretur
Censuramq; senum, pudet attentare sub ora
Sancta patrum quicquam leue, sed matura secundat
Consilia, à nutu Venetum victoria pendet.
Hoc animaduerso, iuueni cùm moenia primum
In sua peruenit, sancti implorare senatus
Extemplò visum auxilium, pactusq; daturum
Se satis impensae armorum bellíq; gerendi
Quattuor aequoreas Venetis oppignorat vrbes.
Cauti ergò iuuenem castris opibusq; iuuandum
Suscipiunt, rursum assumptis exercitus armis
Cogitur aere dato, rursum Gonzagius heros
Suscitat ingentes animos, & Martia rursum
Instrumenta parat, bellatorumq; recenset
Omne genus, litui redeunt, & classica cantu
Belligero reuocant pugnas, & bella resurgunt.

Ecce

Ecce iterum Bellona fremens grauat ægide pectus
Loricata ferox, & acuta resumitur hasta,
At residesnegat esse viros, in idonea laudi
Tempora restitui gaudet Gonzagia proles,
Ante tamen quàm tendat iter, peregrinaq́; longè
…u petat, Venetos ardens inuisere patres
… mor, totisq́; fides immersa medullis.
… iens magnam paucis comitantibus vrbem
… adest famaq́; citatior omni.
… u tecta petit per opaca silentia nigræ
…, vt ante diem properans ad principis alta
…tria, si qua ferant patres mandata, capessat,
Secretoq́; abeat, sed mox vulgata per omnes
Fama locos, ardent ciues Ducis ora tueri,
Victoremq́; videre virum, quem gloria victo
Bisiam magna facit notum vsq; ad sydera Gallo,
Gallo inquam: qui inuictus erat, qui vicerat omnem
Ausoniam, qui Trinacriæ iam regna tenebat.
Ergò omnes paribus, velut ad miracula quædam
Maxima, concurrunt studijs, iuuenesq́; senesq́;,
Femina, virq́; simul, vix prima aurora rubentes
Extulerat vultus, cùm iam plena atria patrum
Manè salutantum, vulgiq́; ad limina murmur
Prima sonans, tandem Dux expectatus ab omni
Plebe venit, patrumq́; graui comitante caterua
Et populo sese circum glomerante per vrbem
Incedens diui ingreditur templa ardua Marci.
Continuò princeps vt res innotuit, altis

Desilit

Desilit è tectis properans, & ad ima repertum
Limina protensis lacbrymans complectitur vlnis.
Festa vrbi fuit illa dies, spectacula ductor
Ipse fuit, populi, patrumq; in corda receptus
Intima, perpetui cui decernantur honores
Dignum omnes, nec se meritis satis esse fatentur.
Nec mora, de rebus longo sermone gerendis
Antè habito dape mox sumpta cum nocte cubandū &
Ipse super fluctus abiens volat aequoris altos,
Atq; sedens in puppe regit, tellure potitus
Scandit equos, volucriq; petit sua mœnia gressu
Insomnis, Lacedæmonio durata iuuentus
More, potest onus omne pati. vita aspera vires
Disciplina facit validas, & ad omne laborum
Membra genus solidans iuuenes accommodat armis.
Vt rediјt, geminos vocat in conclauia fratres
Sismundum Iannumq; pares vt origine & alto
Sanguine, sic magnis animis & amore perenni,
Consortemq; thori, demum sic ore loquutus:
Arma viros (vt pensa Nurus) & fortia semper
Facta decent, sed tum tamen amplius, ignea quando
Vis mouet ardentis crescentia corda iuuentæ,
Tum moliri opus est, quæ collabentibus olim
Viribus effœtæ sint commemoranda senectæ.
Illa recedentis vitæ pars vltima transit,
Mitius exacti quoties reminiscitur æui
Eximiam laudem, & viridis decora ampla iuuentæ.
Hæc me causa adigit tot adire pericula Martis,

ſeretot ſub ſole dies, ſub ſydere noctes.
s fortuna quibus diſpar, ſed gloria forſan
n diſpar, nec enim egregijs ſine laudibus vnquam
ublica res benè recta domi, communia regna
ommunem ſeruate domum, tria pectora in vnum
Conſpirate bonum, vobis mea debita, nobis
Veſtra fides; ſi me reducem poſt bella reuerti
Fata ferent, reliquos ſine Marte quietior annos
Vita dabit, quàndo Gallis iam parta fugatis
Paxerit Italiæ, tunc vnà & viuere longos
Et gaudere dies fas, & caneſcere in vnum,
Ac ſimul in noſtris finire penatibus æuum.
Sic ait, & lachrymans ſacra ad ſolennia tendit.
Et longum antè aras genua inclinatus adorat.
Caſtrorum pars prima vias inuadere longis
Cœperat ordinibus, veniens cum nuncius vrbem
A Ferrante ſubit, magno qui regia portat
Dona Duci, binos equites, quibus ardua ceruix,
Frons albis ſtellata notis, iuba candida in armos
Vſque fluens: & corda toris animoſa ſuperbis.
Thracem enſem, Thraces arcus, Thracemque pharetrã
Cum iaculis, Galeam nitido læuore micantem,
Criſtatam, qualem pro libertate ſolebat
Ferre Quirinalis Romana in prælia conſul.
Et Thoraca grauem ſquammeis fulgentibus aureis
Marginibus, quam Bilbilico faber imbuit amne
Celtiber, infundens operi impenetrabile robur,
Adiunxitque decus varium, ſignata figuris

Pectora,

(Pectora, vt Alphonsus soluens ab Aragone classem
Nauigat ad Calabros, vt Iapygis arua subintrat.
Vt potitur sceptris, vt captæ præsidet vrbi.
Addidit & fati signum, cùm stella comanti
Sydere longæuo prædixit funera Regi.
Ferrantes in bella venit post fata parentis.
Stant acies, stat conferta sub casside miles
Pugnaturus, eunt pedites ad tympana ducti.
Vendicat imperium, & solio sublimis ab alto
Iura dat, & longa populos in pace gubernat.
Romani Rex ante patris vestigia sese
Curuat, & innectit summus diadema sacerdos.
Alter vt Alphonsus nato noua regna relinquat
Exul, vt in Siculis incurrit fata latebris.
Vt mare Ferrantes iuuenis legit, vtq; silenti
Nocte premens Gallos est in sua regna reuersus.
A tergo stat tincta lacu pulcherrima Manto,
Cæruleusq; amnis crebro vada vortice torquet.
Accipit exultans heros regalia dona,
Et picto in thorace sinum sine imagine cernens
Dic, ait, ô præstans qui regia dona tulisti,
Nunc ede dic, nisi res incognita, defuit arti
Copia? an hoc potius fortasse industria fecit?
Esset vt id spacii signis & imagine nudum?
Ille vt rem prædoctus erat, cupidusq; rogari,
Id vacuum non casus ait, nec inopia inertis
Artificis, sed Ferrantis solertia fecit.
Hic tuus, ô princeps, locus, hic tuus, hic tua postquam
Egeris

Ligeris è regno Gallos, victoria sedem
Ponet, & ipse inter reges signabere nostros.
Sic ait, & membratim educit cætera capsis
Tegmina picturæ varijs insignia formis.
Brachia Thebani pingit labor Herculis Hydra-
Atque Molorchæus dextrum leo, dura sinistrum
Vincla bouis, tractusq; Erebo canis ore trifauci.
At femore in dextro Lapythe, & Centaurica pella.
In læuo Meleager aprum transuerberat hasta.
Crura tenent Satyri, Venus hinc cubat, indè Cupido
Sopita ceruice premens arcum atq; pharetram.
Iamq; iter ingressus soceri Ducis arua tenebat
Iuncta Pado, subit hospitio susceptus in amplis
Porticibus, magnoq; ineunt conuiuia luxu.
Ast vbi liberius mensis fandi hora remotis
O pater, vndè, inquit, Siculi discordia regni
Hæc tam dira venit? quid tanta incendia belli
Suscitat? vt Galli Hispanis, Hispania Gallis
Antiquis inter se odijs certamina versent?
Tum senior, Pars Italiæ quæ vapulat vndis
Ausonijs infrà, Veneti maris æquore suprà
Quod non passa iugum? Nulla est quæ pluribus vnquam
Seruierit dominis, seu barbara regna tueri
Seu Romana velis, regio, tam mobile nusquam
Cernere erit, quàm magna patet terra vndiq; regnum.
Græcia, siqua fides priscis annalibus, arua
Illa habuit primum, moresq; & mœnia fecit.
Testantur Diomedis aues, quas vidimus ipsi,

Hosp

Hospitibus solitæ Graijs applaudere tantum.
Insuper Ausonij veteres à pignore Olyßis
Ausone quèm profugo peperit famosa Calipso,
Dicti olim, fors hæc longos immota per annos
Visa illis fixisse locis vestigia, verùm
Omnia destituunt labentia tempora, rursum
Omnia restituunt, variatq; alterna vicißim
Cuncta negans hominum rebus fortuna quietem.
Romulidæ Graios hinc exegêre, Latinos
Pœnus ab antiqua veniens Carthagine quondam.
Pœnum Italus rursum, post plurima sæcula ab arcto
Immanes venêre Gothi, gentemq; Latinam
Evertêre, Gothos Graij certamine longo.
Rebus in humanis tanta inconstantia, rursum
Passa diu tellus Arabes, plebemq; Libyssam
Præda fuit Saracenorum, Numidum, & Nasamonum.
Gens ea cruda trahens sine lege & numine vitam
Sacrilegam, temerè Ausonijs se infuderat aruis
Vndiq; tum nullus templis honor, impia vulgi
Barbarici improbitas, diuis illudere paßim
Cœperat, & delubra vsu incestare profano.
Id prohibens illa qui tempestate tenebat
Regna sacerdotum, genus id molimine magno
Expulit, & posthac illos inuadere campos
Non est ausus Arabs, sed nec tamen illa quiêrunt
Regna, subintrarunt Galli, venêre Lemanni,
Pannonij, Hispani, nunc hos, nunc pertulit illos
Fortuna inconstans, longum est certamina, longum
Enar-

Enarrare vices. Tandem regina diebus
Ianna meis sine prole, opibus, belloq; potentem
Arrogat Alphonsum, iuuenemq; in regna receptat.
Ipseq; quoq; indulsit summus data regna sacerdos
Borgias, exclusis Gallis, & pendere censum
Imperat, ista autem grauiter Galli acta ferentes
Ante Pium Aeneam ingentes mouêre querelas.
Vrbe tua quondam, memini, Pius ore diserto
Reppulit instantes Gallos, ac cedere iussit.
Illi indignantes in idonea tempora seruant
Hanc tandem molem irarum, quam Carolus ista
Tempestate videns ortum inter Sfortiadarum
Regna, & Aragonios bellum, est effundere adortus.
Huc ignem exagitans Italas erupit in oras
Impete cum tanto, mouitq; à sedibus imis
Regnum, vrbes, populos, Pisas absoluit Hetrusco
Imperio, noua subuersis Florentia rebus
Consilia inuadens, Medicum genus egit ab vrbe,
Tum forte extincti Ducis est translata potestas
Sfortiadæ in patruum generum mihi. Tristis Arago
Tam miro versata modo mirabitur olim
Ista volubilibus tot rerum euentibus acta
Posteritas, nostri casus cùm perleget aui
Tam varios, tam præcipites. Tu cætera ductor
Quæ peperêre tibi summum decus, omnia nosti.
Sic socer. Et fandi finem nox humida fecit.
Vix nocturna dies oriens absconderat astra
Cum Phaetontææ propter vada longa Padusæ
tt Castra

Castra mouens ductor celeri petit ęquora gressu.
Iamq; paludosæ superans pineta Rauennæ
Venerat Alpini paruum Rubiconis ad amnem,
Cùm subijt mentem Cæsar, reminiscitur ausus
Tam fortunatos, tantiq; exordia belli
Accusanda, nisi forsan Deus illius author.
Authoremq; Deum facti concludit, & alto
Corde putans, diuûm occultos intelligit orsus.
Nanq; volens dare venturis primordia sæclis
Cæsaris ambiguam mentem Deus omine certo
Firmauit, iussitq; amnis confinia rumpi,
Quando vir ignotus correpta classica concha
Edidit, atq; tubas inflans vestigia in vndam
Misit, & ingenti perterruit æquora bombo.
Hæc meditans carpebat iter, iamq; ardua montis
Culmina, & Vrbini aëriam scandebat in arcem,
Cùm soror occurrens cliuoq; sororius alto
Desiliunt in equis, & magno in mœnia ductum
Agmine suscipiunt tecti regalis in aula
Picturis splendente nouis, vbi Tarrus & omnis
Pugna illa immensum, fama iam nota per orbem.
Ipse inter Gallos sese legit, & sua cernens
Facta animos leuat, & magnis mens æstuat ausis
E regione decus gentis Federicus & ingens
Gloria Monfeltræ nitidis circumdatus armis
In Volaterranas rupes conscendit, & vrbem
Diripiens Tyrrhena iugo videt æquora ab alto.
Nec procul Aonides per prata virentia nymphæ

Florea serta legunt, propter Cephisidas vndas.
Et Guido in medijs Baldus puer indole magna
Discit Apollineos cantus, & carmina pangit
Adnumerum, Mauors puerum cum Pallade ab alto
Respicit, & grandes animos inspirat & arma.
Nec post magna chori Triuiæ interualla sequuntur
Virginei, Dryades, & Oreades, atq; Napeæ
Crura cothurnatæ, manibusq; hastilia vibrant
Picta, pharetratis humeris, & pectore clauso
Ad iugulum. Zephyri ludunt in crinibus aureis,
Contentusq; breui cultu decor & sine fuco,
Ora pudicitiam redolentia ferre viriles
Nescia conspectus, pauidoq; assueta rubori.
His inserta choris graditur comes vna Dianæ
Baldi olim subitura thorum Gonzagia Virgo
Elisabeth, sociasq; omnes supereminet ore
Tintaridem referente, oculis radiantibus instar
Luciferi, cùm se incessu per sydera pulchro
Manè refert, credenda Venus, si sola fuisset.
Hæc vbi lecta, dapes ineunt, magnoq; paratu
Importata onerant alacres conuiuia mensas.
Crateres fulgente auro flauentia inundant
Vina cauos, molliq; rubent argentea Baccho
Cymbia, & ingentes pateræ & carchesia signis
Aspera conuiuas hilarant, & pectora mulcent.
Sole dies abeunte cadens inuadere somnos
Iam monet. Ipse autem vigilans intendit agendis
Rebus, & ignotos aditus adeundaq; discens

Oppida ab indigenis certo iubet ordine castra,
Sub lucem tutam ire viam. Tum protinus ipse
Ponè sequens alti iuga præterit Apœnini
Iam tenet Hispelli campos, Meuania transit
Mœnia, Clitumnumq́ greges qui parturit albos.
Fulgineamq́ oleis pinguem, Iam Narnia celsis
Rupibus incumbens, & Nar fugientibus vndis
In Tyberim cursu vmbroso per frigida saxa
Liquitur, & superans albentem Tybridis vndam
Per Soractis agros Romam descendit ad vrbem.
Aduentu lætata Ducis fluit obuia plenis
Roma vijs. Turmatim omnes populusq́ patresq́
Flumentana ruunt ad limina, Flaminiamq́
Turba frequens onerat, priscos Tyberina triumphos
Ripa recordata est, Tyrio cùm vidit in ostro
Tot flagrare togas, longisq́ incedere pompis
Armatorum acies tantas, vix sustinet arcu
Miluius excelso pondus peditumq́ equitumq́.
Nec iam rauca sonant arcem labentia subter
Flumina turrigeri circùm vestigia pontis,
Vincit aquas hominum murmur, crepitantiaq́ arma,
Tympana, & hinnitus equitum, clangorq́ tubarum.
Tempus erat quo longa noui ieiunia veris
Conciliant animos superis, oleasq́ ferebat
Illa dies, passuri iniens solemnia Christi.
Ergò omnes palmis virides & fronde Mineruæ
In campum Mauortis eunt, stygiumq́ Tarentum.
Cæsaris Augusti cineres vbi fama sepultos,

Atq́

Atq; iterum Tyberim superant Hadrianica propter
Busta, supercilio montes æquantia septem.
Collis in ascensu cui dat, nisi vana vetustas,
Nomina vagitus, properans ex arce sacerdos
Maximus, ac iuuenem amplexans subducit in altam
Roma omni exultante domum, fruiturq; cupito
Iam dudum aspectu. solidos examinat artus
Ex vultu, ex oculis, ex filo corporis, alta
Corda videt, quibus in Gallos tam fortiter ausus.
Tollit in excelsas ædes, vnde omnia Romæ
Cernere fas loca, quæ veteri sunt inclyta fama.
Ostendit iuga Ianiculi, docet illa per arua
Saturnum regnasse olim, Ianumq; bifrontem
Colle super viridi patrios habuisse penates.
Monstrat Auentini surgens in flumina dorsum,
Et Phrygiæ quondam matris modò virginis vrbe
In media templum attollens liuentia plumbo
Culmina, & Aggrippæ ingentes prope templa ruinas.
Et Pallantæum Euandri memorabile prisco
Herculis hospitio, bobusq; à Gadibus actis.
Et Capitolini tumulum Iouis, & Torquati
Egregiam noctem memorat, Gallosq; ruentes
Tarpeia de rupe, duas sub monte columnas
Romuleo, Fora Traiani, vetus amphitheatrum.
Naumachiæ loca, maioris vestigia circi.
Cælium, & Exquilias celebres niue & æde superba
Virginis, & thermas, dictumq; à vimine collem,
Gallica busta, lacum Curti, & naualia rostra.

Mœnia,& ambitam muris ac turribus vrbem
Tam latè,ostendit bifidum quæ diuidit amnem
Insulam,& egregios subter torrentia pontes
Flumina,& à testis sortitum nomina montem.
Atq; triumphales quà sese inferre solebant
Trans Tyberim currus,ductosq; per aëra fontes.
Hæc vbi visa,epulas adeunt,curasq; falerno
Dispescente,lacus,Tyberim,& maria omnia cœnat.
Altera lustrandis animis datur,altera septem
Ad delubra dies agitat,videt inter eundum
Arcubus inscriptos reges monumentaq; prisca
Militiæ,Tiridatis equos statuasq; iacentes,
Et moles metarum altas,obelosq; minores.
Semirutasq; domos,animumq; attollit ad ingens
Antiquæ decus ætatis, castra altera mouit.
Sollicitat Ferrantis amor,desiderat hostem
Magnanimum,campo audentem confligere aperto.
Vna dies auido pugnæ iam longior anno est.
Oppida quo obsideat pacto,quo mœnia frangat,
Et qua fraude hostem circumueniatq; prematq;,
Voluit iens,& mille animis stratagemata versat.
Iam Latij Romam caput,ouiferasq; Velitras,
Atq; Ferentinos Lirimq; silentibus vndis
Flumina voluentem penetrans exercitus oram
Intrat Aquinatem,sortitaq; nomina diui
Mœnia Germani subiens,contraria Soræ
Arua fugit,namq; arua hostis Sorana tenebat,
Nec Mantous adhuc miles conuenerat omnis.

D

Dux ideò contabundis vigil agmina castris
Nondum integra mouens temerè nihil audet,& astu
Circumspectus iter magno regit,vt solet austro
Perturbante fretum solers in puppe magister
Colligere ingenium,vegetosq; intendere sensus,
Et casus metiri omnes,ita Martius heros
It speculans,atq; opperiens venientia castra.
Prospicit ad dextram fluctus,atq; Anxuris arcem.
Et Phrygij Ducis altricem Zedoraq; rura
Vndiq;,& eximio passim iuga concita Baccho.
Littora Baiarum,Puteos,liquidoq; calentes
Sulfure Cumarum campos,vbi fama Gigantes
Fulmine deiectos,veterisq; incendia Phlegræ
Facta,Ioue ardentes olim iaculante sagittas.
Iam subit antiqua Oscorum de gente Theanum,
Mox Capuam genus Hetruscum,Capis omine factam.
Hic vbi magnificis dapibus luxuq; superbo
Est exempta fames ,primis cum ciuibus orto
De rebus sermone Italis,in Punica bella
Itur,& antiqui fortuna retexitur æui.
Ticinia ac Trebiæ clades,Trasimœnis acerba
Funera,vestitos ramis & stramine fluctus,
Pœnorumq; dolos,improuida consulis arma
Flaminij,Fabijq; moras,excita per altos
Fraude Ducis Libyci taurorum incendia saltus.
Commemorat Cannas,& præcipitata Varonis
Consilia,& flentem procerum tot funera Romam.
Adijciunt nullo Martis certamine victum

Annibalem dum delitias & mollia sectans
Ocia, languescit, fractum, congreßibus omne
Fœmineis decus extinctum, tanta illa prioris
Gloria fortunæ, quæ de sudore profecta
Immensum quasi sol radijs compleuerat orbem,
His caput immersit tenebris, hac nocte sepulta est.
Talia dum memorant Petro ducente Tamertum
Principe castrorum magno pars altera plausu
Affuit, & gauisi omnes in mutua surgunt
Oscula, discumbuntq; alacres, & pocula libant
Surrentina, cado vndantem cratera falerno
Eleuat armorum exhaustus sub pondere miles.
Post epulas lætos nox excipit, altera primo
Dum rutilans aurora hyades attolleret ortu,
Ad vada Vulturni crebro resonantia fluctu
Castra meant, productæ acies crepitantibus armis
In Beneuentanos celerant vestigia campos.
Patruus extemplò regis Federicus, ab vrbe
Audito Ducis aduentu cum milite multo
Lætabundus adest, ductisq; in mœnia castris
Publica cum magno celebrat conuiuia luxu.
Atria nec solum & clausæ in penetralibus aulæ
Luxuriant epulis, sed in omnia compita mensas
Fert pubes vrbana, vias nidoribus implent
Viscera, & exhalant nebulas obsonia pingues,
In verubus solidiq; sues, solidiq; iuuenci
A flammis in vulgus eunt, spumante caleno
Vasa natant. Cereris grandem penus euomit vndam.
Tota

Tota dies operas omnes gratanter habendis
Contulit hospitibus, splendent fora mercibus, arra
Sacraque Tyrrheno redolent solennia cultu.
Ipsae etiam alterno respondent gaudia turres
Undique tinnitu, laetaque per aëra voces
Ferrantem Turcumque alacri clamore sonantum.
Dux, vbi pressa fames dapibus, quod pectore dudum
Voluerat, effari incipiens, O Regia, dixit,
Inclyta progenies, tantos experta labores
Aequoris & terrae, bellorum exercita duris
Casibus, haec in regna viam quae fata dederunt
Tam facilem Gallis? Curve indefensa fuêre
Oppida tot munita viris, armisque & opum vi?
Parthenope in primis, sedes vbi regia & arces
In coelum tam miro artis molimine ductae?
Talia Dux, sic contrà heros Ferrantius orsus:
Maxime bellorum ductor, cui vincere Gallos
Dant superi, & Latias armis defendere gentes,
Contra hominem fas est homini bellare, nefandum
Cum superis, sic bella monent prisca illa Gigantum.
Si bellum humana nobis cum gente fuisset
Vel defensa forent vel non sine sanguine multo
Regna amissa, Deus nobis bella aspera mouit.
Atque, scire nefas, tali nisi forte tumultu
Rem in melius transferre optet, velut eruta cultor
Transportare solet pinguem plantaria in agrum.
Sic Solymae quondam Cisaeo à sanguine sceptrum
In Dauida tulit. Plaerunque incognita, nunquam

Mens non æqua Dei, si quando irata tremendum
Infremuit, fert rebus opem, non cogitat iram.
Ne dubites ea bella Deum mouisse, putandum
Altius est quo regna modo titubantia Galli
Eruerint, vt demum vti victricibus armis
Nescierint, vt mutatis fortuna repente
Consilijs illorum omnes illuserit orsus.
Fama fuit populos dudum vulgata per omnes,
Cui fecêre fidem multorum oracula vatum
Vndiq; venturam Gallorum à sanguine prolem
Auxilio fultam superûm, belloq; potentem,
Quæ infidos Otomanigenas & barbara regna
Omnia conculcans reparet labentia Christi
Sæcula, collapsamq; fidem toto erigat orbe:
Carolus hunc se credi optans vel forsitan audens
Hoc sperare decus, magno molimine bellum
Instruit, & spargi in populos iubet vndiq; famam
Thraicijs primum sese intentare ruinam,
Mox Syriæ, sic fata loqui, sic numina fari,
Sic Turcos quoq;, sic Arabes, sic Punica regna
Sentire, & rerum finem expectare suarum.
Iam metus Epyro ingruerat, iam tota lababat
Græcia diffidens armis, & abire parantes
Esseda munibant onera ad vectanda Molossi,
Aemathij, Dryopes, Locri, Aetoli, atq; Pelasgi
Thessali, Acarnanes cum Dardanijs, & Achæis.
Thraicias Aulone rates audiuimus isto
Attonitas rumore fugam accelerasse per altum

Aduersis etiam ventis, Cœloq́ minaci.
Ergò huius belli aiebant se quærere regna
Parthenopes Galli, velut opportuna parandis
Classibus, & patrando operi fuso vndiq́ ponto
Commoda, tam mendax hominum genus atq́ dolosum.
Credita res vulgo, pietas laudata, recepti
Intra animos hominum Galli. Mortalia corda
(Sic suasi, sic affecti, progignimur omnes)
Possidet, & toto imperium sibi vendicat orbe
Relligio, figit leges ipsa atq́ refigit
Arbitrio nutuq́ suo, & credi omnia cogit.
Nos docti Gallorum animos dum regna tuemur
Strennuè, & assumptis fines defendimus armis
Credimur auxilium Turcis impendere, sanctam
Impugnare fidem, iustoq́ obsistere bello.
(Sic hominum delusi animi) prudentia visa est
Impietas, hosti vsqueadeò simulata fauebat
Relligio, crescente odio nostra vndiq́ Gallos
Oppida conclamant, alienatisq́ relinquunt
Nos animis proceres, eadem dementia & omne
Vulgus agit, lymphati omnes & lumine capti.
Fama erat, & fama (dictu mirabile) vbiq́
Certa fides, noctu Ambrosiam per Gallica castra
Defluere, & Gallos epulis cœlestibus vti.
Et Regem Gallorum omnes depellere morbos
Contrectando ægros artus, tactuq́ mederi.
Et secum in bellum superos ac numina cuncta
Ducere, quæ facerent hyemem sine nube serenam.

Nam

Nam casu tam mitis hyems, totusq; december
Solibus intepuit claris, Ianusq; decembri
Aemulus abstinuit nebulis, & frigore duro,
Versus in effigiem veris, violaria passim,
Et Pestana rosis olûere recentibus arua,
Quando pati spirante niues aquilone solebant.
Carolus instructis bello legionibus audax
Ibat, & Ausonios implebat milite campos,
Telluri graue pondus erat, vix pinguia rura,
Quæ frugum genus omne ferunt tot millibus escam
Suppeditant, exhaurit agros exercitus omnes,
More locustarum, quoties per nubila denso
Agmine delatæ campo incubuêre virenti,
Ac diros adigunt morsus in gramen, & vncis
Oribus erodunt omnem radicitùs herbam.
Iam tenet Hetruscos, ipsoq; in limine Romæ
Iam tonat, audito longè clangore sacerdos
Summus Aragoniæ fautor prius, agmine tanto
Successuq; hostis perterritus eijcit vrbe
Ferrantem nobis Alphonso ex fratre nepotem.
Et tamen vt Roma Gallos excluderet, antè
Paulò accitus erat, subitoq; abscedere iussus,
Præcipiti discessu abijt. Tum mœnia Belgæ
Protinus ingressi totas incestibus ædes
Polluere. & ciues temerè irritare proteruis
Ausibus (vt genti leuitas innata ferebat)
Cœpere, atq; vrbem hostili vexare tumultu.
Roma onus id pertæsa graui dum fluctuat ira,

Dum parat vlcisci, vim viq; repellere tendit,
Rex abit, & Latium penetrans confinia regni
Iam subit. Occurrunt vrbes, & mœnia pandunt
Coniuratæ omnes, & conspirante tumultu.
Sic Caieta sedens excelso in vertice montis.
Sicqui Minturnas habitant, & rura Maricæ,
Anxuris & Capuæ ciues, Vestina iuuentus,
Formiæ, & Ausonij veteres, & nomine vero
Appellata labor Normanni *Aduersa Roberti.*
Rex nobis Alphonsus erat vir maximus armis,
Sed tamen & diuis & Olympi viribus impar.
Ipse suum ratus id fatum, regnoq; salutem
Se profugo fore, Ferranti diadema reliquit,
Et mare conscendens auri cum pondere magno
Transijt ad Siculos, vbi paruo inglorius æuo
In latebris vixit sine maiestate, sed alto
Regaliq; animo, & fortuna celsior omni.
Ipse illis sub nocte cubans haud vana diebus
Somnia quæ vidit, nobis narrare solebat
Suspirans, animoq; putans dira omina tristi.
Cernere visus erat stantem se corpore nudo
Insilientis equi, cui frons diademate fuluo
Cincta erat, impulsum pedibus, primisq; petitum
Calcibus ad terram volui, sed terga fuisse
Fulta ope belligeri iuuenis, qui verbere pulsans
Quadrupedem erectum magna se mole ferentem
Obstitit atq; feri audaces compescuit ausus.
Prodigij interpres rerum exitus. Arma superbus

Sunt

Sunt quadrupes, Alphonsus inops & corpore nudo
Parthenopes regnum, qui regna labantia fulsit
Belliger ille potens armis, tu maxime ductor,
Qui regnum fulcire paras, & pellere Gallos
Regnum insultantes, qui nos vlcisceris omnes:
Tunc ego, cùm Gallum in foribus, totamq; viderem
Pro Gallis armari vrbem, nasciq; tumultum
In populo ingentem, cum rege in tuta recepi
Me loca; relliquias seruans ad prospera rursum
Tempora, vt in campis pastor cùm nubila frangunt
Fulgura, & horrisonis cœlum rugitibus atram
Fert hyemem, gregibus quærens vmbracula densam
Fronde subit quercum, & Veneto tegit ora cucullo:
Arx immensa fretis circumlatrantibus alta
Attollit capita, & celsis mare turribus omne
Prospectans fugit à terris discrimine paruo.
Hanc olim Alphonsus, cùm iam pacata teneret
Regna, volens post se tutos regnare nepotes.
Condidit & magno in cœlum molimine duxit.
Huc feror, & positis arci custodibus vrbem
Audiò gestire, & celebres attollere plausus,
Mox Capuanæ arcis vexilla in culmine fluctu
Aëreo caudas inflectere, & aurea cernens
Lilia, Ferranti cum quo speculabar ab alto,
Chare nepos de regno, inquam, tu forsitan actum
Hoc clamore putas, mihi mens præsaga futuri
Diuinat rem longè aliam, mutabile semper
Consilium fortuna habuit, mutabile Gallis

Ingenium, leue & inconstans ac mobile vulgus
Quale fretum, video ingentem impendere ruinam
Huic fragili subitoq; operi, Fortuna futura est
Mox Gallis offensa, hominum leuitatibus hostis.
Nunc seruandæ animæ nobis tutoq; sedendum
Hospitio, donec posito mare sederit æstu.
Hæc ego. Ferrantes ausis ita grandibus infit:
Sic hominem Deus explorat, fortuna periclum
Sic facit, ac vires animorum intelligit istis
Casibus, & fortes Deus eleuat, antè solutum
His animum membris quosdam, post funera quosdam,
Ergò animis opus excelsis stare omnia contrà
Aspera, dura licet, tamen est via ad æthera virtus.
Talia commemorans lachrymis pergebat obortis
Vincere se & frænare animum iuga ferre negantem.
Insula Tyrrheno in magno sedet ardua, contrà
Mœnia Parthenopes nunc Ischia, tempore prisco,
Quòd pius Aeneas illis consederit aruis,
Dum peteret Latios fines, Aenaria dicta.
Illuc præfectis arci custodibus alto
Deferimur cursu celeri, Boreaq; secundo
Visuri quidnam tandem fortuna supremo
Vitet euentu, & quæ sit sententia diuûm
Vltima, de nostris post tanta pericula rebus.
Nec mora, successu elati, ludibrio habere
Omnia, prædari hospitia, incestare pudorem
Virgineum, thalamos violare, inuadere amicos
Vi, fraude, insidijs, Galli cœpêre, nefasq;

Omne sequi,nec fræna potens petulantia ferre
Accendit populorum iras,& corda momordit
Inconsulta dolor,Galli præsentia Arago
Cognita,Belgarumq; procax & acerba tyrannis.
Gallorum interea pars qua consederat Astæ
Seruiles regno Insubrum de more tetendit
Insidias,leuibus decepta Nouaria nugis
Omnia lucrari dum cogitat,omnia perdit.
Cognita per Cacios,quorum primaria in vrbe
Factio,perfidiæ auctores victoria regi.
Tum sperata diu Gallis Insubria,visa est,
Paruo posse capi molimine.Concitus ergò
Præsidijs regno positis Rex Gallica castra
Contrahit,& nostrum spolijs oneratus Hetruscos
Ingreditur ponto similis,qui fluctibus altis
Lapsus ad auroram,cùm Delia præterit axem
Aetheris,& cœli iuga summa,relabitur æstu
Præcipiti,vastam reuocans cum murmure molem
Aequoris,& verso saliens ad littora cursu.
Mox igitur retrò Gallis cum rege reuersis
Parthenope velut ablata flagrante Typhoëus
Inarime exiliens,nos tempestatibus actos
Aduocat in portum,noctu statione relicta
Flante austro,cœptisq; Deo aspirante,per vndas
Labimur in patriam, regnoq; potimur adempto.
Cætera tu melius,cui victa Nouaria fecit
Perpetuum decus,& laudem super æthera notam.
Talia dum memorans Heros suspensa virorum

Ora tenet, polus abscondit labentia tauri
Sydera, & elingues nox euocat humida somnos.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI, TROPHAEI Gonzagæ:
LIBER IIII.

Ostquam depulsis iterum sub Aragone Gallis
Regia Parthenope sibi reddita, proxima gentis
Oppida Campanæ genus auersata superbum
Ad primam rediêre fidem, longinqua malignis
Deprauata odijs expectauêre tumultum
Fatalem, belloq́ grauem flagrante ruinam.
Duricies animis ea tanta immanibus hærens
Venit ab inferni regno Iouis, vndè malorum
Omnia in humanas labuntur semina mentes.
Nam veteres diui, quibus hæc in regna potestas
Antè erat, accensi facibus liuoris & ira
Concilio in genus id conspirauêre vocato:
Magna Reatinæ mater quæ præfuit vrbi,
Pallas, Athenæo profugus cui fecit Olysses

Sacram in monte domum, Iunoq; Lacinia quondam
Prospiciens duo sublimi procul æquora fronte,
Saturnusq; senex, tenuit qui in littore templa
Ardua Iapygio Demosthenis inclyta fato,
Et gemini comites Ithaci ducis, arua Polytes
Sortitus Lucana, Draco Temesæa, per altum
Aethnæi cratera apicis de sedibus orci
In Sibaris venêre agros, vbi dulcia diui
Ocia cum populis traxêre infamibus olim.
Huc simul ingreßi, pacem quo scindere poßint,
Quo gentes vexare modo, longisq; tenere
Implicitas bellis, consultauêre sub antro,
Serpentes quo æstate solent diuertere ab æstu.
Hæcq; inuenta dolo tandem via, vota ferantur
In noua perpetuo, nunquam præsente coloni
Fortuna contenti omnes, meliora putentur
Omnia quæ desunt, rerumq; ardente nouarum
Cura omnes primum proceres, mox tota ferantur
Oppida, sic rixæ & lites, æternaq; bella
Gentibus accrescent, ærumnosiq; labores.
Quicquid opum, quicquid lucri conflabitur, inter
Arma fluet, nihil ad seros seruabitur annos.
Semper inops, dextra semper mendicus aperta
Incola, & inculta semper gens barbara vita.
Græciæ vbi quondam florebat gloria magna,
Quæ tulit Herodotum tellus, fuit vndè Zenoni
Parmenidiq; genus, Samij senis, vndè seuerum
Hausit dogma Croton forti insignita Milone

Barbarior modò Gætulis, immanior ipsis
Sauromatis, atq; extremis incultior Indis.
Tunc igitur manes hominum sub imagine, falso
Relligionem habitu mentiti, & cœlibe vultu
Passibus incœpêre ægris errare per vrbes,
Ac sermone graui verbisq; potentibus istum
Delusis errorem animis infundere passim.
Tum studijs diuisi homines. Et Aragonis istos,
Andegauorum illos amor impulit, omnia duplex
Factio confestim inuasit, rura, oppida, tecta.
Hæc ea quæ Gallos tantum fiducia tollit.
Nam regno instantes ferro omnia, & omnia flammis
Attentare ausi non abstinuêre rapinis,
Non cædi, non excidijs hominum atq; locorum.
Et licet insultus tantos compescere, magno
Agmine Ferrantes validisq; accinxerit armis
Ad Fociam residens, Gallos tamen vndiq; fusos
Præstantes numero atq; animis, vis nulla cohercet:
At vbi bellipotens regni confinia pulsans
Dux Venetum tantis montes clangoribus altos
Impulit, in Gallos timor irruit. Illa repentè
Sæuities, illa indomitas audacia mentes
Deseruit, rabiosa feri violentia Martis
Intepuit, veluti quoties incendia fontes
Passa superfusos vndisq; repressa tumultu
Fracto in se redeunt, sensimq; coërcita languent.
Non cessêre tamen, sed continuêre furorem
Parcius ausuri, ac defendere regna parati

Cautius Vrsinorum opibus,quæ maxima Roma
Factio per Latium tendens,vrbesq́ Sabellas
Per Veios,per Picentes diffusa per Vmbros
Atq́ per Hetruscos. Qui paulò euaserat antè
Virginius Gallorum iras ad flumina Tarri
Nunc iterum Gallis iunctus se in bella ferebat.
Ipse Duces Gallorum intra sua limina ductos
Alloquitur,taliq́ monet sermone sedentes.
Magnanimi proceres qui defendenda tenetis
Regna Sicana,fretum,Scyllæaq́ littora citrà,
Quanquam vestra sciam quæ sit fortißima in armis
Strenuitas,& nil dubitem quin læta secundos
Sors ferat euentus,tamen vt victoria nobis
Contingat secura magis,de rebus agendis
Pauca loquar,vobis quæ discutienda relinquam.
Dux Venetum victo vt scitis pulsoq́ superbus
Rege venit. Nos qui iuuenis cognouimus acrem
Vim ingenij,validas vires animosaq́ corda,
Qui pugnam illam istis oculis tristem atq́ cruentam
Vidimus,illius quàm formidabile bellum
Scimus,vt aspirans illum fortuna sequatur.
Vidi alios precio flecti,formidine frangi,
Insidijs falli,prece duci in vota,laborum
Mole premi,& duro tandem succumbere Marti.
Nullus in hoc vincendi istas ingressus ad artes.
Gloria sola mouet iuuenem,velut antè mouebat
Annibalẽ, Pyrrhũ, Alcidẽ, Bacchũ, Hectora, Achillẽ.
Propterea campo nunquam confligere aperto

Suadeo, ne semel intereant simul omnia victis.
Vis ista est lentanda mora. Cunctabimur ergò
More Fabi, qui Pœnum istis in montibus olim
Dum tenet, infectis egit discedere rebus.
Huc simul accedit, quòd rege in regna reuerso
Signem, quod bellis vsu euenit, aspera nostrum
Fata ferant, nusquam qui sufficiantur habendi.
Sic senior. Visum ducibus parere monenti
Vtiliter, belloq́; data est noua forma gerendo.
Altera vix primos Aurora reduxerat ortus,
Et sera vicina dies exilia lunæ
Cornua cùm Veneris radianti emiserat astro,
Cùm fore Gallorum iam proxima castra, locosq́;
Vndiq́; suspectos monitus iubet ordine certo
Instacies Ductor, semperq́; in bella paratas.
Teutonici pedites quibus in certamina præceps
Impetus, & sine lege furor, dum mente videri
Intrepida, nostrosq́; animis anteire laborant,
Corripuêre viam primi, castrisq́; relictis
Antè volant ignaro etiam Duce, perdita turba
Atq́; sibi nimium fidens, ignara locorum
Perlata est errore viæ (mala numina mentem
Abstulerant) ad Caudinas infamia furcas
Claustra, vbi Romulidæ quondam fata aspera passi.
Hostis in insidijs latitans ducente Vitello
Qui sua tum Gallis coniunxerat agmina Paulo
Magnanimo fortiq́; viro, gentisq́; Tifernæ
Principe, vt ingressum fauces videt ire maniplum,

Emicat è latebris clamans cædem atq; rapinam.
Teutones attoniti subitis insultibus vnum
Collecti fecêre globum, pars expedit arcus,
Pars gladios, pars hastili, pars nititur igne
Sulphureo, durasq; parant in fulmina glandes
Victores euasuri vel fortiter omnes
Oppetituri ineunt pugnam, tum viribus Anzes
(Ipse globo præfectus erat, nodiq; magister)
Tela gigantæis vibrans, duo protinus vno
Pectora transadigit Gallorum in bella ruentum
Impetuosè ictu, Galli cùm sanguine tristem
Fundentes extemplò animam iacuêre cruenti.
Casu indignati Belgæ facto agmine in Anzem
Irrupêre omnes, longa ille interritus hasta,
Nunc hos, nunc illos mucrone lacessit acuto,
Saltu agilis, cursu velox, pedibusq; manuq;
Impiger in Gallos salit atq; relabitur, illi
Irritati animis ardent, furor omnis in vnum
Confluit, & certamen atrox horrescit vtrinq;
Ac cædes, vtrinq; furenti asperrima Marte.
Donec ab insidijs Pauli manus altera signo
Prosilit accepto, radians fulgentibus armis,
Et magno clamore volans Alemannica contis
Terga premit cuneus, dupliciq; indagine clausos
Teutonas heu miseros laniant, ceu turba luporum
Fortior hoc tantum numero quia maior, iniquo
In paucos sæuire audent certamine tauros.
Post cædes tandem innumeras, illataq; Gallis

Vulnera, vincendo occumbunt fessoatq; labanti
Corpore ad vnum omnes cæsi ac fata aspera passi.
Et tandem vt vitæ comites, ita mortis, aceruo
In conualle vno alitibus luce esca futuri,
Nocte lupis, inhumati omnes iacuêre trecenti.
Dux Venetum clade audita iam sæuius, inquit:
Vincere fas, comites ne prætereamus inultos.
Sic agit, & gradiens exploratore reuerso
Campanorum oras omnes, Samnitica rura,
Gallica consilia, & sedes vbi castra locarint,
Accipit, ac volucri secum putat omnia mente.
Alta dies medium vix cœli euaserat axem,
Cùm circumspiciens deprendit idonea castris
Tutaq; & à Gallis loca magno adeunda labore.
Stare acies iubet, atq; aditus inuasit & armat.
Hic iter ad regem tentauit, & in nemus altum
Indigena spondente viæ compendia tuta
Nocte subit, cùm iam primo videt omnia somno
Conticuisse polis tenuem spargentibus æthram.
Mox ductor seu fraude volens incurrere in hostem
Seu dedoctus iter rectum fallentibus vmbris
Cœpit in incertum longis ambagibus inter
Inuia lustra ferarum, & per spineta vagari
Aspera, sub senibus phagis, sub quercubus altis,
Vndè cadunt hederæ in longos sine fronde rudentes,
Cumq; diu loca per dubijs incognita gyris
Errassent, aurora inter frondentia syluæ
Tecta parum illuxit, noctem quoq; lucifer altus

 Exte-

Extenuans ibat, densi custodia saltus
Talibus orsa Iouis tum mouit Hamadryas ora.
Dux Venetum quò perdis iter? vestigia siste.
Hoc nemus vmbrosum vitæ mortalis imago.
Multa mouent animis homines, sed nescia rerum
Luditur euentu vanisq́; laboribus acta
Mens humana omnes operas sine numine perdit.
Viuitis in tenebris & mille per inuia cœcum
Fertis iter. Ne fide tibi, ne fide tuorum
Consilijs, diuorum aliquos ambire memento.
Quò maiora subit miles discrimina, tantò
Numinibus debet maiorem impendere cultum.
Vidi ego te ad ripas Tarri cùm fulmine saxeo
Hastile excussum est, diuûm regina ministro
Annuit, ille volans tractis paulisper habenis
Mouit equum, sic te tanto submouit ab ictu.
Mille inter diuos aurata in nube sedentem
Vidi illam niueis in vestibus, ore nitentem
Virgineo, qualem vidi cùm venit in astra
Corpore functa graui vitæ mortalis ab vmbris.
Flecte iter in dextram, nigrasq́; elabere syluas.
Sic ait. Illi autem nocturno tempora rore
Humentes & sancta animis documenta ferentes
Sunt in castra nouo sole ascendente reuersi.
Ergò noua ingrediens longarum ambage viarum
Ad Fociam maturat iter, quo regia castra
Consedêre loco, tandem sub mœnibus Aræ
Quæ procul apparens sedet alti in vertice montis,

Circumactus longis Crepacori anfractibus Aschum
Intrat,& in tuta castris statione locatis
Cum paucis recto ad regem se tramite confert.
Nec mora, Ferrantes, etenim Ducis antè futuros
Nouerat aduentus, meditans spectacula forti
Grata viro, iubet armari castra omnia, & ire
Turmatim in campos, quà Dux venturus. At ipse
In regali habitu multo spectabilis auro
Atq; leui sublimis equo cingente caterua
Armatorum equitum placido venit obuius ore.
Namq; animos Ducis ingentes, & fortia facta
Nostro æuo maiora, illis conformia sæclis
Quando heroes erant generati à sanguine diuûm,
Fortunamq; simul præclara incœpta sequentem
Audierat. Iuuenemq; animis ardentibus ibat
Miraturus, habet stimulos, generosaq; corda
Allicit, & magnas mentes trahit, inclyta virtus.
Idem amor & paribus causis exortus agebat
Te quoq; Dux. Ferrantis enim laudata iuuentus
Ad gelidos fuit vsq; Scythas, ad littora Gangis,
Herculis ad metas, rapidis vbi fluctibus æquor
Intrat, & Europam Libyæ procul arcet ab oris.
Quicquid Amyclæi Ledæ duo pignora fratres,
Illetaues, iste pedes quondam valuisse feruntur,
Solus hic (& testis locuples Campania) longè
Liuor abi (testis Latium) præstantius illis;
Exhibuit naturam hominum transgressus & artem,
Iam propè congreßi mißisq; ad colla lacertis

 Oscula

Oscula iungentes fletu maduêre tepenti.
Tum sua Rex fixis calcans vestigia plantis
Substitit,& fari intento sic incipit ore:
Maxime Dux Venetum, tua quod licet ora tueri,
Gratulor, hoc studijs dudum flagrantibus opto,
Præsertim postquam auditis tua gloria bellis
Creuit,& est longè totum diffusa per orbem.
Verùm quòd tanti fuerim tibi causa laboris
Quòd mea te tantis vexet fortuna periclis,
Tristor. At iste labor dulcis tibi forsitan olim.
Quicquid opum, quicquid regni mihi numina cœli
Contulerint, commune tibi generiq; futurum.
Nec minus ista tibi pergas defendere regna,
Quam mihi, quandoquidem tibi me, meaq; omnia trado.
Tum ductor pia magnanimis præcordia curis
Ictus ait, tua me virtus, ô Aragonis ingens
Gloria Ferrantes, tibi destinat, arma virumq;
Accipe, in his tecum pro te sudare periclis
Suaue mihi, precio satis hoc grande atq; superbum
Parta triumphato fœlix victoria Gallo.
Quod mihi pro Venetis, pro te quoq; rege ferendum
Quicquid erit, vitali etiam mihi dulcius aura.
Tu modò fer cuncta æquo animo, Mauortia postquam
Accepit Venetum pro te sacer arma senatus.
Qui mare classe premit, cui sunt latissima terris
Imperia, argenti cui tanta opulentia & auri,
Cui pietas & sancta fides, desiste vereri
Triste aliquid, si Galli optant noua regna, ferantur

Vi

Vt credi voluêre prius, Machometica ad arua.
Hæc vbi dicta, gradu flectunt vestigia lento:
Iamq; propinquabant castris, cùm incedere longo
Ordine quadrupedes centum vidêre superbis
Greßibus, & pueris dorso insidentibus alto
Serica ludebant molles per ephippia venti.
Continuêre gradus paulum de tramite in agros
Digreßi, & vultu stant ad spectacula verso.
Mille viri hastatis vt eunt in prælia dextris
Succedunt thorace omnes ardente corusci.
Mille ferunt pueri galeas, & mille iugales
Vix cohibent ægrè ductis ad pectora frænis.
Et tria delecti pedites ad millia terso
Pectora fulgentes ferro, & caput atq; lacertos,
Bini ibant æquis spatijs, hastilia & enses
Arma viris, totidemq; arcus pharetrasq; ferentes.
Mille leues equites, pars est armata sagittis,
Pars genua in clypeos flectens pinnata ferebat
Tela manu Arcadico frontem abscurare galero.
Isti omnes, Rex inquit, erunt tibi maxime ductor,
His tibi coniunctis vades in prælia castris,
Ipse tuum comitabor iter seu scandere muros
Tempus erit, seu collatis decernere signis.
Tu dictator eris, belli tibi summa potestas.
Sunt aliæ nobis venturæ ex vrbe Latina
Suppetiæ, Ducis Insubrum auxiliaria castra.
Hispanis etiam miles, si credere dignum est,
Latus equis vento genitis, fortißima bello

Corpo-

Corpora,qui domuit Mauros & Bethyca regna
Præstò aderit,Siculum littus tetigêre carinæ.
Talia Rex,tanto Ductor lætatus honore
Admiratur equos,examinat arma,virosq́.
Cuncta probat,pugnandi auidum delectat imago
Martis,& in Gallos isto cupit agmine ferri
Ocyus,vt quando ad metam cursurus in ipsis
Carceribus vix acer equus frænatur,& ardet
Antè tubam leuibus campum transmittere plantis,
Aure micans,artusq́ tremens & lora fatigans.
Iamq́ reuertentes positis tentoria mensis
Lætabundi omnes subeunt,cœnasq́ frequentant
Sub ramis & fronde noua,fumantia tollunt
Exta renidentes nebulas,foliiq́ repugnant
Fercula,& exoriens è grandibus vmbra catinis.
Altilia in cœnas veniunt,venit assa coturnix.
Nam genus hoc auium dum se super æquora magnis
Vere refert turmis volitans,in retia fessum
Visa cadit,capiturq́ manu peregrina volucris.
It leuis Actæon fumans & cornua tollens
Altius in mensas,& aper venabula passus.
It capreæ genus in laqueos de cotibus altis
Elicitum,saliensq́ iugis in cornua Dorcas,
Ac nemorum prouentu onerant conuiuia magno.
Interea doctus maiorum heroica facta
Manlius ad Regum mensas extollere cantu
Fulgentem aurata Citharam testudine,& arcum
Ex Elephante,prior dederat quæ dona canenti

Regia Ferrantes thecis educit eburnis.
Cæsaries homini raris aterrima canis
Pingitur, abraso rutilans toga serica villo,
Carmen ab insigni repetebat origine gentis,
Gonzagæ antiquos patres à sanguine ducens
Cæsareo, postquàm Roma Germania sumpsit
Imperium, memorat titulos, decora, arma, triumphos.
Vt Bonacolsarum proceres Lodouicus ab vrbe
Egerit, & pulso victor regnauerit hoste.
Vt patre defuncto tenuit noua regna Philippus,
Et regni Lepidani agros, vt fractus Obizon
Ferrariæ princeps vix belli euaserit iram.
Addebat Guidone satum, Mauorte secundo
Præcipites agere Insubres, Patauiq́ per vrbem
Exclusis Venetum Carris inferre Leonem.
Veronæq́ altis scalas abradere muris.
Te quoq́ ab Archatu cui nomina prima marino
Tradidit Augustus Cæsar, penetrasse canebat
Mœnia Legnaci, ratibus quò tendere nulla
Spes erat, aduersante Atesi per flumina tractis.
Adiungebat vti Venetos Lodouicus ad amnem
Tartareum toto Ducibus cum milite captis
Fuderit, & validis pontem defenderit armis.
Ita fraternum cupiens abscondere solem
Ibe tua, in tanto pars carmine magna fuisti
Carole: nam veluti cunctis mortalibus alto
Corpore eras, sic forti animo, sic robore maior.
Nec tecum quamuis essent ea florida magnis

Sæcla

Sæcla viris, ausus quisquam contendere bello.
Tunouus Alcides, quem nulla pericula, nulli
Absterrere metus poterant. Insubria sub te
Sfortiades contra, si non aduersa fuisset
Factio, tum potuit se in libertate tueri.
Et quos parua solo genuit Noualara palustri
Iampetrum inprimis meminit, quem magnus Achilles
Non ferat armatum , teretem seu stringeret hastam,
Seu gladium, tantæ vires in corpore tanto.
Additur & colles equitans Federicus Hetruscos
Dux bello, Dux pace bonus, quæ in principe summa est
Gloria, vt Alphonso regi comes iuit in arma.
Manlius hæc cœtu faciente silentia toto.
Lætior auditis maiorum laudibus heros,
Crispam auro chlamydem, quam circum flumine longo
Mintius it vario florentibus vndiq; ripis
Margine, & in læuo filis intexta lacerto
Turturis arenti trunco insidentis imago,
Cœlibis indicium thalami, quam coniugis orba
Mane memor primum induerat, regalia dona
Porrigit, ille humeros gaudens inuoluit amictu.
Et vaste incedens dapis immemor omnia circum
Munus it ostentans magno conuiuia fastu.
Discedunt cum luce dapes, & sydera pictam
Ignibus æthereis voluunt surgentia noctem,
Relligiosa dies oritur sacrata Georgi
Manibus, ad templum properant cum Rege, feruntq;
Accensas ad sacra faces, ac numina placant

Supplicibus dictis,patinamq; trientibus implent.
Venatum Rex ire parat,properata vorantur
Prandia,parsientant,sunt qui venatica tollant
Retia,sunt qui vincla canum setosa lacertis
Innodent,raucoq; animent caua cornua cantu.
Lusitana alij paruis hastilia rostris
Longa ferunt,aurito alij venabula ferro.
Latratu longè arua sonant,iterata vocantum
Vox crebro clamore canes in nubila tendit.
Itur in antiquos saltus,vbi densa ferarum
Lustra silent,catulis per opaca sagacibus antra
Immissis,hinc grunnit aper,factoq; per vmbram
Agmine,spumantes acuit cum dentibus iras.
Hinc lupus arrectis se proripit auribus,illinc
Attonitum Ceruus tollit caput,atq; repentè
Dammarum leporumq; greges per deuia cursu
Præcipiti nemus omne agitant,clamoribus Echo
Responsura vagis,dum multa repercutit, auget
Murmura,confundens voces hominumq; canumq;
Stant circum syluas equites,prædamq; parati
Expectant,nec iam patitur sua lora molossus,
Sparta rapax gemit & latrat,detractat habenas.
Ecce ingens ruit è syluis ac fulminis istar
Fertur aper,qualem vidit Calydonia quondam
In campis Meleagre tuis. Ad sydera clamor
Tollitur. It longis falcato bellua rictu
Dentibus,ignitis oculis,dorsoq; recuruo
Hispida,& arrectis quasi sentibus horrida setis

Dant

Dant canibus cursus, equites peditesq́ sequuti
In cuneum sese extendunt, fera clausa tumultu
Multiplici nunc hàc rostro, nunc dimicat illac.
Quà trucibus rictum cilijs porrexerit, hostem
Submouet, in tergum latrant, nec comminus audent
Attrectare canes, tum rex calcaribus vrgens
Quadrupedem Libycum præteruolat, atq; retrorsum
(Tantus erat magnæ vigor atq; industria menti)
Conuersa fugiens apri caput impedit hasta,
Quæ validè impacto subiens mucrone cerebrum
Non est vulsa manu, sed fixa tenacius hæsit.
Pondereq́ oblongo, caput inflectente sinistrum
In latus it conuersus aper, mox tota repentè
Turba hominumq́ canumq́ ruens oppreßit inermem.
Ecce procul ceruis alij fugientibus instant,
Atq; alijs equitum ductis in retia cogunt
Ire alta infestis clamoribus, atq; canum vi.
Iamq́ duo in laqueos lapsi, qui cornibus altas
Aequabant quercus, saltu duo in aëra lati
Transiliêre plagas, plantisq́ fugacibus arua
Corripiunt, vmbrasq́ iterum, syluamq́ subintrant.
Tum miserans longo turbam sudore madentem
Dux cum Rege tubæ magno clangore vagantes
Conuocat ad fontem, media qui in valle perenni
Surgit aqua, gelidoq́ humectat gramina riuo:
Hic Baccho grauis ex Focia cadus actus in vmbra
Constiterat, mißis per rosida pascua bobus
Conueniunt omnes, & guttura sicca falernis
Mollib

Mollibus irrorant, craterecq; funditus hausto,
Ad nemora atq; feras animo exultante recurrunt.
Plebs leporum tepidis excita cubilibus inter
Mille canes malè tuta pedum leuitate per omnem
Fertur agrum, quos in prædam dimissa fatigat
Turba sagax, volat acer Hylax, volat ocyus Euro
Harpalagus, referensq; lupum toruo ore Lycisca,
Et Tigrina notis tergum maculosa, Melampus
Aequiparans candore niues, vestigia tantum
Ima niger, falco leuis ilia, lumine serpens
Sanguineo, mordax Ragonia, & Iscia regis
Delitiæ, nomen patriæ sortita marinæ,
Et truculentus Helor certare leonibus audens,
Innumeriq; ruunt alij sine nomine, vulgus
Innocuum dammas etiam prædantur, & acto
Sæpius in gyrum cursu dum præterit istos,
Tendit in illorum fauces fera: plurimus hastis
Miles adest, prædamq; auidis de faucibus aufert.
Nec solum hic strages, sed paßim immensa ferarum
Editur, & totis triuiæ labor æstuat aruis,
Dum subeunt saltum è saltu, lætoq; recedit
Cum sudore dies Asculi vicina tuentur
Mœnia, & hic ductor magnæ cum munere prædæ
In sua castra redit nemorum spolia ampla reportans.
Postquam conuerso cælorum cardine luxit
Sacra dies Marco, ductor procumbit ad aram,
Ritè Deum superosq; orans, mox castra moueri
In montem, cui magna leo cognomina fecit,

 Imperat,

Imperat, armantur simul, & tentoria vellunt,
Nec dapis obliti satagunt, simul omnia curant
Solliciti, magnoq; lares cum murmure mutant.
Itur in excelsum montis longo ordine culmen,
Arx vbi Gallorum. Quæ mox exterrita portas
Vltrò aperit, recipitq; ducem, sapientibus vsa
Consilijs: nam hostile nihil perpessa, remansit
Integra, & à tanto belli discrimine tuta.
Hinc igitur motis montana per inuia castris,
Dum properant, aquilas sudum per inane volantes
Quot simul ire hominum nemo conspexerat vnquam
Suspiciunt, mirati auium spectacula fixo
Lumine & à cilio dextris pendentibus, altè
Obseruant quò se inclinent, quò tendere pergant.
Illæ vbi castra super gyros duxêre frequentes,
Parthenopen versus celerem vertêre volatum.
Et quanquam augurio non sit mens fidere, Ductor
Id tamen est fœlix omen ratus imperiumq;
Parthenopæ à Gallis iam tunc discedere fatum,
Macti animis tali auspicio gradiuntur, & ecce
Præsidium Vallata potens quod milite multo
Munierant Galli, frondoso in colle superbum
Visa supercilium procul ostentare, sonanti
Ad bellum lituo, crebrisq; tonitrua bombis
Edere, & aspectu pugnam intentare minaci.
Appropiant muris, sciturì an mœnia reddant,
An certare parent, pubes armata repente
Non verbo responsa ferens, sed acumine ferri

Erumpit versis stridenti cardine portis,
Galli, Italiq; simul, toto sonat vndiq; cœlo
Francia, & audaci veniunt in bella tumultu.
Prima acies certamen init, furit Appulus atrox
Andegauense odium spirans. Iam pugna rubenti
Sanguine inardescens homines atq; arma cruentat:
Interea castris sibi succedentibus ingens
Agmen adest, subeunt pugnæ, Gallumq; trucidant
Glandibus, ense, hastis, arcu, leuibusq; sagittis.
Tunc hastam, sæuire videns certamen Alexis
Viribus Herculeis vibrans ante agmina primus
Fulminat, & Gallos ingenti turbine voluens
Fertur vbi densas acies videt. Ecce per auras
Sibilat, & longo stridens mucrone lacertum
Hasta ferit, dextramq; graui telum abstulit ictu.
Moxq; parum retro labens, vt vulnere ferrum
Eduxit læua medios violentus in hostes
Rursus it, acceptoq; refert pro vulnere mortem.
Pœnituit pugnæ Andegauos, gressuq; retracto
In portas pedetentim abeunt, & hiantia valuis
Mœnia claudentes altis pro turribus astant,
Omnia pro Gallis passuri extrema, tenaci
Proposito, deuoti omnes in fata feruntur
Mox Saguntino. Nec enim sub Aragone vita
His populis odiosa minus quàm mortis imago.
Dux præstanti animo fretus data tempora gaudet
Inuadendi altos clypei sub tegmine muros,
Quod nondum est expertus opus, proclamat, & hostem

Talibus alloquitur dictis: Ita sana ferentem
Consilia, atque auidum vobis præbere salutem
Suscipitis Vallatenses? Quæ insania vobis
Persuasit vos posse manus euadere quas non
Carolus euasit, captisque Nouaria Gallis?
Non impunè ibunt hæc tam temeraria læuo
Cœpta animo, Fatum vobis opibusque rapinam
Nuncio, & his dictis epulas init. Ocyus omnes
Expediunt castrense penu, mensisque remotis
Adduci tormenta iubet, magnosque molares
Immitti, & scalas simul alta ad mœnia volui
Parte alia, duplicique hostes inuadere pugna.
Accingunt operi pedites. Iam sulfura fumant,
Iam tonat ingenti strepitu caua machina, & illis
Oppida reclamant muris, longèque remugit
Aëra per vacuum fugiens sonus, intonat altis
Montibus, & circumpositas formidine gentes
Sauciat exangui, mœrent tristi omnia luctu.
Iam subeunt muros pedites, missisque sagittis
Fossarum à ripis ad propugnacula, Belgas
Indè arcere parant, prohibentque à mœnibus hostes,
Nec tamen hi contis minus atque securibus instant,
Scandentumque premunt clypeos, pelluntque, secantque,
Saxa rotant, vndique pluunt feruentibus imbrem
Igne vagum liquido, cursim sub ahena fluentem
Tergora, & vrentem flammis fluuialibus artus.
Ipse animos alijs ductor facturus in auras
Euolat, & magnis exturbat viribus hostem,

Ac potitur muris, videt intra mœnia vulgus
Sollicitum trepidis operis incumbere. at ictus
Grandine missilium crebra vestigia traxit
Impiger in scalas, redeunt in mœnia Galli
Scandentesq; premunt sudibus, ruit ecce reuulsus
E gradibus miles. Fractis ceruicibus halant
Mox animas alij, tardati vulnere & artus
Colluxati alij clypeis in castra feruntur,
Nec tamen exemplo moniti minus ire laborant,
Quin potius magis audentes in mœnia sese
Proripiunt, tecti scutis & casside abena.
Tympana dant vires, plectroq; citata volanti
Corda acuunt, & belligero tuba Martia cantu.
Nec tamen interea cessant tormenta labantes
Demoliri arcis muros, cum turribus alta
Mœnia iam ruitura tremunt, exercitus omnis
Cogitur, & prædandi auidi telo atq; securi
Armati accelerant: iterum tonat ecce boatu
Machina fatali, & subitò laxata ruinam
Mœnia dant, tremuêre alto sola mota fragore.
Nec mora, turmatim miles quà diruta pandunt
Claustra viam subeunt, fracto velut aggere inundans
Eridanus, quoties niueus liquor Alpibus altis
Liquitur, & virides tumido premit æquore ripas.
Diripiendi hostem permissa licentia vulgo,
Prædandiq; palam, Ductor tum protinus omnes
(Tanta fuit pietas animis præstantibus) egit
Collectas in templa Nurus, annosq; minores

Tutari conatus, opes contempsit & aurum,
Cætera confusi rapuit furor omnia Martis.
Quotquot erant illis in finibus oppida casu
Territa Vallatæ concordibus omnia votis
Manè adiêre Ducem seq; & sua mœnia dantes.
Altera non regni, sed opum violenta libido
Interea exciuit longis certamina rixis.
Atq; isto lis orta modo. Propè Daunia regna
Appulus armentis viridem pascentibus oram
Diues ager, dumeta boues florentia tondent
Vndiq; lanigeriq; greges ballatibus implent
Syluestres per rura casas, & agrestia septa.
Regibus hinc æs grande solent collare quotannis
Annua quæstores qui vectigalia curant.
Tunc igitur geminis congesta pecunia ab annis
Vtrosq; ingentis spe sollicitante peculi
Immensum certamen erat Gallisq; Italisq;.
Pro varijs tandem quæstorum affectibus ancept
Lis sortita modum, cessit pars vna Latinis,
Altera pars Gallis, consumpta pecunia pacem
Fecit, & exhausto siluit discordia fisco.
Post igitur paucis bella hæc patrata diebus,
Maius opus motura simul duo castra coacto
Milite, Nuceriæ coëunt, venêre Paludem
Rura cauis humecta locis, vbi mœnibus altis
Nomen inundantes campos fecêre lacunæ.
Hic graue discrimen famis atq; pericula passi
Intestina iacent animis, Lemannica primum

Agmin

Agmina,& annona non apparente cadebant
Corda virûm. Dux vultu alacer quæ pauca superſunt
In loculis alimenta ſuis conciſa viritim
Diſtribuit,ſibi nil ſeruans. Pro milite oportet
Ieiunare Ducem. Verbiſq; infirma iuuare
Pectora magnanimis. Et qui tormenta vehebant
Cædi in fruſta boues & equos ad plauſtra iugari
Imperat,ipſe inſtat lanijs,ac viſcera partit.
Sic ſedata fames,& aquis vbi mille natabant
In prædam ranarum hydri ſitis arida potu
Hauſit,& interea noctem polus induit atram.
Altera lux aderat,cùm plauſtra ferentia fruges
A Beneuentanis fama eſt onerata colonis
Aduentare,manu ductor comitatus equeſtri
Obuius it,victumq; vehens ad regia tendit
Limina,& ingenti replet caſtra omnia plauſu.
Poſt epulas fugiens mala deſidis ocia vitæ
In leuibus gradiens armis,cum milite iuſto
Circumequitat colles,ſed nec iuga proxima tantum
Contentus luſtraſſe vagis erroribus, omnem
(Sic fortuna tulit ratione potentior) oram
Circuit,ac rupem caſu ſuperaſtitit altam.
Circellum tum fortè cauis in vallibus acres
Marte graui & valida Belgæ obſidione premebant:
Tollenteſq; oculos vt conſpexêre micantes
Aere viros,nitidiſq; procul mucronibus haſtas
Ire ſuper ſyluam fruticum(mora nulla)citato
Eſſe rati inſidias ſe proripuêre tumultu.

Non aliter quàm cùm denso grege concita nuper
Semina rimantes campo insedêre palumbes,
Si videant magno volucrem Iouis ire volatu,
Extemplò alarum facto stridore natantes
Agrestem praecelsa ferunt in tecta rapinam:
Circello sic parta salus. Federicia Iannus
Doctus & ipse pati durum sub Marte laborem
Progenies, Frater Venetum Ducis antè relictus
In patria magno accensus Ferrantis amore
Affuit hîc, validamq; mouens in bella cohortem
Aere suo conductam auxit Ferrantica castra.
Rex igitur Iuuenis motus pietate cohortem
Cum Duce mirificis affecit honoribus ipsum:
Namq; inter proceres iussit consistere primos,
Ipsa cohors inter primas illata cohortes.
Omnia iam passim regis mandata subibant
Oppida, Gonzagae quaecunq; audita fuissent
Nomina, terrori ductor fuit vndiq; tanto.
Frangeti plebs ausa nimis: nam castra videntes
Proxima in insanum versi exarsêre furorem.
Sic illis mentem Deus abstulit, impia quando
Progenies raro diuûm reminiscitur aras.
Ergò elati animis & quòd vicina sciebant
Agmina Gallorum, munitaq; milite & armis
Moenia & in multos frugum plena horrea menses,
Quaerenti, pacem ne velint an bella, proteruo
Respondêre Duci ingenio se Gallica nunquam
Foedera fracturos, nec Aragonis arma vereri.

Et ſimul his dictis ad propugnacula Gallus
Protulit ora ferox, portisq́; patentibus ingens
Turba equitum peditumq́; ruit, de turribus altis
Mißilibus pugnare orſi curuantur ahenos
Franauri arcus, & tela tripennia mittunt.
Hic poſtquam flagrante diu certamine Ductor
Stare hoſtem vidit, nec cedere, corripit haſtam
Et Ferrante virum fruſtra reuocante cucurrit
In medios, dextrumq́; graui premit agmine cornu.
Sentit onus valido cedens lorica lacerto,
Et perfoſſa viam mucroni in viſcera pandit.
Siqua ferunt ictum ferro defenſa fideli
Pectora vertit humi Gallos, atq; inguina pulſat
Lancea, & ingenti ſtrages cumulatur aceruo.
Hic tua Phœbe animis præſtans & robore virtus
Enituit multis iam pridem exercita bellis.
Nam licet in medijs vbi confertißima tela
Hoſtibus inſultans Gallo, peterêre ſagittis
Vndiq́; cùm pluerent in te crepitantibus armis
Spicula, tu grandi nihilominus agmina ronca
Sternis, & ad portas turbam premis, ipſa furenti
Limina iam ſubiens auſu, niſi miſſa dediſſet
Horriſonum ſubito lapſu cataracta fragorem,
Hoc abijt cum Marte dies, lux altera bellum
Exoritur crudele magis viſura, locantur
Sub lucem mole ingenti tormenta leuatis
Oribus in muros, & quà opportuna ruinæ
Viſa via eſt fauces vertunt, iam accenſa boatu

Machina territremo longè intonat, vsq; Sicanos
It sonus ad fluctus, Adriæ super æquora transit.
Dum vomit hæc onus, illa capit, vacat ista vaporem
Gutture sulfureum exhalans, post pulueris haustum
Mox silici immenso grande admotura palatum.
Vulgus inops lucrandi auidum tentoria circum
Regia quo proceres conuentu in prandia magno
Cum Venetum ductore ierant, circumstetit altè
Vociferans simul atq; rogans obsessa rapinæ
Ferro igni vulsis etiam radicibus arcis
Mœnia concedi, postquam contemnere Regem
Tam duris Frangetum atrox ceruicibus ausum.
Tum Ducis & procerum scito permissa rapina est,
A ferro seruati homines, & ab igne penates.
Omnibus extemplò vulgata licentia castris
Gaudia lætitiamq; ciet, parat arma satelles,
Fœdera de spolijs ineunt, prædæq; futuræ.
Iam mercantur opes, latasq; in cote secures
Pars subigit, pars roboreos immittere truncos
Nititur, & duro cæsam de stipite cornum
Effractura trabes, tabulasq; & ahenea claustra,
Vincla parant alij gazæ instrumenta ferendæ,
Saccorumq; sinus onera ad vectanda capaces
Expediunt, curantur equi, tentoria iuxta
Sub dio, in fulcris epulanda coquuntur acernis
Viscera, & in verubus sudant versata colurnis
Frusta suum setosa, modò hac, modò euntibus illac
Ignibus, vt vento spirante impellitur ardor.

Sperantes ditari omnes epulantur, & altis
Auribus expectant muros audire ruentes.
Nec mora conuulsis paries compagibus altum
Inclinat caput, ac longè saliente ruina
Labitur in praeceps, & propugnacula & arma
Et defensor aquis fundo salientibus alueum
Ingentem fossarum aequant, ac mœnia pandunt.
Exemplò auditus latè fragor, arma repulsis
Corripiunt mensis, & quà via facta volantes,
Faucibus in primis conantem obsistere Gallum
Strage graui vrgentes, super ipsa cadauera cursu
Praetereunt rapido, fusiq; per omnia tecta
Si qui fortè suos ausit seruare penates
Perfodiunt, primoq; iacent in limine caesi
Antiqui larium domini, miserabile visu.
Quas in opus tulerant aliud manus alta secures
Tollit in aduersos, hominumq; in caede cruentat.
Viq; fero nullus Marti modus, omnia nedum
Tecta, sed infantum tenera incunabula & ipsas
Infantum matres & lactea pectora paßim
Dilaniant, tanta in miseros est facta potestas
A superis Diti, sic sunt laxata Megarae
Lora, & in immanes populosita saeuit Erinnys,
Tisiphone, Alectoq; ferens per compita luctum
Omnia caeruleis auras lambentibus hydris.
Proxima Gallorum tanto in discrimine nullum
Castra suis ferre auxilium rata dedecus ingens
Acribus infremuêre animis, & publicè ad arma

Cla-

Clamatum sternuntur equi, thoracibus armos
Insertant, leuiq; comas in caßide claudunt
Solliciti clangente tuba, de vallibus altum
Est itum in montem. Quò cùm venêre nigrantes
Prospiciunt toto nebulas se voluere Olympo,
Et magna in cœlum volucres incendia flammas
Tendere. Nam vulgus præda implacabile rapta
Non valuit cohibere iras, quin mitteret ignes
In vacuos contra imperium regale penates.
Nota lues egit Gallos discedere ab armis.
Ditati Frangeti opibus, iam castra sequuntur
Celtica collatis auidus confligere signis.
Terga premit Ductor, turbasq; fugacibus instat
Acrius irritans verbis, ac vulnere partem
Nonnunquam extremam. Pastorem in pascua dicas
Lentum vrgere pecus, duroq; agitare flagello.
Illi autem quanquam numeroq; & viribus æquent
Ausonios, animo tamen ægrotante minores
Proripiunt sese trepidi. Quo Gallica prandent
Castra loco, cœnant Itali, duo castra putares
Vna, hosdem fontes eadem quoq; flumina potant.
Quo factum dum fortè simul venisset aquatum
Miles vterq; graui ad fluuium surgente tumultu,
Vt Rocion præstans armis & flore iuuentæ
Conspicuus Venetumq; Duci charißimus inter
Rixandum grauiter iaculo peteretur acuto.
Hinc subitò exortus per castra hostilia rumor
Accepisse Ducem subter præcordia vulnus

Exitia-

Exitiale, tubis ſurgit clangentibus ingens
Plauſus apud Gallos, ac ſi victoria fuſis
Parta Italis, foret extremo celebranda triumpho.
Per caſtella etiam Gallus quibus imperat, ignes
Nocturni fecére fidem, famamq́; ſequuta eſt
Credulitas, firmant populos hac fraude labantes.
Hic puer Aeneas Ducis armiger anté iuuentam
Iam iuuenis, nondum rigidis exercitus armis
Et iam Marte potens animis ſuperantibus annos,
Egregium facinus Romanaq́; ilice dignum
Edidit, & longo nunquam delebile ab æuo.
Sancta bonis tantum poſſunt influxibus aſtra.
Namq́; videns Gallum atrocem quem credere poßis
Ora tuens truculenta & membra immania, magnum
Amphitryoniadem Rocioni inſtare cruento
Acrius haſtili, ductoq́; in vulnera conto
Iteiterum, diſpar ſubijt pro ciue duellum,
Et ſubito inſultu Galli femur impulit haſta,
Vi tanta vt credas Aeneæ viribus actam
Iliaci, Romæ imperio genus vnde ſuperbum.
Ille in terga ruens campo diſtenditur amplo
Cum ſtrepitu armorum, tentatq́; attollere in auras
Et caput, & grandes humeros, & pectora ahena.
At puer armipotens nitentem ſurgere conto
Verberat, & tandem ſubeunte per inguina ferro
Sæpius indignantem animam ſub tartara miſit.
Ferrantes Rex vidit opus, vidêre Latini
Mirabundi omnes; nec adhuc victoria magno

Tanta

Tanta sat est animo, subit agmina densa virorum
Intrepidus, duroq; premit certamine Gallos.
Hanc meritò ob causam mensa dignatus ab ipsis
Et rege & domino grandes accepit honorum
Primitias, præcoxq; tulit bona præmia virtus,
Quæ seruantur adhuc, quæ succreuêre per omnem
Progeniem: nanq; ascendens genus omne suorum
Extulit in tenero vis admirabilis æuo.
Nocte fugam Galli inuadunt: Italiq; sequentes
A tergo incumbunt, Iesualdi improuida turba
Dum Gallos seruare parat, se opponere sumptis
Ausa armis Italo (Nam gens ea Martia pugnam
Docta manum potius iaculis attrita veruq;
Quàm rastris) temerè audendo fata aspera sensit.
Nanq; irrumpentes Itali de cardine portas
Oppositis voluunt humeris, & aperta satelles
Mœnia turmatim magnis clamoribus intrans
Sæuit in audaces primùm, mox clausa securi
Ostia demoliri orsus, tecta omnia raptis
Incendit spolijs, Celtæ de vallibus imis
Iam elapsi dum feruet opus Mauortis in alto
Vertice, per campos armis splendentibus ibant.
Gallica fatalem Iesualdi Andreta ruinam
Mente putans trepida noctu dum proxima voluit
Sydera Parrhasio custos Lycaonius axi,
Correptis quæ auferre potest à limine pulsis
Mœnia deseruit portis, vacuosq; penates.
Et nemorum condensa petens vmbracula saltu

In medio latuit subter caua lustra ferarum,
Dum pressa ærumnis ac tempestatibus ora
Libera sit, tutoq; suis habitanda colonis.
Vt vidêre locos Itali, & deserta recenti
Tecta fuga, hospitio subeunt, noctemq; per illam
Possedêre domos: At manè silentibus vmbris
Noctis adhuc, iter inuadunt vestigia gressu
Gallica sectantes paulùm prægressa citato.
Dum caderet iam sera dies maioribus vmbris
Gallicus in magnæ veniens latissima syluæ
Septa gradum fixit, positis exercitus armis.
Continuò sopiti ignes in canabe, tactu
Sulfuris euigilant, folijsq; arentibus aucta
Flamma rapit truncos, & iam nemus omne coruscat.
Indulgere parant genio, pars stipite longo
Viscera cruda focis versant, pars obruit vndis,
Et rapido appensi saliunt ardore lebetes.
Pars hesterna trahunt loculis, calefactaq; rursum
Frusta boum pruna eliciunt, Cereremq; tenentes
Inuadunt auidis prægrandia dentibus ossa.
Pars inseruit equis. Et iam noua luna cadebat
Hesperio vicina freto, cùm nuntius ore
Affuit attonito iurans Gonzagia castra
Adfore iam, magnoq; viam properare tumultu,
Vt morem Ducis esse sciant. Dimissa repentè
Cura dapum, iumenta onerant, laribusq; reuulsis
Muti abeunt cœna ante focos semesa resedit.
Vix ierant, cùm Dux subiens lucum, accipit auras

Nare

Nare renidentes, canibusq; per omne solutis
Mox nemus (explorandi astus nouus iste repente
Corda Ducis subijt) noctem scrutatur, & intrans
Greßibus in syluam tacitis lucere silentes
Ignibus aspexit per noctem exilibus vmbras,
Nec latrare canes vsquam miratus ad ignes
Tendit, & inspectis epulis intelligit hostem
E capto fugiße loco, dapibusq; repertis
Insediße canem, subitò ne fortè latentes
Tendat in insidias, iußit subsistere castra,
Et circum mißis exploratoribus omnem
Lustrat agrum. Belgas vbi longius iße relatum,
Acturi noctem in syluis vestigia sistunt.
Attulerat Maias surgens aurora calendas
Et Zephyro nemus omne dabat spirante susurros
Vndiq; somniferos, Philomena silentia dudum
Ruperat exercens tremulo caua guttura cantu.
Tympana iam lituiq; sonant, tuba Martia lentos
Increpat, inuasêre viam, dum Lucifer albo
Iam sublimis equo pluit in noua gramina rorem.
Ibant incessu modulantes carmina longo
Lætæ acies patriæ memores, vbi manè reuerso
Figere mos virides ramos ad limina Maio.
Tota fuit Venus illa dies, solennia diuis
Exhibitura, sinat bellum modò, sacra duobus.
Et iam molle iugum paßim florente genista
Transgreßi vidêre lacus, & grande virenti
Margine frondosis sub collibus amphitheatrum

Cla

Claudere prata, suisq; vndas applaudere ripis.
Illicò prospectu nemorum lætatus amœno
Hic positis, hic, Ductor ait, date prandia mensis,
Et celebrate animis lucem melioribus almam.
Necnon Ferrantes animo tranquillus & ore
O comites nostris lux ista parentibus, inquit,
Lætior illuxit semper, deponite curas,
Atq; caput mecum tenera circundate quercu
Hi patrij mores Maio, quicunq; recenti
Fronde caret, liquidis fas sit perfundere lymphis.
Sic ait, & querna frontem circumligat vmbra.
Sic alij fecêre Duces exempla sequuti
Regia, sic miles, viruitq; exercitus omnis
Fronde Iouis subitò, viridiq; sub arbore prandet.
Dum genio indulgent, tubicen sine fronde virenti
Vt cui Bacchus erat potior quàm Iuppiter author,
Astitit antè Ducem largo exhilaratus Hiaccho
Multa iocans, comiq; tenens sermone sedentes.
Mox puer à teneris genitor quem miserat annis
In graue Martis opus, versuto callidus astu
Clam magno cratere lacum capit, atq; loquentis
In caput euersa longè fugit ocyus vnda.
Soluitur in risus omnis chorus, omnia laudant
Tectum opportun[illegible] conuiuia, territus imbre
Tam largo, tam improuiso, quasi tractus ab alto
Oceano attonitus tubicen inspirat anhelis
Faucibus, & rauco nimbos exibilat ore.
Finierant, cùm dux tollens vocemq; oculosq;

Ex re nulla viri nobis mora, tollite mensas
Inquit, & his dictis ingentes eleuat armos,
Ac iubet inflari lituos, & tympana plecti,
Et solito turmas ire ordine, suscitat omnes
Martia vox animos, pedes ipse per omnia castra
Sese infert longo ense trahens per gramina sulcum,
Atq; fero tandem insiliens quatit arma superbo.
Appula Campano tellus vbi iungitur agro,
Est locus Attellæ retinens cognomina priscæ,
Siue Attella vetus: nam sors mutata locorum
Prisca Iouis, dedit & priscis noua nomina terris.
Vrbs in colle sedet validis circundata muris
Ciue frequens, pecorum locuples, glebæ vbere diues.
Huc vbi multiuagis Celtas erroribus actos
Sors tulit, importuna odijs discordia surgens
Implicuit grauibus, firmare volentibus illis,
Longius his proferre gradus. Dum incerta trahuntur
Consilia, & diuerso agitant certamina sensu,
Ecce ingens equitum pelagus peditumq; refuso
Agmine circundant clausos in mœnibus hostes.
Et prius excelsum montis tenuêre cacumen,
Vndè patet totam liber prospectus in vrbem,
Mox imis sedêre locis, vbi frugis & vndæ
Copia, & accessus breuiori ad pabula cursu.
Hic igitur positis vbi iam tentoria castris
Sunt defixa, dapes ineunt, cœnasq; frequentant
Inclusisse hostem læti, tandemq; vagandi
Inuenisse modum, curamq; à mœnibus vnis

Attellæ

Attellæ pendere omnem, belli atq; laborum.
Tum veteris secum recolens discrimina pugnæ
Ferrantes ita voce refert: Clarißime ductor,
Et tu Iane animo tantum mihi, sanguine quantum
Iuncte Duci, quondam his campis certamine magno
Fudit auus Iannem Andegauum, qui rege Renato
Progenitus sibi deberi regna ista ferebat.
Sed mirum quonam pacto multò antè fuisset
Illa grauis pugnæ clades monstrata volucrum
Prodigijs, nostri annales testantur, & ipse
Sic solitus narrare pater, Troiana per arua
Quà fuit huc nobis nuper via, dicitur aër
Calligasse auium turmis in bella volantum.
Et prius à Miluis quòd rostro atq; vngue recuruo
Præualeant, captentq; alis maioribus auras,
Profligata ferunt Coruorum ingentia castra.
Sed paucis pòst bella iterum renouata diebus,
Atq; vtrunq; genus volucrum quasi fœdere facto
Concurrisse ferunt, tam atrociter, vt loca paßim,
Omnia cædis odor toto incestauerit anno.
Plumæ ipsæ rapiente Noto venêre per auras
Vsq; super pelagi fluctus vtriusq; sonantes,
Vsq; super Latium, nec adhuc obliuia tempus
Fecit, adhuc superant, qui tum sub rege merentes
Alituum vidêre prius, post bella virorum.
Et tandem Coruis Miluos victoribus isse
Præcipites, laceris alis, ac tergore vulso.
Talia Rex. Gallos eadem fortuna sequetur

Ianus ait, laceris alis, ac tergore vulso
Ire opus, his bellis si quos superesse futurum est.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI, TROPHAEI Gonzagæ:

LIBER V.

Nterea diui imperium quibus orbis, ab alto
Aethere luminibus regna ad mortalia versis
Prospiciunt hominum curas, studia, atq; labores
Assiduè in peius ruere, ac virtute fugata
Astra sequi, & quanquam valeant cœlestia contra
Fata reluctari, fatis tamen omnia ferri.
Tempore nanq; illo sata consuetudine virtus
Antè gubernatrix hominum, turbata proteruis
Moribus è terris in Olympi ascenderat arcem.
At quia nil superis opus est virtute, per orbes
Sola vagabatur, nunc Martis in abside summa
Nunc in Sole sedens, oculosq; in culmina mundi
Attollens scelerum legit inter sydera causas.
Atq; sibi aduersos cœlorum intelligit ignes.

Con-

Conueniunt igitur, summoq; in Marte sedentes,
Virtutem medio sisti iussêre senatu,
Et quò terrigenis eat errabunda relictis
Quæritur. Illa prius mores causata nefandos,
Vestrum, inquit, dum transit hyems hæc tanta malorũ,
Dum pergant sæuire poli, curare labantes
Res hominum, nostræ non est opis ignea contrà
Astra reluctari. Vos qui sublime tenetis
Imperium, cœlo oppressas defendite terras.
Pectore dum tacito diui responsa volutant,
Concilij pars magna sacri Dionysius ora
Soluit, & affandi superos exordia fecit:
Aetherei ciues postquam mortalia Virtus
Pectora deseruit, nec sunt qui mente ferantur
In commune bonum, sed agit sua quemq; Libido,
Italiam pacare opus est, atq; impia bella
Quæ Alecto, quæ Tisiphone, quæ dira Megæra
Incendêre, extra Ausonios depellere fines.
Nam cùm Thraicij furias odiumq; Tyranni
Intueor, nostris aliquid crudele futurum
Auguror, atq; grauem Romæ impendere ruinam.
Ille suo meditans hæc opportuna furori
Bella fore, ad prædam curuos iam porrigit vngues.
Nam veluti siquando canes in mutua surgant
Bella, Lupo in caulas permissa licentia maior:
Sic cum dira mouet proceres discordia, pandit
Hosti iter in populos, incustoditaq; regna
Posse rapi ostendens, sopita resuscitat arma.

Nuper apud veteres Thebas, dum regna reuiso
Attica Phocaicosq; lares, naualia vidi
Aulidis, audiui voces, vt singula nossem
Consilia, accessi Thracem Samon, inde subiui
Bosphoron imperij sedem, regisq; superbi
Limina. Conflatur magno molimine bellum,
Bellum ingens, Italis, heu, formidabile & atrox:
Sed nescitur adhuc. Tremet Adria magnus, & omnes
Tyrrheni & Lygures, rumor cùm venerit alto
Millia tot labi, terris tot millia ferri.
His igitur ne sit tantis via aperta periclis
Martius iste furor cohibendus, & alta per omnem
Italiam pax est odijs reuocanda sepultis.
Ne tamen id factu leue sit (studia æmula cerno)
Res Pisana facit, seruare volentibus vrbem
Promissamq; fidem Venetis, Insubribus autem
Rem Venetam augeri tanta vrbe ferentibus ægrè.
Hinc iterum ciet arma furor, sic sydera voluunt,
Sic hominis mentem feret inconsulta libido
Aerumnosa inopi spolijs opulenta suorum
Nec bello nec pace valens, dum fidere fingit
Cælitibus, fidit furtis auro atq; rapinis.
Conandum est omnes, quòd si non possumus omnes
Flectere primores saltem qui robore pollent,
Vt sua seruandi studio in commune laborent.
Propterea (& si qua est melior sententia, cedo)
Iungere mens Gallo Venetum: Venetoq; tenentem
Vltima Pannonium nostri confinia regni.

Ha

Hæc via. Qui Gallis nunc imperat istius author
Turbinis in cineres eat,& præstantior alter
Sceptra ferat,melior bello,maturior æuo,
Marte Italus,cui regna pater decernit Olympi.
Hic Venetum Ductor qui nunc premit oppida bello
Appula,& Attellam magna obsidione fatigat,
Dux communis erit,postquam disiecerit omnes
Relliquias huius nati,sine numine belli
Auctus ope imperij duplicis noua bella mouebit
Magnanimi compos voti,quod voluerat alta
Mente diu secum,magnis dum viribus æquum
Ambit onus Virtus curam indignata minorem,
Finierat,cùm mox fandi data copia Marco
Atq; ait,O magni patres custodia mundi
Quos tangit commune bonum,meminisse necesse est
Assiduum nobis,bellum cum Dite profundo.
Qui quanta imperium Christi impietate laborent
Non abolere quidem(scit enim sibi tanta negari)
Sed vexare,putent qui regna Othomanica lustrant.
Cernite terrarum quota pars,heu dedecus ingens,
Ex immensa olim nobis ditione supersit.
Aphrica tota ruit,citrà sola torrida cancri
Aethiopes ægrè superant,Asiatica longè
Terra patens oblita Deum,pars magna recessit
Iam dudum Europæ,Ponti omnia littora,Thraces
Græciaq; Adriacis Turcorum in finibus Aulon.
Et nisi res Venetum tot tempestatibus actas
Ipse regam,iam Apœninus qui diuidit omnem

Italiam, Scythici ferret iuga dura tyranni.
Nunc furor Alpinos apices ingressus ad altum
Perstreperet Rhodanum ac Rhenum, Romana Sagunti
Curia migrasset toto pene exul ab orbe.
Discite quanta ipsis, qui se praestare fatentur
Ingenio, est Italis dementia, littora circùm
Oppida barbarico quae prima adeunda tumultu
Pauperibus cedunt dominis, qui sponte ruentes
Nec muros sarcire valent, nec cingere fossis.
Ista potentatus fuerant, cui miles & arma
Plurima, ad arcendos primis à finibus hostes.
Sed magis expositos aditus & aperta relinqui
Claustra volunt, quàm quis tanta ditione potitus
Crescat, & inuidiam cuius face pectora flagrant
Iura vocant, commune bonum non principis ipsa est
Vtilitas, verùm populi, qui principe maior.
In commune bonum regis regnare, tyranni
In commune malum, quòd si mihi forsitan vnquam
Maiestas id vestra sinat, quò tuta quiescat
Italiae & Christi Respublica, littoris oram
Adriaci Tuscique maris sub certa senatus
Iura feram Veneti. Nam sic quasi moenibus altis
Italiae obductis populos tutabor ab omni
Barbarico insultu, placidaque in pace fouebo.
Nunc igitur quoniam bellorum incendia Pluto
Protrahit in longum, viresque eneruat & arma
Ausoniae, Turcisque viam facit artibus istis,
Omnia vt expediam paucis, Dionysia laudo

Consilia: & pacem, & fœdus cum rege futuro.
Talibus auditis commota sedilia diuûm
Assensere, leues quibus est ea cura ministri
Mille modis (vt mos illis) mandata facessunt.
Officium de pace prius, per Gallica mittunt
Corda graues curas, memorant in regna reuersum
Deposito bellandi animo, castrisq; solutis
Totum ire in varias Veneres & in ocia regem.
Sic segnes animos ac diffidentia corda
Reddentes sperare vetant, formidine hebescunt
Ingenia, in somnis cernunt sua prædia, & omnes
Delitias patriæ, vxores charosq; penates.
Et sibi porrectis teneram arridere lacertis
Progeniem blandisq; iocis alludere patri.
Detestantur opus Martis, bella impia damnant.
Sermonem de pace ineunt, tamen ignea Paulum
Corda mouent, tentare armis si consona famæ
Tam celebri virtus Mantoi principis, audet.
Præstantes animis ac viribus agmine ab omni
Deligit, ac tacitos ima ad vestigia montis
Post cliuum residere iubens, ipse impiger alto
Fertur equo, & turma graditur stipatus equestri
Per iuga summa fugam simulans. Gonzagius heros
Cui nihil ignotum, nil formidabile, fraudem
Percipiens, positis, inquit, nos callidus hostis
Elicit insidijs, si fraude retundere fraudem
Pace licet, nec bella vetant, in vallibus imis
Insidiæ sub colle latent, sic mente volutans

 Colligit,

Colligit,& per nota viæ diuortia turmam
Præmittit,quæ claudat iter,si tendere ad vrbem
Forte velit,cùm se deprensum intelliget hostis.
Iane,fuit tuus iste labor,quem prouida virtus
Rexit,& euentu sors est dignata secundo.
Turmam aliam duplicem numero,vestigia circum
Collis ad insidias gressu imperat ire citato.
Dux facti Sismundus erat,cui Felsina pugnax
Patria,& in rebus fama inculpata gerendis.
Ipse volans leuibus Paulum præuertitur armis,
Consertisq; hostem manibus premit,ille vbi vidit
In Duce Mauortis vultumq; animumq; ferentem,
Horruit extemplò,piguitq; ardentius actum,
Prosequitur tamen incœptum,pugnatq; relabens
Ac simulans vinci,& dum ducere cogitat hostem
Ducitur in laqueos,& iam sub colle Phalanges
Congressæ magno insidias clamore fugabant,
Dumq; ferunt cursus ad mœnia protinus armis
Effulsit nitidis Iani fugientibus agmen
Oppositum.Risit Ductor,Paulumq; fatigat
Acrius,ex votoq; videns procedere pugnam
Fulminat exclamans,Vestra est victoria,forti
Tela manu comites impellite,misimus hostem
Tam cautum in laqueos,opulentæ accingite prædæ.
Dum demum agnoscens se pulsum in retia Paulus
Hæsit mentis inops,resonat tuba,tympana clamant.
Vndiq; Mars crudele fremit,Mors vndiq; clausis
Instat,& æquoribus similes quibus ingruit illinc

Aphri-

Aphricus, hinc Boreas, nodum glomerantur in vnum
Inter se aduersi, sed cùm sperare salutem
Non sinitur, iam rara acies sua porrigit arma.
Vt seruare animas contenti in vincula tendunt.
Sic Paulus demum expertus quo bella gubernet
Ordine Franciscus, quo turbine misceat arma.
Cùm tandem elusum penitus se comperit, acrem
Pulsat equum, longoq; volans per deuia cursu
It lepori similis, qui circum prædia postquam
Multa ambage canes egit, certamine tandem
Liber abit volucri per rura patentia saltu.
Milite captiuo spolijsq; recentibus aucti
Mintiadæ redeunt, & ductor in agmine primo
Ibat cæde madens & puluere pallidus atro.
Ferrantes miratus opus sublime trophæum
Cogitat. Vlmus erat medijs amplissima campis
Fronde comans densa, leuium domus alta volucrum.
Huic iubet abradi ramos, & opaca theatri
Instar, humi trabibus fixis vmbracula texi,
Ac truncum implumem spolijs hostilibus armans
Vndiq; suspendit chlamydes, saga serica, & enses,
Atq; pharetratos arcus, thoracas ahenos,
Et scuta & galeas accepto sole micantes.
Concaua nodatis pendent humeralia loris,
Squammosæq; manus cubitiq; & ferrea crura,
Tympana cum plectris, & stipite tibia eburno.
Argento cui labra nitent, pars vltima in aurum
Desinit, immisso nodosa foramina vitro.

Ac

Ac magnis epigramma notis in robore fixum,
Francisco Venetum Ductori insigne trophaeum.
Manè (Deo ad superos, nam lux ea sacra, reuerso)
Accendunt structis ad truncum altaribus ignes,
Orgiaq; altisono celebrant solennia cantu.
Mox lata de more dapes, post prandia ludi.
Festa dies positis dum transigit ocia curis,
Fama venit contra Gallos descendere ab altis
Alpibus Insubrum in campos cum Caesare grandes
Teutonas, & Genuam primum, mox tendere Pisas.
Dumq; ea per vulgus serpunt, vt summa redundent
Gaudia Iampetrus soboles Gonzagia bello
Inclyta, & vsurpans rubicundi insignia cancri
Nicoleos, duo belligeri Mauortis alumni,
Suppetiae Ducis Insubrum, crepitantibus armis
Castra intrant, forma egregij & florente iuuenta
Conspicui, atq; animis in bellum ardentibus ambo.
Laetitia ingenti ductor cum rege coactis
Obuiat agminibus, missisq; ad colla lacertis
Oscula dant, abiguntq; aestum spumante Lyaeo.
Iamq; dies tota in ludis & plausibus acta
Labitur, accendunt ignes, laetisq; tubarum
Cantibus in multam ducunt solennia noctem.
Occiderat nouies, nouiesq; redierat ardor
Solis, & explicitis rursum mantilibus aras
Insternunt, & sacra nouant, altaria circum
Stant proceres cum rege pio, seruatur in armis
Religio, quantum arma sinunt. Lux ille dierum
Maxima

Maxima quæ docuit linguas, promiscua turba
Corda tribus digitis ferit atq; sonantia labra.
Fumat Arabs odor, artifici clamore sacerdos
Pangit, & alterno respondet tibia cantu,
Nunciusintereà properans Rugemq; Ducemq;
Admonet Hispanas Saluo ductante, cohortes
Affore ab extremo Oceani qui continet orbem
Aequore delatas: sacro iam ritè peracto
Coccineas armis chlamydes auriq; nitorem
Adijciunt belli & pacis splendore micantes.
Sicculti tolluntur equis, magnoq; coacti
Agmine suscipiunt medios Regemq; Ducemq;,
Ac socijs læti occurrunt, iam hinnitibus auræ
Iam clangore procul resonant, iam puluere cælum
Stat piceo, vultu iam congrediuntur amico.
Hispani Ausonios, Itali mirantur Iberos,
Armorum genus atq; habitum, moremq; equitandi.
Hesperijs capita obnubunt velamina torto
Linea complexu, combustam vmbrantia frontem.
Fusca viris facies & prona in pectora, nigris
Crinibus affectis vicini sydere cancri.
Et ferale sonans hastili buccina longo.
Nec caua, vt Ausonijs, sed pleno lancea conto.
Cætera persimiles nostris, gens dura labore
Belligero, longis dum Bethyca regna sub armis
Vendicat, atq; decem Mauros vertentibus annis
Finibus Europæ Libycos depellit ad agros.
Gallus ab excelsis speculans hæc omnia muris

Non

Non aliter languet quam præcipitatus in altas
Dum sequitur prædam foueas lupus, æger in atrò
Carcere desperans, fata impendentia semper
Cogitat, & longa cruciatur imagine mortis.
Hæc animaduertens princeps Borbonius altò
Dux animo, quem Rex abiens præfecerat armis,
Alloquitur proceres ad se in conclaue vocatos:
O comites quibus est curæ res Gallica mecum,
Indice non opus est, quem sint habitura videtis
Bella modum, licet hinc oculis hostilia castra
Omnia metiri, quantum superamur ab illis
Cernitis, Annonæ quantum cognoscitis, vrbes
Ac populum circumpositos nutare, fidemq́
Fortuna vt ventis fluctus ac nubila ferri
Scimus, & auxilijs quantum profecit Arago,
Quàm procul à nobis opis est genus omne, coacti
Iam sumus amisso pacem perquirere regno.
Quæ nisi sit concessa, famem ferrumq́ necesse est
Omniaq́ hic extrema pati, demumq́ subire
Supplicium, crudo quodcunq́ videbitur hosti.
Ni Deus ex alto terras curaret Olympo,
Forsitan ista foret nobis fortuna ferenda
Aegrius, Italiaq́ opibus succumbere Gallos:
At quia cælitibus, quorum sententia nunquam
Non pia, sic visum, nautas imitemur atroci
Turbine deprensos, vitæ quibus vnica restat
Optio nunc animas sat sit subducere fato.
Iacturam hanc lucro vllo aliàs fortuna rependet.

Quo

Quoadniti concessum armis ac viribus, omnes
Egimus vt decuit fortes, nunc addita postquam
Vis rebus tam magna Italis, ac tanta sequuta est
Disparitas, Rege Italia fugiente quid vltrà
Tentandum, nisi ne Ausonijs moriamur in aruis?
Itala Sequanico iampridem sanguine tellus
Tota madet, nullæ nostris sine cædibus vrbes,
Nullus ager. Rhodani plorant audita suorum
Fata lares, soluitq; graui se Gallia luctu.
Is demum, vt veteres morum docuêre magistri,
Vir sapiens, qui se ad casus accommodat omnes.
Nec pudor est vinci à regis victoribus. Ipse
Dux Venetum (nec iam res dißimulanda, per orbem
Fama abijt.) qui nos tanto premit agmine, fudit
Gallorum regem, atq; Italis eiecit ab oris.
Nos quoq; mœnibus his clausit, si solus abesset
Forsitan in reliquos aliquid sperare relictum.
Solus hic vt vires, animos ita frangit, & aufert
Spes veteres, prohibetq; nouas, si dempseris vnum
Hunc Italis, veluti fractis mucronibus hastæ,
Cætera plebs imbellis erit, & inutilis armis.
Excitat hic resides animos, atq; omnibus ignem
Adijcit. Ignaui appellant sine lege furentem,
At temerè audentem, liceat mihi vera fateri,
Solus hic Ausonijs Gallos auertit ab oris.
Spectatum venêre alij, Gonzagius heros
Pugnatum, satis est alijs q; inertia poßit
Abscondi virtutum aliquo velamine, fortis

Nomina

Nomina non curant. Virtus prudentia summa est,
Omnibus hoc innata Italis socordia amictu
Vtitur, his falsò titulis se ignauia vestit.
Nec quia nos mihi iuncta thoro germana iugali
Fecerit affines, bellis durantibus ausim
Mitius acturum quicquam sperare, fidemq́;
Defraudare, fides homini laudumq́; cupido,
Qualis erat qui terræ orbem domuêre Latinis.
Si sedare iras igitur, si flectere mentem
Nitimur, atq; virum nobis placare, fatendum
Ingenuè victos. Animum concessa mouebit
Gloria. Et addendum est soli se credere Gallos,
Fidere soli ipsi, tanto oblectatus honore
Exuet, vt posita mare tempestate, furorem.
Et quantum oppreßit bello, cùm bella manebant,
Tantum pace feret cùm pax erit orta, fauorem.
Talia sua dentis consensu Gallia magno
Dicta probant, pacisq; legunt qui fœdera faxint
Extemplò, atq; Italis fuerant qui signa sequuti
Gallica, rem (nec enim intererant affatibus) omnem
Protinus exponunt, illi consulta fatentes
Opportuna fauent cœptis, pacemq́; secundant.
Ergò datis prius obsidibus, ne fortè morandi
Hæc commenta forent, dum rex & Gallia mittant
Suppetias, cauto veniunt in fœdera ritu.
Fœdera sunt Gallum incolumen discedere regno
Aequoreum per iter, castella relinquere & vrbes.
Restituens igitur fessam Borbonius vrbem,

Limi

Liminaq́; insistens cùm iam discederet, ipsum
Talibus alloquitur Victorem heroa loquelis:
O gentis Francisce decus Gonzaga Latinæ
Gallorum ter victor aue. Te Martia Parma
Ac Tarrense solum, te capta Nouaria dudum
Prædicat. Attellæ modò tertia gloria victæ.
Accipe quicquid erat spei & muniminis intra
Italiam Gallis, regnum tibi reddimus omne.
Ponimus hic duuis assumpta negantibus arma.
Postquam fata volunt victos discedere Gallos,
Pro generis splendore tui, pro grandibus ausis
Atq; animi virtute, quibus genus omne Latinum
Iudice me superas, thalami pro fœdere sancti
Quo tua mi coniuncta soror (pia numina testor)
Gratulor hæc opus esse tua facta inclyta dextra.
Perge, & vt ætati veniens adiungitur ætas
Nente diu Lachesi, sic laudibus adijce laudes.
Sed caue ne aduersis rebus frangare, ferendo
Inuidiam cuius rabidos tua gloria morsus
Sensura est, vinces, neu decipiare, memento
Fortunæ ingenium longè mutabile, nostris
Casibus id constare vides. Verùm id quoq; damnis
Quod nolim, experiêre tuis, si vita superstes.
Propterea consuesce pati, munimen habeto
Id validum, quo sortem omnem superabis acerbam.
Hæc tibi (cùm nequeam melius) documenta relinquo
Munere pro magno, patrios intrare penates
Si nos fata dabunt (quod mitia Numina faxint)

Fortunæ mihi quicquid erit, totamq; putabo
Hanc tibi me debere animam. si forsitan antè
Quàm repetam Aruernos (quod mēs præsaga videtur
Diuinare) diem extremum me claudere Diui
Præstiterint, rerum teneat te cura mearum.
Natorum in primis ac coniugis, indue mentem
Patris & affectum, Claram solabere nostro
Occasu ægrotam, sensus si manibus istis,
Dulcibus officijs manes solabere nostros.
Talia Gilbertus lachrymis memorabat obortis.
Cui responsa pio princeps ita reddidit ore:
Parce precor lachrymis Gilberte sororie, Ductor
Maxime Gallorum, neu sis tibi funeris augur.
Principio rerum, vt memorant, ac credere dignum est,
Fortunam, vitæq; genus, numerumq; dierum
Fecit & impreßit cunctis animantibus author.
Quæ scire ac mutare nefas, ideòq; iuuentus
Sæpè senectutem præuertitur, atq; sepulchrum
Prima subit, nec primus obit, qui primus ad auras
Protulit os, fati & vitæ Moderator Olympus.
Hector erat iuuenis, genitor longæuus, & annis
Cernuus, ille tamen fato coniunctior, iste
Vix tandem euersa subijt sua funera Troia,
Nec mœrere decet, quòd res tibi credita iniquo
Clauditur euentu, nemo est, seu Gallica regna,
Seu Romana petas, qui rem cùm nouerit, ausit
Te damnare, vel hoc fatum, vel regius error.
Regis enim vitio mentis fuga facta, repentè

Cùm regnum tanta hoc animi leuitate reliquit.
Quod decus hoc illustre datum mihi tanta gerenti
Bella per ætatem primam gratarís, habenda
Gratia, & id forsan dicendum ex re quoq; factum
Esse tua: nam cùm nostros fortuna secundat,
Nos quoq; consortes, veluti cùm rectius auris
Aut oculus valet, vtilitas per cuncta redundat
Membra fluens, totosq; affines irrigat artus.
Quæ seruanda mones, eadem pater antè monebat,
Dum tenera & tantis nondum formabilis ætas
Moribus accipio, atq; memor seruanda tenebo.
Si placet Ausonijs mecum consistere terris,
Sunt mihi parua quidem, verùm satis ampla duobus
Regna, mane, quæcunq; dabit fortuna, feremus
Vnanimes mecum atq; meis cum fratribus, æuum
Tuq; sororq; trahes tranquilla in pace quietum.
His dictis Gilbertus iter secat agmine magno,
Quà Tyrrhena sonans descendit in æquora Sarnus.
Dux sua castra petens regis tentoria lætus
Ingreditur, celebrantq; alacri conuiuia plausu.
Dumq; vacant epulis, iuuat enumerare magistros
Militiæ veteres, quos illi proxima sæclo
Tempora protulerant, Perusini ingentia Bracchi
Facta recensentur, cuius (si credere dignum est)
Fama est antiqua ductam à Carthagine gentem.
Additur & soboles Venetis exercita bellis
Carolus Alcides animis ac viribus alter.
Tu quoq;, cui faciunt insigne Cydonia mala

Sphorcia,& à Phorco genus accipis,addita priscum
Littera reddiderat paulatim ignobile nomen,
Sed virtus rediuiua iterum splendescere longè
Fecit,& æternæ radiauit lumine famæ.
Sphorciadas hic belligeris Insubre tenentes
Imperium,& superi residentia ad æquoris vndam
Mœnia Pisauri genuit,tandemq; sub alto
Gurgite tot factis insignem grandibus vmbram
Liquit,& in terris nunquam delebile nomen.
Addunt Nicoleum Pici genus acre Latini,
Et formidatam bellis flagrantibus olim
Sub Ferrante alio Campana per oppida prolem.
Tota volubilibus resonant conuiuia linguis
Te Sismonde ferox,te Cremaniola magistrum
Militiæ insignem,belli stratagemata doctum.
Te quoq; nescio cur tris Barptolemæe ferentem
In clypeo testes antiqua insignia gentis,
Materiam risus,nec te Mellata relinquunt
Incelebrem,vestras referunt in sydera laudes.
Vos statuis(ita cana fides & strenua bello
Dextera poscebat)decorauit equestribus ambos
Cura sacri nunquam meritorum oblita senatus.
Commemorant Gonzaga tuum genus,vndè virorum
Inclyta processit soboles,& quattuor illis
Propria dona ferunt,proceri corporis alta
Ora,gigantæas vires,heroica corda,
Et Pylij senis eloquium linguamq; potentem.
Te Taliane canunt,te Cerpilon arcibus atrox
Excidium

Excidium, qui castra fugas, qui mœnia frangis.
Et Lippum, cui Toppus erat cognomen, & ipsum
Fortunatum armis, ac coniuge, Sphorciadarum
Franciscum supremum apicem, prolemq; cruentam,
Quam rapuit magnis Iuuenem mors inuida rebus.
Adijciunt insignem oris splendore Robertum
Stirpe Seuerina genitum, qui sæpius omnem
Terruit Italiam bello Germanica regna,
Ni fortuna virum nimis aduersata dedisset
Interitum tam infœlicem, iam tota tumultu
Presserat attonito, subitisq; inuoluerat armis.
Finis erat: Cùm Dux Venetum quid facta silemus
Monfeltræ tam clara domus? domus inclyta tantis
Illustrata viris Federico vt Thessala Olympo
Altius erigitur tellus, & in æthera tendit.
Cur Malatestarum stirpem fraudamus honore
Perpetuo? cur prætereunt intacta Roberti
Bella per Hetruscos, & quæ Perusina per arua
Cum genitore meo gessit socialibus armis?
Et quando obsessos ô Rex, (nec enim tibi debet
Gloria & excellens virtus grauis esse) Quirites
A patris Alphonsi defendit atrocibus armis?
Illius huc veniens dum Vaticana subintro
Templa, sepulturam vidi, inuidiq; sepulto.
Fama est Gentilem bello fortemq; Tibertum
Vermigenasq; omnes valuisse, acremq; Tadæum
Aeste satum veteri. Tum rex, Francisce, tuorum
Immortale decus patrum, neq; temporis huius

Laudis eget,neq; venturis reticebitur annis.
Immò tuos Franciscus ait,rex magne,parentes
(Cùm de laude virûm sermo)memorare necessè est
Antè alios,sed cymba breuis malè nauigat ingens
Aequor,& altiloquo digna est laus illa cothurno.
Illustres dum mensa viros heroica laudat,
Lux cum sole cadens noctem vehit,atq; silentes
Per secura hostis mittit tentoria somnos.
Aurora referente diem iam Lucifer ardens
Ortus erat.Cùm rex insomnis eatenus, altam
Soluitur in requiem,mox illi somnia Marpheus
Fatidicis aperit formis,& imagine mira.
Visus in excelsum montis transire cacumen
Tramite difficili circum perq; aspera saxa
Sæpius inflexo.Tandem sublima postquam
Culmina conscendit longos,lateq; patentes
Ingreditur campos,vbi lux sine sole,sine astris,
Et sine currentis rapidi curuamine cœli.
Lux,inquam,non quanta dies mortalibus orto
Sole micat,verùm decies illustrior,omni
Nocte carens,æterna,oculis blandißimus ardor.
It circumspiciens viridantia gramine prata,
Florigero,raraq; comantes arbore syluas
Pomifices,sed poma micant ceu sydera,frondes
Aureæ,& argenti lignum fulgore coruscans.
Humanæ ex ramis voces in dulcia flexæ
Carmina surgebant,magni præconia patris
Carmina erant dulci mentem rapientia flamma.
Incalu

Incaluit sancto igne animus, studioq; videndi
Accelerat gressum, & cupido legit omnia visu.
Ecce procul septis rutilat domus alta rotundis
Ignea & ardenti circum vestita pyropo.
Culmen inaccessum est oculis absconditur aura,
Tam sublime meat, valuis adamantina eburnis
Porta patens angusto aditu, vix peruia paucis.
Suspiciens omni humano molimine templum
Maius, anhelabat subeundi ardore, locumq;
Perlustrandi omnem. Dum stans suspiria ducit,
Sponte sua patuêre fores, & Heous odorem
Fluxit agens vapor ambrosium, quo vita repentè
Instaurata nihil retinet, quod morte abolendum est.
Intrat lætitiam spirans, detecta patescit
Tota domus subitò, atq; ornatum intrinsecus omnem
Explicat, ingressu occurrens grauis vmbra, sed ore
Virgineo niueam chlamydem vestita. Quid, inquit,
Errantes hæc regna petis mortalis? Olympi
Aetherei sunt hæc penetralia, vix adeunda
Cælitibus, sunt porticibus descripta sub istis
Omnia mobilium vobis incognita rerum
Fata, graues Regum atq; Ducum per secula casus.
Tum rex admiransq; locos vultumq; sonumq;
Virginis, ô fœlix dixit, quæ templa gubernas,
Seu genus à terris seu ducis ab æthere virgo.
At quoniam Pater omnipotens hæc sancta videre
Atq; intrare dedit fatorum arcana, facultas
Sit precor euentus regni rerumq; mearum

Cernere, & has aulas mentem oblectare tuendo.
Tum virgo: Quibus hu. fas est accedere fas est
Cernere, & historiam mundi lustrare futuri.
Hæc consulta Dei, quondam hic diuina voluntas
Se exonerans scripsit fieri quæcunq; volebat.
Est immobilium domus altera, & ædibus istis
Præficimur nostro diui de more vicißim.
Hæc mea sors, vocor à vobis mortalibus Agnes.
Quicquid fatidici vates, sancti: q; prophetæ
Sunt fati, defluxit ab hoc rerum æquore vasto.
Cælicolæ, quoties aliquid præscire voluptas,
Impetrato aditu prece multa ab principe diuûm
Huc veniunt, casum intuiti (mora nulla) recedunt.
Sic memorans iuuenem mundi ducebat ad ortum,
Monstrabatq; polorum orbes, & sydera, & omnem
Ornatum cœli atq; soli, maris omnia monstra,
Et genus aurinagum volucres, limoq; subacto
Implicitas hominum vitas per membra moueri.
Et quia longa nimis series, legit omnia saltim.
Quattuor illuuies pelagi, totidem quoq; regna
Maxima, Olympiadis natum tot bella gerentem
Progeniem non esse Iouis, falsoq; putatos
Cæsarem ab Aenea, Ciceronem à sanguine Tulli
Descendisse, Dei venientis ab æthere lapsum
Fata Sibyllarum implentem, & noua sæcla ferentem.
Concisosq; patres gladijs, ita sanguine membra
Obiectata feris, animasq; in sydera euntes.
Triste triumphandi genus hoc, vbi vincere vinci est,

Sed sublime tamen, quod non Capitolia ad alta
Sistat equos biiuges, sed ad æthera sydera supra
Et super elysios vbi cœlum immobile campos.
Cæteraq́. At Iuuenis cupiens sua tempora virgo
Prætereant, inquit, quæ præteriêre, nouosq́
Da mihi diua dies, nostros veniamus ad annos.
Illa mouens gressu lento vestigia transit
Cæsaris Heracli pugnas, sæua arma Gothorum,
Et quæ Roma tulit iuga, Vandalicosq́ tumultus.
Et genus armigerum Turcos, translataq́ Romæ
Imperia ad Gallos, ad Lancrauios Alemannos.
Petrauinq́ thronum Tyberis modò templa tenentem,
Et modò migrantem Rhodani spumantis ad vndam,
Fortunam & strages Graiûm, per Cycladas actam
Lunigeram classem toties, regnataq́ Mauro
Bæthyca tot sæclis cœlo labentibus arua.
Constitit hîc, sursumq́ leuans oculosq́ manumq́,
Ecce, ait, hic pugnant Galli, tuus exulat extra
Italiam genitor, tua nauigat æquora cymba
Cum patruo. Rex Gallus abit, pugnatur ad amnem
Monte sub aëreo. Iuuenis Gonzagius hostem
Fulminat, expulsi superant iuga maxima Belgæ.
Tu patriam repetis, pro te Gonzagius heros
Pugnat, & expellit victos ad littora Gallos.
Te simul & regnum assertum vetat Atropos vltrà
Viuere, & immiti secat (aspice) stamina dextra.
Succedit patruus. Mens hic quasi fulminis ictu
Percita disrumpit somnos, & saucia corda

Importunæ vrgent cum sollicitudine curæ.
O infortunatum iuuenem exclamare volentem
Continuit subitò, fecitq; silentia virtus.
Surgit, & ambiguus contra sua somnia pugnat,
Somnia vana vocans, verùm nimis hæserat altè
Horror, & obscurans animum formidinis vmbra.
Ergò Ducem alloquitur: Regni Francisce ruentis
Auxilium fatale, tibi debebit Arago
Dum solem æternosq; ignes torquebit Olympus.
Iam virtute tua pulso de finibus hoste
Venimus ad metam belli, finemq; laborum.
Castra mouenda igitur nobis ad amœna Salerni
Littora, & Eoo repetenda Neapolis Euro.
Talia Ferrantes, animo Dux impiger alto
Imperat armari classes certoq; moueri
Ordine, Vulcano immißis vmbracula flammis
Frondea dant læti, cœloq; incendia tollunt.
Claßica sollicitant operas, tuba flexa morantes
Arguit, inuoluitq; altis mugitibus auras.
Armorum sub fasce pedes iam tympana lento
Vociferans gressu sequitur, iam plurima rauco
Sarcina plaustrorum rugitu incedit, equesq;
Erigit hastarum syluam summo ære nitentem,
Inceditq; sonans castrensi Gallica cantu
Bella, triumphatumq; Ararim Rhodanumq; subactum
Ter Duce Francisco, sonat in conuallibus imis
Carmen & armorum strepitus, miratur Oreas
Per Triuia lucos Martem resonare, Dryasq;

Proripitur, saltusq; petit succincta silentes.
Montibus ex altis iam se Tyrrhena micanti
Aequore sub Phœbi radijs maria omnia monstrant.
Nuceriæ patet ora iacens, patet ora Salerni,
Atq; Seuerini colles, vbi Palladis vmbra
Plurima, vbi aurato bifera sub pondere vites
Incuruantur, vbi exultat sub frugibus arbor
Perpetuis, neq; læsa gelu, neq; solibus altis.
Omnibus his tamen antè locis dira illa Megæra,
Quæ regno tam sæua fuit persuaserat arma
Pro Gallis ferre atq; pati, neq; cedere bello.
Sed postquam infusas campo vidêre patenti
Incessu tam longo acies, vbi principis ora
Martia Gonzagæ, cuius celeberrima in armis
Nomina iam dudum audierant, de turribus altis
Prospexêre, nihil potius quàm cedere visum est.
Hic vbi delitiæ molles, vbi Medica paßim
Poma rubent, vbi cedrorum per littora syluæ,
Martis & armorum præduro assueta labori
Membra Ducis cœpêre graui languescere morbo.
Si durasset opus Martis, syncera fuisset
Herculei vis tanta viri, qui pondus ahenum
Fert adamas, liquido vires in sanguine perdit.
Continuò Medicæ quicquid fuit artis, ab vsq;
Parthenope latum leuibus super æquora cymbis
Affuit, ac succis perfusa salubribus exta
Imbibitos abigunt æstus, & frigora potant.
Non secus ac quoties tellus sub sydere cancri

Aruit

Aruit admittens sitibundum in viscera solem,
Si gelida de nube recens defluxerit imber,
Dulce gelu bibit, atq; vaporem exhalat adustum.
Tum magis Aeneæ (qui sub genitore tribuno
Discere militiam teneris ardebat in annis)
Sedulitas, amor, ingenium, tolerantia plusquam
Natura omnipotens primis indulgeat annis,
Enituit. Dominum miserans ardore iacentem
Tabifico, seu luce negat seu nocte quietem,
Languenti aßistit satagens, onus omne subintrat
Solus agens natum, ac dominum ratus esse parentem.
His puerum meritis princeps magis ac magis arsit,
Atq; vbi militiæ belliq; laboribus aptum
Repperit, illustrem fecit, generumq; recepit.
Temporeq; ex illo iuuenem fortuna leuauit
Altius ac valeat virus protendere liuor.
Pascitur infectum febris Phlegethontica corpus,
Et morbo medicina minor, dissoluitur omne
Robur, & illa quibus Pardos anteire solebat
Crura labant: fortes illi quibus hasta lacerti
Fulmineum contorta sonum per ahena ciebat
Arma, cadunt, cadit in gemitus vox Martia longos,
Mens tamen alta manet languore potentior omni.
Castra dolent, ipsi quos contrectare solebat
Admirantur equi, reticet tuba, tympana laxis
Multa silent chordis, circum mæsto agmine fortes
Stant heroa viri, proles Gonzagia Phœbus,
Et consanguineus Phœbi Mauortius Hector.

Tuquoq; ab illustri veniens Iacobe Soardum
Sanguine, Bergomeos qui regnauêre per agros.
Magnanimoq; comes pugnax Sismondus Alexi
Germanus, Mariusq; decus sublime Ferarum,
Musarum comes, ingenio quàm corpore maior,
Sannitisq; Adriæ soboles Iacobus, & omnes
Præfecti ordinibus sponda glomerantnr vtraq;.
At puer Aeneas vultu maturus opaco
Saucia corda dolet, tamen officiosus ad omnem
Mente, manu, pede, lingua, oculis se accommodat vsum
Dux autem passa ora videns, Muliebria, dixit,
Isti corda decent vultus, si numina vitam
Abstulerint, grates illis persoluite, quòd non
Antè ferunt, quàm partus honos, quàm vicimus hostē.
Quòd si vita manet, nec funere mergimur atro,
Persoluendæ itidem grates, quòd læta supersint
Tempora, cùm in patriam lætis recitare labores
Bellorum exactos fas, & meminisse malorum.
At nunc Parthenopen placido iuuat æquore ferri,
Ac duo melius, reditum simul atq; salutem.
Sic ait: ast illi confestim aplustria tolli
Pulchra iubent, longamq; parant armare triremem.
Mox proceres sublatum humeris stratoq; iacentem
Ad mare deportant, & flantem leniter Eurum
Accipiunt velo, ac valido freta remige sulcant.
Iam subeunt portum, celsamq; illatus in arcem
Vnde patet procul æquoreas prospectus in vndas
Occubuit curis paulum morboq; leuatus.

Tun

Tunc quoque rex (sic fata illum monstrata ferebant)
Correptus languore graui peruenit in vrbem.
Et patriæ insigni cùm susciperetur honore
Vix potuit tristes in gaudia fingere vultus.
Interea impatiens linguæ subit alta volatu
Nubila præcipiti, spargitque per omnia Fama
Oppida rumores, & nunciat omnibus oris
Lethifero Regem atque Ducem ægrotare veneno.
It Romam, subit Hetruscos, Picentia rura,
Flaminiam petit, ad Venetos super æquora serpit.
Ad ripas venit vsque Padi, defertur in vrbem
Tyresiæ, vulgo inseritur, fora permeat, aures
Allicit, & linguis rem vaniloquacibus auget.
Continuò in gemitus communi Mantua luctu
Soluitur. Ac veluti cœlo si densa sereno
Caligo inuehitur liquidas egressa paludes
Sol iubar abscondens tenebrosa inuoluitur vmbra;
Sic alacres prius in vultus nuruumque virûmque
Ex animi grauibus curis exorta repentè
Funditur obscurans oculos acherontica imago.
In primis Isabella suos pertæsa decorem
Exuit ornatus, colloque monilia eburno
Abligat, in forulis gemmas abscondit & aurum.
Vota preces ac sacra iterans prouoluitur aris
Omnibus, accenditque pijs altaria flammis.
Liquitur in lachrymas, vt nix, vbi flantibus austris
Intepuit cœlum Hybernum, cùm frigore victo
Candida præcipitant stillantem culmina nimbum.

Improbus exhaurit miseram dolor, umbrat amictus
Ora inculta niger, viduali squallida vultu
Cogitat extincto vitam finire marito:
Tristibus his curis aderat facundus & acri
Ingenio præstans iuuenis Ptolemæus, & alta
Indole promittens quicquid sperare parentes
Fas de prole boni; proauos fœcunda virorum
Magnanimorum altrix & mater Corduba vatum
Huic dederat, proauos armis & sanguine claros.
Tum dominam miserans: Tua cur simul atq; tuorum
Corda, ait, ô nuruum princeps, ô regia proles,
Tanto animi languore premis? pietate iugali
Dilexisse viros fateor pulcherrima virtus,
Cui non terrigenæ soli concorditer omnes,
Verùm etiam superi laudes ac præmia ponunt
Grandia in elysijs campis. Sic facta virago
Inclyta Mausoli coniunx, sic Penelopæa
Nacta decus, sic Halcyone, sic Hipsicratæa
Annorum thalamiq; comes sibi fecit amando
Omnia mansurum ventura in sæcula nomen.
Sed facile incertis vulgi rumoribus aures
Porrigere, & vana famæ leuitate moueri,
Turpe, infame, nocens, longè à grauitate remotum.
Res præsaga mali fateor, nimis omnia semper
Importuna notans & sollicitudine nunquam
Liber amor. Natura hominum sic pectora finxit:
His stimulis Deus affecit mortalia corda.
Non nego, sed nonne est animis regalibus vltrà

Com-

Commune hanc naturã hominũ fas surgere, & vmbr...
Hanc vexantem homines inhonestantemq; fugare?
Heroës & semideos à plebe vetustas
Dissociat, nec eos alijs mortalibus æquat.
Sic reges homines dominos præstare volebant,
Vt premere affectus animosq; retundere possent
Antè suos, mox illum alijs imponere morem.
Nec labor est populos assuescere legibus illis,
Quas reges seruare vident, imitabile regum
Semper opus, populo morum exemplaria reges.
Ergò redundantes lachrymas & anhela parumper
Ora preme, & populi mentes læto ore serena.
Talibus amissas vires generosa virago
Instaurare parum visa est, ac tollere mentem
Altius, atq; graui curarum emergere ab æstu.
Interea princeps iam decrescente parumper
Liberior morbo cupit ire, & patria regna
Mantoosq; videre lares, & sistere regno.
Solis equos iam libra tepens deflexerat austrum
Versus, & autumno surgebat Athlantias alto.
Per Sulmonis agros Pelignaq; rura cohortes
In patriam signis lætæ victricibus ibant.
Dux æger modò vectus equo, modò curribus actus,
Vectatus nonnunquam humeris præeuntia lento
Castra gradu sequitur, coniunx Isabella regressum
Docta viri præmittit opes, atq; aurea dona,
Vina, vnguenta, leues tunicas, & byßina vela,
Lenimenta mali, & solatia blanda marito.

Mittere

Mittere & omne etiam medicamen,& arte medendi
Insignes conata viros,teq; optime vatum
Ante omnes Baptista domus æterna Ferarum
Gloria,Tyresiæ decus immortale nepotum.
Tu Coi secreta senis,tu centaurea
Gramina,tu succos fomentaq; Bethyca nosti.
Galleni tu sensa tenes,quæcunq; leguntur
Montibus in Colchis,quicquid mare mittit ab Indis,
Quicquid ab Assyrijs,prohibes ne tartara possint
Expugnare hominum vitas,ne sydera fluxu
Sint infesta malo,fatisq; furentibus obstas.
Nec tibi Musarum minus intellecta supellex,
Ac Phœbea domus.Tibi carminis author Apollo
Omne suum patefecit opus,seu Lesbia pulsas
Barbita,& Alcæi numeros,seu cincta cothurno
Crura feras Smyrnæa mouens ad carmina plectrum,
Siue velis modulari elegos,præsentia vincis
Tempora,& antiquæ compar tua gloria laudi.
Ergò vbi Picentis mare verberat vnda Truenti
Obuius ægroto primus medicamen adortus:
Ignis edax animæ per membra iacentia serpens
Hauserat arentes consumpto humore medullas.
Nec requies,sæuibat agens in corda venenum
Indomitum,victamq; animam rapiebat in vmbras.
Tu velut Alcides diram spirantia mortem
Vndiq; Lernæi truncauit guttura monstri
Id Stygium resecas virus,succoq; potenti
Non sinis arsuros pestem flagrare per artus.

Intereà coniunx (amor impetuosus & acrem
Fert animum pietas) Nuruum comitante caterua
Centauro inuehitur magna, sequiturq; carinam
Ante remulcantem piscosa per æquora Minti,
Per Phaëtontis aquas, perq; humida regna parentis.
Vt nulla est menti requies, ita nulla lacertis.
Nocte, die ruit ære Padi spumantia terga
Nauita, populeos vento faciente susurros.
Mœnia transibant argentea, cùm sopor vmbram
Sydereis Isabellæ oculis immisit, eburno
Fulta genam cubito dulci resoluta quiete est.
Continuò rupem visa est ascendere in altam,
Lata vbi gramineo diffunditur area campo:
Tyrrhenasq; audire tubas, & tympana & omnem
Militiæ, Martisq; sonum, tum cernere gentem
Innumeram, nitidasq; acies ire ordine longo
In templum gradibus quod centum ascenditur altis,
Templum ingens, cui montanis frons ardua saxis
Texitur, & rigidas attollit in aëra cautes
Et scopulos, instar montis, cui plurima surgunt
Cornua, & in cœlum magnis se molibus effert.
Limen vtrunq; chalybs, postes & ianua duro
Aere rigent, tegitur facies pendentibus armis.
Sunt clypei, sunt thoraces, & ahenea vincla,
Esseda, falcati currus, naualia rostra.
Delubri in medio breuibus suspensa columnis
Fert epigramma notis incisum grandibus ara.
Virtuti & magnis sacrata heroibus ara,

Illuc

Illuc magnanimi proceres conscendere visi
Aerecorusçantes, & odoribus ardua cincti
Tempora Daphnæis, quos inter cernere Pyrrhum,
Chaoniæ regem Pyrrhum, sobolemq́ Philippi
Magnanimam, Hannibalemq́ putat, Libyaq́ ferentem
Nomina Scipiaden: Pompei & Cæsaris ora
Atq; supercilium Marij, Syllam atq; loquacem
Marcellum, Augustumq́ patrem, rigidumq́ Catonem,
Innumerosq́ alios, quorum ærea viderat ora
Docta vetus sæclum. Proceres vbi sedibus altis
Impositi signo tenuêre silentia facto,
Ecce nouus Ductor multo cum milite portas
Ingreditur radians armis & casside aperta,
Gallorum spolijs diues, grauibusq́ catenis
Implicitos ducens Belgas, & Vasconas altos.
Ibat iter verrens gladio, quem agnoscere coniunx
Visa oculos immota manet, sub casside vultus
Conspicit ardentes, & lumina syderis instar
Lucida, & incessus passu surgente leuatos
Elatosq́ humeros, & pectora lata, virumq́
Dulcibus agnouit curis, se inferre per agmen
Est animus, tenerisq́ amplecti armata lacertis
Colla, pudor tenuitq́ pedes vocemq́ repreßit.
Mirabunda tamen cilijs considerat altis,
Quóres tanta cadat, venienti assurgere totum
Consessum videt, atq; ipsum se flectere & antè
Cæsaris ora genu (nam Cæsar in agmine tanto
Primus erat) curuare super puluinar ahenum.

aaa 2 *Tum*

Tum manibus palmam Cæsar dedit, atq; reuulsa
Caßide victrici complexus tempora lauro
Erigit, Hannibalemq; inter Pyrrhumq; sedere
Iußit, & æterno iuuenem decorauit honore.
Hic sopor extinctus, subitò sibi reddita virgo
Ea, ait, ô validi remis consurgite nautæ.
Flectite & vmbrosæ naues appellite ripæ.
Hæc referens iubet apponi flauentis Hiacchi
Cymbia, triticeam cererem, pernasq; suillas.
Dum dape restituunt vires, sua somnia puppi
Narrat, & excito redeunt in gaudia plausu.
Mox iter inuadunt alacres, antiqua Rauennæ
Tecta senescentis magna ambitione subintrant.
Ipsum etiam placido lapsum super æquora cursu
Attulerat lux illa Ducem, qui coniuge visa
Lætus in amplexus dulces & in oscula tendens
Hic finis languoris, ait, consternite mensas,
Et lautè curate dapes. Dum talia princeps
Voce refert, germanus adest Sismundus & ingens
Nobilium cœtus procerum, quos vrbe relicta
Traxit in occursum pietas, studiumq; videndi
Tam celebri fama illustrem, tot honoribus auctum.
Gaudia inardescunt, labor est tot iungere dextras,
Colla tot amplecti, potuit translata videri
Mantua & inveterem populos misisse Rauennam.
Ergò epulas turmatim ineunt, mensasq; coronant,
Aemula Cretæo latici Liuiana capaces
Vina grauant pateras, spumantq; albente Lyæo

Cymbia, & aurati calices, obsonia mensas
Lauta onerant, pinguesq; secant in frusta iuuencos.
Manè vbi iam lucem surgens aurora reduxit,
Victorem in patriam dominum comitantur ouantes.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI, CARMEN DE FORtuna Francisci Gonzagæ Marchionis Mantuæ.

Ortunam antiqui vates dixêre bifrontem,
Et modò terribiles in nos conuertere vultus,
Clementem modò sese oculis promittere blandis,
Nec seruare fidem, sed calliditate proterua
Principibus regnisq; graues inducere casus,
Quòd si scire velis non dementisse Poëtas
Authores documenti huius, lege temporis acta
Inclyta præteriti, veteresq; recurre per annos.

Aspice Pompeium terra pelagoq; ferentem
Victrices Aquilas, & mox quasi fulmine misso
Cœlitùs attonitum, magnoq; à Cæsare victum
Ire vagum, & tutas inuestigare latebras
Incassum, dirumq; volentem euadere fatum.
Nec tibi læta magis Cæsar fuit, omnia namq;
Vt tibi subiecit terrarum regna, repentè
In tua ciuiles armauit pectora dextras.
Et quanquam aduersi venisset epistola casus
Nuncia, nil tanto tamen in discrimine iuuit:
Namq; tuam mentem in vinclis fortuna tenebat.
Prætereo quòd te nantem vidêre marina
Numina, quòd captum pelagi tenuêre latrones.
Fallit mille modis homines: audacia cùm vult
Corda facit, gelida cùm vult formidine lentat.
Fraude potens magica sensus circumuenit omnes,
Mille veneficijs agitat præcordia, mille
Lumina præstigijs, falsis mille artibus aures
Fascinat, irretitq; homines, vt aranea muscas.
Vltorem picea tremefecit imagine Brutum,
Nec genius fuit ille, fuit fortuna duobus
Cæsareæ mortis socijs quæ triste ferebat
Augurium, finem infaustum, mortemq; cruentam.
Aequorei falsa veniens in imagine monstri
Attæis occurrit equis, & in aspera tesqua
Littoris excusso currum rectore volantem
Compulit incestus sceleri famulata nefando.
Pugnaturo ensem Turno quem ferre solebat

Inuida subduxit, fragilemq; subintulit ensem,
Qui duo conflictu primo se in fragmina soluit.
Te verò Palinure volens detrudere puppi,
Et dare præcipitem, vigilantia lumina blando
Paulatim inuasit somno quem sæpè reluctans
Cùm iam vicisses, missa ad lumina lymphis,
Indignata manum iniecit, traxitq; sub vndas.
Sic vi, fraude, dolo facit omnia, & omnia versat
Pro arbitrio, videns hominum studia atq; labores.
Nos quoq; tempestas ista, ô Ptolemæe, redegit
In luctum, in lachrymas, longa in suspiria, quando
Aegidius frater nobis cum principe raptus
Ante diem, missus princeps in vincula, frater
In tumulum, datus in prædam furialibus armis.
Damnum vtrunq; ingens, & longo tempore flendum.
Spes reditus quædam nobis medicina videtur
Principis in casu, sed tu, suauißime frater,
Amplius ad superas non es reuocabilis auras,
O iuuenis miserande, domus, dum vita manebat
Grande decus nostræ, quàm te fortuna repentè
Sustulit ex oculis, & funere mersit acerbo.
Te mea sperabam visurum funera, quando
Inualidus, longo titubans ego tempore, quando
Id tua poscebat probitas, synceraq; virtus
Digna coli, tibi quæ dominum placabat & vrbem,
Nedum nos studijs & amore & sanguine iunctos.
Id quoq; non paruo nobis mœrore dolendum est,
Quòd te cum multa Gallorum plebe iacentem

Iamq; simul fossa in campis tellure sepultum
Cernere non licuit, patrioq; inferre sepulchro.
Sed quid opus querulis amittere vocibus horas?
Aeternum Germane vale, tua semper imago
Mentibus in nostris, tua dulcia nomina viuent.
Rursus ad inceptos redeant vestigia cursus.
Non promittat opem cuiquam prudentia rerum,
Pendit eam fortuna minus quàm fulmina summos
In metis apices, & in altis montibus ornos.
Acre quid ingenium Cicero tibi profuit? Argo
Quid centum circa ora oculi? Deleuit vtrunq;
Sors aduersa decus, magnorum oblita virorum,
Et decus & meritum. Quid enim meruêre Catonis
Innocui manes? & qui cecidêre sub armis
Tot Fabij? Quid passa suam Lucretia dextram?
Aspice victorem Libyæ cui nomina fecit
Aphrica Scipiaden magnum, quo iustior alter
Non fuit Aeneæ longæua in stirpe nepotum,
Hunc patriæ pietas, hunc bellica gloria tantum
Prædicat, vt fines magni pertranseat orbis
Fama volans, & mille manens in sæcula nomen.
Causa latet curnam tantas exercuit iras
In talem fortuna virum, quem tota vocabat
Roma patrem, quē plebs quoddā quasi numen habebat.
Sed quid opus multis? visa est fortuna moleste
Id quoq; ferre, solent ciues odisse tyranni,
Quos plebeius honor nimis affectatus adorat.
Ergò volens occulte hominem vexare, malumq;

Diss-

Dißimulare animum, pedetentim incendia quædam
Excitat, inuidiam conflat, consurgere voces
Curat inurbanas, atq; inciuilia verba.
Res deuenit eò, patrias vt linqueret arces
Rus abiens, atq; ingratæ præponeret vrbi
Exilium, turbam & vanos pertæsus honores.
Sunt qui sydereis tribuant hæc omnia fatis,
Ast ego fortunæ, seu sit Deus ipse, vel altra
Est virtus homini cuiuis incognita quædam,
Inferior subiecta Deo, cui cesserit ipse
Tale ministerium, tantiq; negocia regni.
Quicquid agit, iustè fieri concedere fas est.
Sed cur, scire nephas, præceps cohibere necesse est
Iudicium, Deus hunc tali regit ordine mundum.
Personas hominum nescit, sine lege superbos
Atq; humiles cilio petulans domat imperioso.
Inuenies vnum toto qui vixerit æuo
Liber ab aduersis Samiæ telluris alumnum
Ac dominum, tanquam illius fortuna fuisset
Immemor: at vitæ supremo in margine totum
Accepit, plenoq; hausit cratere venenum.
Annibalem victa meditantem ingentia Roma,
Ne patrio saltem posset gaudere sepulchro,
Transtulit à Libycis Asiana ad littora campis.
Rex Macedum populos victor penetrauit ad omnes.
Dum sors blanda fuit. Postquam ora minantia vertit
Heu miser in medijs moriens euanuit annis.
Hectora, Peliden, Laërtiaden, Priamumq;

Prætereo, quos vt libuit fortuna rotauit.
Herculis occurrit furor & miserabile bustum,
Totaq; perpetuis attrita laboribus ætas,
Euristhei durum imperium quod adire coëgit
Tot longas heroa vias, tot voluere casus.
Nec solum fortunam homines patiuntur, in vrbes
Ius habet, in leges, in regna, in templa, deosq;.
Relligio vetus interijt, quæ floruit olim
Tam longè latèq; patens, sunt irrita Mosis
Atq; Numæ consulta, Solon silet atq; Lycurgus,
Cùm florere videt populos, regna, oppida, tanquam
Inuideat rebus lætis, vel succitat arma
Bellica, vel terræ motus, vel fulmina cœlo
Elicit, vndantes etiam cit ab æquore fluctus
In terras, vastoq; tegit sub gurgite campos.
Dic, quo nunc sit Troia loco, quo celsa Corinthus,
Adria, Carthago, Babylonq;, Numantia, Thebe?
Sicut spargit hyems niuibus iuga Norica & alpes
Teutonicas, genus vnde trahunt & Rhenus & Ister,
Sic fortuna malis euentibus omnia terræ,
Omnia regna maris, nec habet quod transeat ista
Tempus hyems, niuibus, ventis & grandine semper
Mortales miseros æterna in sæcula vexat.
Nec tamen inficias ierim prudenter agendum
Semper, & in rebus curam studiumq; valere,
Cùm fortuna suo terrena negocia cursu
Ire sinit, sed cùm pulso clauum ipsa magistro
Prendit, & in scopulos tendit, de mercibus actum est,

Nil opus est Tiphy arte tua, de remige & armis.
Propterea quisquis putat infortunia nostro
Ex errore sequi semper, mortalia nescit.
Tum sapimus, cùm iam venêre pericula, nemo
Antè, repentino properant discrimina cursu,
Et cum cauta minus mens est humana, subintrant
Fulminis in morem, quod non discernitur antè,
Quàm feriat, iacit ardentes fortuna sagitas.
Quare ergò culpandus erit qui rebus agendis
Deditus interdum casus incurrit acerbos:
Nauta igitur damnandus erit, qui dum mare sulcat
Turbine ventorum, rapidoq; affligitur astu:
Qui sapiunt, tales potius miserantur & optant
Incolumes, & opem ferrent, si ferre sinantur.
Ac veluti subitis est tempestatibus æquor
Subiectum, dubijs sic grandia casibus orsa.
Qualia erant, Francisce decus Gonzaga Latinum,
Quæ dum te infœlix rapuit fortuna, gerebas.
Si toties victor, si post tot fortia Martis
Facta semel caperis, quanquam tibi triste & amarum,
Non est turpe tamen, nam quæ communia magnis
Sunt Ducibus perferre Ducem neq; turpe putari,
Nec dici à iusto debet censore pudendum.
Contemplare alijs quid bellatoribus olim
Acciderit, variosq; hominum circumspice casus.
Romulidum princeps qui te Gallene recepit
In regni socium, Persarum à principe captus
Vixit in ærumnis, senuitq; in carcere longo.

Ama-

Aemathiæ regem lusit fortuna Philippum,
Cum sua tam pinguem cupiens in retia rhombum
Mittere, subridens dixit, si viuere longum
Est animus, cautè incedens ne incurre quadrigam.
Pyrrhe Duces inter primos numerate videris
Non cauisse tibi, quantum prudentia regis
Debuit, hoc infert vulnus temeraria famæ
Turba tuæ, casum studijs quæ illudere nostris
Nescit, & euentum quem vult dare rebus agendis.
Quid te Cyre loquar, veterum fortissime regum,
Quos habuit Persis? virtus tua cognita Graijs,
Cognita Romanis, nec habet tua gloria finem.
Te tamen incautum fecit fortuna putari
Cùm Scythicos inter vicit te fœmina montes.
Regulus à Pœnis captus, Romamq; reuersus,
Sic illum fortuna tulit, cùm viuere posset
Noluit, & Libycas rediijt moriturus ad oras.
A patre Pompeij victus, Romamq; triumpho
Ductus in insigni gemuit sua tristia fata
Ventidius, paruo domuit post tempore Parthos,
Atq; triumphali subijt Capitolia curru.
Sic variat fortuna vices, premit alta, leuatq;
Infima, & instabili mortalia ventilat orbe.
Ad noua deuenio nostris vicina diebus
Tempora, Turchorum princeps Mahometicus Ildris
Arma ferens contra Scythicam Mauortia gentem
Incidit in casses, caueisq; inclusus ahenis
Admiranda dedit populis spectacula, Parthi,

Arme-

Armeni, Medi, Assyrij, quàcunque mouebant
Victores sua castra Scythæ, vidêre tyrannum
Squallentem in clatris atque in pœdore sepultum.
Nec minus infœlix natus fuit, vtque parenti
In regno, sic in rebus successit acerbis,
Pharsaliæ cum se victorem crederet, eius
Insidijs gentis deceptus & arte Pelasga
Præda fuit miseris ad regia colla catenis.
Hic quoque qui tanto Paduam molimine cingit
Vt cinctam à magno memorant Agamemnone Troiam
Vir populis pietate pater, vir maximus armis,
Romanus Cæsar Belgarum indagine quondam
(Cognita res vulgo est) captus virtute paterna
Vix potuit tandem vinclis, vix carcere solui.
Te quoque qui tanta cum maiestate gubernas
Insubres, Ligures, Gallos animose Loise
Iuuenit fortuna domi, laqueosque tetendit,
Afflixitque diu, tecum mox fœdere facto
Fauit, & indulsit tantum telluris & vndæ.
Sunt quibus est inimica semel fortuna, subindè
Læta fit, & rursum magnos indulget honores.
Transit ad ærumnas à fascibus atque triumphis.
Exul & extorris Marius, speratque reuerti
Rursus ad antiquas cœlo aspirante secures,
Et rediit, sicut puero portenderat olim
Nidus & inuenti septem super arbore pulli.
Alter Otho dum bella gerit de Cæsare factus
Mancipium venale fuit, sed tempore paruo

Rursus

Rursus ad imperium Romanaq; regna rediuit.
Tot casus numerare piget, tot testibus vti
In rebus minimè ambiguis, damnabile propter
Iudicium quorundam hominũ, qui incessere pergunt,
Quos niti virtute vident, & surgere in altum.
Non tamen Alfonsi fortunam & fata silebo,
Ipse Pyrenæis Tyrrhenum nauibus æquor
Dum premeret Campana petens, Regumq; Ducumq;
Agmine stipatus magno sibi debita regna,
Vi subita in prædam datus est Genuensibus armis.
Ductus ad Insubres (nam tunc Insubria habebat
Imperium Ligurum) magnis cum Heroibus, illam
Fortunam tulit æquo animo, sed cruda Philippus
Insubrum Ductor regum infortunia fleuit,
Continuoq; vt rex solo contentus honore
Non vt Pelides qui vendidit Hectora patri
Corruptus lucro, reges & murice & auro
Donatos sua collachrymans in regna remisit.
O diuinum hominem quis te laudauerit vnquam
Vt tua laudari debet clementia? certè
Illud opus cœleste fuit. Tu gloria sæcli
Non moritura tui, facinus narrabitur istud
Dum vaga perpetuo lucebunt sydera cœlo,
Per genus omne hominum, tu vera exempla dedisti
Regibus, vt memores viuant pietatis & æui.
Sic quoq; Pompeius quondam Tigrane subacto
Mente agitans quid sit subitò descendere regem,
Qui solitus dominari alijs mortalibus, ima

Vsq;

Vsq; ad victoris vultu vestigia prono
Condoluit, mentem pietas citò mitigat altam:
Vili animo nulli est pietas, crudescit in horas
Amplius, & cilio victis insultat atroci.
At Deus ad veniam pronus placibilis ira est.
Regi igitur sua regna dedit regalia verba
Adijciens regali operi. nam talia fatus:
Res præclara quidem reges depellere regno,
Non præclara minus regnum dare. Dignius ista
Voce nihil, facto nil magnificentius isto.
Crœsus apud Lydos dum se putat esse beatum
Perdidit imperium, rapidos proiectus in ignes
Non potuit lædi flammis, fortuna repentè
Compreßit subito fumosa incendia nimbo.
Grande decus gentis consul Nasica Latinæ
Captus ad Inarimen, & Punica vincula passus
Nauigat in Libyam, sed mox de carceris vmbris
Venit ad amissos fasces primasq; secures.
Obruor exemplis, rerum me copia vincit,
Cedam igitur volucri rediens ad littora cursu.
Cùm fuero tecum paucis Gonzaga locutus,
Sors tua non debet censeri asperrima, quando
Non natos, non imperium, non abstulit annos.
Sic Deus errori solitus succurrere nostro,
Quos amat emendat, scelerig; imponit habenas,
Quos odit peccare sinit, neq; corrigit vnquam.
Adde quòd à multis hæc te fortuna periclis
Subtraxit, quæ Martis agunt mala tempora secum.

Nec te ad barbaricas gentes, nec ad impia misit
Regna Arabum, vel Persarum, vel Bactrianorum,
Ductus apud Venetos opibus prudentia & armis
Excelsum clarumq; genus, testatur origo
Euganeos habuêre patres, par regibus ipsis.
Publica res gentis Venetæ, quæ tempore longo
Præsidium fidei nostræ fuit, obijce forti
Sustinuit Turcorum iras atq; aspera bella.
Semper apud Venetos studium sapientiæ, & omnis
In pretio doctrina fuit, superauit Athenas
Ingenijs, rebus gestis Lacedæmona & Argos.
Vrbs præclara sequens priscæ vestigia Romæ:
At modò fortunam atrocem patiuntur & astra
Impia, vt Aeneadæ quondam cum turbine tanto
Hannibal exultans capiundæ incumberet vrbi.
Et quoniam tecum virosa absynthia potant,
Facti humiles meliorem animum mentemq; benignam
Accipient, miseri miseris mitescere discent,
Quando aliter rigidi nequeant lentescere sensus.
Interea summus seruat tua regna sacerdos,
Seruat & armipotens Cæsar, tibi militat omnis
Gallia, & in portu puppis tua nauigat, vxor
Quæ tibi fido magis, quàm Penelopea marito,
Pignoraq; & fratres, sed quem Romana decorat
Purpura præcipuè, sacri pars magna senatus,
Et tibi deuoti ciues tua cuncta gubernant
Consensu vnanimi, populis corda ignea flagrant,
Atq; ardent saturare tuo sua lumina vultu,

Præsi-

Præſertimq́ tuus qui te Ptolemæus adorat.
Fortunam fer magno animo, quo tanta tuliſti
Inuictus foris atq; domi. Sic aſpera vinces
Tempora, ſic tandem ponet fortuna furorem.
Ne dubita, ſperata ſalus iam proxima, ſi non
Affuerint homines, aderit tibi totus Olympus.
Theſeus Aegides procul ad Minoia regna
Miſſus, vt informi fieret cœna impia tauro.
Repperit effugium, monſtris abiecta marinis
Andromede, cúm nec pelagus, nec terra ſalutem
Mitteret, auxilium veniſſe per aëra fertur.
Cúm Triuiæ cultros eſſet paſſurus Oreſtes,
Protinus agnouit fratrem germana ſacerdos,
Ipſa etiam fatis olim deprenſa malignis,
Cúm Zephyris iugulanda foret, ſublata repentè eſt
Viſuperum, gelidamq; volans tranauit ad Vrſam.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI,

IN ROBERTVM SEVERInatem, Panegyricum Carmen:

AD CLARISSIMVM EQVITEM DOMInum Ludouicum Gonzalem Hispanum diui Iacobi Galleci commendatarium dignissimum.

EMIDEVM Veteres insignia facta Poëtæ
Mæonijs vsi fidibus, grandiq; cothurno,
Et tenebris claram in lucem traxêre canendo.
Propterea magni tumulum miratus Achillis,
Pelleo genitore satus, dum mœnia Troiæ
Littore sigæo, laceramq; inuiseret vrbem,
O fortunatum iuuenem, cui carmine (dixit)
Mæonio dici, tantoq; ad sydera cantu
Contigit extolli, famaq; repellere mortem.
Sed tamen in sacros sors est minus æqua Poëtas:

Nam

Nam dum magna canunt Heroum facta, putantur
Vana loqui, quia vulgus iners, & languida corda
Dum sublime nihil curant, & segnia ducunt
Ocia, virtutis durißima pectora nunquam
Comminus & fortes contrectauere lacertos.
Noctua phœbeum visu non sustinet orbem:
Hoc etiam Iouis armigero putat esse negatum.
Sic genus hoc exangue suis, quod viribus impar
Autumat. Herculeos excedere iudicat ausus.
Cedite degeneres animi, noctemq́ subite
Tartaream: stygijq́ lacus teterrima lustra:
Lumine qui tremulo claros non cernitis ignes,
Nec, quales habeat virtus, discernitis, alas.
Quis Lernæ, Nemeæq́ feram, saltusq́ Molorchi,
Quis domuit ceruã aeripedem? quis & abstulit angues
Vertice de Lycij montis, flammamq́ Chimæræ?
Et quis semiferis iuga dicitur hospita monstris
Oppreßisse? fuit labor & solertia tanti.
Ampla quis ex vno confecit marmore tecta
Thraicio fundata solo: qua magna Perinthus
Antè fuit: priscum mutauit Heraclea nomen?
Ardua pyramidum quis culmina nubibus æquat?
Quis tantis Ephesum templis? quis turre Canopum
Lucifera? Libycas olim preßit quis arenas
Mole Iouis tanti? quis vicit Amazona fortem:
Quis Lapithas durosq́ truci Læstrigonas ore?
Alpinum quis strauit iter? quis marmor aceto
Rupit, & æternis canentia saxa pruinis?

Hæc facit aßiduo sudans in puluere virtus.
Quattuor in magno rerum primordia mundo
Secretis abstrusa locis ignotaq; regnant,
Scilicet hæc, fatum, virtus, fortuna, Deusq;.
Iura Deo maiora manent, cui proxima virtus,
Tertia sors fato, cui se fortuna ministram
Exhibuit, flammis virtus durata geluq;
Fortunam, fatumq; domat, dare sola triumphos
Et leuibus vectare roris, intexere lauros
Frontibus, & viridi raptum de cespite gramen
Ipsa potest, fuluo lucentes ære coronas
Signaq; partitur naualibus ardua rostris,
Et faciles myrtos exanguis præmia belli.
Hæc monstrare volens sua quanta potentia sedis
Plurima præteritis hominum sublimia fecit
Pectora, sed nostro non vsa minoribus æuo
Viribus illustrem belli pacisq; Robertum
Protulit officijs, seseq; effudit in illum.
Ipse caput sacrum totamq; simillimus illi
Corporis effigiem, casu si pingat Apelles
Insignem clarumq; ducem voluisse Robertum
Fingere, & exemplar ductum credetur ab illo.
Cerne virum, viden' excelsæ quæ gloria fronti,
Quis capiti decor in cano? quæ gratia vestit
Lumina, maturo quid maiestatis in ore
Fulgeat? extantes humeros pectusq; leuatum
Leniter, & setosa thoris porrectaq; cerne
Brachia neruorum solida compage ligari.

Presci

Præscia venturi iussuq; excita Tonantis,
Tale duci natura decus largita futuro est.
Quàm bene cristata recumbant sub casside crines,
Quàm bene sub torace sedent mauortia corda?
Non ærata grauat viridem lorica senectam,
Non validam grauis hasta manum, non ilia fulgens
Ensis, & horrificum spargens romphæa nitorem.
Cum rutilare truces conos, adamantaq; summo
Vertice vibrantes latè diffundere flammas
Aduersæ videre acies, trepidare videres
Corda manusq; virûm, tremulaq; in stapede plantas
Stare loco nescire, ducis præsentia tanti est.
Sicut vbi Libyæ per inhospita rura leonem
Iratum videre feræ, si fidere cursu,
Si tentare fugam nequeunt, ante illius ora
Deposita ceruice iacent, regemq; fatentur.
Nec semel aut vno tantum fuit agnita virtus
Ista loco, procul Europam discurrit in omnem.
Qua premit aëreas Gallis in finibus alpes
Hiberno Cynosura gelu, qua murmurat æquor
Hadriacum, qua rura Lygur saxosa colonus
Exercet, mitesq; legit de collibus vuas,
Tyrrheno Siculoq; madent vbi littora fluctu,
Facta ducis celebremq; sonant ora omnia famam.
Quid referam virides annos? cum venit in arma
Penè puer, patrui mores, & fortia semper
Signa sequens: teneras prima lanugine malas
Claudere fulgenti galea tum cœpit, & armos

 Delicijs

Delicijs rigido positis circumdare ferro.
Sicut Marmarici soboles primæua Leonis,
Iam pendente iuba, curuis vbi fortior ætas
Vnguibus & validis armauit dentibus ora
Stare nequit, cursuq; feras, saltuq; fatigat.
Sic puer vt flagrans Picena per oppida fulmen
Transijt, & celeri fregit tot mœnia marte.
Non maiora tulit virtutis signa futuræ
Scipio, cum pauidis tranans pro ciuibus æquor
Attulit in Libycam strages & funera gentem.
Quid repetam victis antiqua pericula Boijs?
Scit Derdon Tanarusq; furens, Tanaroq; propinquans
Eridanus, nec non Insubris flumina Lambri.
Quid, cum vix secum rapuit sua signa Iacobus
Aufugiens? erat ille tamen non segnis, & artem
Palladiam doctus, sumptaq; acerrimus hasta.
Non Marius Cimbrum maiori clade furentem,
Nec Marathon fudit maiori turbine Persas.
Milciades quando subitis congreßibus hostem
Fregit, & ingentem sepeliuit sanguine campum.
Adde Fluentinis pugnam pro ciuibus: adde
Flaminium (poterit meminisse Bononia) Martem,
Ipse quoq; à Gallis magnos sortitus honores,
Militiam sub rege diu, tractauit & arma.
Quis canat assumptos olim pro rege labores,
Quem modò fata premunt? quis Parthenopæa per arua
Flagrantes referat pugnas? mille oppida, mille
Terruit excelsis positas in montibus arces.

Postquam

Postquam sydereo moriens Alfonsus Olympo
Clarus, & magno cœlum repetiuit honore:
Arnus & Alphæa meminerunt humida Pisæ
Mœdia cum patrio missus de littore miles
Duxit in Tuscos magno ruit agmine campos.
Scit quibus immensum traiecit pontibus amnem
Luna vetus: qualesq; dedit tuba martia cantus.
Scit veteris Lunæ tractus Nymphæq; marinæ.
Cum ducis Anguigeri Stygio caput abdidit orco
Vltrici mors acta manu, cum plurima creuit
Seditio, fortuna grauem meditata Roberto
Perniciem, virtute nouos abigente tumultus,
Et fraudes retegente Deo delusa retraxit
Lora dolens, gemuitq; dolos exire latentes.
Bis patriæ laturus opem, bis pulsus iniquo
Sydere, virtuti saltem satis vndiq; factum est.
Semper habet ventos placidum, quibus excitet æquor
Aeolus, & nautis cursus fortuna secundos
Inuidet, & crebrum ferit alta Ceraunia fulmen.
Sed magis excelsæ patuit solertia mentis,
Cum seruile iugum Genuæ contriuit, & vrbem
Egregiam Lygurum terra pelagoq; potentem
In pacem antiquam libertatemq; reduxit,
Quam tamen antè graui patriæ subiecerat astu.
Hoc orbis miratur opus, superare videtur
Id facinus tam grande fidem, sed vidimus ipsi:
Nec tantum liuor potis est abscondere lumen.
Claßica, & armorum strepitus & cornua rauco

Irritata sono contortaq; sulphure saxa
Audiuêre procul Cyrne, Sardoaq; tellus.
Sicut vbi Augustus celsa sub Leucade victor
Agmina disiecit Phario crepitantia sistro.
Non animis tantum Fabios valuisse trecentos,
Qui patriæ vallum sese fecere, suoq;
Corpore clauserunt aditus hostilibus armis
Crediderim, nec te combusto Scæuola trunco.
Cum furor Ausoniam nuper Mauortius omnem
Subuertisset, opes Venetæ fessumq; lababat
Imperium, vires Italiæ concordibus armis
In Venetum magnos simul exciuêre tumultus.
Arma viros fractasq; Padus sub gurgite lato
Voluit adhuc classes, & adhuc tinnitibus aures
Ferrariæ tantis resonant: calcata paludum
Stagna quibus vix antè fuit via piscibus, altos
Sub quibus irato nabat Padus æquore: pontes
Nec laudare satis possum, nec credere quenquam
Posse reor, nisi qui tantis interfuit ausis.
Non melius Rhenum Cæsar Rhodanumq; sonantem
Edomuit, rapidum non sic Augustus Araxem
Ferre iugum docuit, ripisq; adiungere ripas.
Heu quantos luctus illis quot sæua diebus
Funera sollicitæ rapto pro pignore matres
Accepêre. Ferunt Athesim per rura cruentum
Isse diu ripis toto mœrentibus anno.
Ipse etiam vitreis qui pascua diuidit vndis,
Mintius accepta variauit cæde colorem,

Sanguineumque bibit mixto cum puluere rorem.
Solus Martis onus tanti furiasque Robertus
Sustinuit, solus tantos compescuit ignes.
Nec tantum Cocles, nec tantum Curtius vnquam,
Moliri potuit, veteres sua sæcula laudent,
Nostra suis etiam non sunt fraudanda trophæis.
Hicquandoque moras Fabij, quandoq; furorem
Cæsareum simulans, vario stratagemate victor
Italiæ sese ingenti præfecit honore,
Communemque hostes ipsi fecere magistrum
Militiæ, nec eos puduit discedere ab armis,
Et pacem petere, & palmam præbere Roberto.
Credimus officijs olim longæua daturos
Signa triumphalem Venetos ingentibus arcum.
Nam penes hos viuit priscæ virtutis imago,
Et veteres æquant regnis crescentibus annos.
At nunc Romanas arces, gentisque Latinæ
Regna, quibus quondam totus non obstitit orbis,
Et violata sacri defendit iura senatus.
Vltorem hunc omnes, assertoremque salutis
Asciuêre suæ, populi quos Brutia tellus,
Quos Garganus alit, Marsi, fortesque Sabini,
Et Locri, quos, vt fama est, inuisa tyrannis
Compulit indignam bellis, auertere sortem:
Et Diomedæi ciues Daunique nepotes,
Lucani, Calabrique omnes, atque Hernica saxa,
Vno omnes clamore vocant, vnoque Robertum
Ore petunt, altis prærupta collibus arces

Auxilium vento explicitis insignibus orant.
Ipse per hostiles Latij modo fulminat agros,
Parthenopen Cumasq́ petens, cataphracta sequuntur
Agmina, iam Clanium magnus iam pulsat Acerras
Clangor, & ingenti trepidat Campania motu.
I decus Italiæ, tantoq́ accinge labori,
Præteritisq́ nouam meritis hanc adijce laudem,
Quam delere sequens annis labentibus ætas
Nulla queat, quæ cœlo ipso scribatur & astris.
Parce tamen miseris, nec te fortuna superbum
Efficiat, casu virtus dominetur in omni.
Sed quibus antiquæ laudis te heroibus æquem
Ausoniæ custos & sæui gloria Martis
Nescio: nam paucos horum syncera coronat
Fama, vel vnicolor probitas: sed crimine virtus
Multoties offensa cadit, mutatq́ colorem
Virgineum, ceu cum terrenam Cynthia nubem
Intrat: & amisso perdit sua lumina Phœbo.
Cæsar vt edomito laudem fœliciter orbe,
Sic meruit summum violata turpiter vrbe:
Dedecus, atq́ fauis taxos iniecit amaras.
Adde, quòd è magni templo Iouis impius aurum
Sustulit, & patrio maculauit sanguine dextram.
Tu verò patriam seruas, limenq́ paternum
Exulibus reddis: quos non sententia legum,
Sed liuore furor tinctus fugat, Herculis instar
Ad commune bonum genitus. Tu templa Deumq́
Eximijs oneras donis, labentia multò

Restituis delubra situ, tua dextera nulla
Cæde madet: fuluumq́ tibi non imperat aurum.
Annibali verò clades præconia nostræ
Magna ferunt, sed fœmineis, qui vicerat omnes,
Vincitur illecebris, partosq́ offuscat honores.
At tu blandicijs rigidum muliebribus ensem,
Et celeres præponis equos, ignaua perosus
Ocia continuis robur sudoribus auges.
Sed neq́ tu Libycam miti sub pectore claudis
Perfidiam. Tu namq́ fidem, tu fœdera seruas.
Decolor Aemathij regis canit India nomen
Perpetuum, sensit celebrem Taprobana famam
Terra iacens noctes vbi sol facit igneus æquas:
Sed tamen ille graui quoties erat excitus ira,
Læta cruentabat turpi conuiuia cæde,
Atq́ furens aliquem comitum mucrone petebat.
At tua tam grauibus non æstuat ira procellis.
Nam subitos minata premit prudentia motus
Et citò sydeream spargit clementia frontem.
Vnus adest, cui te similem tua lactea virtus
Efficit, & nulli probitas obnoxia culpæ
Scipio: qui tanto felix cognomine nunquam
Criminis illustres maculauit labe triumphos.
Fama facit vos vna pares, vos vnus honesti:
Iustitiæ vos vnus amor: par cura pudoris.
Vna gubernandi celebrat solertia Martis.
Adde, quòd ille mori pauper, quàm viuere auarus,
Maluit, abiectis opibus seruiuit honori.

Man-

Mancipium virtutis erat, quæ summa putatur,
Solaq; libertas, sunt vincula ferrea mores
Indomiti, mentesq; iugo scelus arcet iniquo.
Te quoq; Pompeio patriæ pietatis & æqui
Suadet honor conferre, vetat graue funeris omen.
Si te militia plures, & rebus agendis
Aequiparant prisci lectis annalibus æui
Relligione parem tibi non offendimus vllum:
Tu mare, tu Siculos fluctus, & limen Acestæ,
Alcinoiq; domos, regnum Phæacis Olyßi,
Phœbæam tu naue Rhodon petis, atq; Cythera.
Carpathio prætenta mari, Persæaq; saxa,
Tristis vbi Andromede monstris obiecta marinis
Fleuit, & æquoreo Christi præsepia cursu
Quæris, vt horrendi videas caua saxa sepulchri.
Nec contentus eo Nilum, & Memphitica regna
Transis, & immites Arabum progressus ad oras
In iuga venisti longo Panchæa labore.
Cinnama per campos illic, & thura leguntur.
Illa niger Nabathæus arat fœlicia rura,
Et legit ex multa spirantes arbore succos.
Mox iter ad sancti prærupta cacumina Montis
Vertis, vbi duro stillantes marmore guttæ,
Diuinum testantur opus, quia languida morbos
Membra fugant attacta graues, hinc virginis ingens
Gloria Cyprigenæ totum vulgatur in orbem.
Te maris & terræ fecere pericula sacrum,
Hoc iter iste, labor, summo te ascripsit Olympo:

Nec

Nec sinit hostiles in te sæuire cateruas.
Quare age Romuleos dux fortunate penates,
Et Latias tutare domos, succurre tuorum
Casibus, & miseros Siculis à finibus audi.
Vt postquam domito florens victoria regno
Te reducem nobis dederit, cum laude triumphum
Accipiens curru venias inuectus & auro
Splendidus, & niueos videas sudare iugales
Axe sub aurato, sparsis candentibus alta
Circum colla iubis, gressusq; audere superbos:
Sed frænis parêre tamen, legemq; magistri
Composito seruare gradu. Descendet ab alto
Limine solenni pompa plebisq; patrumq;
Cinctus, & albenti gradiens in veste sacerdos
Maximus, immenso magnum decus addet honori.
Nec Tarpea tibi rupes, sed summa petentur
Limina sydereo posuit quæ Roma tonanti,
Clauigeroq; patri, ventis vbi cymba secundis
Nauigat in tutos spumosa per æquora portus.
Roma coronatos passim per compita funes
Ducet, & extenso claudet velamine cœlum.
Per celebres aulæa vias suspendet, & omnis
Vicus odoratolatè spirabit amomo.
Tum tuba pacificos cantus, alternaq; reddet
Carmina partitis vicibus, tunc tibia dulces
Ad numeros inflabit ebur, totoq; sonabunt
Aethere plaudentes populi, sonus omnibus idem
Lætitiæ confusus erit: ruet vndiq; magnum

Multi-

Multisonæ pelagus turbæ, tibi gestiet omne
Limen, & ex alto spectabunt culmine matres.
In vultus conuersa tuos suspensa manebit
Roma diu: talem prisci videre triumphum
Paulus vbi antiquos Macedum populatus honores
Alta catenatum tulit in capitolia regem.
Sic, precor, has olim liceat mihi cernere pompas,
Et cantare tuas maiori carmine laudes.
Nos tibi viuenti tantos debemus honores:
Sed vitæ maiora manent te dona futuræ.
Quæ dum flagranti cuperem cognoscere voto,
Orassemq́; diu superos, arisq́; dedissem
Candida cum gemitu lucentibus orgia flammis,
Ipsa nec ambiguis tandem monstrata figuris,
Et miro sunt visa modo. Dum Palladis humor
Pasceret ardentem lychnum, suspensa tenebam
In multam vigilans noctem vix lumina somno
Aspergente graues lethæo flumine sensus.
Siue sopor, seu mens excessu capta profundo
Egerit hoc, tolli in magnam sum visus Olympi,
Sublimemq́; Dei patriam: quo nubila nostram
Nulla ferunt noctem, cœlesti lumine virgo
Circunfusa caput sacrum, frontemq́; serenam:
Cui fulgens insigne rotæ, cui lucida nubes,
Ex humeris prolapsa pedes currebat in imos:
Multimodisq́; fluens sinibus crispabat amictum,
Qualem nulla potest hominum solertia filo
Texere, nec viuos imitans pictura colores

Fingere, dux erat ista mihi, duxitq́ per orbes
Aethereos, magni monstrans miracula mundi.
Dum procul à terris, quantum se tollit in altum
Pelion, aut magni vertex sublimis Olympi
Per tenebras noctis, mediumq́ per aëra nobis
Esset iter: quædam pallenti corpore formæ
Ora quibus succensa, leues in tergore pennæ,
Vnguibus harpyis similes sine voce leuârunt
Ingentes alas, rapidoq́ abiêre volatu,
Sicut cum magno pascentes agmine corui,
Si subitò venator adest, nigrantia tollunt
Brachia, & extento fugiunt per inania collo.
Territus heu quænam virgo teterrima dixi,
Turmatim volitant tenues simulacra per auras:
Hæc referens ibam lateri consertus & armo
Virginis, vt pauidi latitant sub matribus agni,
Cum truculenta feri vidêre lycaonis ora.
Tum virgo: Duce me nulla formidine pectus
Frigeat: hæc nostro fugiunt exterrita vultu
Agmina. Sunt animi tristes, quos expulit olim
Seditio primæua, tenent hanc aëris oram
Perpetuo damnata gelu tenebrosaq́ regna.
Hæc loca sunt, vbi Vulcanum longæua vetustas
Credidit arma Ioui, trifidumq́ excudere fulmen.
Hic Notus, hîc Boreas habitant, hîc horrida grando:
Hic sonat horrendum tonitru, nubesq́ per atras,
Fluctuat hinc nubes: hinc nix hyberna per alpes
Expuitur: gelidoq́ solum circundat amictu.

Pars

Pars terræ vicina magis canente pruina:
Et lacbrymis vitrei roris stillantibus humet.
Altior hic, per quem ferimus vestigia, tractus
Aëris ætheræ sentit contagia flammæ,
Ardescitq; magis stellis sorbentibus: istuc
Eximia tellure vapor sublatus ab igni
Corripitur, variosq; facit splendere Cometas.
Hic Bolides, longæq; trabes, Xiphiæq;, Dociq;
Hic pogon crinesq; micant, & Acontius ardor,
Atq; alij, sicut diuersi vultibus ignes,
Sic quoq; diuersa sortiti nomina voce.
His Deus ingentes rerum prædicere motus
Venturosq; solet terris portendere casus.
Sicut præterito Calabros cum terruit anno
Fulgur, & ignitis ardens mucronibus astrum:
Mox proferre caput tanti cœpêre tumultus,
Et teretes animare tubas, bellumq; per omnem
Ausoniam, & Latium Tybris potare cruorem.
Tunc ego: Per rapidos virgo mihi transitus ignes
Esse potest impunè, leues si corpora flammæ
Si terrena cremant? virgo rarißima dixit,
Flamma nec exurit, nec dißipat ore tenebras,
Ni congesta voret terrenæ pabula molis.
Ast vbi siccato vires in corpore traxit,
Vrit, & illustrem vestitur lumine vultum.
Hæc ait, & celeri flammam tranare meatu
Cœpimus: at postquam raros superauimus ignes,
Constitit, & summo terras monstrauit ab axe,

Sic memorans: Campos humiles pontumq́ liquentem,
Despice conuerso regna ad mortalia vultu.
Aspice quàm breuibus spacijs humana coegit
Tecta Deus: terram pelagus penè occupat omnem,
Aequorei spaciosa greges maioraq́ longè
Regna tenent: in claustra homines angusta redacti
Tam magnos agitant, tam paruo in pectore fluctus.
Illic tota iacet, quam si quis sanguine fuso
Sortitur bene credit emi, peritura diebus
Gloria venturis: Romæ, quam totus honorat
Orbis, ad extremos nomen non transmeat ortus.
Illis tot cædes hominum, tot funera campis,
Tot lachrymæ, tot voce sonant suspiria tristi.
Si genus humanum saperet, nec inertia tantum
Illecebris captum vitæq́ fugacibus annis
Corpora curaret, labentia regna lutumq́,
Casurasq́ habitare domos, & vile puderet
Hospitium? quod cuncta sinu cœliq́ marisq́
Purgamenta legit, tristes vbi sydera casus.
Assiduasq́ pluunt infesto lumine mortes.
Cerne ait, & raras intercurrentibus vndis
Monstrabat terræ maculas: & euntia circùm
Aequora, quæ multis supereminet vndiq́ tellus
Vrbibus, in plures populos diuisa, genusq́
Multimodum stygijs etiam sub manibus, inquit,
Esse domos, quæ cum nos aëre somnus opaco
Sopit, habent Phœbi radios, passimq́ per vrbes
Exercent operas ciues, per rura coloni.

Nos illis homines tantum, quæ vidimus ipsi,
Credimus esse locis: sed & hi qui tartara subter
Arua colunt, vestras, inquit, sub fluctibus altis
Nare putant terras: illis contraria certè,
Sed non alta magis semper vestigia fertis:
Nam neq; vos illis, illos neu credite vobis,
Esse superpositos, spatijs æqualibus æther
Vndiq; circumferi immotis axibus astra.
Nec pars vna iacens infrà, pars altera suprà.
Vndiq; terra subest cælo cælum vndiq; sursum.
Aspice iam curuum Triuiæ superauimus orbem.
Ipsa sub humenti modo fert vestigia cancro:
Iam terras rorabit aquis, iam nubila coget.
Vix ea finierat, subit ô conspeximus atram
E pelago nubem tolli, mox frigidus aër
Intonuit ventis, & tempestate sonora.
Visa prius cæca latuit caligine tellus.
Altius apprenso me præuia traxit amictu.
Hic sonus, hic ingens moto concentus Olympo:
Et procul auditæ mira dulcedine voces,
Lætaq; suspensam rapuerunt carmina mentem:
Tum mihi: Dux tolle arrectis os auribus: isto
Perpetuum pæana Deo modulamine cælum
Reddit: & æterna concordant sydera laude.
Nullus ibi fato locus est tristive senectæ.
Hoc cæleste melos annis mordacibus obstans
Effugat exangues rugas, hæc tanta voluptas
Non subijt mentes hominum, non impulit aures.

Hi ſunt ætheree campi regionis, ad ortum
Verte acies: clarosq́; vide terræ immemor orbes.
Aſpice, quàm claro graditur Cyllenius ore:
Qui minor apparet vobis, iam ſurgit: & ipſum
Iam Seres Indiq́; vident. Quid lucidus (inquam)
Ille nitor, cui ſe croceis aurora capillis
Copulat, & tenui luſtrat iam lumine terras?
Quàm læto ſplendore micat, quàm grata venuſtas
Ore ſedet, tremulam dum ſpargit in æquora lucem.
Emicat, & pulchro gaudet ſub ſydere pontus.
Hæc Venus eſt (inquit mea dux) hæc flamma benignum
Porrigit in terras clementi luce fauorem:
Et nunc herbiferis rorem diſſeminat agris:
Nunc aperit flores, depaſtaq́; gramina campis
Reſtituit: tenuesq́; pluit per paſcua nimbos.
Cur fugit in Calpen (dixi) cur fluctibus altis
Fertur ad Occaſum pelagus, nec pellitur Euro?
Luna vehit ſecum pelagus, reſpondit, & orbe
Iam cadit ex alto, Latys iamiam occidet oris.
Et remeare fretum, retroq́; impellere magnam,
Cum ſonitu molem vndarum, ſpumamq́; videbis
Vortibus ferri rapidis, & currere in ortum.
Rarus enim pulſis claret iam nubibus aër,
Lunaq́; per claram diffundit lumina noctem.
Terminus hic tenebris, ſterilem non altiùs vmbram
Terra leuat, nigros circumfert pallida vultus,
Oraq́; perpetuo refugit titania gyro.
Et modò ſub pedibus ſuprema cacumina noſtris

Erigit,& medio terras nox humida cursu
Iam tenet: æoos surgens aurora colonos
Excitat,& lucem cantu prænunciat ales.
Hesperij cœnas ineunt, ipsiq; Britanni
Pinguibus incipiunt hylares accumbere mensis:
Aspice quàm lato Sol circumplectitur ore
Oceanum, terraq; solum, fugit vndiq; lato
Margine, sed primos iam latior exit ad ortus.
Qui mundi nesciret opus, succensa putaret
Aequora,& ingenti neptunum ardere camino:
Lumen ab Occasu sensim submittit in Ortum
Auroram, Veneremq; sequens. Quæ incendia dixi
Tanta procul video flammis ardere cruentis?
Ille (inquit) Mars est astrum crudele nocensq;
Terrigenis semper morbos & bella minatur.
Ille per Ausoniam bellis ardentibus omnem
Sæuit,& indomito ciet vndiq; bella furore.
Quòd nisi nos diui, quibus hæc mortalia credit
Regna Pater, ferremus opem, dudum Itala tellus
Heu miseræ cædis grandes ploraret aceruos.
Sed mihi magna mei cura est studiumq; Roberti:
Quotidie bellis illi comes omnibus adsum,
Et cui non possum vulnus prohibere, salutem
Restituo: Deus ista meæ dat munera curæ,
Et modò mortali furiosa per agmina vultu
Nunc nebulis inclusa feror, duco atq; reduco
Incolumem. Nuper Stygij de faucibus orci
Illius egregiam sobolem, cui Martius ardor

Igni-

Igniferæ glandis malas traiecit & ora,
Eripui, medicasq; manus & pinguis oliui
Pharmacon applicui, quod adhuc mea marmora sudăt.
Iam sua ligna Charon gaudens ex æquore nigro
Appulerat ripe, contoq; innixus acerno
Expectabat, hians miseram tristemq; rapinam.
Suspice pacificos ignes, placidumq; nitorem,
Iuppiter est, depone metus, affabile sydus,
Et sacrum venerare iubar, fulmenq; trisulcum
Neu metuas, alios clemens hic mitigat ignes.
Quamuis tantus eat, tantoq; effulgeat ore,
Si tamen accedas, placidis te colliget vlnis.
Sed caue vulnificam falcem, sydusq; malignum,
Quod pallere vides, tristiq; albescere plumbo.
Hac via sit, mœstiq; senis ne sydera tangas.
Venimus in campos flammarum, vbi milibus æther
Ardet, & obliquo fulgent animalia circo,
In Boream conuersa caput. Quur sydera dixi
Clara micant? quis tot cœlum fulgoribus, implet?
Dant ne vel accipiunt ignes aliunde coruscos?
Dixit ad hæc virgo: Cœlis essentia simplex,
Densior est ignis, flamma quoq; densior aër.
Aëre Neptunus, cæco iacet infima fundo
Terra, humiles sortita locos, vbi densior orbis
Sole repercusso splendor vibratur, & astrum
Dicitur. at rari penetrantur lumine tractus:
Non abeunt retrò radij. Quà plurima iunctis
Limitibus coeunt in eodem sydera lymbo,

Lacteus efficitur circus, qua lactea fingunt
Vbera Iunonis tortos fluxisse per arcus.
Prospice, iam toto Pontum Sol deserit orbe,
Et cum Sole Caper recto se tramite tollens
Surgit, & ex vndis cornu procul erigit altum.
Ausoniæ iam prima dies, iam summa relucent
Culmina Gargani iam lux discriminat agros.
QVis mouet hos orbes, virgo, quis temperat, inquam,
Tantæ molis iter? campis ego semper ab imis
Suspiciens, tanti motus cognoscere causas
Iam pridem volui. Tales dedit illa loquelas:
Aethereæ mentes, quæ corpora nulla, nec artus
Accipiunt, magni iussu subiére Tonantis
Munus id, à prima cum fluxit origine mundus.
Cernis vbi Phœbus summum iam porrigit orbem?
Perpetuæ sedes animis motricibus illic.
Sed propera, niueí viden' aurea cornua Tauri?
Præcipiti sub fronte Hyades, à clune coruscant
Pleiades vernæ. Nobis iam circulus alter
Scanditur: hunc alius curuato limine cingit
Signifer: at nulla pingunt animalia formæ:
Nec varios vsquam stellarum suscipit ignes.
Lucet enim, glaciemq; refert, vitrumq; colore,
Cristalliq; tenet nitidos cum nomine vultus.
Hinc sua cœlestes sumunt exordia motus.
Hic alios secum magno molimine voluens
Raptat, & in Boream lentis declinat ab Austro
Paßibus, & retrò sua per vestigia fertur.

Vltima iam nobis regio flammantis Olympi
Panditur,& summi monstrat se regia cœli.
Suspice non Solis radios,non syderis ignes,
Sed totum flammis circumlambentibus orbem,
Surgere in immensam tam vasta incendia lucem.
Obstupui:sanguis venas,& anhelitus ora
Deseruit,si tot quot sunt modò sydera,cœlo
Conueniant soles,magno par lumen Olympo
Non parient:tantum mortalia lumina contra
Non potuere iubar tolli.Contagia,virgo,
Corporeæ molis,dixit,tua pectora tardant,
Et fragiles hebetant sensus,vbi liqueris artus,
Non feret hæc ingens vllum tibi flamma pauorem.
Pone metus,aude tantos te inferre per ignes,
Fide mihi,illæsum summo te culmine sistam.
Hæc ait,& celsam subitò me traxit in Arcem.
Hic patet immensis regio latissima campis,
Plusquam noster eat visus.si dicere fas est,
Fine caret,tellus ipsi collata sepulcrum est:
Et cœco spelunca sinu,quam lubricus humor,
Et cœnosa palus,diro contristet odore.
Nil maius natura potest,dum conderet orbem,
Hic regni caput,hic mundi Deus esse cacumen
Instituit:spacium fulgor per inane vagatur,
Quantum non oculis,quantum nec mente videmus.
Dux oculos defixa solo,paulumque morata,
Cerne,ait,agnosco magni vestigia Pauli.
Hoc olim stetit ille loco,cum lumine captus

Depoſuit ſæuum virus, ſquammamq́; draconis
Exuit: hâc iter eſt ad noſtri limina Regis.
Accelera, latis illos procul aſpice campis
Innumeros hominum cœtus per florea prata,
Ferre coronatas vario Diademate frontes:
Et fulgere togas auro gemmisq́; coruſcas
Scintillare manus, hylariq́; incedere vultu.
Hi ſunt purpurei reges, qui ſacra Deumq́;
Præpoſuêre opibus, quos deteſtanda libido
Imperij non crudeles, non fecit auaros.
Si tamen aut turpes maculas poſt fata tulere,
Aut iniucundum terrenæ fæcis odorem,
Sub Stygijs lauêre vadis: nam flumina quinq;
Has ſcelerum labes, & regna cathartica ſoluunt.
Ille ferens mitem toto prior agmine vultum
Imperij quondam partem Romanaq́; regna
Viuus adhuc ceſſit Chriſto, generiq́; futuro.
Propterea Deus hæc illi latiſſima regna,
Et toto maiora ſolo conceſſit, & ipſum
Regibus his præfecit: eunt ſpacioſa per arua
Maxima, cum dulci miſcentes gaudia riſu.
Ecce gradus in nos omnes & lumina vertunt.
Accelerant, tantos vnquam non vidit honores
Roma potens: Viden' ad læuam, qui lumine claro
Regales præfert animos? hîc Parthenopeus,
Nuper tænario veniens Alphonſus ab orco,
Magnanimæ ſaluete animæ, ſaluete magiſtri
Bellorum quondam, quos & terrenus honorat

Orbis

Orbis adhuc, tantæ ne meo præstare coronæ
Obsequio quicquam potero? sermonibus istis
Compellauit eos virgo. Tum Parthenopeus
Curuato cum fronte genu, sic ora resoluit:
Aetherei splendor rutilans & magna senatus
Gloria cælestis patriæ, quæ limen emisti
Sanguine, cui digitos Deus & caput obligat auro,
Cui viuens addictus eram, parêre parati
Venimus, vt dignos meritis reddamus honores.
Sed tamen hic nostros quisnam nouus aduena campos
Tecum adijt? viuis ne patent empyrea regna?
Tum sic orsa loqui virgo: Rex maxime quondam,
Magnanimiq; sator regis, nisi noxia primus
Mala parens fregisset, erant hæc peruia viuis
Regna: sed infœlix legem scelus attulit istam.
Attamen omnipotens cui vult pater atria pandit,
Nec leges aditus omnis clausere, nec ipsum
Latorem vincire queunt. De limine pulchræ
Venimus Italiæ, magnos vbi sæua tumultus
Arma parant, vexatq; tuos sors dura nepotes.
Namq; tui proceres regni communibus armis
Dum mutare iugum longoq; exire laborant
Seruitio, bello illustrem duxere Robertum
Littore de Veneto: sors est incerta futuri.
Sic mea dux: Heros animo non pertulit ægro,
Sed placido sic ore sonat. Nos æquora quondam
Vertimus & miseras nimium vexauimus vrbes.
Pœnituit, pœnasq; dedit: Phlegethonte sub alto

Arsimus, & longos ignem portauimus annos.
Scit qui vinctus erat lateri Franciscus eodem
Sfortia supplicio quoties plorauimus vna
Blandimenta, dolos, furias: & plurima vita
Crimina præterita, sed nos clementia patris
Atq; t æiuuere preces, me nulla cupido
Sollicitat regni, tales cum corpore curas
Exuimus certent ipsi videantq; nepotes
Quid leges & iura velint, ardentia manes
Expectant quos præcipites in tartara mittant,
Quos in vincla ferant, cui ferrea verbera poßim
Intentare truci instantes crudeliter ore.
Viderit hæc cui flamma potest ea sæua nocere.
O vtinam quantas regni mea pignora curas
Iustitiæ tantas habeant, tum firma manerent
Sceptra, nec in festo resonarent claßica cantu.
Sed regni iactura minor, pietatis & æqui
Maxima, diuitias aufert & regna Vetustas,
At virtus æterna manet, sequiturq; sepultos.
Bella gerant ipsi, vincant, quibus ætheris alti
Fauerit imperium, generi meliora rogabo
Fata meo, sortemq; ferant patientiùs omnem.
Sic ait, & comites nutu assensêre loquenti.
Tum mea cæsaream vertens in lumina frontem
Sfortia progenies, pacem, Franciscus, & arma
Doctus: & illustres inter virtutis alumnos
Inferior nulli, dixit: Cùm veneris illuc,
Quisquis es, ad nostrum qui tam fœliciter orbem

Ramptus es, insignem iubeas saluere Robertum:
Ille mei splendor generis, tantoq; nepote
Lætor adhuc, vidi casus, vidi illius omnem
Fortunam miserans, sortem iam vicit acerbam:
Et potuit grauibus fatis obsistere virtus.
Ille meos priscum non aspernatus amorem
Seruet, vt antè meis gereret cum strennuus arma
Auspicijs, dulces mecum dum viueret annos.
Viuat: & huc animi curas iam porrigat omnes.
Sic ait, & versis ibat iam passibus agmen.
Cunq; recedentem, coniecto lumine, turbam
Prosequor admirans, viden' hunc, cui plurima mente
Canicies, dixit virgo? Bizantia sceptra
Gessit, & immensas tulit in compendia leges:
Iustini genus egregium, Theodosius illi
Iungitur, & dextro læuum latus applicat armo:
Qui sequitur, Traianus erat, quem traxit ab vndis
Tartareis magni Deus ad suspiria versus
Gregorij: tantum pietas seruataq; semper
Iura valent: hi quos hederis lauroq; virentes
Cernis Idumæa signari pectora fronde
Godfridus, Caliphæ domitor, qui regna recepit
Vsurpata diu. Solymasq; ascendit in arces
Turbine cum magno Veneti ducis inclyta proles,
Et sacer in tanto primos Adamurus honores
Agmine sortitus, nitidis Boëmundus in armis
Clarus adhuc: Vgo magnus, geminiq; Roberti:
Hi simul adiunctis coiêre in prælia castris,

Per Nicomedis agros,opulentaq; regna Niceæ,
Perq; Lycaonios adierunt Reblata campos,
Reblata,quæ primos Petro concesſit honores
Antiochi,cum iam muros & nomen haberet.
Cappadoces,Syriaſq; domos, Sindona potentem
Sub Chriſti miſêre iugum. Si vicerit hoſtem,
Sceptraq; Parthenopes parêre coegerit vrbi
Romuleæ,longi cum meta recurrerit æui
Hæc in regna feram tota cum prole Robertum,
Diuorumq; choris addam,gaudebit,& alto
Corde redundantem diffundet in ora voluptas
Lætitiam,cum ſe circum ſua pignora cernet
Ire per elyſium,terras oblitus habebit
Caſtra per æternas gradiens Heroica laudes.
Dixerat:his paucis ego longa ſilentia rupi:
Pande mihi(niſi ſcire nefas)vbi Rector Olympi,
Quoſue lares habitare ſolet:nam credimus ipſum
His altis errare locis,cœlumq; tenere.
Dux mea ſubridens,Supra Deus,inquit,& infra
Aethereos orbes habitat,ſub Sole,ſub Aura,
Sub Tellure latet,ſub dite,ſub æquoris vnda.
Omnia plena Deo:nam ſicut tota per artus
Corporeos mens vna ſubit,ſic vnus in vna
Mundi mole Deus,mundo tamen amplior ipſo
Tendit in immenſum,nulloq; includitur arcu.
Sphæra Deus viuens,centri tumor,occupat omnem
Curuatura locum neſcit,defluxit ab ipſo
Orbis,& in magno quicquid concluditur orbe.

Nec

Nec durare poteſt quicquam, niſi porrigat ipſe
Auxiliatricem clementi numine dextram.
Vna tribus virtus, vnum tria numina numen,
Hæc nouiſſe ſatis, debent arcana taceri.
Iam Chriſti natalis adeſt, cœleſtia magnos
Agmina conuentus celebrant, diſcedere tempus.
Tunc ego: Méne graues iterum deſcendere ab vmbras,
Méne domos iterum luteas, iterumq́ labores
Ferre iubes? ah me tali ne deijce regno
Dux mea, per ſuperos oro, per magna Tonantis
Sceptra, per hos liceat tecum mihi degere campos,
Si mortis me dura vetant & ferrea iura,
Quid moror? hi fragiles artus in fruſta ſecentur.
O decor, ô campi dulces, ô gloria cœli.
Quid mirum, ſi ad regna minus terrena reuerti
Fœlices animæ cupiant. Dum talibus oro,
In lachrymis nabant oculi, tepidoq́ madebant
Roregenæ, dulces vrebant pectora flammæ.
Et ſuaui mœrore labans vix ægra ferebat
Membra genu, votiſq́ diu flagrantibus arſi.
Tum virgo, quid, ſi patriæ tibi tota paterent
Atria cœleſtis? vultu ſi numen aperto,
Si ſolium Magni videas atq; ora Tonantis?
Te tua regna vocant, iterum te terra repoſcit.
Hoc ſpolium mortale lutum eſt, mortalia condes
Membra ſolo, fæcemq́ ſuis cum ſordibus iſtam
Ante dabis tumulo, quàm cætera cernere poßis,
Et noſtras habitare domos. Si vilibus, inquam,

Me spoliem membris, iter hæc in regna patebit?
Non (ait) æthera, nisi quos, ex arce vocamus,
Huc veniunt. Heu me miserum, quem tristia (dixi)
Fata vocant, iterum ventos patiemur & imbres
Sollicitosq; dies, & lamentabilis æui
Durius exilium, si me tam dulcibus oris
Eijcitis, saltem liceat præcidere vitam:
Mecum oculos pigrasq; manus, & inertia crura,
Ferre sat est, hic singultus, hic ipsa relinquam
Corda, meas istinc saltem ne excludite curas.
Ibo igitur, totosq; dies in funere ducam.
Parce metu, dixit virgo, tibi proderit huius
Lucis amor vidisse sinus, & limina Olympi,
Te minus interea vitæ contagia lædent,
Mortiferumq; scelus, nec te tua fata grauabunt.
Et quoties me cunq; voles, non voce vocabis,
Velle sat est, adero. Nosti quos ante fauores
Præstiterim, post hac magis experiere secundam.
Hæc ait, & tenuem subito discessit in auram.
Tunc sopor, aut aliud fuerit, quodcunq; soporis
Ora ferens, grauibus mihi saucia pectora curis
Liquit, & amissi damno tristabar Olympi:
Iam superest, vt te bellorum maxime ductor,
Admoneam non esse tibi consortia tanta
Aspernenda domus: facilem tutamq; ministrat
Hæc in regna viam pietas, & sacra nitenti
Relligio vestita fide, cultuq; frequenti
Dona Deo diuisq; omnes congesta per aras.

Hoc quoq; non nostri tantum docuere priores,
Qui Christi lauêre suos in flumine crines,
Verùm etiam, qui vana sacris idola profanis,
Et fragiles coluere deos. Post cimbrica bella
Barbaricus templum spolijs, prædamq; recenti
Struxit: & optato Marius sacrauit honori.
Bacchus vt æoos victor penetrauit ad Indos
Primitias prædæ superis, & magna dicauit
Dona Ioui. Prisci frondes in templa ferebant.
Primus hic & spolijs aras cumulauit & auro.
Scypio, cui nomen deuicta Numantia fecit,
Templa dedit superum patri: Marcellus eidem
Gallorum ducis exuuias: Agrippa superbis
Porticibus grandiq; deos testudine clausit.
Innocuæ paci molem rex Flauius altam.
Tullus ab Albanis rediens, Saturnia templa
Condidit. at Scaurus Menti, post arma Camillus
Gallica delubrum Famæ. Sed maximus omnes
Constantinus auos vicit: tot templa per vrbem,
Tot templis sacrauit opes, vasa aurea, gemmas,
Signa, sacras vestes, casias & balsama cultris
Marmoreis incisa, crocos, & cynnama ab orbe
Vecta peregrino. Sic te quem longa coronant
Prælia, cui summam toties victoria laudem
Præstitit, in superos gratum memoremq; Tonantis
Esse decet. Sicut veteres iam laudibus æquas
Militiæ: sic te facias pietate priorem.

BAPTI-

BAPTISTAE MAN-
TVANI CARMELITAE THEOLOGI:

*AD MAGNIFICVM COMITEM AN-
dream Bentiuolum sexdecim virum,
Somnium Roma-
num.*

AXIME iustitiæ cultor, qui clara parentum
Facta nouis Vitæ meritis & honoribus auges:
Vos quibus est diuûm dono concessa potestas
Felsineæ gentis, patriæq; tenetis habenas,
Ambiguos rerum casus, artemq; dolosæ
Sortis, & ingenium fallax deprendere fas est.
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo,
Sic neq; solertes breuis experientia rerum
Fert animos: vigilans prudentia surgit ab vsu
Multiplici, sicut de mille coloribus Iris.
Hac sine nil tentare boni, nil vtile rector
Consultare potest, æquas prudentia leges
Et placidæ pacis, mores componit: & omnem
Militiæ Martisq; viam, parit ipsa triumphos.

Ipsa

Ipſa gyganteas vires proſtrauit:& altum
Demouta caput Solymo Dauida iacentem
Suſtulit imperio,& regni decorauit honore.
Propterea à magno tantis Agamemnone curis
Neſtor,ab Adraſto Vates,quem prodidit vxor,
Quæritur,in Phrygios aſtu cordatus Olyſſes
Plus potuit,quàm Marte ferox & viribus Aiax.
Euentus igitur rerum cauſaſq; tueri,
Atq; vices varias,& cæca pericula ſancti,
Eſt rectoris opus:quo ſe patriamq; ſalutem
Seruet,& ad fragilem veniat cum laude ſenectam.
Id meditans extrema ducem, quæ fata,Robertum,
Oppreſſere canam,trepidæq; horrentia noctis
Somnia lugubrem,quæ prædixere tumultum.
Taliter humanas Deus ad cœleſtia mentes
Contemplanda vocat,terramq; infeſtat,vt altum
Aethera quæramus, rationis carentia prono,
Quæ vultu paſcuntur humum,mortalia ſupra
Nil ſperare licet:nobis domus vltima cœlum.
Nec minus eſt demens rerum,qui in vortice tanto
Vult requiem,quàm qui in medio putat æquore portum.
Sediam mœſta grauem referant inſomnia caſum.
SIgna Molorchei fugiens accenſa Leonis,
Sub quibus occurſum Triuiæ indignatus & vmbrã,
Palluerat Titan,curru pulſabat anhelo
Virginis Icariæ limen:verſiſq; redibat
Pronus in autumnum radijs,cum triſtia languor
Neſcio quis mihi corda premens,& lumina toruis

Nubibus inuoluens fronte m contraxit opacam.
Mœstus & ignorans causam mœroris, inertem
Conabar reuocare iocis in gaudia sensum.
Nulla erat ignoto præsens medicina dolori.
Multa dies & multa dabant suspiria noctes.
Quottidie absumptis crescebat viribus ardor
Cordis, & obscuro vultum pallore iacentem
Polluerat vapor egrediens Acherontis ab vnda,
Lux ierat, nigrisq; aderat nox humida pennis.
Membra toto posui curas vt somnus inanes
Pelleret, & mentem requies compesceret ægram.
Turbida imaginibus surgunt insomnia diris:
Concutiturq; graui gelidum formidine pectus.
Territus exilio, noctemq; vmbramq; silentem
Horresco aspiciens: referansq; cubicula solus
Egredior, memoriq; putans crudelia mente
Somnia suspicio cœlum flammasq; micantes:
Atq; malum nostros verti precor omen in hostes.
Pallidus obscuro surgebat Iuppiter ore,
Mœstaq; nec solitum referens aurora decorem,
Per nymbosa ægram fundebat nubila lucem.
Horrendumq; sonans dextra cum fulgure fulmen
Intonuit subitò, tempestatemq; fragosam
Turbidus hiberno Boreas voluebat ab axe.
Tunc audire virûm voces, lituosq; tubasq;,
Armaq;, & hinnitus acres sum visus equorum:
Et graue frigenti murmur veniebat ab arcto.
Attonitus quid tanta ferant portenta per auras

Dum reputo,curis iterum lenitoq; sopore
Opprimor,& tepido cogor dare membra cubili,
Procubui languens,& mox vt lumina texit
Matutina quies,vmbras incedere tristes
Aspicio,& quendam canis altoq; verendum
Ore senem sese lateri coniungere nostro.
Ardua frons sed tristis erat,miserandaq; mento
Canicies,atro conspersi puluere crines.
Crispataq; genæ & visu caua lumina toruo.
Qualia cum multas inter suspiria noctes
Egerit,atq; diu somni contabuit expers
Aeger habet,gelidæ nares,exanguia labra.
Et facies squallore iacens,confectaq; turpi
Ora situ,quales longi post carceris vmbram
Esse solent bello capti,vel tristia quales
Cum gemitu veniunt natorum ad busta parentes:
Ferreus ambibat lumbos atq; ardua thorax
Pectora,delapso cingebat eburnea ferro
Armatum vagina latus:signata cruentis
Ora notis,ambæq; manus & pectus anhelum.
Talis erat,qualem Aeneæ se maximus Hector
Obtulit in somnis,patrios cum flamma penates
Iam raperet,captamq; dolis iam cerneret vrbem.
Effigies Herois erat qui fortibus armis
Inter mille viros pugnans post plurima tandem
Funera:post cædes hominum,dum cedere nescit:
Dum renuit dare terga fugæ,confossus iniquo
Sydere procubuit super altæ stragis aceruos:

Territus aspectu primo, tandemq́; resumptis
Viribus, O tanta, qui te sub imagine dixi
Nocte refers, cœlo ne venis, an missus ab orco?
Ille gemens tristi duxit suspiria voce.
Atq; oculos misero attollens & brachia gestu,
Ne trepida, dixit, Christi Mariæq́; sacerdos,
Ille ego, quem tantis ornâsti laudibus olim,
Mœnia dum peterem cœlo Romana sinistro,
Ille ego, qui viuens gessi tot bella Robertus,
Inter equos, inter lituos nutritus & arma:
Stirpe Seuerinas, crudam doctissimus artem
Militiæ: & casus vadens animosus in omnes:
Huc mea me virtus, huc me fortuna redegit.
Magnanimi postquam ducis infœlicia fata
Talibus accepi dictis, exorta repente
Corripuêre animum rapidis incendia flammis.
Et velut ardenti glacies cum liquitur igne
In lachrymas fluxêre oculi, pronumq́; lacertis
Complectens heroa pijs, ô maxime dixi
Militiæ pater Ausoniæ, quem bella gerentem
Barbara contremuit totis Germania campis.
O veneti tutela soli, gentisq́; Latinæ
Præsidium commune, malis ne regna paterent
Itala Barbaricis iterum, ne Rhenus & Ister
Ausoniæ populentur opes, tua pectora vallum
Inuictis fecisti animis, ô æterna tuorum
Gloria, si mortale potest occumbere corpus,
Immortale manet, venturaq́; sæcula nomen

Vincet,

Vincet,& accipient laudes post funera semper
Incrementa tuæ. Nostris antiqua diebus
Te duce surrexit virtus. ô clara potentum
Sforciadum soboles, auris vitalibus ergo
Non frueris, nec viuis adhuc? cruor iste tuisne
Fluxit, an alterius crudeli vulnere membris?
Ausa ne barbaricæ gentis manus impia tantum?
Ille ego sum, dixit, finem mea fata tulerunt:
Et mens cœca prius de tristibus eruta claustris
Iam videt æternam facta caligine lucem.
Fata Dei consulta voco, non ætheris astra:
Quæ quamuis aliquas habeant in corpora vires,
Cuncta tamen Dominum, Moderatoremq́ sequuntur.
Et nihil attentant, si non videre Tonantem
Assentire operi, nutuq́ fauere secundo.
Non secus, ac validis Harpe comprensa lacertis
Non aliò torquet, nisi quò manus egerit ictum.
Tanta hominum generi impietas, tam noxia mens est,
Vt cœlo dent iura Dei, quasi cymba per vndas
Sponte sua scopulos fugiat sine lege magistri.
Et quasi per campum voluat se biga patentem
Automedonteæ gradiens sine verbere dextræ.
Præsidet, vt summa vigilans in puppe magister,
Ostenditq́ viam proræ: sic solus ab alta
Sede Deus tantæ cursus & pondera molis
Temperat, ex primæ motu vertiginis horæ:
Ex horis nox atq́ dies, ex nocte dieq́
Lunigenæ surgunt menses, ex mensibus anni:

Lustra & olympiades nemoris de nomine dictæ:
Et quæ centuplici voluuntur sæcula cursu:
Chiliadesq; cadunt: quarum iam quinta recessit,
Sexta citis vectata rotis per inane iugales
Ad medium iam cogit iter, mundiq; senectam
Ducit, & alterius vitæ prænunciat ortum.
Hinc hominum Deus ætates, hinc tempora rerum,
Hinc spacia, hinc vitas animantum & fata gubernat.
Ipse meos fregit, ne sim miser amplius, annos,
Communemq; pijs fecit cum manibus oram:
Elysium dixere olim, modò dicitis hortum.
Sed vos ista latent. At cur, si læta recepit,
Te regio (dixi) placidaq; in pace quiescis,
Ad quàm longa piæ mittunt suspiria mentes,
Te modò lugentem misera sub imagine monstras?
Vt genus ostendam mortis, respondit: & ipsa
Vulnera, quæ accepi, pugnans in marte supremo.
Sic quoq; post victos manes spoliataq; regna
Ditis ab obscuro Christus remeauit auerno.
Namq; cicatrices manuum laterisq; cruenti
Rettulit: vnde fides omnis titubantibus orta est.
Tum sua membratim mœstus similisq; dolenti
Vulnera detexit tepidum sudantia rorem.
Vnum læua manus, qua flectere lora solebat,
Sub iugulo thorax vnum perfossus, & vnum
In subito martis facies acceperat ortu:
Traiectumq; latus iaculo, traiectaq; terga
Sulfureæ stridore pilæ, crurisq; sinistri

Truncus

Truncus iners, plumbiq́; genu feruore caducum.
Sed grauius quo vocis iter præcluſerat haſta:
Haſta venenato penetrans caua guttura ferro.
Dic age, dic, inquam, quando te numina lætis
Accêpere locis reducem, licet omnia fari,
Et caſus audire tuos extremaq́; fata?
Quis furor armorum, quæ tanta licentia ferri
Te rapuit? quæ te curæ tenuere cadentem?
Cogimur ô Vates, inquit, parêre: ſed vrgent
Auroram Titanis equi, teq́; orgia poſcunt
Sole nouo, quibus applaudens lætatur Olympus.
Expediam paucis igitur. Vicina Tridento
Caſtra ſub alpinis rapidi trans fluminis amnem
Verticibus, quà curua ſinu conuallis opaco
Flectitur, & paruæ ſuſpectat mœnia Petræ
Conſtiterant: verùm obiectu, quia montis iniquo
Vnda per anguſtas fauces & marmora labens
Sæpius obſtabat, nobis quoq; ſæpius acto
Ponte fuit ſternenda via, & natura locorum
Inquirenda prius, ſummiſq́; adeunda periclis
Barbara gens, & caſtra ſolo metanda fideli.
Vltimus ingenti rerum diſcrimine nobis
Pons texendus erat, nouus explorator ad agros
Quæritur hoſtiles, noſtra ad tentoria lecti
Conuenere duces (Italæ pudet edere gentis
Dedecus) ex tanto Heroum meus agmine ſolus
Lucius à patrijs laribus, qui nuper inermis
Venerat, eſt auſus dubios inuadere caſus.

Ipse datos igitur comites hortatus & armis
Strennuus assumptis iter est ingressus,& a.t.i
Nocte senescentis tacito sub lumine Lunæ,
Per latera abrupti scandens asperrima montis,
Præteriit positam summis in cotibus arcem,
Subiectosq; iugo campos intrauit,& oram
Dum legit,ecce procul telis lucentibus hostes
Aëra de rupe volant,nox pallida crebro
Lumine scintillat,resonant tonitrua glandes.
Lucius immotis animis & pectore forti
Obuius it,bifidoq; petens certamine turbam
Edidit horrendam stragem,ripasq; sonantes
Fluminis,& vallem Herculeo iam vicerat ausu.
Cùm procul audimus victricem classica cantum
Edere,collapsas generi victoria mentes
Extulit,extemplò iratæ vada nauibus vnda
Rupe sub excelsa,infensiq; ante ora Bisegni
Aggredior,trabibus quærnis,& robore secto
Fit via,turmatim pedites equitumq; cateruæ
Spumantes onerant fluctus,cymbasq; natantes.
Et iam transmisso campis fatalibus amne,
Constiteram voti compos adituq; reperto
Lætior,heu quoties ridet fortuna,cauendum est
Altiùs,ingentes voluebam pectore curas.
Iamq; Tridentinas arces Rhenumq; putabam
In Venetum misisse manus,nec vota fuissent
Irrita,ni sors dira meum auersata laborem.
Dum properant tranare acies,exercitus antè,

Quàm

Quàm simul hostiles totus penetrasset in oras:
Compositum rupisset iter, disiecta furenti
Vortice compages pontem submersit, & vnda
Conuulsas rapuit per saxa immania puppes.
Iamq; dies Phœbi radijs accensa calebat,
Ardentiq; cauam conuallem accenderat æstu.
Hæc erat illa dies, sæui qua iussa tyranni
Spreuit, & appositum vicit Laurentius ignem.
Omine prostratæ mentes & corda meorum
Contremuere, vident ripis & flumine castra
In partes diuisa duas, via nulla relicta est
Subsidio, via nulla fugæ. Sic numina cœli,
Sic superi voluistis. Eram de rebus agendis
Ambiguus, volui retrò vestigia ferre,
Contractisq; iterum pontem instaurare faselis.
Mox noua cura subit, locus amne & montibus altis
Tutus erat, solus gelida restabat ab arcto
Faucibus angustis aditus: quem claudere fossa
Præcipiti instituo, subitis ne incursibus hostis
Aduolet, & pauido trepident ne castra tumultu.
Sed tentare nihil licet aduersantibus astris.
Ecce procul nimbos & puluerulenta per auras
Nubila conuolui aspicio, attonitumq; reuerti
Præsidium, & ruptis incustodita relinqui
Claustra viæ ordinibus, peditesq; relinquere Parmas,
Perniciq; vagos dilabi ad flumina cursu.
Quis pauor, exclamo, comites, quæ ignauia tantum
Dedecus hoc infert? hodie vel vincite mecum,

Vel simul oppetite, & vitæ præponite laudem.
Non est mos Itali vobis dare terga, sed hostem
Quærere, & in pugnas animis præstantibus ire.
Hic Marius paruo fortem molimine cimbrum
Fudit, & ingenti præda ditatus & auro
Miles ad Ausonios Scythiæ tulit arma penates.
State quid ad rapidum morituri accurritis amnem?
Non est cum superis bellum, mortalia contra
Pectora mortales pugnant, hunc sæpius hostem
Vicimus, & nostra hæc toties hausere cruorem
Spicula barbaricum, tot milia misimus orco.
Venimus ad Rheni fines, arcemq; Tridenti
Cernimus, extremus labor hic, in limine semper
Acrius est certamen: vbi est de limine pulsum
Præsidium trepido domus exanimata pauore
Concidit, & cohibet dextras, & porrigit arma.
Sumite tela viri, mecumq; in bella redite.
Hic animis opus est, fluuium superare vel hostem
Cogimur, hæc nobis est irremeabilis vnda,
Hinc aciem penetrare leue est, ego primus in istud
Agmen eam, sed vos animos firmate labantes.
His excita velut Cauri spirantibus auris
Fax accensa micat virtus, clypeisq; resumptis
Se glomerant, referuntq; pedem, dant classica cantum
Terribilem, contumq; manus complexa trabalem
Tendere in occursum totis conatibus ardet.
Iamq; Tridentinis ingens de rupibus agmen
Euomitur, totisq; sonat Germania campis.

Quadrupedant instructæ acies, absconditur omnis
Campus, & obscuris cœlum cum nubibus Auster
Sibilat. Inspicant cuneos, alasq; bifrontes
Instituunt, longoq; abeunt duo cornua tractu:
Tergora tensa crepant, tremulis hinnitibus aër
Clangit, & ignitæ volitant, vt fulmina glandes.
Corda repentini terrent mortalia casus,
Præsertim nouitate loci cum nescia turba,
Quâ sit iter nescit, positis cum se vndiq; claudi
Autumat insidijs. Longo me hortantur amici
Colloquio seruare animas, & parcere ferro.
Tunc ego, (seu fuerit cœ.i violentia fati,
Seu virtus) Quid fœmineis me obtunditis, inquam,
Supplicijs? didici nullo trepidare tumultu
Martis & armorum, non sum fugiturus, abite,
Quos horrere facit dura præsentia mortis.
Hic hodie mihi vincendum, vel morte cadendum.
Hæc vbi dicta, ferox adeo certamen, & hostes
Innumeros contra, paucis comitantibus, altum
Cornipedem immitto, fragiles concursibus hastæ
Dissiliunt, volitantq; leues per inania trunci.
Educti radiant tremulis splendoribus enses,
Scintillant galeæ, crebris sonat ictibus arua.
Vt cum dura salit crepitans per culmina grando.
Iamq; manus & tela rubent, celer omnibus adsum
Dux & miles, opem fessis atq; arma ministro,
Huc illuc volans, vt pignore Tigris abacto,
Et socios acuo verbis, ex aggere nostri

Trans

Trans Athesim clamore iuuant, atq; irrita mittunt
Spicula in aduersum non peruenientia littus.
Cunctantes in bella voco: sed segnia vindex
Corda Deus nostris fecit, gelidumq; timorem
Misit in Ausonias mentes, imisq; medullis
Torpor inhærebat, soliti superare fugantur
Italidæ, pauloq; meis qui hortatibus antè
Retulerant gressum à fluuio (mirabile visu.)
Vincere cum possent, animas in flumine malunt
Linquere, & ignauo pereunt in gurgite fato.
Excrucior. Coquit impatiens pudor iraq; pectus,
Vix potui retrò paucos prece flectere longa,
Cum quibus obijcior telis, iterumq; repello
Teutonicos, & cæde graui compescimus hostem.
Deseror à socijs iterum, solusq; resisto,
Vulneror, & iaculis acies me milibus vrget.
Vix elapsus eram, medio cum in gurgite vidi
Difficile impelli cymbam aduersantibus vndis,
Et me sollicito nutu & clamore vocabat
Portitor, atq; istis propior iam vocibus inquit.
Dux miserande tuo nunquam sine milite vinces.
Nonne vides? non est tuus hic exercitus, isti
Auxilijs, quorum fidis, vilißima vulgi
Congeries: non sunt soliti tot spicula ferre:
Sed iactare cubos, pugnamq; lacessere pyrgo.
Differ. & hæc animosa tuis certamina, teq;
Militibus serua. Tali me nauita pacto
Sollicitat, fugiamq; grauis fata aspera pugnæ

Supplicat: at paucos comites in Marte relinqui
Turpe ratus, summis iterum me offerre periclis
Est animo furor, & casus tentare supremos.
Interea largus duplici de vulnere sanguis
Ibat, & exhaustæ fugiunt cum sanguine vires.
Barbarus ex omni nostros ad flumina campo
Compulerat, fatum duplex, & Martis, & vndæ
Nos premit. O comites (dixi) quò feruida virtus,
Quò laudum discessit amor? cur pectora tantos
Concepere metus? & cur non vincere vultis?
Nonne hostes quoties animis & fortibus armis
Egimus, oppressi bello iacuere cruento?
Vndiq; Barbarico rubet omnis funere campus.
Nostrorum gladius paucos absumpsit, in vndis
Imbelles misêre animas, germanicus audet,
Quum nostros trepidare videt, si vertimus ora:
Si pauci comitantur, agam hoc de margine turbam
Præcipitem. Dictis equites animantur, & hastas
Corripiunt, galeisq; volant in prælia clausis.
His adiutus equum stimulis in bella ferocem
Sollicito, & quà densa magis certamina feruent,
Fulmineo cursu irrumpo, Germanica cedunt
Agmina, cæduntur magnis clamoribus hostes.
Turba ruit, crescit strages miseranda virorum.
Non aliter, quàm cum falcem per gramina curuam
Messor agit positis truncæ ceruicibus herbæ
Procumbunt: alij pedibus calcantur equorum
Cornipedum, super arma labant vestigia, præceps

Fertur

Fertur eques, figitq; truces in puluere conos.
Sunt qui disrupto manibus fumantia ventre
Intestina gerunt, quosdam dum vellere tentant
Ossibus hærentes hastas nouus obruit ictus.
Impulsu plebs multa ruit, sub mole cadentum
Plurima turba perit, clauso nec anhelat hiatu.
Puluerei lucem inuoluunt, & lumina nymbi.
Attonitæ clamore aures, madet omne cruenta
Cæde solum, maculatq; fluens cruor arma manusq;.
Arma armis collisa crepant, pelluntq;, trahuntq;
Tela viri, sæuit Mauors, & plurima mittit
Ad miseras lamenta nurus, & nuncia tristes
Euersura domos, desolatura parentes.
Ardet vt ingrediens tonsos Vulcanus in agros,
Cum stipulas vorat arentes, Boreæq; iuuatur
Flatibus, & prono cum se vaga vertice flamma
Porrigit, & multo depascitur arua fragore.
Armigerum procul aspicio, cui Marte furenti
Sanguineo, validaq; manu dura arma mouenti
Barbara cornipedem calabrum perfoderat hasta:
Ipse ibat pedes ære grauis, feror ocyor aura:
Compelloq; virum, & iubeo vestigia sistat.
Dum loquor, hostis adest, & equo contorquet ab alto
Telum in me frendens, meq; in certamina poscit.
Congredior, capuloq; tenus clamantis in ora
Ensem adigo, vitamq; vomens cum sanguine corpus
Pulsat humum, moriensq; cauo singultit hiatu.
Quadrupedem morsu rodentem fræna superbo

Atq; indignantem domino parêre Latino,
Magnanimo comiti trado, atq; insuper addo:
Chare comes varijs mecum iactate periclis,
Tempus adest fatale mihi, mea funera cerno,
Nec mea differri possunt iam fata, dehiscit
Iam latus, & sæuum strinxit præcordia vulnus.
Sed neq; me mors ista grauat, sat viximus, ætas
Nostra quater decimi transit confinia lustri.
Si miseræ paucos vitæ Deus adderet annos,
Non tamen auferret mortem: necis omnibus æqua
Conditio, & capulo semper vicina senectus.
Adde, quòd hîc claro casus duce dignus, & inter
Tela viro forti vitam deponere, pulchrum est.
Nec cædes me tanta iuuat, nec more ferarum
Rimari cupio crudeli viscera dextra.
Pellere vim vi iura sinunt, & vulnere vulnus.
Ipse Deus, qui lora tenet vitæq; necisq;
Viderit an melius caput hoc seruare vel hostem.
Sed te per superos oro, longæuaq; nostri
Iura sodalitij nostras ex hostibus istis
Relliquias auferre stude, patrioq; reconde
Me tumulo. His dictis iterum pugnare paramus:
Ecce comes quondam meus & nutritus in armis
Mecum Sfortiacis, conto traiectus acerno
Protrahitur fugiente anima vultuq; supino,
Sanguineum verso ducens in puluere sulcum.
Lora traho, & tristem casum miseratus amici,
Alloquor exanimem: Fœlix cui numina tantum

Præ-

Præstiterint, vt post validæ facta inclyta dextræ
Finiat illustrem cita mors & splendida vitam.
Fata ferant mihi funus idem muliebria plumæ
Membra decent, acres animi durataq; bello
Corpora non optant, nisi factam vulnere mortem.
Chare vale comes, ante diem, quam sydera claudant,
Suspicor elysio tecum me in limine cernes.
Sic effatus, agor pernici in prælia cursu.
Edimus immensam stragem, nec ferrea nobis
Tegmina, non densæ possunt obstare cohortes.
Et iam terga dabant hostes, gens barbara toto
Cesserat ex vallis circo, cum ferrea læuam
Glans ignita manum ferijt, mox altera tergum
Perculit, elapsis sonipes iam liber habenis
Ibat, & obscura sensim mihi lumina nocte
Mors vmbrabat, equus spumans, æstu atq; labore
Victus, vbi prospexit aquas, se misit in amnem.
Nec rectoris habens legem procumbit in vndis.
Et me semianimem sternit, sepelitq; sub alto
Gurgite, post multos vitæ mortalis honores:
Sic posui afflictos vi ferri & fluminis artus.
Mors tandem toties alijs illata recepit
Me quoq;, & accepta cessauit anhelitus vnda.
Altera lux aderat, cum plebs Germanica lugens
Affuit, vt vita functos transferret in vrbem:
Me quoq; dum prædæ cupidi scrutantur arenas,
Et torrentis aquas vnco rapuêre tridente.
Agnouêre ducem, & spolijs lætatus opimis

*Barbarus, elatum tulit in sua mœnia corpus.
Iam risus abeunt gemitus, in gaudia transit
Luctus, & insigni feror ad sacrata triumpho
Limina sublimis vigili: condorq; sepulcro.
Exitus hic vitæ: fuerit quæ cura cadenti,
Quando audire libet, nec me narrare pigebit.
Prima fuit mihi cura Deus, manibusq; videbar
Ante coronatum spinis & sanguine regem
Supplicibus veniam & sedes orare quietas.
Miratusq; mihi nullos in morte dolores,
Nulla dari tormenta, manus ad pectora iunxi.
Tum mihi natorum fuit & consortis imago
Ante oculos, patriq; omnis astare putabam:
Et generum, qui nocte omnem explorauerat oram
Strennuus, & nulli bellorum laude secundus.
Bentiuolesq; duos. Vnum cui Felsina primum
Pro meritis patrum atq; suis concedit honorem?
Cuius amor quamuis solitum quandoq; nitorem
Perdere sit visus, tamen alto pectore nunquam
Fluxit. Et Andream: cuius si munere virtus
Sit donanda pari tellus non sufficit omnis.
Tanta fides, talis pietas mortalia transit
Præmia: & ætherei partem sibi poscit Olympi.
Attonitus fixis oculis, pressaq; manebat
Voce Refrigerius, nec dißimulare dolorem
Iam poterat. Vidi lachrymas, suspiria vidi:
Et dolui tantos hominem amisisse labores.
Hos inter moriens natis dare pauca videbar*

Languenti mandata sono postremaq; verba.
Sic memorans: Mea progenies fortißima bello
Pectora, qui prius est vsus vitalibus auris,
In fatum prius ire decet, qua viximus, æquum est,
Arte, mori, vobis famam nomenq; relinquo
Perpetuum, mea dent vobis vestigia legem
Viuendiq; modum. Poteram discedere ab armis
Tutus, & aduecta fluuium transmittere cymba:
At seruanda fides vetuit producere vitam.
Tanta fuit semper Veneti mihi cura senatus:
Tantus amor semper, melior mihi sanguine virtus
Visa: nec Adriacum potui nisi morte Leonem
Linquere, nec moriens linquo: post ipsa iuuabo
Funera, ni vires animo sensumq; negabunt
Numina, vos illi si quid suprema parentis
Iussa valent, si quid pietas, succurrite totis
Corporis atq; animi neruis, & barbara vestrum
Robur ab Ausonijs auertat finibus arma.
Viuite concordes, fraterni nominis auctor
Explicuit, quanto connecti fœdere debent,
Quos natura pares è sanguine fecit eodem.
Militat in bellis amor, est in pace voluptas.
Arma dabit pietas, & inexpugnabile vallum
Rebus in aduersis, erit & mihi grata sepulto.
At tu chare puer, Graij cui nomina regis,
Indole qui tanta fortes ascendis ad annos.
Germanas matremq; pia complectere cura.
Viuite fœlices, æterno lumina somno

Iam

Iam mea caligant, mors occupat ora, valete.
Sic fabar moriens: Circunstantiq; coronæ
Sum visus præbere manum, lachrymosaq; natis
Oscula & vxori, charisq; relinquere amicis.
Mox animus tanquam cæco de carcere liber
Strennuus emicuit, patuere latentia mundi
Fœdera, cœlestes licuit cognoscere causas,
Naturæq; vias, æternaq; semina rerum.
Tunc varias risi ambages vanumq; laborem
Scrutari superos, cœliq; arcana volentum.
Tunc ego, nescio, qua subitò vi tractus in altum
Efferor, & tranans auras & nubila cœlo
Iam vicinus eram: cum me Catharina beato
Diuûm cincta choro superos aduexit ad arces.
Lætus & à curis liber mortalibus ibam
Mobilior plumis, celeriq; velocior Euro.
Ipsa quoq; ostendens hylari noua gaudia fronte,
Sic ait: Ille tuus, qui sic accensa momordit
Corda dolo, grauis illa tuæ querimonia mentis
Diluit omne nefas, animi rubigine tersa
Te stygijs exemit aquis, Acherontia clausit
Stagna tibi, tria pandebat iam Cerberus ora:
Iamq; aderant mißi lemures à limine ditis,
Qui te præcipiti raperent in tartara cursu.
Anguis vt ætatis vitium deponit & annos,
Angustum per iter gradiens, perq; aspera saxa:
Vt Panchea senex patiens incendia fœnix
Ignis odorato renouat sua tempora sacro:

Sic pietas ardens, animaq́ gementis anhelum
Pondus ab infecti sceleris caligine lustrat:
Nulla magis tollunt concretam februa sordem.
Nulla animi pestem medicina potentiùs aufert.
Hic nobis (viden' hos cœlos, qui singula voluunt
Sydera, & octauum lucere tot ignibus orbem?
Perspicuumq́ gelu mundiq́ immobile culmen?)
Hic nobis æterna quies concessa Tonantis
Arbitrio, nobis tot licet ocia cœlo
Ducere, sed claro Martis tibi tecta sub orbe
Dat pater. Inferius quorsum libet ire licebit:
Altiùs ire nefas, tua sit cum Marte potestas.
Sic ait, & nitidis pulchrum caput abdidit astris.
Est igitur cum Marte mihi domus ampla, diesq́
Perpetuus, secura quies, æterna voluptas.
Hic habitant animæ illustres, quæ fata profanis
Accipiunt bellis, si sit miseratus ab alto
Orbe Deus: Christi pro relligione cadentes
Altiùs admissæ per summa cacumina mundi
Tecta tenent, & cuiq́ sua est satis ampla voluptas.
Omnia spiritibus cœlestia corpora sanctis
Plena, Dei cœlum domus est immensa, puderet
Amplius his habitare locis, fœlicia semper
Vulnera, quæ tantis animum soluêre tenebris.
Talibus orandi finem iam fecerat Heros,
Atq́ nouam tristi spoliatus imagine formam
Sumpserat, & clarus gemmis radiabat & ostro.
Qualis erat festis gradiens ad templa diebus

Splen-

Splendidus & multo Salomon spectabilis auro.
Tunc ego, qui fueram casu tristatus acerbo,
Iam positis animi curis, Tua funera, dixi,
Non igitur sunt flenda, quibus de carcere longo
Solueris, atq; graues claudis tam fortiter annos.
Vita fuit virtutis opus, mors gloria, cælum
Parte tui meliore tenes, olimq; resument
Corpora vitales fatis melioribus auræ:
Cum suprema dies aderit, tua poßidet orbem
Inclyta fama, manet pro te tua clara propago.
Non Paridis iaculo, nec ab vno victus Achille,
Nec Lapithas inter pateris & olentibus vrnis
Occidis, aut diro sicut Tirinthius igne:
Non te fœmineo montana Bethulia sexu,
Non te Maßagetum Thomyris regina fefellit,
Non anus Argiuo fregit tibi tempora saxo.
Nec, qua morte ferunt Persam cecidisse Darium.
Dextera seruili fodit tua pectora ferro.
Non in pace sedens armis & fraude tuorum
Captus obis, quali maculauit cæde senatum
Impius in patriam Cæsar, non tincta veneno
Pocula mortifero sumis, quo sæua tulerunt
Pœnum fata ducem, nec tu tua viscera telo
Ipsatus lanias: quæ sors miseranda Catonem
Implicuit, quòd eum lucis vitæq; puderet.
Nec pauido Xerxi similis cum milite multo
Funderis à paucis, nec iners aut ocia ducens
Rustica ceu Libyæ domitor: si fortibus armis,

Si superas animis & vitæ laudibus istos
Dicam alias, mortis certè tibi gloria maior.
Nam velut excelsas altis in cotibus arces,
Non nisi vi multa & longo molimine duri
Deijciunt hostes: sic te non misit ad vmbras
Vna manus, non vna phalanx, exercitus omnis
In tua fata coit, peterisq; à milibus vnus.
Sed neq; te imbelles Indi, molles ve Sabæi
Pygmeive breues rapiunt: verùm accola Rheni
Gens durata gelu, genus insuperabile ferro:
Quod toties Romam tum cum ditione premebat,
Europæ Libyæq; vrbes, Asiamq; minorem
Terruit, hi superant Parthos, Thracumq; furores,
Quos Martem genuisse ferunt. hi spicula torquent
Penthisilææ non inferiora securi.
Et iam certa dies tenebras altumq; soporem
Ruperat, euigilans verba imperfecta reliqui.
Visaq; per somnum tacita mecum omnia mente
Suspectoq; metu voluens, Sint somnia, dixi,
Vana precor, somnumq; ferant & somnia venti.
Necdum finieram, cùm tristis epistola nobis
Nunciat infœlix & lamentabile fatum
Principis: Oh nimium, dixi, veracia, si quid
Somnia triste ferunt, vana & mendacia quando
Gaudia significant, rebusq; inimica secundis.
Scilicet istud erat, quod mens præsaga malorum
Senserat, & cæco gemitum dabat ægra dolore,
Mœrebatq; tacens, & tristi pallida nocte,

Vt solet hybernus piceis sub nubibus aër.
Tanta ne tam subi. ò virtus occumbere fato,
Tantus honor potuit? Tanta expectatio rerum
Occidit in medio tanti molimine belli?
O superum metuenda manus, sententia semper
Aequa: sed humanæ nunquam præcognita menti.
Spes hominum fragilis, fortunaq; lubrica, vanum
Consilium, sensus hebetes, prudentia cæca,
Quot capitur delusa modis? cum læta secundat
Prosperitas, seruare modum, frænare volantes
Nescit mens humana rotas, ardentia flagrant
Vota, calet pectus, gliscit sine fine libido.
Addit se comitem votis audacia mendax,
Fertq; per abruptos silices, hebetatq; sequentum
Lumina, ne casum metuant, vbi duxit in altum
Præcipitat, gaudetq; rudi noua murmura vulgo
Ingerere, & subitis orbem terrere ruinis.
Propterea quicunq; loco sublatus ad auras
Constitit illustri, summam non appetat arcem,
Ne pessum deiectus eat. Voluêre gigantes
Turribus aëreis cœlos æquare, Deumq;
Trudere de regno, & rerum ditione potiri.
Sed pater indignans animis opus impulit audax
In latus, & gentem mersit sub mole superbam.
Dædaleos contra monitus puer Icarus auras
Dum secat, & leuibus dum tendit in aëra pennis,
Non tulit hoc Titan, ceras ardore liquentes
Soluit, & amißis perijt labor irritus alis.

Amphitrioniadæ telis Pæantius heros
Figitur, & spernens habilem gestare pharetram
Sumpsit ab Herculeis vulnus lethale sagittis.
Occidit infœlix Phaëton dum lora gubernat
Mortali diuina manu, vidisse paternum
Limen, & illustrem Phœbi tetigisse quadrigam
Debuit esse satis, nisi mens illecta fuisset
Auricomi splendore patris, curruq; nitenti,
Tutus erat, finem votis audacibus ergò
Ponite rectores orbis, quæ semper in altum
Euolat & nusquam vestigia figit arundo
Quò magis ingreditur nubes & sydera, tantò
Ocyus in terras caput est versura caducum.
Mitius ægrotant si quos temeraria pellit
Ex humili fortuna loco quos trudit ab alto,
Quando nulla quies alia conceditur arte,
Tristitiam celeri cupiunt abrumpere fato.
Sed quid flere iuuat mortes, alienaq; fata?
Nos omnis domus illa manet, dilabitur ætas
Dum loquor, & celeres torquent sua stamina Parcæ.
Quod superest, gelido damus inscribenda sepulcro
Verba renascenti quæ à posteritate legantur.
Clara Seuerinas tua belliger ossa Roberte
Hic habitant, potuit virtus à morte tueri
Nomen & egregiam mentem, mortalia membra
Non potuit, totum laus est tua missa per orbem.
Relligio & pietas animum comitantur in astris.

BAPTI-

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, PANEGYRIcus in Brixiam ciuitatem Galliæ dictus.

RIXIA sæpè tuas, cum sis mihi gratior ipsa
Vel non grata minus Manto, genus vnde Maroni
Altiloquo, genus vnde mihi, contexere laudes
Dum meditor, nocet incœptis opulentia rerum,
Et facit vt dubitem, quæ fandi exordia sumam,
Sed spero monstrabit iter ventisq; secundis
Vela inflabit amor, qui me has facit ire per vndas.
Sparsit vt æthereos Deus & natura per orbes
Sydera, nec mundi partem congeßit in vnam
Omnia, sic diuisit opes, terrasq; per omnes
Transtulit, & nulla est bona quæ ferat omnia tellus.
At quæ plura parit, vel quæ meliora, videtur
Præponenda alijs, atq; in sublime ferenda
Laudibus, ac credi astrifero gratißima cœlo.
Quippe tot egregijs diuûm quæ prædita donis.
Laudantur Phrygia Cybeleia rura sub Ida
Quòd frumenta ferant, eadem quoq; gloria Nilo:

Idem honor est Libyæ, Dauni quoq; non minus agris,
Est decus & Siculis, sed nec tua Brixia vincunt
Rura tamen, tibi matur is flauescit aristis
Tanta Ceres, tanto pleni tibi mergite campi.
Nonne vides quantos tibi verberat area culmos
Cùm vehit æstatem Cancer? Titane reuerso
Cùm tepet arcturus, cùm nix Riphæa calorem
Sentit, & in Tanaim glacies descendit ab altis
Rupibus ac rapido complet Mæotida cursu?
Tunc Claris tritura calet, tunc Vrcea tellus
Ventilat auriuolam segetem. Tum terra Mineruæ
Quæ cognomen habet, Pontani prædia vici,
Quintiaq; in culmos abeunt, Asulana flagellis
Rura sonant latè, complet Gotholinguia clamor
Rusticus, exultant læto sola Portia plausu.
Sic Lenæus ager, sic & tua iugera Pauo.
Fronte galerata salice & fluuialibus alnis
Caluisiana graui sudat sub sole iuuentus,
Gadicaq; & magnis onerant laquearia aceruis.
At neq; triticeæ solum tibi copia messis.
Frumenti genus omne legis, quod pascere campos
Sit satis, & montes, nedum ciuilia tecta.
Hic milio pubescit ager, parit omne legumen,
Et quod Romulidas Fabios denominat, & quod
Te Cicero pater eloquij, te Lentule, teque
Romulei Piso pars non postrema senatus.
Triptolemum quando cerealia semina sumpsit
Hic primum sparsisse putant. Querceta relictis

Glandibus, hæ gentes primum mutasse feruntur
In Cererem liquefactam vndis, & candida liba,
Poculaq; in Bacchi dulces Acheloia succos.
Cretica Gnosiacos celebrat vindemia colles,
Chiaq; nectareos aruisia pocula succos,
Atneque Campani mollissima vina Phalerni
Et quæ flammiuomi pariunt arbusta Veseui
Sunt laudata parum, vineta Ligustica passim
Fama canit, Tusci extollunt Arnensia musta
Quæ Trebulana vocant, vitro potanda capaci
Verùm nulla tuis contendere vitibus ausit
Patria, nulla tuo tellus certare lyeo,
Cùm redit Autumnus, chelasq; ingressus Apollo
Mitigat ardentem tenebris maioribus æstum,
Cùm rediêre grues: cùm nix Alpina reuerti
Incipit: & primis albescunt rura pruinis:
Bacchus adest, formosa suis velata corymbis
Iam non ora gerens, sed tempora palmite torto
Inter pampineas frondes pendentibus vuis
Cinctus, & exemptis nudatus crura cothurnis.
Et clamat, proferte lacus, proferte coloni
Labra, canistratæ scandant arbusta puellæ,
Cum pueris exite nurus, exite mariti,
Verte manu cultros, operiq; accingite lato.
Ecce micant alacres, campos, montanaq; bacchæ,
Atq; Mimallonides penetrant. Spoliantur aprici
Nectareis colles botris, & onusta per agros
Plaustra gemunt, musto madidus festinat ad antes

Vinitor

Vinitor extremos, vinetaq; nuda relinquunt
Ficedulæ virides, & armata obsonia Turdi,
Annixiq; aliis ea damna rependere mensis
Peruolitant oleas, pascunt redolentia grana
Iuniperi, cui sunt duratæ in spicula frondes.
Sedulitas inopis vitæ perquirere cogit
Si labrusca aliquos circùm dumeta racemos
Forsitan appendat, tenuemq; inuadere prædam.
Incipiunt spumare cadi, cellaria nubem
Exhalare grauem capiti, nidoribus auræ
Somniferis subeunt nares, auidoq; palato
Pocula promittunt blæsam facientia linguam,
Quæ noceant plantis, & quæ vestigia in arcum
Errabunda ferant, dulci vis tanta veneno.
At cùm molle merum totis ebulliat agris,
Plus tamen ista locis laus est concessa duobus:
Vndè honor & bibulis ac spes cauponibus ampla.
Gloria prima tibi est Cellatica, nobile nomen
Quæ trahis à cellis, tua sunt mollissima nectar
Vina, quod antè Iouem Iunonia porrigat Hebe.
Altera saxoso laus est concessa Gauardo,
Laus ingens veteris non concessura Phalerni
Laudibus, antiqui decus excessura Phanei.
Verbosi gaudete senes, bibulæq; tabernæ,
Hinc venit in vestros fœlix opulentia cœtus,
Siue solo vis ista subest, seu labitur astris
Ambiguum, quæcunq; ferant hæc munera causæ
Fœlices agri, fortunatiq; coloni,

Quos

Quos tam vitali Deus insigniuit Iaccho.
Nam melius choreas,& connubialia festa,
Sacraq; Leneo venas animante frequentant.
Fortius intendunt,si res onerosa laborq;
Ingruerit,neruos,operiq; potentius instant.
Alcyoni syluas canit & Phæacia poma
Græcia,& Oceani positos in fluctibus hortos
Hesperidum,quos Alcides Iouis inclyta proles
Dicitur audaci quondam violasse rapina.
Quid longinqua iuuat viridaria?quid iuuat hortos
Nosse peregrinos?istis Vertumnus in aruis,
His habitat Pomona locis:Paradisia mala,
Appia quid memorem?fuluoq; Cidonia vultu
Pondere frondosos in humum curuantia ramos?
Aspice quanta piris opulentia,mille figuras
Hac in fruge vides,quanquam nitantur in altum,
Inclinata tamen grauibus compressa volemis
Brachia succumbunt oneri.Neu gratia desit,
Omnibus in pomis color est & solis,& vmbræ.
Transeo laticomas clypeis nemus vtile ficos
Qua duplices iactant fœtus,biferosq; lacertos.
Contemplemur opes citreas,Viden' aurea mala
Sub viridi velata coma?sua pignora mater
Mõstrat,& abscondit,quia sunt pulcherrima,mõstrat,
Spectariq; cupit,quia sunt gratissima,condit,
Piuariq; timet memor Herculis. Aspice quantus
Sit decor in folijs,& qui de floribus exit
Quàm latè spargatur odor.Quid cinnama quæris?

Balsama

Balsama quid curas? hic sunt orientis & austri
Delitiæ, sed parua loquor, cibus ipse deorum
Ambrosiam dicunt, istum non æquat odorem.
Palladijs doctæ syluis celebrantur Athenæ
Et tumuli Tyburtis agri, montana Venafri
Rura, tepescentem; vergens Tyrrhenia ad austrum,
Picentum Ligurumque solum, Sycionia tellus
Ionio prætenta mari. Neque Brixia tantis
Est priuata bonis, tanti neque muneris expers.
Palladio tu rore fluis, tibi Pausia colles
Induit, & radijs vmbrantur & Orchite montes.
Cùm Boreas hybernus adest, cùm bruma reuerti
Cœperit, ascendunt oleas, & ab arbore sacra
Decutiunt baccas, ac subijcienda trapetis
Grana, fluit liquor hircinos mittendus in vtres,
Quem Venetus, quem Gallus emat, qui præbeat vsum
Multiplicem, seu vis tenebras extinguere flammis
Dum lucubrat anus, vigiles dum pensa puellæ
Nocte trahunt, cœlo septem voluente triones,
Seu sit opus condire dapes, vel pellere morbos.
Nam neque fidebat tantum Podalirius herbis,
Vulnera quin liquido semper leniret oliuo.
Pascua Cyrnæos decorant vberrima campos,
Quæ Phrygius Mæander alit: quæ prata Cayster
Alluit herbosa quæ sunt diffusa sub Hybla,
Et quibus albentes pascit Meuania tauros,
Fama antiqua facit sublimi insignia cantu.
Sed quid multa moror? nulla est vligine tanta

Terra

Terra virens vbi tot longis armenta diebus
Transferat in montes, brumaq; ineunte reducat
In campos, vbi plena calent fœnilia, pastor.
Hic audis balare greges, mugire iuuencos,
Geriones quales, quales pascebat Apollo
Flumen ad Amphryssum, quales ab Apolline nata
Lampetie quondam Siculis curauit in oris.
Hic audis grunnire sues, resonare cohortes
Altilibus varijs. Carpunt virgulta capellæ,
Per dumeta cubant, strepit his & aquaticus anser,
Et fluuialis anas, rapido lepus inuia cursu
Circuit, & longas fugiens assurgit in aures.
Dicite Dij ruris, & vos syluestria Nymphæ
Numina florilegæ, quas appellare Napæas
Gens antiqua solet, si quo florentia prata
Vidistis tam multa loco. Quo gramina Fauni
Vidistis tam læta solo? tam rosida rura?
Nec solum cum vere nouo pubescere tellus
Incipit, & ramos vestit nemus omne comantes,
Sed cùm productos æstas altissima soles
Exhaurire parat, morbosa canicula quando
Scindit humum rimis altè penetrantibus, & cùm
Est vmbris æquata dies, cùm proxima frondes
Bruma fugat, sese in grandes humus induit herbas.
Limifer Aegyptum toto semel irrigat anno
Nilus, vt Aethiopum glaciem dissoluerit æstas.
Imbre caret, si quæ volitant per inania nubes,
Sunt sine rore, bibunt solum noua gramina Nilum.

Brixia

Brixia mille rigat latißima fontibus arua.
Nam secat in plures duo lucida flumina riuos:
Maior ab Occasu voluit Sebinidas vndas
Ollius,& ripis fugiens includitur altis.
Pauperiore vado Clesis montanus ab Ortu
It primum per saxa sonans,mox valle relicta
Inseritur campis,placidumq; euadit in amnem.
Hinc liquor alueolis per prata,per omnia sectis,
Labitur arua,velut per corpora viua animantum
Purpureus sanguis,lenem ciet vnda susurrum,
Et properans venit auxilio sitientibus agris.
Hanc segetes hortiq; bibunt,hanc pascua potant,
Aruaq; lasciuo vaga circuit omnia cursu.
Laudauere Gnidon veteres,& littora Lucri
Quæ cognomen habent,quòd erant priscosa,gregesq;
Dori tuos alerent,erat & sua gloria Baulis,
Baianisq; vadis,vbi Drusi Antonia quondam
Diuertens habuit clausis viuaria lymphis.
Et delectatus Murena,Acipensere, Rhombo,
Atq; volubilibus Rhetor Romanus Echinis.
Et tibi magna natant vitreis armenta sub vndis
Brixia,& implentur madida tua retia præda.
Consule Sebinum,lato qui gurgite montes
Separat,& viridi ripas prætexit oliua.
Consule montanos latices in stagna coactos:
Vnde ferunt oculis quondam flammantibus Hydrum
Egressum,montana graui qui rura veneno
Inficeret,pestemq; casas perflaret in omnes.

Inde datum lacui memorant cognomen ab hydro.
Consule Benacum, fluctus qui surgit in altos
Ionio similis pelago. Piscaria facto
Flumine tam magnam molem, & graue pōdus aquarū
Proijcit in campos, Mantoaq; mittit in arua.
Fitq; lacus rursum, qui cinctus arundine glauca
Circuit ambitam muris ac fluctibus vrbem:
Quam nurus in campo posuit Thebana Lacustri,
Ingentem Benacus aquam tibi Mantua mittit:
Et non mittit opes, & qui sub gurgite tanto
Magna mole natant squammosa animalia, pisces.
Nec sterilis tamen vnda tibi, tua plena papyris
Ora, quibus texunt crates. Nymphæa per vndas
Surgit castra tuas, Nymphæa libidinis acrem
Vim frænare potens, vmbrantur arundine ripæ:
Vnde casis contra pluuias velamina ducunt.
Nux tibi, quæ corio vestita tricuspide glandem
Castaneæ similem profert, quam vidimus inter
Nobilium mensas, tibi grex Neptunius implet
Retia Benaci si non habiturus honorem,
Esca tamen molli est non contemnenda palato,
Sed me rursus aquam vocat ad Benacida tempus:
Purius hic habitat, cui gloria summa natantum
Carpio, qui procerum cœnas, conuiuia regum
Pontificumq; dapes, quoties lautissima ponunt
Prandia, nobilitat pelagus quoq; nauigat vsq;
Ad Thraces, ad Sidonios, ad Iberica longè
Littora, barbaricæ procul vsq; ad mœnia Byrsæ.

Piscitantus honor, leporem fugat, ortygiasq;
Vincit aures, præfertur Ity, perdicea prait
Viscera, Iunonis volucrem, quæ poßidet Argi
Lumina, & omne sua quod condit Apitius arte.
Seu sit præda recens, seu iam sartagine dudum
Ac sale duratus Daphnea in fronde recumbat.
Præterit & pecudes, quas pascit in æquore Protheus.
Inclyta apud priscos terra est Themesæa metallis
Et chalybum, veteres celebrant Amathunta poëtæ:
Syluaq; vulnifico non est ingloria ferro.
Tu quoq; (laude tua non es fraudanda) sub antris
Brixia montanis ferrum venata caminos
Mittis in ardentes, & in alta incendia massam
Quæ concocta cauos fluido subit amne canales.
Missaq; in incudem latam, formatur in arma
Rustica ad agrorum cultum formatur in arma
Bellica pugnacem duri Mauortis ad vsum.
Nulla tot accendit vulcanum follibus ora,
Nulla tot inspicat teretes mucronibus hastas,
Nulla in tot galeas, in tot thoracas ahenos
In tot fulmineos chalybem, quæ molliat enses.
Mulciber est testis, Mars & Bellona fatentur
Istud idem, qui bella regunt, qui tympana pulsant,
Qui lituos inflant, tribuunt tibi Brixia palmam.
I, pete saxosæ resonantia flumina Mellæ,
Quæ fluit è gelidis in apricos montibus agros.
Hac duce carpe viam Borealia sydera contra
Inuenies vallem. Tropicam dixere coloni

Indigenæ

Indigenæ, credes Aethnam subijsse sonantem
Ictibus aßiduis, grandes vbi fulmina cudant
Brontes & Steropes, atq; igneus ora Pyragmon.
Mulciber accensos longa cum forcipe ad ignes
Aera trahit, quæ mox feriat, quæ malleus ingens
Verberet adductis vacuum per inane lacertis.
Additur ad ferri strepitum graue murmur aquarum,
Oppositi reboant montes, confusus ad aures
It sonus, obtundit clamor geminatus Olympum,
Ac facit artifices surdescere. Nilus ab alto
Latitonante ruens casu sic afficit aures
Indigenum, vocesq; negat sentire loquentum.
Rupis hyperboreæ trans alta cacumina fama est
Esse locos, vbi sit vitæ tam innoxius aër:
Vt vix mortales post tempora longa senectæ
Mortem obeant, plerosq; etiam se mittere in vndas
Præcipites, & sponte mori, longæua perosos
Sæcula, partæsos huius fastidia lucis.
At neq; quis cæli tractum non esse salubrem
Dixerit hîc, vbi nulla palus, quę polluat auras,
In longos hîc vita dies procedit, in annos
Hîc nostram licet ætatem producere centum,
Et Pylij de more senis, de more Sibyllæ.
Hîc patribus seram fas expectare nepotum
Progeniem, canis donec sit sparsa capillis.
Vidimus hîc octo decies qui vixerat annos
Progenuisse marem, longæ vis tanta senectæ.
Et noua tam serum mirata infantia patrem est.

Hic hominum genitura potens, numerosaq; proles,
Et multæ matres vno duo pignora partu
Suscipiunt: hîc ora viris accensa, vigorq;
Igneus, & roseæ facies, non liuida membra,
Non funesta cutis: quales Populonia Fusco
Iuncta mari, quasi laruarum sine sanguine vultus
Ferre solet, vultus ægros. Non lumina glauca
Crura ve vix lentos proferre valentia passus:
Qualia fama refert veteres habuisse Latinos,
Circæum qui littus arant, oramq; palustrem:
Quæ gremio includit lapsos è montibus amnes:
Quiq; colunt Tuscas infamia rura Grauiscas.
Sunt quoq; bellandi studijs & idonea paci
Corpora barbarico non irritata furore,
Qualia sub Scythico populis habitantibus axe.
Pectora non ignaua tamen, nec inertia corda,
Ast humana, tenax animus pietatis & æqui,
Mens inopum diuumq; memor, miserabile passim
Victum vulgus habet, passim nitidissima templa:
Per vicosq; sacer castella per omnia cultus
Assiduè, sed festa dies solennius aras
Velat, & ad celebrem respondet tibia cantum.
Cultus ager passim, tellus habitata colonis
Indigenis, non externis, vt proxima Ponto
Patria Picentum, non vt Samnitica rura,
Quæ vicina salo, loca desolata maligno
Sydere, & aëreo sæpè incestata veneno.
Cerne quot apricis albent in collibus arces:

Oppida

Oppida quot turbis habitata frequentibus, vrbes
Quæ referant iustas, & per montana videntur,
Et per plana, domus hominumq; habitacula summis
Sunt dispersa iugis, pascuntq; armenta per Alpes.
Aeterna niue vestitas, perq; inuia saxa.
Nec tuus est angustus ager, confinia tangunt
Teutonicas, vbi semper hyems asperrima, gentes.
Hic est illa ingens vallis, Camonica vulgò
Dicta, vbi tot vicos, vbi tot castella, tot arces
Esse aiunt, vbi fert omnes humus herbida fructus:
Ferri humus argentiq; ferax vbi mœnia Breni
Viuere, adhuc fama est, quondam duce Gallia Breno
Venit in hos agros, & in his regionibus vrbes
Condidit egregias, ipsa hac in valle reliquit
Brenus opus, quod adhuc domini cognomina seruat.
At nec fruge carent montes, altißima carpit
Prata pecus varium: Corydonq; sub ilice cantat
Plurimus: & multos audit resonare Menalcas.
Frigida pinetis alpina virentibus ora.
Hic quoq; lactentes mulget pannosa capellas,
Mulget oues, & lacte graues Galathea iuuencas:
Et lac concretum latos extendit in orbes.
Sunt qui ligna secent tectis, altißima quæercus
Cæditur, atq; Abies pronis vmbrosa lacertis,
Et longæua larix. Tiliæ leuitate salignis
Accandore pares tabulis, oleoq; fluentes
Vitali piceæ rapidos truduntur in amnes:
Vt quoties largum nubes soluuntur in imbrem,

Et celsa de rupe fluens coit vnda, natatu
Aspera præcipiti per saxa feruntur in vrbem.
Est qui tensa adigat celeres in ratia ceruos:
Qui venetur apros, capreasq; indagine claudat,
Qui feriat solidis turpes hastilibus vrsos.
Quiq; Machaonijs medicas legat artibus herbas,
Mandragoræ semen, chironia centauræa.
Hic legitur Panacæa iugis, hi gramine montes
Pæonio vernant. Hic est Dictamus, & omnes
Moly fugans morbos, Venerem reuocantia lentam
Tubera, sunt varios nascentia germina in vsus.
Dicite quæ satus habitatis Oreades altos
Vos quoq; syluicolæ Dryades, in montibus istis
Quid vestris dulce est animis? quæ vestra voluptas?
Mota meis precibus Dryadum, quæ maxima natu
Chlotis ait: Montes vt nix tegit, vtq; reuersa est
Bruma subintramus fontes, tepidisq; sub antris
Hybernamus, vbi thalamo trahit ocia clauso,
At requiescit humus, si forte quiescere dici
Debet, in occulto mulier quæ stamina torquet,
Materiamq; parat venturo inclusa labori.
Vt vero pigræ est hyemis truculentia pulso
Victa gelu, rursum è latebris reuocamur in auras,
Frondibus ornamus syluas, & gramine terram.
Inflammamus aues, atq; inspiramus amorem
Solli itum quo nidificent, quo guttura soluant
In modulos vt nox molli mollißima cœlo
Congruat, & læto cantus respondeat anno.

Primus hoc ardore greges, armenta, feras&q;,
Vt fœtura recens stabulis succedere auitis
Possit, & vt rerum soboles æterna superstit.
Vt rediit Maius, paulumq; incanduit æstas,
Vestigamus humi legimusq; rubentia fraga
Primitias frugum, fruimurq; tepentibus auris.
Cum subit Icarium Soliam violentior ignem,
Tendimus in syluas, gelidisq; iacemus in vmbris
Irriguos propter fontes, vbi mille susurrant
Per virides herbas, per saxa sonantia riui.
Tum quoq; flaua seges, nec enim frumenta negauit
Montibus alma Ceres, plenas maturat aristas.
Sunt quoq; nonnullis, tellus vbi respicit austrum,
Et qua Sole magis calet & minus alget aperto,
Rupibus, ac raris inspersi vitibus agri,
Vnde venit serò tenuis vindemia, quando
Parrhasius molli polus est inimicus Iaccho,
Et montanus apex nimium productus in auras,
Colligimus dulci studio tum mitia corna
Arbutaq;, Autumno iam decrescente leguntur
Castaneæ molles, acidis tunc & sua sorbis
Tempora: & hirsuta legimus cum mespila barba,
Accitò crescentes fallacia pabula fungos.
Glis breuis hyberno solitus pinguescere somno
Nititur in phagos, in castanea, & in alto
Vertice syluarum residens curuo vngue prehensas
Tollit ad ora nuces, tremulisq; putamina labris
Circuncisa abigens implumi vescitur esca.

fff 4 *Cernere*

Cernere iucundum feles per inane volatu
Ire leui, nanq; arboreo de culmine culmen
Dum saltu inuadunt agili, volitare putantur.
Quid tibi commemorem, quid sæua animantia Manes,
Quid prædæ mustella ferat, mustella volantum
Dira lues auium nidos scrutantur, & ipsas
Sæpius absumit tenero cum pignore matres,
Visæ etiam scythicæ lynces errare sub vmbris
Istorum nemorum, Lynces animalia Baccho
Sacra, lupos vultu, tergo referentia pardos.
Hic fera vulpe minor corylos quæ pascitur: at cum
Ningit hyems dormit multos incognita menses.
Fulua comam pecus hæc, aliàs ingloria, somnus
Reddidit illustrem, pigroq; ignauia ventre.
Tunc & montano gaudentes frigore rapas,
Rapas brumales epulas hominumq; boumq;,
Pabulaq; à mensis non excludenda superbis
Carpimus, & fesso fruges tum claudimus anno.
Sic Dryas. In tenues ea vox euanuit auras.
Hactenus ista tuo præconia soluimus agro
Brixia, tu superes paucis memoranda: nec ausim
Complecti decus omne tuum: nam copia rerum
Ferret in immensum, nec haberent carmina finem.
Sit satis in præsens, si quæ magis inclyta, dicam.
Te tua (vt à diuis dicendi exordia sumam)
Relligio, tua te pietas immensa per orbem
Iam vulgata satis celebrat: sed maxima fama
Re minor est, id sacræ ædes, id grandia templa

Signifi-

Significant, id sanctorum collegia patrum,
Orgia, diuini ritus, modulata per vmbras
Cantica, dum stellas nox intempesta cadentes
Præcipitat, dum sol ignotum illuminat orbem.
Prætereo diuum indigetum tot condita sacris
Membra rogis quondam diuinæ habitacula mentis.
Quippe per Italicas nulla est, quæ vendicet vrbes,
Tot sibi pastores (Romam tamen excipe) sanctos.
Nec veluti Phlegyas, illaudatumq́ Lycurgum,
Pentheaq́ exlegem, fœdamq́ Ixionis vmbram.
A tellure satos (si fabula vera) Gygantes
Moliri impietas te contra numina quicquam
Fecit, vt ira tibi sit formidanda Deorum.
Quid signum cæleste canam? quod lyncea fallit
Lumina: materiam cuius prudentia nondum
Scire humana potest. Deus vt sententia patrum
Iudicat: vt visum nostris maioribus ipse
In tetale suæ signum pietatis ab alto
Misit, vt hic habeas patriæ monumenta beatæ.
Quid memorem quibus officijs, quã diuite sumptu
Inferias celebrare soles, animasq́ tuorum
Quot sacris, quanto ære iuues? pius iste parentum
Ritus in æternos duret, neq́ desinat, annos.
Disciplina vetus non contemnenda, nepotes
Degenerant, si maiorum documenta relinquant.
Hoc tibi, ne patiare tuam sordescere laudem
Commemoro, neu fortè minor tua gloria fiat.
Thesidæ magis ingenio valuisse feruntur:

fff 5 Robore

Robore Thebani, leuioreq; Attica tellus
Circumfusa foret, pingui Bœotia cœlo.
Tu ingenium, tu robur habes, prudentia legum
Vtrarumq; tibi, medicas tu intelligis artes:
Non secus ac vrbes: si sunt Gymnasmata magno
Publica concursu, plures tibi Brixia Cinni.
Multi Asclepiades, permulti Amphione capti
Vocales numeros digitis atq; ore frequentant:
Ac Samij documenta senis. Nec dædala paucos
Terrarum mensura iuuat, vaga sydera multos
Alliciunt, & fata hominum speculantur in astris.
Sunt quibus annales nedum cognoscere, verùm &
Scribere, & antiquos sit mens perstringere casus.
Capreoli sors ista tui, qui traxit ab vmbris
Te, ciuesq; tuos: huius facundia noctem
Expulit vmbrosam, fecitq; ascendere magnum
Quod claram æterno faciat te lumine, sydus.
Ipse tuæ repetens prima incunabula gentis
Omnia percurrit rerum monumenta tuarum,
Et longæua suos tua tempora ducit in annos:
Par Liui, par Crispe tibi, qui in vincla Iugurtham,
Et coniuratos agis in mala fœdera ciues.
Nec minus armorum studio tua læta iuuentus
Otia segnitiemq; fugat, præludia Martis
Fingit, equos agit in gyrum. Lacedæmona credas
Esse tuis suppostam oculis, Argosq; superbum.
Fortia per ludum nitidis thoracibus armant
Pectora, & induti galeas in mutua currunt

Vulnera: nec metuunt telum expectare trisulcum,
Quod pote Caucaseas ictu confringere cautes.
At neq; te solum duri Mauortis imago,
Ac pugnæ simulacra iuuant, certamina vera
Tecelebrant, & habes decora immortalia ab armis.
Gallia seu genuit, seu te Germania mater:
Nam genus abscondit tenebris adoperta vetustas:
Tu Ceonomanorum quondam regina fuisti,
Et tibi parebant Orobi saxosa vagantes
Periuga, & imperium armorum molimine nacta
Sæpè triumphales fecisti incedere pompas
Ad delubra Deum, cumulasti hostilibus aras
Exuuijs, & præda tholo donata pependit.
Quò feror? hoc non sunt nobis tua fortiter acta
Contexenda loco, quæ si cognoscere quisquam,
Gestiet it, legat annales veteresq; nouosq;,
Et quæ Capreolus monumenta æterna reliquit.
Cerne quibus tua progenies miserosq; inopesq;
Suscipiat curis? Viden' illa excelsa lauacra
Tecta supercilio, nitidisq; insignia claustris?
Illa domus commune bonum est, communis egentum
Victus & hospitium, pietas ea tanta tueri
Ac seruare tuos omni in discrimine ciues,
Si fuerit seruata potest: respublica tanquam
Ianua cardinibus solidis innixa, manebit
His suffulta bonis, nullo violanda periclo.
Vt Numa Romulidis, Lacedæmonijsq; Lycurgus,
Cecropijsq; Solon, Minos Cretensibus olim

Con-

Constituit sanctas morum exemplaria leges:
Sic tibi rectores Adriæ, prudentia quorum
Altior est istis legum latoribus, illinc
Maiores habuere tui compendia legum
Sacrosancta, quibus procul hinc discordia, & omnis
Factio pallentes abijt Phlegethontis ad vndas.
Nam tua si veteres animo complecteris annos,
Inuenies odijs olim flagrantibus arua
Desolata, tui quondam ciuilibus armis
Certauere patres: modò sunt sublata malorum
Semina, & alta tuos pax est ingressa penates:
Hinc morum probitas, hinc est opulentia rerum,
Hinc est orta quies, hinc est tua nata venustas.
Lignea quæ quondam fueras, nunc nobile marmor
Induis, argentoq; ornas laquearia, & auro,
Hinc creuere domus, creuere negocia, & artes,
Et fruges creuere tuæ. Tu ciuibus vrbes
Finitimas vincis, plures in rura colonos,
Tu plures in bella viros, cum bella geruntur
Mittis, & exerces animis sublimibus arma.
Aspice sub Veneto quanta incrementa senatu
Sumpseris, atq; breui quantum profeceris æuo.
Cyzicon Aemonia clarum ac mirabile quondam
Gentis opus vidit pelago vicina Propontis:
Vidit, & obstupuit viuis candentia saxis
Mœnia, & in cœlum nitidas ascendere turres.
Hoc opus aggressa es nostris æquare diebus:
Cum non coctilibus, quales Babylonica quondam
Vrbs

Vrbs habuit, muris, sed viuo marmore & altis
Saxorum aggeribus tollis pinnacula ad auras.
Atq; minas, dupliciq; latus munimine cincta
Tutam agis expulso Martis discrimine pacem.
Nobilis (vt Graij memorant) fuit arce Corinthus
Acrocorinthiaca. Sed tu certare Corintho
Ne dubita, tu nobilior, tu iudice vinces
Hellade, & angusto duo qui freta respicit Isthmo,
Arx tua in excelso Chinnæi vertice montis
Prospicit Aemyliæ iuga, turritamq; Cremonam:
Pœninas Graiasq; alpes, gentisq; Salassæ
Culmina, & Heluetijs montes vbi regna colonis.
Dura in rupe sedens ridet tormenta, minasq;,
Omniaq; eludit Martis molimina, & arma.
Aeris & argenti cumulus tibi tantus & auri,
Atq; animis vis tanta tuis, vt surgere molem
Feceris immensam, qualem vix ausa fuisset
Pace fruens clauso Romana potentia Iano.
Venali prætenta foro prætoria surgit
Porticus, & grandes premit incuruata columnas:
Quas montes peperere tui, neq; enim tibi longis
Marmora sunt quærenda vijs, tua parturit omnem
Materiam tellus, nec lata per æquora nandum est
Ad Numidas, non Aegyptus fodienda, Carystos
Non adeunda, tibi tua suggerit omnia tellus,
Sed marmor iactare parum est, iactare micantes
Cum liceat gemmas, per saxea flumina Mellæ,
Per montes inuenta tuos (hæc sydera nostros

Illu-

Illustrant nouitate dies) tornatur iaspis
Vndiq;, quæ in pateras regalia pocula transit,
In varium per templa decus, per ditia tecta
Nobilium. Splendore humus hic instrata superbit,
Non secus ac sonipes phaleris instratus & auro.
Hæc quoq; pars laudum non aspernenda tuarum,
Prærupti excelsum montis latus, ardua rupes
Magna in frusta ruit vix suffectura superbis
Aedibus, excelsos ingens ea machina montes
Absorptura, feret liuens in vertice plumbum:
Tunc æquabit Othrym, tunc alta Ceraunia caluo
Culmine, & imposita transibit imagine nubes.
Quattuor eximios fontes Arethuside lympha
Commemorant, Ithacis vnus ascribitur oris.
Vnus apud Smyrnam, Smyrnam quæ vatis Homeri
Est natale solum, prope Chalcida tertius, vnum
Procreat Alpheus, qui dicitur æquora subter
Immisisse caput, Siculisq; attollere in agris.
Fons tibi: quem nullus magni de fontibus orbis,
Seu sit Pyrene, seu sit pulcherrima cursu
Callirhoe, seu quem Musis sacrauit Apollo:
Romula seu virgo, seu quadruplex Arethusa,
Audeat irritare, sinu diffunditur amplo,
Et cubat in vitreo placidißima gurgite lympha.
Stant circum violæ, Veneris crines, Hiacynthus
Molle rubens, fontisq; memor Narcissus amati,
Et varij toto vernant in margine flores
Monte sub aëreo, geminas qui respicit arctos.

Hinc loca deductus per subterranea cæco
Tramite Chinneam properat descendere, vt arcem
Subteriens madidum caput intra mœnia mittat.
Hic quoq; multifidis diuisa canalibus vnda
Serpit, & in vicos, & in omnia tecta subintrans
Mille parit fontes, totamq; perambulat vrbem.
Humectansq; vias æstate refrigerat æstum.
Mox vehit vrbanas in proxima prædia sordes,
Ac fœcundat humum, tandemq; in lignea transit
Robora, & agrestes it transformatus in herbas.
Res miranda quidem. Quis enim mutare figuram
Non miretur aquas? fieriq; ex flumine frondes?
Hæc metamorphosis non delirare poëtas
Qui noua migrantes referunt in corpora formas,
Admonet, & vatum vanos non esse furores.
Ad tantas quibus es passim celeberrima dotes
Vir deerat tibi Socraticus, formare iuuentam
Doctus, & ad Musas teneram deducere pubem.
Ecce velut Pandora polo delapsa Ioannes
Rouatensis adest, quem dum puer esset Apollo
Aonas in saltus, rupes Heliconis in altas
Transtulit, atq; nouem Musis commisit alendum
Qua liquor erumpit Phorcynidos Hippocrenes,
Hic vbi vir factus: veterem transiuit in Ascram
Hesiodiq; lares, & per Cephisidas vndas
Venit ad Eurotæ Lauros, Pimplamq; reuisit,
Pieriam vidit, vidit Libethridas oras:
Legit Academicos per prata virentia flores.

Transijt

Transiyt ad Tybrim, terramq́; Aeneida, sermo
Quicquid opum Romanus habet, quæcunq; Latinis
Finibus inclusere atavi Varronis & Aenni
Eruit, & veniens meliora ad tempora Liui
Liui Antenoridæ, Marci Arpinatis, ad annos
Crispe tuos, ad Vergilij fœlicia sæcla
Diuitias omnis fundo expiscatus ab imo est.
Quasq; auidè quæsiuit opes, effundit abundè:
Vtpote qui locuples, lautus, nullo hulcere marcens
Inuidiæ, docilem cupidus ditare iuuentam.
Hic Senecæ leges, hic magni sancta Catonis
Verba sonat. Salue moderator summe iuuentæ,
Summe reformator morum, dux ingeniorum:
Te Deus huc misit, teneros vt crederet annos
Vrbs tibi. Chinæa tu Quintilianus in vrbe,
Tu decus es patriæ, Latiæ tu gloria linguæ
Tu reserare potes penus, arcanosq́; recessus
In quibus inclusit causas natura latentes.
Quicquid enim Pliniana suo vigilantia toto
Ex alienigenis prope mille authoribus aures
Trāstulit ad nostras geris alta mente repostum.
Brixia cogit amor tibi me memorare colendos
Non minus esse animos iuuenum, quā prædia & hortos.
Neglectus, malè cultus ager mala gramina tantum
Scit proferre, nisi sit fortunatus, & astra
Prospera sortitus, qualis Thymbræus, & arua
Anticyræa, solum quale est quod cinnama, qual
Balsama quod profert, qualis Panchaica tellus,

Atq; aliæ quædam: verùm hæc rarißima sors est.
Prouentum cultura facit. Cur Barbara regna
Sunt tam cruda? Carent cultu, syluestria fiunt
Pectora, quæ tales non instituêre magistri.
Est igitur ciui benè delegata iuuentæ
Publica cura tuæ: Verùm maiora fuissent
Præmia (da veniam mihi pro virtute loquenti)
Debita doctori; quo nec præclarior inter
Rhetoras Ausonios, nec vita integrior omni.
Viue igitur Veneti sub maiestate senatus,
Atq; age sub diuo placidißima tempora Marco.

EIVSDEM VILLA REfrigerij.

Dalium Cypri laudant: vbi mater amorum
Callida Dardanium secreta in sede nepotem
Clausit: vt occulto reginam accenderet igne.
Rura Syracusij celebrant trinacridos Hyblæ,
Rapta vbi deseruit comites Proserpina Nymphas.
Cecropidis vicina placent iuga montis Hymetti
Floribus æternis cultuq; comantia verno
Semper, & Hybernis nunquam vitiata pruinis.
Corycon extollunt Cilices, & aperta virenti
Antra sinu: & croceis halantes floribus hortos.
Littora quæ Hesperius Bethys Garamantibus austris

Obijcit, ora suas misêre per omnia laudes.
Thessalicos etiam celebrat sua Græcia lucos.
Alcinoi Phæacis opes Corcyra, sororum
Decolor Hesperidum veteres Massylia campos.
Accola Parthenopes biferi viridaria Pesti,
Atq; Dicarchei florentis littoris oram.
Et sua Benaco fama est, licet Alpibus altis
Cinctus ad algentem vada vitrea porrigat vrsam.
Quicquid enim Baiana ferunt, Gauranaq; Tempe,
Ipse habet, ipse oleæ locuples, insignis Iaccho,
Et Lauro dumeta virent, & littora Myrto
Luxuriant, curuata gemit sub pondere Cedrus.
Arbor Hydaspæis quam Media misit ab oris.
Fruge magis quàm fronde valet, rubor aureus orbes
Vestit odoratos, decorant prouentibus istis
Nobilium mensas, & eunt per prandia regum.
Me verò delectat ager, qui respicit ortum
Flaminiæ in paruos vbi mons vestigia colles
Tendit, & accepto tellus mansuescit aratro.
Propterea tua rura iuuat Baptista parumper
Visere, & incessu tumulos ascendere lento,
Ac lustrare locos omnes, vbi ludere Nymphæ
Sæpè solent, vbi fessa Dryas sub mitibus vmbris
Accubat, in gelidis vbi mollis Oreades antris
Herba fouet, Diana suas vbi sæpè pharetras
Soluit, & eneruí dormit sub frondibus arcu.
Et quia lætitiam carmen decet, arua canemus,
Arua vbi fruge noua gaudent certare quotannis

Bacchus

Bacchus & alma Ceres, vbi Copia diuite cornu
Fundit opes, vbi vitæ cados, messe horrea complet.
Audiet ista tuus iam segnis auunculus æuo
Florius, & legum solitus dissoluere nodos
Nobiscum virides circum spatiabitur agros.
Quà montana iugis vndam Claterna sonantem
Elicit, & cursu montem fugit alueus albo,
In Zephyrum vergens modico cubat edita cliuo
Sacra domus Phœbo tenui fundata sub arce
Pauperis Ociami, quod amet locus ocia, nomen
Sumpsit ab antiquis, dextra læuaq; perennes
Sub cliuo voluuntur aquæ de fontibus altis
Per fruticum syluas, per prata virentia lapsæ.
Altius elati colles vtrinq; leuantur,
Hic videt occasum, solem videt alter Eoum.
Fingere Parnasi biiugum caput, oraq; bina,
Naturam voluisse putes, quasi Cyrrha cacumen
Hinc leuet, inde sacro respondeat ore Cytheron.
Lucifer ascendens primas hic porrigit vmbras,
Prima rubens istos colles aurora colorat.
Hos oriens & cùm medium tenet altior axem
Sol videt, & quando subit Oceanitidas vndas.
Hinc licet Eridanum, Phaëtontiadasq; sorores,
Adriacum videre fretum, latasq; paludes,
Quas montana Pado latè vomit vnda refuso.
Concaua falcatos flectunt duo brachia montes,
Atq; theatralem vallis curuata figuram
Accipiens multa cingit latus vndiq; sylua.

Hic nunquam fera sæuit hyems, quia proxima ponti
Aequora Titanis radios iaculantur in omnem
Flaminiam, magnis montes ne transeat æstus
Molibus occurrunt: Phœbiq; coërcita virtus
Cogitur aggeribus rura in subiecta reuerti.
Fitq; calor frænans hyemem, Boreamq; retundens.
Hic nunquam coquit arua canis, nam lenibus auris
Afflatur prætenta mari, nec læditur austro
Aëreis defensa iugis, aquilonibus ora
Tota salutiferis est obuia, tota serenos
Admittit Zephyros, totam perlabitur Eurus.
Pascua pingue pecus satis indicat, aspice tauros
Per dumeta vagos, quæ gloria cornibus altis
Quantus inest oculis fastus, palearia mento
Quanta cadunt, pingui tollantur vt ilia tergo.
Aspice oues pecus innocuum, vix vbera portant.
Fertilitas tam læta nocet, quæ gramina tondent
Luce, reponuntur noctu, tam strenua tellus
Tam riguum, tam pingue solum, sunt humida rore
Gramina adhuc, medio cùm sol iam feruet Olympo.
Lampeties armenta vetus quæ prædicat ætas,
Quæ tulit Alcides de littore Gerionæo,
Quæ in Tyriis habuit campis Sarranus Agenor:
Quæ prius in Cæa, quæ mox Sardoa per arua
Pauit Aristæus, quanquam sint inclyta fama,
Dicite, quid possunt habuisse superbius istis?
Aspice vt in summas hederis serpentibus vlmos
Læta sub ornatu viridante superbiat arbor.

En frondes mentita suas decus arrogat illud
Ipsa sibi, insultatq; alijs, cùm vertice caluo
Amisêre comas Borealia frigora passæ.
Non venit ex Libycis opulentia maior aristis,
Nec Radamanthæis melior vindemia pendet
Vitibus, agricolas nunquam tritura fefellit
Paupere prouentu, nunquam fraudabit Iacchus.
Nec fluit ex istis vindemia collibus vna.
Nec vineta genus simplex sortita: Lageos
Delusura pedes, oculis factura tenebras
Hic viret, & gelidis oriunda ex Alpibus olim
Rhetica, ab antiquo nimium laudata Catone.
Dactylides, psythiæ, preciæ vindemia prima,
Vltima Bumastus grandes imitata mamillas.
Sunt missæ à Lesbo, sunt ex Mareotide natæ,
Atq; Thaso Chioq; satæ, sed singula vanus
Connumerare labor, quia copia carmine maior
Sunt humiles breuibus valli discrimine paruo
More gregis iunctæ, sunt quæ mediantibus annis
In longas directæ acies vaga brachia tollant,
Sunt quæ sublatæ fulcris maioribus audent
Contextas equitare trabes, vt aperta diurnis
Solibus offendat pendentem porticus vuam,
Sunt quæ incuruatis faciunt vmbracula ramis
Inuia Titanis radijs, vbi pinguia fument
Prandia, & æstiuo calices onerentur Iaccho.
Sunt quæ summa velint tabulata ascendere, & altis
Portari arboribus, circumq; cacumina ductis

Palmitibus totas abſcondere frondibus vlmos.
Paret humus dominis, quicquid iuſſêre coloni,
Tam docile ingenio, tanto valet vbere, cœli
Tam faciles, breuibus natura coagulat horis.
Quid pingues oleæ baccas, quid munera dicam
Matris Atheneæ? flectit ſub pondere ramos
Paulia, nec minus eſt radijs onus, Orchites æquant
Orbe Iouis glandes. Viridem vidiſſe Taburnum,
Et Tyburtis agros, noſtri quoq; littora Ponti
Conſita oliuetis memini, generoſior iſtis
Non eſt viſa locis vitæve ſalubrior ora.
Cerne capillatum caput vſq; ad nubila pinos
Tollere, & aëreas ſuperare cacumine turres.
Aſpice melliferas frondes, quibus inguina primi
Abſcondêre patres: Libycis quæ venit ab oris
Sponte ſubit malus, ſciſſoq; rubentia poma
Cortice ſuſpendens Tyrio grana inficit oſtro.
Caſtaneæ tunicas vt matrum viſcera pulli
Viperei laniant, ridere patentia apertis
Dentibus ora putes, rigidaq; horreſcere barba.
Singula quid memorem? Phæacia rura videntur
Huc translata, vijs adeunda liquentibus arua
Heſperidum, riguis Tempe caua vallibus inter
Aemoniæ montes veniſſe fatebitur illa
Athlas, & hæc Homolus Lapithis habitatus & Othrïs.
Ecce ſub Ociamo, quà ſol cadit, vbere vena
Naſcitur, & viridi cingens vada margine lympha
Cogitur in fontem, pleno qui gurgite riuum

Par-

Parturit, ille ruens cliuo strepit, atq; sonorum
Voluit iter, properansq; subit Claternidas vndas,
Castalio similis, paruam qui flumine sacro
Phocyda percurrens caput in Permeßide condit.
Rupe sub vmbrosa densis, vbi pendula ramis
Frondea tecta vetant æstiuum accedere solem
Innumeræ stabulantur aues. Viden' illud opacis
Sub folijs gelidum hospitium, cui populus albis
Imminet alta comis, tenues vbi riuulus vndas
Elicit humectans vestitam gramine rupem?
Aspice garritu quanto, quàm dulcibus omnes
Exerceantur aues studijs, hæc pabula natis
Inuehit, illa fouet nidos, canit altera Regis
Martigenæ incestum memorans, Philomena perempt.
Plorat Itym, ploratus Itys legit hordea picto
Tergore, perfodiens duro caua robora rostro
Rex Latij quondam proles Saturnia picus
Purpureis vestit regni memor ilia pennis.
Sedula per stipulas tenera cum prole coturnix
Pascitur, & magno natorum examine perdix.
Iam natura loci satis est monstrata, deinceps
Tecta Refrigerij modico sita monte canamus.
Area vestibulum quadris circundata muris
Efficiens monti pluuioq; obnectitur austro.
Vestibuli lata ingressum dat porta patentem,
Et tecto vestita breui testudinis altæ
Accipit occiduum solem foris vndiq, diuos,
Quos larium tutela, auro, minioq; nitentes

Aduentanti offert, ac relligione superbit.
Ad Boream sublime leuat domus ardua culmen,
Et campis prætenta viam videt aggere ab alto
Quæ petit Hadriaci rubiconia littora ponti,
Hæc sunt terga domus, sed frons se tollit ad austrum,
Totaq; puniceis vestita ruboribus ardet.
Ianua prima domus valuis breue pandit apertis
Atriolum, viuis vtrinq; sedilia saxis
Accipiunt fessos, hoc sunt insignia patrum
Circumpicta loco, & laudis monumenta vetustæ
Plurima, quæ agnoscat veniens ac perlegat hospes.
Excubat hic & fidus hero prima atria seruat,
Crine grauis longæq; comæ sub pondere tardus
Corporis exigui catulus, sed acerbus & asper,
Ore minax, oculis ac dente simillimus apro
Quem quondam Meleager apud Calydona peremit.
Stant curuæ toruam in frontem pro cornibus aures.
Pars suprema rubet, totum coma candida vestit.
Altius in lumbos surgens in seq; reuersa
Cauda iubis micat, & paruum finitur in orbem,
Cerb reas acuens diris latratibus iras,
Submouet ignotos, & nunciat ædibus hostem.
Altera iam foribus monstrat bipatentibus aulam
Ianua vestitam aulæis, & imagine pictam.
Hic sua Parnassus tollit iuga, surgit in altum
Et nebulis Helicon vicina cacumina iungit.
Castaliæ sua rura Deæ, sua flumina lustrant.
Et citharizantes Nymphas comitatur Apollo.

Tres soles, totidem flammæ, tria corda ligantur,
Mystica signa, suus quæ solum intelligat author.
Hic maris & terræ domitor, cui gloria magnum
Fecit, & æternum nomen Pompeius in orbe,
Nec totus, quoniam virtus ducis inclyta maior
Orbe fuit, caput atq; humeros ac pectora solum
Monstrat, in his membris mens nostra simillima diuis
Fulget, & hîc animi manifesta apparet imago.
Circulus in gyrum positis insignibus extra
Cingitur, hæ laudes Ducis vltra sydera notæ.
Pars prior ista domus abeunti peruia Phœbo,
Tota dies, tota exclusis lustrata tenebris,
Ipsa sinu immenso latè patet, alta lacunar
Coniugat excelsum tabulis laquearia pictis.
Lauta renidentes hîc ad conuiuia mensas,
Hospes ad hybernos ignes, ad opaca per æstum
Frigora semper habet, toto locus vtilis anno.
Ad Libyam duo iuncta vno penetralia claustro.
Hîc herus & coniunx habitant, hîc pronuba Iuno,
Hîc sine fraude fides, pietas sine labe, pudorq;
Insitus, it vitio probitas obnoxia nulli.
Hospitis est Boreas, vbi strata cubilia cultu
Magnifico, hîc noctu somnos, hîc ocia luce
Fas agere, & curis genio indulgere sepultis.
Porticus auroræ longis obiecta columnis
Respicit oppositum collem, cui Pallas oliuam,
Cui Bromius vitem, myrtum Venus, & Berecynthi
Diua dedit pinum, soboles Hyperione nata

Virgineam laurum, collem qui vertice semper
Frondet odorato viridiq; absconditur vmbra.
Scande domum primosq; gradus, hic ordine eodem
Sunt totidem partes, iterataq; membra videbis.
Scande iterum, congestæ onerant granaria messes,
Et coaceruatis fruges prouentibus altæ.
Subter humum caua cripta cados & mollia vina
Claudit, odor longo spirat Mareoticus antro.
Plurima prætereo longis quæ extendere chartis
Non sinit hora fugax, & anhelo concita cursu.
Est tamen hic nostro quod non decet ore sileri
Magnum aliud Baptista decus, quod Hymetria saxa
Et quicquid Libyca vehitur rate marmoris alto
Vincat & aurato fulgentes ære columnas,
Fida thori consors tua Margaris, altera Dido,
Altera Penelope, tenera Venus altera forma.
At quia non satis est oci neq; temporis, istas
Differimus laudes, alia modò currimus aura,
Hic sedem Plutarchus habet, peregrinaq; nostris
Comparat, & magno heroum facta explicat ore.
Hic pater historiæ Liuius graue grando superbum
Fatur, & eloquio terso dulci atq; venusto
Magnificoq; sonans Romana Salustius acta.
Hic Strabo velut ex alto speculatur Olympo
Regna, vrbes pelagi tractus, quod circuit orbem,
Quod dirimit terras mundumq; amplectitur omnem.
Plinius omne genus rerum quas Dædala finxit
Mirificis natura vijs salebrosus & asper

Verba

Verba coagmentans duris coëuntia neruis
Libat,& immensi numerat miracula mundi.
Hic Cicero,cui dicendi suprema facultas,
Et sermonis apex,rigidis cui fortior armis
Lingua per Aethiopum populos audita,per Indos,
Hic Aeneis opus,cui non certauerit omnis
Græcia,naturam superat,descendit ab astris,
Ab Ioue defluxit,lepor immortalis in illa est,
Maiestasq; Deum latebris confessa latentem
Corporeis,qui qualem hominem decet esse,monebat.
Crimina mordaci Venusinus Horatius ore
Taxat,& extollit lyricos ad sydera cantus.
Hic magni sophiæ authores,Stagyræus,& alta
Mente Plato consulta Deûm qui nouit,& omne
Quod licet externo,quod scire mathemate nostro.
Hic Stridone satus loquitur pater ore trilingui,
Acris energiæ stimulis mortalia corda
Sollicitans,rapidis acuit Deus enthea flammis
Pectora,& acclamans tonitru facundia magno
Fulminat,ac verbis animi tonat impetus altis.
Hic sedem pater Hipponis Carthagine natus
Augustinus habet,cuius sapientia fontis
Instar inexhausti per mille volumina fluxit.
Hic alij plures,quos enumerare volentem
Copia frustratur vicinaq; vespera nocti.
Hæc ego dum diræ fugiens contagia pestis
More hominum ruri tecum moror,Ociamoq;
Dum fruimur lusi,nostrum hoc breue munus habeto.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOLOGI
Quercus Iulia:

AD REVERENDVM D. GALEOTVM Franciotum, S. Petri ad vincula Cardi.

AGNVS apud veteres Cedro fuit ac Terebintho
Et Hiericuntinæ quæ fert opobalsama sylua
Olim honor, ac Palmis Hebenoq́ quod India mittit.
Et lauro Parnase tuæ, quæ tempora vatum
Circuit, & regum celebres visura triumphos.
Magnus item Cyparisse tibi, Quid citrea dicam
Robora, & ex sylua cæsas Athlantide mensas?
Post Citrum laudatur Acer, Berecynthia Buxus
In precio, quia crine virens, & tonsile lignum.
Aethiopum nemora & Serum canentia molli
Vellere reginas decorant, heroidas ornant.
Quid memorem Bromij frondes? oleamq́ Mineruæ?
Cinnamaq́, & Medorum hortos, saltusq́ Sabæos?
Ac piceas? addam & Pinos Cybeleia ligna,

Addam

Addam & Iuniperos carie impenetrabile rubur.
Addere Lentiscos frugum facit vtilis imber
Qui ligno sudante fluit, pinguesq; mariscas,
Quæ generis nostri primos lusêre parentes.
At quæ multa venit Nili circùm æquora Lotos
Tanti erat, vt magnæ dederit cognomina genti.
Iunci etiam Calamiq; frutex, quem parturit Assur
Nobilis, & Costi radix, sed & arbor Amomi
Claruit, incæstæ fuit ingens gloria Myrrhæ.
Gratior & Platanos addi iubet vmbra comantes.
Nec tua Quercus erat laus vltima. Tu Iouis arbor
Conscia fatorum, Graijs oracula nanq;
Ipsa dabas, meminit veteres Dodona columbas,
Quæ nemus horrendum, & lucos tenuêre silentes,
Entheaq; illapsu superûm querceta Deorum.
Ipse Homolus fontes qui voluit in æquora centum,
Totaq; Chaoniæ meminerunt littora terræ.
Tu rudibus prima populis ab origine rerum
Pabula præbebas, paßimq; alimenta legebant
Illa antiqua tuis Saturni sæcula ramis.
Tum frumenta Ceres nondum vulgarat, Osiris
Inuento nondum campos scindebat aratro.
Tu mater communis eras, tu publica nutrix
Omnibus exponens frugum excutienda tuarum
Horrea, & altrices ora ad mortalia longè
Proijciens vinas, Pietas tua facta per orbem
Inclyta terrigenum prima incunabula fouit.
Fouit, & eduxit, donec meliora deorum

Cara

Cura ministraret crescenti pabula mundo.
Ex aliis homines longè inferiora trahebant
Commoda, tu prabere dapes, vitamq; solebas.
Tu quoq; seruati bella inter Martia signum
Ciuis eras, quernam frondem victricia circum
Tempora seruator Roma applaudente ferebat.
At modò rura nouam genuêre Lygustica quercum
Prælatam arboribus cunctis, quas terra fretumq;
Hìc parit, & penes Antipotes tellure sepultos,
Nox vbi, cùm nobis lux est, labentia torquet
Sydera, & ignoto facit alta silentia mundo.
Nam caput in nebulas tollens it vertice summo
Aëra trans, quà Luna inter tot lumina princeps
Ambulat, atq; alio semper noua nascitur ore.
Intima radices adigens in tartara, Ditem
Tortorem vmbrarum immanem, furiasq; seueras,
Tartareumq; canem valido pede calcat, & ignes
Temperat infernos, animasq; in nocte iacentes
Tænaria, soluit pœnis, & in æthera purgat.
Illam mille rigant fontes, & flumina mille
Pascitur, extenditq; comas rutilantis ab ortu
Solis ad Occasum: tangens Aquilonis, & Austri
Littora, & Oceani positas in fluctibus vrbes.
In caput apricum virtus stellantis Olympi
Labitur influxu placido, & vitalibus auris
Viscera complectens, diuinum inseminat imbrem,
Fœcundamq; facit, multipliciumq; feracem
Diuitiarum, animos etiam vegetare potentum,

Et purgare nefas, celerumq; expungere labem.
Labem etiam deuotam Orco, cœloq; odiosam.
Atq; aperire viam ad superos (Res mira) quis vnquam
Audijt arboreis vim talem emergere ramis?
Illa potens hominum facere immortalia quondam
Corpora in Elysijs campis (quis nesciat?) arbor
Sancta fuit, tamen hac longè minor, vtpote tantum
Corpora respiciens, hominumq; extrinseca membra:
Hæc autem potis est animas & corpora miris
Enutrire modis, hominemq; opulentibus auctum
Fortunæq; animæq; bonis complectitur omnem.
Accipe, quod nostri non audiuêre parentes,
Et quod nulla vnquam viderunt sæcula, quercus
Glande valent aliæ, tectis validißima præbent
Fulcra, trabes, tabulasq; ferunt, totumq; lacunar
Vi indefessa, humeris longos durantibus annos.
Nec solum terris vsum, sed & æquore in alto
Ferre valent, firmis etenim compagibus vndas,
Et magna freta mole equitant, seu bella gerantur,
Siue peregrinæ fulcent vada cærula merces.
Hæc nil tale dabit, sed vuluo fertilis auro,
Fertilis argento, quicquid Gangeticus orbis
Gemmarum ex cōchis bibulas legit inter arenas
Hæc producit, opes totum mißura per orbem.
Hanc reges, hanc regna colunt. Submittitur ipsi
Omne genu, Reges eius vestigia adorant
Verticibus nudis, & proni in puluere trunco
Oscula dant imo, proceres curuantur, humumq;

Ore

Ore premunt, census & grandia dona ferentes.
Dicitur hanc Sixtus pastorum maximus olim
His plantasse locis primum, & multo amne rigatam
Eduxisse procul terris, & in astra colendo
Euexisse, viro tantum virtutis & artis
Tanta simul fortuna fuit, tam innoxia fata.
Ipse erat & terris locuples & in æquore, cymbam
Insiliens (piscator erat) mittebat in vndas
Retia, & educens pelago pro piscibus aurum
In tantas excreuit opes, vt vinceret ipsos
Diuitijs reges, vt paßim sphargeret aurum.
Quid memorem Attalicos luxus, Crœsumq́, Midamq́?
Hi Sixto appositi, pannosa & sordida turba.
Et quia præter opes erat omnia sydera cœli
Atq́ Deum doctus, quasi quoddam numen habebant
Illum homines appellantes dominumq́ patremq́.
Sixto autem functo his vmbris & in astra recepto
Arbor visa caput submittere, visa sepulti
Occasum domini longa ingemuisse querela
In mœrore diu recubans demiserat altos
Versus humum ramos, longumq́ ægrota dolorem
Est confessa situ ac vitæ vidualis amictu,
Et perpessa malas hyemes, perpessa rigorem
Syderis Arctoi, morbosaq́ tempora, & æstus
Icarios, & quod forsan mirabere multo
Amplius, æquoreos fluctus, & Tethyos iram.
Nam Nereus tantos aliquando extollere fluctus
Eualuit, fuit in nemus hoc tam sæuus & atrox,

Vt subito assultu erectus peruaserit oram
Littoris, & quercum audaci conflixerit æstu.
At Deus attendens sacro quid fata ferebant
Huic nemori, iniustas Nerei compescuit iras,
Et Sixto hoc ingens intercessore periclum
Auertêre, quibus domus est super æthera diui.
Ast vbi fatali redierunt tempora cursu
Prospera, deposuit luctus, & facta repentê
Lætior erexit curuatum in sydera culmen.
Alter enim Sixti veniens à sanguine pastor
Maximus (est illi, quod non vacat omine, nomen
Iulius) eiusdem pecoris nemorumq; recepit
Imperium, & rete & Cymbam sortitus eandem
Conflat opes, residens in maiestate triumphat
Assiduè, & melior Quercum fortuna secuta est.
Nam quæ passa diu fuerat genus omne malorum
Aequoris & terræ, cui sæpè securibus altis
Gens inimica necem crudo intentauerat ore,
Rursus in antiquum decus acta, refloruit auro,
Fronduit argento, gemmas pro glande micantes
Chrysolitis paßim rutilantibus atq; pyropis
Edidit, & roseo nituit rursum vndiq; cocco.
Ab radice nouam sobolem, virgultaq; matrem,
(Quantum parua valent imitari pignora matrem)
Crine, cute, & ramorum etiam referentia filo,
Protulit, & multo fruticantem stipite syluam,
Spem generis, quod nulla ætas oblitteret vnquam.
Manat odoratus trunco vapor, exit ab altis

Frondibus, à flore, à ramis, quem spiritus Euri
Longè abigit, volat Ambrosiæ per nubila nidor
Qualis in Assyriæ campis, cùm Corus amomum
Ventilat, & molles nardi redolentis aristas.
Hanc cœli mirantur aues, quo surgere pacto
E terris humiliq; loco sic ardua moles
(Vt neq; qui tantum rapidis Haliæetus alis
Nititur in summum valeat peruadere culmen)
Eualuit, quærunt, propiusq; annare verentur.
Exit enim à trunco, à folijs, & ab arbore tota
Fulgurat æthereus splendor, qui lumina vibrat.
Attonitæ spectant longè. circumq; volantes
Ornamenta notant, tereti quæ à stipite pendent.
Fulgentes etenim phaleras, & Ephippia truncus
Arboris appendit, necnon quas ferre sacerdos
In delubra solet vestes, solennia quando
Sacra ineunt nitidas facculis ardentibus aras.
Sustinet & grandes patinas, calicesq; rotundo
Ore cauos, auroq; graues, vasa aspera signis.
Vasa quibus sacra ossa cubant educta sepulcris.
Effigies ære insculptas, nitidoq; elephanto.
Necnon & tabulas, oscilla argentea diuûm
Aureaq;, imperij qui fundamenta locarunt
Prima sub antiquæ crudeli principe Romæ
Claudio in auratas claues, ensemq; coruscum.
Omnia Sol oriens illustrat, in aëre ludunt
Omnia, & alternis collisa impulsibus ædunt
Tinnitum exilem, plausuq; feruntur amœno.

Pendent & mitræ gemmarum ardore micantes,
Vmbellæ quoq; nigrantes extrinsecus, intus
Vellere subtextæ viridi: sunt murice tinctæ
Sidonio, raræ preciosa insignia sortis.
Et demissa ferunt longo ridimicula lapsu,
Quercentum generi decus, æternumq; trophæum.
Gaude igitur quæ tam latè protenderis arbor
Iulia, quæ princeps, immo & regina comantum
Syluarum nemorumq; sedes, cui seruit Oreas,
Cui Drias assurgit, quam Dij venerantur agrestes
Ac genij, cui cœlituum custodia Diuûm:
Viue alacris tempestatum secura marisq;,
Sat pollens virtute tua es, nihil indiga regum,
Aut opis externæ, fœlixq; in secula regna.
Ne dubita tuus hic pastor regnabit in æuum
Longius, atque tibi sepem circundabit amplam
Quam violare nephas, & te custode tueri
Assiduo faciet, quo nec fera, nec pecus vllum
Audeat infestos in te defigere morsus.
Ecce tui tibi iam generis propagine ducta
Latius ingenuûm seriem spectare nepotum
Nunc quoque fas, triplici qui cingant tempora mitra:
Vnum Luca tulit, Luca vrbes inter Hetruscas
Nobilis, & longè tanto modò reddita partu
Nobilior, partu quo læta Hetruria, & omnis
Per maria, & montes diffusa Lyguria, partu
Quo Italia exultat, cœliq; vicaria Roma.
Fortunata arbor, sed fortunatior olim

Si tua Pimpleæ celebrent præconia Diuæ.
Hanc ego(quanquam ea sit factu res ardua,& ingens
Ingenijs etiam magnis labor)altius ausim
Mittere,& heroo splendorem adiungere cantu
Immortalem,& nulla vnquam fortuna abolendum.
Sed meliore opus est vento mihi carbasa in altum
Qui leuet,& cursu faciat proram ire secundo.
Ergò,arbor,quæ tanta vales,emitte profundis
Aeolias antris animas,tua signa ferentem
Prosequere,& leni afflatu comitare carinam.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE, THEOLOGI, SYLVArum suarum,

LIBER I.

AD VIRVM ILLVST. SIGISMVNdum Gonzagam Protonotarium & Marchionem.

RAESIDIVM Sigismunde meum pater ingeniorum,
Stirps Gonzaga,sacro caput insignita galero,

Audi

Audi age, scisne deos quanam ratione vetustas
Illa volubilium sæclorum abscondita in vmbra
Fecerit? & certis homines ascripserit astris?
Egregium qui vita aliquid mortalis ad vsum
Protulit, atq; rudi quicquam dedit vtile mundo
Terrigenæ dixêre Deum, sic factus Apollo
De superis vnus, medicam quia repperit artem,
Atq; lyram. Cererem leges & adorea farra.
Vina corymbiferum referunt innumina patrem.
Publica libertas & debellata tyrannis
Vndiq; Saturnum, colus & sua tela Mineruam,
Et quicquid topiatur acu. Facundia & astus
Mercurium. Iouis Alcides fortißima proles
Abstulit è terris dira atq; immania monstra.
Ergò alijs meritum benè de mortalibus esse,
Hoc est esse Deum, veteri si credimus æuo,
Idquoq; non multum nostris discordat ab annis.
Nam Deus ille manu magnum qui sustinet orbem,
Se prima pietate docet: mortale secunda
Amplecti deberegenus, sic sydera posse
Expectare homines, & Olympi ascendere in arcem.
Legimus hac motum causa cecinisse Maronem:
Namq; erit ille mihi semper Deus, illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
Tanta erat ad grates antiquæ ætatis agendas
Strenuitas, votis homines vt in astra referrent,
Optarentq; deos, atq; annua sacra litarent.
Id recolens Sismunde tuis quæ digna referre

Dona queam meritis, qui me iam tempore longo
Febre laborantem stygioq; ardore perustum
Deuotumq; neci rursum vitalibus auris
Reddis, & extincto renouas præcordia morbo,
Nescio, & ambiguis titubat sententia curis.
Non sunt regna mihi, non est opulentia rerum,
Non etiam poma Alcinoi, non tanta suppellex,
Quanta fuit Codro. Sunt spiritualia quædam
Prædia, sunt fateor (sic appellare vetustas
Instituit vatum subitaria carmina) syluæ
In campis, vbi produxit pede Pegasus vndam.
Has tibi, quò possis rapido diuertere ab æstu
Curarum, & regni magnis anfractibus olim
Solus & herbosa paulùm requiescere in vmbra,
Tradimus, exigui cape dona infirma poëtæ.
Germanus qui bella gerit, Mauortia bella
Accipiat, sudetq; furens in puluere & armis.
Sors tua pacis opus, thorax tuus, ensis, & hasta
Religio & pietas, & quæ regit omnia, virtus.
Ad laudem non vna via est. Laudata Quirini
Martia facta, Numæ tranquilla silentia & antra,
Non laudata minus tacitisq; oracula in vmbris
Aegeriæ, & gregibus nullis adeundus equorum
Saltus Aricini nemoris, speculumq; Dianæ.
Sæpè ergò in syluas & in ocia sancta receptus
Effuge curarum fluctus, & concipe tota
Mente Deum, pacato animo complectere Olympum.
Contemplare polos, & duc in sydera sensus,

Nec semper te terra premat, quò scandere mentem
Exutam membris olim mortalibus optas,
Affectu memori anteueni, cœlumq; require
In syluis, Sismunde meis, non Pana Lupercum,
Non Satyros, Veneremve leges, non Menades vllas.
Non Thyasos, hic nullus amans sua somnia luget,
Nulla canit Siren. Circe mala pocula nulla
Porrigit, est omnis (libuit quocunq; vagari)
Tuta via, & passim virtus, & honesta voluptas.
Hæc tibi Socraticos ostendet pagina mores.
Hæc Curios, Fabiosq; dabit, sentire loquentes
De pietate Numas poteris, de Marte Philippos,
De Musis aut Hesiodos, aut ore Marones
Altiloquo, de mundi annis origine Mosem
Atq; graues legum de maiestate Lycurgos.
His animum dictis sursum attollentibus ire
Addecus immortale potes, transcendere patres,
Et tecum ad superos animando excire nepotes.
Ergò alacri Syluarum animo cape dona mearum,
Et cole nostrates geniosa per ocia lucos.

AD IACOBVM CLAVARIum Vrbinatem.

Assiduè dici nostris Iacobe Camœnis
Poscis honoratam Monphelt ria semina prolem.
Id quanquam nobis etiam suaderet Apollo
Et Phœbæa cohors custos Heliconidis vndæ,

Me tamen ingenti rapit in diuersa tumultu,
Maius, & æthereo studium magis vtile cœlo:
Nam mihi diuinis iuuenilia pectora rebus
Erudienda dedit Superûm pater, omnia in isto
Tempora prætereunt ludo, lucemq́ nefastam,
Et fastos hoc Marte dies mea conterit ætas.
Ingenuam doceo sanctis assuescere pubem
Moribus, & sacras vestigia ferre per artes.
Nunc mihi per campos iter est, & lata Maronis
Aequora Mincigenæ, via nunc sublimis in altam
Ducit anhelantem Sophiæ Paradysios arcem,
Et modò me Stagyræ sua per dumeta, suumq́
Non facilè accessu limen subuectat alumnus.
Cecropij interdum dulces inuisere chartas,
Et libare senis studium delectat & artem,
Sanctaq́ nobiscum longos Academia soles
Claudit, & eloquijs damus Arpinatibus aurem.
Quid faciam? Nec enim labor est mortalibus alter
Nobilior, nec cura viro iucundior vlla.
Hanc mihi militiam Deus, & lucentia mundi
Sydera dant, superûm Domino paremus & astris.
Quare age præsenti si non tibi munere factum
Est satis, vrgentes animi causabere curas.
Et veniam concede, labor vult ocia tantus.
Mæonijs opus est fidibus, totoq́ Sophocle,
Nam tuus est omni dicendus Apolline princeps.
Differimus tua vota, tamen non irrita fient.
Interea infirmas ad tanta negocia vires
Instaurare

Instaurare datur, venient sua tempora regi
Dandatuo, cui te tantum debere fateris,
Cuius & æterna vestiris imagine pectus.

AD FEDERICVM VRBINATIum Ducem, cum filiam nuptui traderet.

Inclyte Dux, qui regna tenes in montibus vmbris
Quà vetus Vrbinum domibus iuga vestit apricis,
Quà dedit antiquæ nomen Sempronius vrbi:
Sunt quibus accensi rutilantia sydera Martis
Audaces animos belliq; auidißima corda
Indiderint. Hi semper equos meditantur & arma
Bellica, & ignauæ damnant longa ocia pacis.
Talis erat Telamone satus temerarius Aiax.
Talis Agenoridæ Cadmi famosa propago
Mutua damnatum vertens in vulnera ferrum.
Centauri, Lapithæq; truces, sæuiq; Gigantes,
Qui cœlum aggreßi manibus violare cruentis
Tentauêre suo diuos expellere regno.
Talis in extremis mundi Sertorius oris
Arma mouens, talis Romanæ conditor vrbis
Romulus, impatiens oci, Mariusq; Iugurthæ
Victor, & Aemathiam tollens ad sydera gentem
Magnus Alexander Mauro metuendus & Indo.
Talis & æternas iras qui paruus & arma
In genus Ausonium patri iurauit ad aras
Annibal, & Syllæ impietas & Cæsaris atrox.

Sunt qui pace magis gaudent,& bella perosi
Extollunt superûm cultum,pronię per aras
Diuorum reuerenter eunt,vel honesta Mineruę
Ocia sectati sub opaca silentia ruris
Diffugiunt,tacitiq; laris sub fornice pallent.
Sic Numa qui pacis studium reuocauit,& arma
Reppulit,atq; Solon,Lacedæmoniusq; Lycurgus
Vixit,& imbelli Salomon qui regna quiete
Auxit,& æthereo posuit noua templa Tonanti.
Sunt quibus ingenium magis est commune paratum
Tam pacem quàm bella sequi,sudare sub armis,
Et patriam curare domi,sic floruit Ancus,
Cunctatorq; senex Fabius,sic Magnus,& ambo
Scipiadæ,rigidusq; Cato,Lucullus,& alto
Rex animo,qui post caulas & ouilia tandem
Regna subintrauit sceptro Iudæa secundo.
Sic Cicero,sic Aemathiæ cui gloria victæ
Paulus,& Augustus terræ dominator & vndæ.
Vnus honor tantum primis & gloria simplex
Debita qui pacem solùm coluêre,vel arma.
Sed quibus est vtrunq; decus,cinxêre coronis
Tempora(tam fœlix fuit his fortuna)duabus.
Primatumq; tenent.Humanæ altißimus iste
Laudis apex,gens hæc superis est proxima diuis.
Hi sunt qui Heroës & Semidei appellantur.
Hæc tua sors montis proles generosa Feretri.
Quòd si fortè suas innata modestia laudes
Horret,& ipse tuum non fers patienter honorem,

Da veniam, me fama mouet, non Vmbria tantum
Te miratur, habes vltra maris æquora laudem.
Iam paßim vulgata cano, quæ Rhenus & Ister,
Quæ longinquus Arar, quæ fons audiuit Iberi.
Ipsa canit tua te virtus, tot bella gerentem
Quis nescire potest? altis suspensa trophæis
Ipsa sonant nobis tua facta silentibus arma.
Tu pacem, tu bella regis, te iudice Mauors
Surgit, & ingenti furor excitat arma tumultu.
Imperio Bellona tuo modò temperat iras
Ægide deposita, sumpta modò fulminat hasta.
Arbitrio pax alma tuo sua vela gubernans
Te suadente venit, te dissuadente recedit,
Et modò luctu implens, cùm vis, modò mœnia risu.
Armatum sæuoq; diu te Marte furentem
Flaminei sensêre Duces, & Tusca iuuentus,
Cum Rubicon tua signa pauens vada concita voluit
In mare, & Adriaco trepidum caput abdidit alueo.
Et quando Herculeos ausus tentare labores
Oppida cœpisti sublimibus ardua saxis
Littus ad Hetruscum, tunc te miratus euntem
Montanum per iter pelago allucentibus armis
Ad tua Tyrrhenus respondit claßica Triton.
Te quoq; pacatum, populisq; humana ferentem
Iura Camœnarum magno chorus agmine cingit,
Et tua tecta pij tanquam veneranda poëtæ
Templa petunt, subeuntq; lares quasi limina Phœbo
Sacra tuos, tanquam delubra horrenda Mineruæ.

In

In quibus & morum probitas & nescia falsi
Relligio pietasq; habitant, vbi totus Olympi
Cursus, & astrorum leges, elementaq; mundi
Naturaq; arcana patent, vbi cernitur omnis
Quid diuina velit, quid sentiat Ethica virtus.
Nil tibi cum leuibus Thyasis, tu Menades horres,
Tu Veneres, tu Ambubaias, Balatronibus aurem
Conspectumq; negas. Tecum versatur Achilles,
Nestor, Alexander, sermo tuus, arma tuorum
Cultus, & astrorum motus, & mascula virtus.
O fortunatas gentes, ô dulcia secla
Quæ sancti Ducis ora vident, quæ tuta sub vmbra
Tanti regis agunt sine sollicitudine vitam.
Vmbria numinibus (si vera est fama) fuisti
Semper grata, vetus cùm terra incumberet omni
Illuuies illa vndantis famosa profundi,
Sola immunis eras & ab æquore tuta colebas
Montanos apices, & libera fluctibus antra.
Id munus solenne Dei, sed principis huius
Præsidium sub quo tibi sunt Saturnia secla
Non minus. O vtinam similis fortuna per omnem
Pulluletl taliam, nec nos Lycaonia semper
Tempora conculcent, ætas semel aurea nobis
Omnibus & tali requies sub principe surgat.
Tu verò quem totus ager montanus adorat,
Cui pater inclinet caput Apœninus apricum,
His breuibus claudi non indignabere regnis.
Aequa tuis tibi si meritis data regna fuissent:

Pigra

Pigra gelu tibi seruiret Mæotis, & Athlas,
Nilus, & Eoi Gangetica littoris ora.
Sed Deus angusto terræ tua limite clausit
Imperia, vt curis tua corda minoribus angat
Hic labor, vt cœli spacijs maioribus olim
Cùm tibi fatales Lachesis concluserit annos,
Præsideas, regnoq; illic meliore fruaris,
Regna vbi sollicitent nullis tua pectora curis.
Interea claris rebus tua floreat ætas,
Et reliquum cœli meritis eme, respicit actus
Iuppiter humanos. Alto tuus æthere sudor
Scribitur, & patriæ vigilans tua cura saluti.
Sed ne festa meæ tardent Hymenea Camœnæ,
Flectat iter, veniatq; volans ad littora cymba.
Ite maritales thalamos, Iunone secunda,
Ite auibus celebrate bonis, concordia iungat
Vna duos animos, sicut duo corpora Iuno.
Sed tamen & sanctum memores estote pudorem
Non abigi tædis. Scelus est sine lege voluptas.
Et sancta est cum lege Venus, si sancta futura est
Posteritas, sanctos primùm decet esse parentes.
Qui viret in folijs venit ab radicibus humor,
Et patrum in natos abeunt cum semine mores.

DE

BAPTISTAE MANTVANI DE LEGATIONE REGIS HIspaniæ ad Innocentium viij. de aduentu Inachi Mendociæ Comitis Tendiliæ regij oratoris.

DVm suspensa diu gentem miratur Iberam
Tot Reges, quot Roma viros sibi cernere visa est,
Vidit enim patria tinctas ferrugine vestes,
Et Tyrijs infecta cadis velamina circùm
Sublimes rutilare humeros ac fundere flammas.
Vidit ab hirsuto pendêre monilia collo
Aurea, & alterno blandiri ad pectora plausu.
Vidit & accensos radijs ardentibus aurum
Vincere & inter se flammis certare lapillos,
Quos misit longinquus Arabs: Erithræaq; tellus.
Quos Ganges, quos Indus alit, quos Persia diues
Colligit vndosi per torrida littora ponti.
Vidit & aßiduo Martis durata labore
Brachia & assuetas frondes sudare sub armis.
Talis erat miles, quo Pella potentior orbe
Reddita ab argenti scutis cognomina ducens.
Vel quo bellipotens Aethnæi fulminis instar
Sæuijt Assyrium toties Machabæus in hostem.
Aurea regali mirata est stragula luxu
Non solum prabere thoris, sed vilibus vsum
Officijs, sterniq; solo, & vestigia ferre.
Regis honor contemptus opum, præstantia tanti
Principis imperij, fines qui mittit ab ipsis

Gadi-

Gadibus ad fluctus Pelopis, quos nominat Io
Inachis, hoc cultu non est æquata superbo.
Maiestate minor tam largi opulentia luxus.
Ipse etiam patrijs veniens orator ab oris
Debuit hoc fastu magnæ innotescere Romæ
Inachus, Argiuum nomen, quia gloria belli
Tanta viro, quanta Argiuis Lacedæmone natis.
Ipsa quoq; imperium quondam telluris & vndæ
Roma Dei modò nacta vices hoc diuite cultu,
Debuit hoc splendore peti. Cognoscere visa est
In sermone suos ciues, qui dicere leges,
Qui regere imperio populos & regna solebant.
Mansit enim penes Hesperios vetus illa Quiritum
Lingua, sonant priscos patres ea verba Latinis
Aemula, quæ gentem docuit Romanus Iberam.
Ipsa licet cute iam crispa, iam cana senecta
Langueat, antiquos gaudens reminiscitur annos.
Sicut in aduentu natæ longæua tremensq;
Mater ouat, vultuq; labans applaudere anili
Nititur, affectuq; vigens se vincit amico.
Ipsa salutantum gentis de more Latinæ
Agmina præmisit sacris solennia pompis,
Magnanimosq; amplexa viros in amica recepit
Mœnia. Concursu ruit ad spectacula magno
Vrbs omnis, cum plebe patres, cum pube senectus.
Et sexus vtriusq; choros promiscua fama
Mota peregrinæ tegit omnia compita gentis.
Sicut vbi Aesonides prima cum naue subiuit

Littora

Littora Colchorum, confluxit ad æquora totus
Phasis, & aduectam stupuit per cærula puppem.
Tunc alacres Medæa choros & ouantia duxit
Agmina solennem Graijs latura triumphum.
Dumq; ita Romuleam fausto subit Inachus vrbem
Sydere, dum totis agitantur gaudia tectis,
Vidimus illius sacris insignia circùm
Clausa notis, & verba quibus primordia sumpsit
Nostra salus, cùm facta parens sine semine virgo est.
Tunc ego scire pij causas epigrammatis ardens
Consului Paulum genus à Tarconte trahentem
Thraicijs clarum fidibus, plectroq; potentem
Mæonio, & multa præstantem laude poëtam.
Hic mihi rem gestam paucis absoluit, & istam
Rettulit Hispanas famam volitare per vrbes.
Barbarus Almansor veniens à sanguine crudo
Gentis Isaciparæ quæ vsurpat nomina Sarræ,
Viribus exultans, & forti robore plusquam
Numinibus fidens longis ea verba papyris
Scripserat, & caudæ demens aptarat equinæ.
Multa feraxiaculans in Iberam iurgia gentem
Ibat, & Allophylo similis quem verbere fundæ
Deiecit pecudum custos in bella vocabat
Hispanas acies, multis cum millibus vnus
Congressurus erat: certè hîc ingentia cernas
Corpora, & ardentes oculos, barbamq; comantem
Supra hominem, Siculisq; parum Ciclopibus impar.
Barbarus ex acie sumpta temerarius hasta,

Fraxinus hasta fuit derasis aspera ramis,
Multa minans cristis & equo sublimis in alto
Venerat, in pugnamq; aliquem poscebat Iberum.
Dum spectant vtrinq; acies ex agmine Ibero
Prodijt auratis iuuenis formosus in armis
Mendocia de gente satus, tuus Inache certè
Aut auus aut aliquis clara de stirpe tuorum,
Comminus ense potens, & longis eminus armis
Non minor Aeacida, campoq; animosus aperto
Constitit, & dictis tremefecit talibus hostem.
Tanta quid increpitas? quò te temeraria traxit
Impietas, vt magnam ausis contemnere matrem
Atq; in matre Deum? dictis Agarene superbis
Nil opus est. nec enim tua te iactantia tanto
Fastu inflata iuuat, gladio experiemur & hasta
An grauis hæc Mariæ superos iniuria tangat.
Iam dudum Pluto istam animam, tua viscera dudum
Expectant lanianda feræ. Non fidimus hastæ,
Diuorum speramus opem, tua debita cerno
Funera: nam iusti comes est victoria belli.
Sicut in æquoreum direxit tela draconem
Virginis expositæ sortem miseratus acerbam,
Ora, nec expauit molemve Georgius illam
Grandibus horrentem squammis ac tergore durò,
Sic ego te defensa hodie pro virgine victum
Sanguinea tellure traham, caput ense reuulsum
A ceruice hastæ infigam, nostrumq; per omnes
Circumlatum acies Mariana ad limina sistam.

iii Sic

Sic ait, & magna Christo ter voce vocato
Vrget equum, preßisq; petit calcaribus hostem.
Concurrunt similes tauris in bella duobus
Cornibus aduersis, & toto pondere frontis,
Cùm spectant vtrinq; greges, cùm territa magno
Pascua mugitu nimbo inuoluuntur arenæ.
Arma sonant, tremit omne solū, volat hasta per aurā,
Ecce ruens Agarenus equo (traiecerat armos
Vulnus & ingenti thoraca resoluerat ictu)
Voluitur in præceps, concussa cadauere tanto
Terra gemit, velut intonso cùm vertice campum
Verberat armatis quercus percussa lacertis.
It cœlo clamor. Spolijs tum victor opimis
Clarus, & occisi trunco prius ore Gigantis
Excipitur clangore tubæ plausuq; suorum
Regia concursu subijt tentoria magno.
Cedite Torquati, quibus hæc cognomina torquis,
Cedite Coruini, quibus hæc cognomina coruus
Tradidit, hæc vestras superant præconia laudes.
Sic tua gens olim votis ad templa solutis
Inache, ne tanti pereant monumenta triumphi,
Virgineæ matri sacrata vocabula sanxit
Ad sua perpetuo coniungi insignia ritu.
Cerne decus quantum superat tibi, gloria quanta
De virtute patrum fluit in genus omne nepotum,
Inache. Sic superi faciant de stirpe tuorum,
Quò tibi laus alio sit consummata triumpho
Dux aliquis, vel tu ipse magis cui bellica virtus

Iam longo firmata vsu, leuet arma potenti
In Syriam, Libyamq; manu, gentemq; nefandam
Vel penitus tollat, Scythicæ vel ad vltima terræ
Littora detrudat, Boreas vbi frigidus omni
Fruge solum spolians duro tegit æquora tergo.
Viue, nec ante precor Parcæ tibi stamina rumpant,
(Det Deus hæc saltem nostris bona fata diebus)
Quàm videas Maurorum vrbes & magna superba
Mœnia Granatæ veri iuga ferre Tonantis,
Et parere Deo, qui magna incœpta secundet
Regis, & arma regat felici Bethyca Marte.

AD INNOCENTIVM OCTAuum Pontificem Maximum, & conuiuas pro die natali Laurentij Archiepiscopi Beneuentani Carmen.

SVmme pater curis & sollicitudine nunquam
Liber, & immensi moles cui credita mundi,
Vos quoq; conuiuæ, quorum si dicere laudes
Aggrediar, longo raucescant guttura cantu;
Splendida regali vobis conuiuia luxu
Hæc Beneuentanæ pastor Laurentius oræ
Reddit, & huic tanto longè meliora fatetur
Se debere choro, soluet quoq; forsitan olim
Si sperata dabit cursus fortuna secundos.
Sed tamen augusto fuerant hæc debita mensi
Festa sub ardenti cùm Sol premit arua leone,

Luce sacra, cum risit inops Laurentius iram
Cæsaris, & victis migrauit in æthera flammis.
Illa dies natale dedit, Lucina parenti
Affuit enixæ, pulchroq; puerpera partu
Læta puerperij cruciatum in gaudia soluit.
Mox noua progenies fœlicibus edita fatis
Dicitur attollens caput arrisisse parenti.
Quod fœlix faustumq; putant, bonus exitus omen
Laudat, & euentu melior fortuna sequenti.
Illa igitur celebranda dies, & habenda quotannis
Lætior, & fastis est annumeranda diebus.
Idq; memor facturus erat, noua feria dulces
Exclusêre iocos, & in hoc conuiuia tempus
Sunt translata, illam rapuêre negocia lucem:
Nanq; aberat missus Roma legatus ab vrbe,
Atq; graues Vmbrorum iras, subitosq; tumultus
Lenibat grauibus dictis, pacemq; docebat,
Postquam strenuitas vigilans & prouida virtus
Huic satis officio fecit, cum laude reuertens
Eximia, statuit celebres apponere mensas,
Natalisq; diem ritu celebrare parentum,
Sic etiam summus qui prospicit omnia pastor
Instaurare volens festas post feria mentes
Obseruare suos morem hunc indulsit auitum.
Et gaudere die, qua quisq; sub æthera primum
Transijt, & vesci cœpit vitalibus auris.
Et quanquam Gethicis contraria gentibus olim
Consuetudo esset, lachrymis quæ tristibus ortum

Naterum, & læto celebrabant funera cantu,
Nostra tamen longè melior sententia, mortem
Quæ pulchrum dissoluit opus, quæ nititur omne,
Quod natura parit, paucis abolere diebus,
Et nihil esse diu patitur, quæ pingitur ore
Terrifico, lugubri animo meminisse necesse est.
Principium verò vitæ qui dicitur ortus
Quo genus omne noua reparatur origine, secum
Gaudia mille vehit. Cùm mens diuina recentem
Cuderet, & cœlo stellas affigeret, orbem,
Mirabantur opus superi, noua machina mundi
Visa voluptatum pelagus, quod pectora diuûm
Corripuit subita sensus dulcedine cõplens.
Iure igitur natale iocos & gaudia poscit
Natura suadente dies, qua venit ad ortum
Progenies, primæ capiens exordia vitæ.
Ob causam tamen haud aliam vetus ille reuersus
Mos, nisi quo fessas hominum post seria mentes
Sit fas instaurare iocis, & idonea rursum
Reddere corda virûm rebus tali arte gerendis.
Nam labor aßiduus mentes vt corpora frangit,
Attonitosq́; facit sensus, & inertia membra,
Ingenium nimio roburq́; retunditur vsu.
Et caput obscura captum vertigine clauum
Perdit, & incerto nauis secat æquora cursu.
Omnia quæ duro sunt debilitata labore
Restituit secura quies, medicamina feßis
Ocia sunt, lassas instaurant ocia vires,

Quas labor eneruat, quas longa negocia frangunt:
Ergò laborantes opus intermittere cœptum
Et cessare iubet veterum prudentia patrum.
Scipio littoreas, & Lælius anxius oras
Et Caietani tractum maris vrbe relicta
Sæpè peragrabant, & circùm littora conchas
Fluctibus eiectas manibus legisse feruntur.
Maximus interpres legum lusisse lapillis
Scæuola narratur curasq́; fugasse fritillo.
Socraticos etiam ludos puerilia q́; acta
Legimus, atq; semen studijs iuuenilibus vsum.
Ergò voluptatem cœnæ genialis honestam,
Summe Pater, læti vnà celebrare sodales.

AD IOANNEM PETRVM ARIuabenum Episcopum Vrbinatensem.

PEtre Heliconiadum studijs decorate sororum
Cui dedit insignem docta Minerua locum,
Ista racemiferis nostri de vitibus horti
Accipe Dircæi dulcia dona Dei.
Hanc tibi præcoxit flauentem Iulius vuam
Sole Morlocheas ingrediente faces.
Scilicet vt nimium rapido dùm fluminat æstu
Frigida morbosam temperet vua canem.
Nam cauis ad plantas residens Orionis ardet,
Atq; praui nostras verberat igne domos.

Frigore

Frigore nunc opus est, opus vt fuit ignibus antè,
Cum Boreas tanto stringeret arua gelu.
Sic natura parens tempus muniuit vtrunque,
Caumata frigoribus temperat, igne gelu.
Ianus habet syluas, & aprici vina phaterni,
Creticaque idæis trans mare vecta cadis.
His se armare potest, gelidamque retundere brumam,
Et Melotæis terga fouere togis.
Aestus habet gelidos latices, & cærea pruna,
Pomaque cognomen quæ cerasuntis habent.
Iulius ardorem primus necat æstifer vuis,
Hucque salutari fruge ministrat opem.
Nec tibi grata minus fuerint mea munera, si quid
Et si quid versus rusticitatis habent.
Rustica ciuili melior vindemia, ruri est
Ille sacer vatum qui rigat ora liquor.
Hæc fateor Lesbi non sunt in collibus orta,
Nec de Cretæis munera lecta iugis.
Non ea palmitibus cœli clementia nostris,
Non est Flaminio gratia tanta solo.
Siue quòd à Phœbo magis alongamur & austro,
Et polus algenti nos aquilone premit.
Siue quòd est illic alijs rationibus æther
Mitior est illis gloria tanta locis.
Fortè quòd ex illis transiuit in æthera campis
Quæ micat ex flammis facta corona nouem.
Prospiciens oculis illas melioribus vuas
Vitifer infundit vina superba Deus.

Adde quòd in Delo Bacchi germanus Apollo
Nascitur, arbitrio qui regit arua suo.
Iuppiter Idæus alitus rura illa sub antris
Dicitur Oleniæ lacte rigasse feræ.
Gnosiacis ideo vis est en tanta racemis
Inclyta tam dulci fertilitate Cydon.
Hæc igitur tibi dona damus, meliora daturi,
Vberius ferret si meliora solum.
Musa tibi vetuit sine carmine munere mitti,
Quando magis quouis munere carmen amas.
Carmen amat quisquis tenero bene doctus ab æuo
Aôniam studijs dulcibus hausit aquam.
Hæc mea sint animo, sint dulcia dona palato,
Et Phœbi & Bromij munera iuncta cape.

AD LODOVICVM GONZAgam sedis Apostolicæ Protonotarium carmen ex tempore.

Sæpius ad sacrum cupiens Helicona reuerti,
Munus vt excellens & tanto principe dignum
Castalio de fonte darem, mea carbasa ventis
Explicui, & scalmos accincto remige pressi.
Verùm me varijs animi languoribus ægrum
In diuersa ferunt à Phocide littora fluctus.
Pellor ab Europa, lego puppe Propontida versa,
Et feror in Phrygiam, Tenedi iam littora cerno.
Iam patet Antandrus, iam culmina cernimus Idæ.

Aôni-

Aõnides syluæ nobis & sancta negantur
Flumina, Dircæi taciturna silentia saltus
Occlusere nouem, prohibentq; accedere Nymphæ.
Immisere rati zephiros, prohibemur arenis
Aulidis, aduersis radò maris æquora fatis.
Quod si vela sinat vento Deus ire secundo,
Pacificasq; intrare domos, & corde timores
Pellere sollicitos, tantoq; exire tumultu,
Curreret extemplò velis mea cymba leuatis
Per laudes Lodouice tuas, per clara tuorum
Facta per illustres attauos, regnataq; genti
Aurata tuæ, canerem pugnas & martia facta,
Et grauiter sanctéq; domi consulta forisq;.
Quanta sit in superos pietas & quanta parentum
Relligio, quantum patriæ studuere quieti.
Cederet his agris quicquid mare fluctibus ambit.
Egregij quicquid Titan videt æthere ab alto.
Mollia longinqui iactent sua vellera Seres.
Hesperidum sua poma nemus, sua thura Sabæi.
Aethiopes nigri sua cinnama. Persidis ora
Diuitibus gemmis fuluoq; superbiat auro,
Prouentu maiore tuos pubescere campos
Dicere, & has illis præponere frugibus ausim.
Cederet his agris Trinacria, cederet ortus
Alcinoi, & Veneris tellus pulcherrima Cypros.
Cederet his agris Crete, Pelopisq; Laceni
Insula, sit licet hæc Sparta veteriq; Corintho,
Illa Iouis cunis, atq; vrbibus inclyta centum.

Cederet omnis ager, nec ſeſe Mantua tantum
Virgilio, & ducibus Lydis, & ſanguine magni
Tireſiæ claram agnoſſet, magis inclyta quando
Gonzagæ ſplendore domus euaſit, & altis
Ingenijs animiſq; virûm, qui bella per omnem
Sæpius Italiam parto clauſere triumpho.
Hæc eſt iſta domus, de qua, ſi temporis acti
Legeris annales, multos exiſſe Camyllos,
Scipiadas multos, Marios mirabere multos.
Nec reticenda forent Nuruum ſuper æthera nota
Nomina, & integritas translata inſydera matrum.
Mæonijs hæc ſunt neruis, & Apolline toto
Digna, nec exili dicenda ex tempore cantu.
Nunc aliò me cura trahit, peregrina vocamur
Per longas in regna vias, per inhoſpita ſaxa.
Nec ſinor in patrijs requiem decerpere campis.
Omnia tum melius referam, cum purpura frontem
Velabit Romana tuam, cum patribus alto
Adiungeret throno, quibus eſt æterna poteſtas.
Carmina noſtra dies illos, & læta morantur
Tempora, tum ſacros poteris recludere fontes,
Et vati aſpirare tuo, votiſq; tuorum.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOlogi,

SAPPHICVM CARMEN:

AD MAGNIFICVM COMITEM *Fregosinum Campefregosum.*

VLCE Musarum decus, & voluptas,
Patriæ splendor Ligurumq́; princeps,
Quem fouet dulci gremio receptũ
Hospita Manto,
Impio postquam Genuæ tumultu
Missus ex alto Phlegethontis amne
Iura subuertit placidamq́; pacem
Nuntius orci,
Te decet magnos animi dolores
Atq; Neptuni salientis æstum
Ferre, & accenso Ioue fulgurantem
Fortiter iram.
Rebus aduersis agitata virtus
Crescit, & robur cruciata longo
Sumit attritu, meliusq́; terso
Candicat ore.

Ocium

Ocium clari fugiunt honores,
Nobiles ducit labor ad triumphos,
Sudor insignes iter ad coronas
Monstrat apertum.
Vnico vitrum superatur ictu,
Spernit incudes adamas,& omnem
Malleum,virtus animosa casum
Sustinet omnem.
Debiles nautas humilemq; cymbam
Aphricus pulsis violenter vndis
Iactat,& fasto fragilem carinam
Vertice sorbet.
Fronte sublimi ratis alta proram
Tollit,& Caurum Boreamq; ridet
Atq; prosternit valido sonantem
Pectore Pontum.
Blanda fortunæ leuitas,in altum
Voluit & facti citò pœnitentem
Dexteram versans malè fida curuum
Deprimit orbem.
Fortium gaudens hominum ruinis
Regna longinqui penetrare mundi
Cogit Heroas,patrioq; pulsos
Iactat ab Orbe.
Egit Aeneam Pelago vagantem
Flante per nigros aquilone fluctus
Atq; nimboso reboante cœlo
Littus ad Aphrum.

Pulsus antiquam Salamina Teucer
Liquit, Alciden odium nouercæ
Misit ad Gades, vbi cernit altam
Iulia Calpen.

Faucis angustæ Mare vorticosum
Exules quondam soror atq; frater
Heu nimis tristi secuere cursu
Phryxus & Helle.

Velleris fului spolio superbus
Aequor Euxinum, gelidamq; Tethym
Thessala primus rate nauigauit
Fortis Iason.

Magna, non vna regione virtus
Clauditur, toto spatiatur Orbe,
Sicut immensum radians Olympum
Clarus Apollo.

Perfidam sortem Generosa virtus
Spernit, & plausum popularis auræ
Aestimans ludi puerilis instar
Libera regnat.

Vate Dircæo generata Manto
Vnde gens vrbis sata Mantuanæ
Iuncta Tyrrheno Siculam charybdim
Vidit & Aethnam.

Vidit & ripam resonantis Arni,
Qui per Hetruscos sinuosus agros
Serpit, & cultis inimica campis
Flumina voluit.

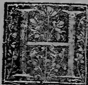
Inde per Montis iuga saltuosi
Venit errantes vbi maior vndas
Mintius spargit, Bifidoq; terram
Circuit Amne.
Tum solo nomen dedit occupato,
Atq; Thebanos imitata muros
Cum sua celsam Genitrice proles
Condidit arcem.
Naue Phœnices Tyria colonos
Regnaq; fratris fugiens auari
Nobilem Dido Patriam Coloßi
Vidit in vndis.
Vidit & Cyprum, Paphiamq; gentem,
Transijt Syrtes, Lilybœa lustrans
Aequora, & tandem Libycæ subiuit
Littora Byrsæ.
Spernit imbellem populum libido
Dira fortunæ, tumidoq; plebem
Corde fastidit, sua tela frontes
Mittit in altas.
Ergò Priscorum memorata Virtus
Excitet fortes animi lacertos,
Et tuæ fiant tibi clara gentis
Stemmata calcar.
Nanq; te magno Genitore Natum,
Atq; virtutis gremio educatum
Ad decus summum vocat, & supremam
Gloria laudem.

Ergò visurus Pyliam senectam
Viue, nec tantum Genuæ potentis,
Regna, sed pinguem teneas Hetrusci
Littoris oram.
Aphricæ latis dominare campis
Atq; Sardoi spatiosa ponti
Doris, & bello superata Cirne
Porrigat arma.
Dum venit fati melioris ætas,
Liberum curis animum solutis
Transfer ad Musas, viridiq; lauro
Tempora cinge.
Et per herbosos spatiare tractus,
Qua padus ripas onerosus altas
Complet, & mites salicum per vmbras
Serpit in Aequor.
Læta Regali Sabiola tecto
Villa fœlici redimita cultu,
Te sua tutum statione longos
Seruet in annos.
Seruet & prolem Deus, atq; claræ
Coniugis sanctum caput, & nepotes,
Vosq; cœlestem ferat in senatum
Longa senectus.

IN

IN NOVO MAGISTRATV Lodouici Sampetri equitis ac legum Doctoris & Patritij Bononiensis Carmen.

ACTENVS infesto gemuit sub sydere tellus,
Nec pecoris, nec cura boum, nec vomer vsus
Profuit, in steriles ierant sola pinguia glebas,
Nudaque ieiunis torpebant arua colonis.
Nec procul auecta peregrino à littore merce
Quærebat mercator opes, sine remigis vsu
Ille per æquoreos mœrebat nauita fluctus.
Nulla erat ingenio reuerentia, nulla Mineruæ
Præmia, nulla pij carpebant ocia vates.
Motibus incœpit verti melioribus æther
Mitior, & cedunt inimica fauentibus astra.
Prospera sunt vrbi, sunt prospera sydera ruri.
Agricolisque suæ prosunt & ciuibus artes.
Vertumnum Pomona vehit, bona numina regnant,
Iam vice mutata gratos Cillenius ignes
Circuit, & niueo potitur Venus aurea tauro.
Hinc noua prorumpunt in lætos gaudia risus.
Hinc noua prosperitas viridi promittitur æuo,
Et Phœbo studijsque fauor. Parnaßia laurus

Frondeat, Aoniæ reparent sua barbita Nymphæ.
Et concinnatis feriant noua carmina neruis.
Gratia purpurei redit & clementia veris.
Aestati miscetur hyems, cum frigore flamma
Bella gerit, pugnant siccis humentia, surgit
Litibus ex istis ex hoc certamine tanto
Temperies vernæ faciens exordia proli.
Et mundana nouis fauet indulgentia rebus.
Phœbus adest, phœboq; comes Lucina reuerso
Littore ac Aethiopum pluuioq; recessit ab austro,
Sedulaq; ad teneros vehit incunabula partus,
Hanc requiem terris Deus hæc dedit ocia quondam,
Prima recens quando sumpsit primordia mundus:
Nec poterat frigus, nec iniquum ferre calorem.
Hospes erat phryxi Titan, soror hospita cancri.
Iam tyrij bouis ora calent, hyadesq; recedunt,
Et videt ardentem vesper se attollere Libram.
Fœcundam ruit in Venerem genus omne animantum:
Et pecus in pratis lasciuit, in æquore phocæ.
Percutit antè diem cœlo gauisa tepenti
Insomnem philomena lyram, dum scandit ab ortu
Vrna vomens vndam, noctisq; silentia rumpit,
Dum vaga Parrhasio voluuntur sydera plaustro.
Per iuga syluestres nemorosaq; compita Nymphæ
Exercere choros properant, leuibusq; choreis
Ingeminant agiles saltus, & carmine læto
Omne sonat nemus, alterno pede gramina signant:
Ridet ager, viret omne solum, per odora Napeæ

Prata,& Hamadryades nemora inter frondea ludunt,
Læta seges vincit sulcos,in vertice culmi
Cortice sub molli tenues generantur aristæ.
Triptolemi procedit opus,lætatur Osyris
Vomer,& exultant trito dentalia dorso.
Extendi maiora sinu monet horrea late
Diuitias auido tellus paritura colono.
Floribus aspirant Zephyri,viridemq́ per herbam
Se insinuant,tepidoq́ mouent noua gramina flatu.
Palmite de longo lachrymis stillantibus imber
Liquitur,& guttæ vitreum glomerantur in orbem,
Clarior & solito longe clementior aër
Talia prædicit nostris reditura diebus,
Qualia Saturnum viderunt sæcula regem.
Hic bonus atq; ferax noua gaudia nuntiat annus.
Et natura noui lætatur consulis ortu,
Sub quo nullus erit sceleri locus,alta per omnem
Pax populum noua depulsis fert gaudia curis.
Vrbs ouat,exurgens dulci concordia vultu
Sancta virum placido coniungit pectora nexu.
Qualis Agænorides Lycia Rhadamanthus in ora,
Qualis oliuiferæ fuit in regione Mineruæ
Aequa Solon qui iura tulit,Lacedæmone qualis
Legum lator erat,virides qui præcipit annos
Ruri agere,vt bellum discat tolerare iuuentus,
Et robur firmare operis,tibi Felsina talis
Sampetrus Lodouicus erit,qui præditus omni
Dote animi patrum numerum sanctiq́ senatus

Intrat,

Intrat, & antiquo patris succedit honori.
Nanq; pij quondam mors accelerata parentis
Dum puer esset adhuc tantisq; laboribus impar
Causa magistratus fuit importuna relicti.
Ista potestatis moles altißima tanta
Non nisi maturis concedi debuit annis,
Et bene de patria meritis, iam grandior æuo,
Iam rerum aßiduo multarum exercitus vsu,
Iam studijs legum insignis, iam clarus equestri
Militia, decus hoc post interualla recepit
Debita præcipiti nolens ascendere saltu.
Si curanda salus populi, si commoda debent
Publica seruari, debet cordata senectus
Non ardens animis atq; inconsulta iuuentus
Talibus addici officijs, hoc munere fungi.
Bella gerant iuuenes, vrbana negocia patres.
Cum nautis longa remorum brachia mole
Fessa labant, & membra fluens rigat hispida sudor,
Si subito affuerit, leniq; Fauonius aura
Lapsus ab Oceano quà sydera sustinet Athlas
Ingrueret puppi, flatu qui vela secundo
Curuet, & attritis vsu ferat ocia remis,
Consurget plebs omnis ouans, tractuq; rudentum
Pandet, & erecto suspendet carbasa malo.
Atq; operis palmam Zephyris dabit, æquora sulcans
Ibit, & obiectos scindet ratis obuia fluctus.
Prouidus in summa temonem puppe magister
Solus agit, veliq; sinus accommodat auris.

Cætera præteritos cantu solata labores
Turba refert Zephyris grates Pæanaq; cantat,
Te Neptune vocans, te Proteu, te Melicerta.
Quale feret nautis auræ fauor iste leuamen
Tale nouus præstare parat tibi Felsina consul,
Quæ gemis ingenti grauium sub fasce laborum
Hactenus, antiquam in requiem, priscumq; decorem
Transferet, & viridi cinget tua tempora serto.
Ac iuuenile decus reddet tibi, sordè iacentem
Tollet, & expulsis iterum renouabere canis.
Quicquid ab amne mali Stygio fera misit Erinnys,
Quicquid ab infesto cadit æthere, quicquid iniqua
Cogitat humanas leges & numina contrà.
Impia mens hominum patriæ non æqua saluti,
Vertet in aduersos hostes gentemq; nefandam.
Tu Duce tuta pio, sub quo discriminis expers,
Iamdudum vitio contrà nitente, ruinam
Passa grauem Virtus sese vsq; ad sydera tollet.
Mirabar quidnam insolitis splendoribus æther,
Quid Phœbus tam claro oriens protenderet orbe,
Nam nondum illius rutilans aurora diei
Occiderat, quando per rosida gramina solus
Errabam stellis iam decedentibus, Euro
Per virides ludente agros, roremq; ferente,
Et vidi radios altis in turribus vrbis,
Atq; procul solem summis in collibus ortum
Antè diem cælo nigram depellere noctem.
Ipsa etiam nox illa suis effulserat astris

Clarior,

Clarior, ornatu cupiens ostendere toto
Lætitiam, maiori etiam Latonia vultu
Iuit, & in terras presso vicinior orbe
Signa dedit cœlum manifesta, & numina & astra
Maxima Flamineæ cecinerunt gaudia genti.
Felsinij proceres, claris gens inclyta rebus
Quos facit audentes, & idonea pectora Marti,
Atq; animo fortes Nemeæi belua saltus,
Vos cœli gaudere monent, hortatur Olympus
Luce sua mœstos animis arcere dolores,
Et celebrare noui fœlicem consulis ortum.
Iura fori, lites, clamosaq; iurgia cessent.
Cesset opus, cessent operæ, conuiuia mensæ
Lauta ferant nitidæ, nigris cum vestibus atræ
Diffugiant curæ, bona fert bonus omnia princeps
Sumite lutheolas vestes, splendete rubenti
Murice, cæsaries mento cadat, ore nitenti
Templa viri turmatim adeant, pleno organa cantu
Inter sacra sonent, bona fert bonus omnia princeps.
Ite nurus, ite infantes, simul ite puellæ,
Communi lux ista bono sacrata relinquit
Triste nihil, luxit niueo signanda lapillo,
Et fastis addenda dies, celebranda quotannis
A populo & patribus solenni in sæcula ritu.
Virtuti modò nupsit honor, stat pronuba circùm
Nobilitas, communis amor paranymphus & auspex
Picta tegant aulæa domos, subcingite postes
Frondibus, & muros hilares ornate ministri.

Huc hederæ, lauriq; volent, date florea serta
Quà patet ingressus, quà porticus atria duplex
Cingit, odor fluat Assyrius, per compita paßim
Spargite, perq; vias cumulos flauentis arenæ.
Circulus antè fores folijs contextus & auro
Pendeat, in medio rutilantis lamina ferræ
Dædalei signum ingenij fœlicibus ortum
Auspitijs, canis Europa custodia ferram
Seruet, & his signis geminas superaddite claues,
Ista magistratus domus est & consule digna,
Quam noua non solùm virtus sed auita superbis
Laudibus illustrem facit, & monumenta supersunt,
Nobilitas vbi se nostro vetus explicat æuo.
Adde clientelas & tecta, & prædia nullis
Parta inopum spolijs, neq; turpibus aucta rapinis.
Discite, qui vultis decus hoc insigne senatus
Viuere, primates decet obseruantia legum.
Nil domus hæc prædæ, nihil ausa tyrannidis vnquam
Nec trans iura manus aut plebißcita tetendit.
Talis apud Priscos gens Aemyliana Quirites,
Portia talis erat, talis domus Appia, tale
Fabricij Curijq; genus, domus ista Mineruæ
Et Martis studiosa, bonis caput artibus altè
Extulit, & patriam semper meditata salutem
Florida pace domi fuit, & foris inclyta bello.
Myrtilus ad Pelopis currus, & Achillis ad axes
Mittitur Automedon, gaudent iuga, lora tenentur
Solerti correpta manu, quadriga magistri

Sentit

Sentit onus, meliorq́ rotæ regit orbita cursum.
Tiphys habet clauum, residens Palinurus in alta
Puppe regit, totas secura Bononia noctes
Iam dormire potes, bona fert bonus omnia consul.
Ite sacerdotes, cumulate altaria donis,
Ferte preces, ne mors rapiat, ne liuida lædat
Lingua virum, videat canos, seramq́ nepotum
Progeniem, videat ciues in pace quietos
Perpetua, Superi faueant, fataliaq́ astra.
Et longæua ferat viuacem gloria famam.

IN ANDREAM MANTI-niam Pictorem.

SIcut Agenorei surgunt vbi cornua Tauri
Præcipiti iam vere, solum pubescit, & arua
Luxuriant, ridentq́ noui per gramina flores:
Sic studijs hæc nostra viget florentibus ætas,
Ingenijsq́ bonas torpere vetantibus artes.
Sed tuus in primis vt pleno Cynthia cornu,
Andrea, splendescit honor. Tu cætera vincis
Sydera luce tua. Tantum illustrata labore
Et pictura tuo, quantum Romana poësis
Vergilio, & Graia Smyrnæo carmine Musa.
Dædala monstrauit tibi se natura, modumq́
Quo res ipsa facit. Tu viua coloribus ora
Fingis, & vmbrati fallunt mortalia vultus
Lumina, posse loqui credas, animata putantur
Membra, tepens sanguis venas & spiritus implet,

Nec tabulis hærere pedes, sed vera videntur
Figere, & alterno vestigia linquere gressu.
Frons, oculi, viuos edunt & brachia gestus.
Sic varios animi motus ostendit imago.
Sic leuis affectus manus est imitata latentes,
Et verum mentita decus, simulata verentur
Ora humana feræ, volucres ad inania tecta
Vt venêre, nihil poßint vbi sydere nacta
Præcipiti fraudem properant euadere lapsu.
Pictus aper setis horrens & lumine toruo
Dentibus in falcem ductis armatus & ira,
Allatrare canes iuuenumq; audacia corda
Aspectu frigere facit, fugêre columbæ
Exanimes aquilam, pueri timuêre colubrum.
Ars tua tanta potest, tantas industria vires
Obtinet, vt viuis æquare carentia vita
Poßit, & humanos etiam deludere sensus.
O vetus, ô fœlix laudati temporis ætas
Desine te iactare, suos extollere ludos
Græcia iam cesset, certamina ponat Olympus.
Posteritas iam vincit auos, melioribus astris
Vtimur, optati labuntur ab æthere fluxus.
Quid Gnidiæ Veneris, quid te suspendit Apellis
Gratia? Protogenis tabulas & Zeusidis vuas
Parrhasij quid cernis aues? Quid signa Myronis
Lysippiq; vides? Quid te spirantia tardant
Marmora Praxitelis, statuæq; Euphranoris? omne
Phidiacum superatur ebur, Polycletica virtus

Sordet,

Sordet, & Andreæ perdit collata decorem.
Tu decus Italiæ, nostri tu gloria secli.
Tu patrui immortalis honos, concedere laudem
Patria post Liuium debet tibi grata secundam.
Ingenio lætata tuo tibi semper apertas
Ostendit pictura fores, tibi porrigit omnes
Diuitias, penorisq́ sui penetralia pandit.
Ergò suum rectè voluit te Mantua ciuem,
Largaq́ magnanimus statuit tibi præmia princeps.
Nec dolet Antenor te regna Bianoris olim
Præposuisse suis, quando grauiore senecta
Mantua & antiquæ præcellit origine gentis,
Artis apex vbi consistis vetat altius ire.
Quid superest nisi picturis infundere vitam?
At Iouis hoc, hîc siste gradum. Sed in ocia solui
Cùm nequeat Virtus, manus exercenda, nec artem
Iam, sed magno operum numero sine crescere laudem.
Tu potes æthereo deponere numina cœlo,
Atq́ animas monstrare oculis, mirabile, nostris,
Quod natura nequit. Superos mortalibus ergò
Sensibus exponas, nobisq́ ostende Tonantem,
Phidiacumq́ Iouem, confictaq́ numina vero
Vince Deo, quòd si meritis tua præmia virtus
Non habet æqua, nihil pendas mortalia Virtus
Vera supergrediens sua præmia quærit in astris.
Longa igitur triplices ducant tibi stamina Parcæ:
Nestoreosq́ dies & Mathusalemia secla
Aetherei donent animi, post funera cœlum.

IN ROMAM BELLIS TVmultuantem.

Roma quid insanis toties? quid sanguine gaudes?
Quid geris imbelli spicula tanta manu?
Quo vesana ruis? studioq; armaris inani
Iam senio lassas debilitante manus?
Tota tremis, gelidi velant caua tempora cani,
Et cauat effœtam ruga inhonesta cutem.
Frons cadit in pectus, caligant lumina, vocem
Vix trahis, & balbo verba caduca sono.
Dentibus excußis malas ostendis inermes,
Stillat ab immundis naribus Hippomanes.
Nec potes antiquos belli nescire tumultus,
Nec solitam rabiem longa senecta domat.
Ars tua finitimis indicere Gentibus arma,
Bellaq; vocali sollicitare tuba.
Si foris arma tacent, tu bella domestica tentas,
Nec feritas requiem ferre superba potest.
Tu similis tauro, ventos qui cornibus altis
Verberat, & rauca voce vomit tonitru.
Tu similis colubro, quoties grauis ira venenum
Suscitat, & mota lumina bile rubent.
Aequiparas Libycum, furijs agitata, leonem,
Cùm fera rugitu vox fremit æquoreo.
Nec magis amißis bacchatur fœtibus vrsa,
Aut lupus hesternam cùm premit ora famem.
Sic furis vt spumis ex ore cadentibus atrox
Fulmineo quoties dente minatur aper.

Ira ardes, ceu cùm fixam leo saucius hastam
Rodit, & effusa cæde cruentat humum.
Sic fremis vt frendens cùm ferrea vincula mandit
Cerberus, & Stygias murmure turbat aquas.
Tu fratres in bella vocas, in pignora patres,
Et scelus omne audes, & paris omne nephas.
Dic quoties varijs maculas dum cædibus enses
Albula purpureis tincta cucurrit aquis?
Dic quoties violas dominos telluris & vndæ?
Dic quoties gladijs regia colla petis?
Mitius est Thracum genus & Cyclopea proles,
Et Nasamon Libyci qui tenet arua freti.
Mitior est Scythicis quæ possidet vltima campis
Littora concreto terra perusta gelu.
Mitius est quodcunq; videt crudele per orbem
Phœbus & vndoso Doris in Oceano.
Mitior est duri gens implacabilis Orci,
Quam niger obscuro Iuppiter igne domat.
Nunc quoq; ciuiles læuo gens omine pugnas,
Et strepitus tota Martius vrbe sonat.
Per iuga Ianiculi, per colles æra Latinos
Concutit, & stricto fulminat ense furor.
Vociferant diræ, sparsi pro crinibus angues
Inflant pestifero sibila colla sono.
Hinc litui clangunt, hinc tristi concita plausu
Tympana confusum vulgus ad arma vocant.
Hinc galeæ rutilant, & ahenea pectora fulgent,
Et rigido durum cingitur ense latus.

Hinc

Hinc gerit hirsutis eques inspicata pharetris
Spicula crudeli proijcienda manu,
Hinnit equus, pictoq; ferox sub tergore frontem
Eleuat, & sonitu quadrupedante volat.
Mole sub armorum crepitans ferus armiger hostem
Prouocat, & longam sustinet are sudem.
Sustinet are sudem, pronoq; in vulnera ferro
Sanguineam portat trabs abiegna necem.
Hinc niger efflato resonat pilularius igne,
Et iacit ingenti plumbea saxa tono.
Hinc pedes hastatis longo venit ordine dextris,
Tectaq; ficulno læua sub orbe latet.
Verrit humum gladius, lucent fulgente metallo
Pectora, sunt capiti concauus arma chalybs.
Hinc resonant magno clamore Erymanthida matrem
Lucida inoccidui quæ tenet astra poli.
Herculeas alij clamant pleno ore columnas,
Diuidit hæc duplex tessera Romulidas.
Saxea sulfureis pila pulsa furoribus arces
Concutit, & celsas destruit igne domos.
In tua conuerso grassaris viscera ferro,
Atq; tuum proprio conficis ense caput.
Templa gemunt, aræ lachrymant, suspiria Tybris
Ducit, & exhausto languidus amne dolet.
Fas & iura negas, homines & Numina fallis,
Nec Iouis imperium, nec Phlegethonta times.
Singula texentem conuitia deseret ætas,
Tantum ac tale tuæ est improbitatis onus.

Romanis

Romanis pater est Mauors, lupa Martia nutrix,
Hæc hominum mores ingeniumq; docent.
Viuere qui sanctè cupitis discedite, Romæ
Omnia cum liceant, non licet esse bonum.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOlogi, SYLVARVM LIB. II.

AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM, Dominum Guidobaldum Vrbinatem Ducem.

Icut Agenoreæ cùm sol subit aurea frontis
Cornua felici gaudet sub sydere Mundus,
Quum cœlestis humum virtus complexa calentem
Incipit ordiri tenero noua pignora partu,
Sicut in æquorei stellato pectore cancri
Iuppiter exultat, Venus in squammantibus astris
Fluminis Assyrij: pulsis ita Mantua curis
Aduentu gauisa nouo est, saliêre choreæ,

Increpuêre lyræ, læto tuba Martia cantu
Clangorem alternat, strepitumq; perosa minacem
Mollius inflexo sonat ad noua gaudia flatu.
Triste prius densaq; latens caligine cœlum
Tollit, & occasum Leonoræ oblita recentem
Alma dies posito luctus radiauit amictu.
Mincius Alpino qui ducit ab æquore Nymphas
Risit, & extemplò clausis humentia ventis
Aequora consternens hilari caput extulit ore.
Vnda silet placido veluti quum pignora ponto
Producit Cæycis aues, vbi frigida bruma
Venit, & arua graui stringens aquilone December.
Rusticus Andino genius qui præsidet agro
Vicinam è viridi tumulo conuertit ad vrbem
Lumina, quum plausus populumq; audiret ouantem
Ecquis, ait, tantus successit mœnibus hospes,
Possit vt aspectu solo ipsa elementa mouere.
Et cui fatidico Graiûm sata sanguine Manto
Non minus applaudit reduci quàm Roma Camillo,
Quàm Mario fractis Italorum in limine Cymbris?
Dum loquitur, factiq; cupit cognoscere causas,
Vna Camœnarum quæ cum Duce venerat, arua
Ibat adoratum nostro sacrata Maroni,
Audijt, & veniens latè exhalauit odorem
Virgineum, lauro flauos euincta capillos,
Et facies qualis surgens aurora, sinumq;
Colligit, atq; pedes chlamys aurea tangit eburnos,
Substitit, & carmen placidis ita vocibus orsa est:

Ad

Ad vada Tiresiæ vestriq́; Bianoris vrbem
Venit ab Alpina iuuenis pulcherrimus ora
Baldus, agens secum Musas, & Apollinis omnem
Militiam: Baldus cui saxa Feretria nomen
Attribuunt commune Ioui, quia namq́; parentes
Belligeri, exuuias spoliato ex hoste ferebant
In rupem aëream, celsoq́; in monte locabant,
A spoliis cognomen habet domus illa ferendis.
Turba igitur comitatus adest Heliconide Baldus,
Qui regit Vmbrorum populos, montanaq́; regna.
Traxit amor iuuenem, madidos non horruit Austros,
Non nimbosam hyemen, nec iniquæ frigora brumæ.
Vicit amor castiq́; fides sanctissima lecti.
Languida deserto coniunx formosa cubili
Mærebat curis, & suspirabat amantem.
Vota secundauit iusti Deus auctor amoris,
Et iuueni blandis acuens præcordia flammis
Suasit iter, suasit Venetos inuisere campos,
Et Phaëtontæos cursu superare liquores,
Patris vbi fatale solum: nam bella gerentem
In Venetos rapuit mors immatura parentem
Magnanimum, cui vestra parem non nouerat ætas,
Siue ferox rigido martis luceret amictu,
Siue togam cedente sago vestiret inermem.
Venit ad ægrotæ castissima coniugis ora,
Cuius in aspectu Venus est, in pectore Pallas,
Iuncta viro vestalem animum triuiæq́; pudorem
Seruat, & amplexus pudet expectare iugales.

Pulchra

Pulchra verecundas opera ad muliebria Nymphas
Cogit, Arachnaeum docta exercere laborem.
Talis apud priscos nuruum Lucretia princeps,
Et praefecta Deûm ducendae in moenia matri
Claudia, & Halcyone, Cephaliq; miserrima coniunx,
Hectoris Andromache, profugoq; fidelis Olyßi
Penelope, & nunquam thalamos oblita Sichei
Sidonis, & Beli neptis, thebanaq; Manto.
At iuuenis maiora animis meditatur & ardet:
Nam Martem de more patris colit atq; Mineruam,
Et quantum ille armis superauit, Apolline tantum
Hic imberbis adhuc vincit, victurus & armis
Bello vbi tempus erit, rigidoq; licentia ferro,
Tempora circundans hederis & virgine Phoebi,
Nec gradiens accliuis humi, sed vertice supra
Nubila se attollens, geminosq; habitura triumphos
Nititur ad duplicem virtus animosa coronam,
Non vulgare decus: nec enim duo munera tanta
Aßidue iacit in plebem regnator Olympi,
Sed quoties alijs quenquam mortalibus optat
Eximijs praeferre bonis, rarißima qualem
Saecla virum generant, melioribus afficit astris,
Cum Ioue, cum Veneris flammis, cum sydere Maiae
Cum Mauorte illi caput & praecordia tangens.
Sic Caesar dictator erat formatus, & Aphro
Vt perhibent Hammone satus, Caesarq; secundus
Pectus imaginibus coeli signatus & vrsa.
Et tu quem canimus procerum noua gloria Balde.

Læta tuos etenim Deus inclinauit ad ortus
Sydera, fortunans ad opes, ad regna, piamq;
Progeniem, ad commune bonum, patriæq; salutem,
Ad Mauortis opus furibundum, ad Palladis artes,
Ingeniumq; ferax fecit docilemq; iuuentam
Ausonijs simul & Graijs incumbere chartis,
Verbaq; adhuc tenero docuit Mosea palato
Deglutire, vias cœlorum & tempora nosse,
Et volucrum pecudumq; animos, & clausa sub altò
Aequore, & inferno secreta latentia mundo.
Morum etiam vitæq; habitus, & debita diuis
Orgia, diuinarum etiam mysteria legum.
Addidit & cordi stimulos quibus acriter ausis
Moliri ingenio semper meliora calenti,
Nec sinere ignauo vitam sordere veterno,
Et semper magis anniti atq; intendere neruos
Ad diuinum aliquid, laudemq; ambire superbam,
Ferre iter ad cœlum, & meditari ingentia magno
Pectore: Semideum casus & fortia facta
Mirari, semperq; hominem te attollere supra.
Signa animi nunquam morituri & ab æthere lapsi,
Hic iuuat annales vestriq; afferre recentem
Temporis historiam, Baldiq; euoluere fatum.
Italiæ Deus in mores quum regna videret
Versa Lycaonios, Diomedæasq; rapinas,
In scelus exarsit, iustaq; excanduit ira,
Et noua pœna nouo sceleri data, nanq; repentè
Principibus longa populos qui pace fouebant

Sublatis, dedit indignis rectoribus vrbes,
Vt fierent quasi desertæ sine remige puppes
Fluctibus in medijs, desolatiq; per agros
Amisso pastore greges, quum nubibus atris
Sæuit hyems, fractoq; furens tonat æthere mundus.
Nam nulla est magis humanæ res noxia genti
Nullaq; terrarum pestis capitalior orbi,
Quàm rex impatiens fræni & sine lege tyrannus.
Apæninigenas altis qui in montibus Vmbros
Ardua saxa colunt, adriatica littora versus
Vt sensere Italis tantum impendere pericli
Suppliciter fama est ita numina sancta precatos.
Summe Deûm populos qui, cum nihil oderis, omnes
Suscipis, & magno semper bene consulis orbi,
Parce tuæ genti, succurre fidelibus Vmbris,
Neu sine nos ærumnarum tot ferre procellas.
Præclarum concede ducem, qui regna paterno
Temperet affectu, placidaq; in pace gubernet.
Talibus auxilijs & tanto munere dignos
Nos pietas antiqua facit, quæ cognita vobis
Cælicolæ, genus Vmbrorum seruauit ab alta
Irati maris illuuie, cum liber apertis
Ennosigæus aquis montana cacumina mersit.
Nanq; redundantem pelagi non pertulit æstum
Patria, Montigenas Tethys vexare colonos
Abstinuit, Protheus vsq; ad confinia duxit
Doridis omne genus, delphinorumq; cateruas,
Squammigerum pecus, & phocarum immania terga.

Si

Si nos innocuam gentem commune periclum
Præterijt, quando terram scelus obruit omnem,
Et dedit æquoreis vastandum fluctibus orbem,
Nunc quoque ab interitu tutos decet esse minori.
Audijt omnipotens: Quis enim clementior illo est?
Et Baldum, eximiam sobolem Ducis antè sepulti
Misit in imperium, ac patrias regnare per vrbes
Instituit, quod pacis erat bellique futurus
Censor, & eximius legum moderator & æqui.
Dumque adolet, ne fortè foret damnosa iuuentus
Imperio, patrui dixit prudentia regno
Præfit, & Aemonio quod erat Centaurus Achilli
Sic senior puero, teneros regaliter annos
Nutriat, & solio iuuenem sublimet adultum
Vtque salutiferi veniant in regna nepotes
Extendenda, nouam monti domus alta feretro
Det Gonzaga nurum genitrix Gonzaga virorum
Inuictorum armis, quæ ingenti corpora mole
Atque Gygantæas vires & Martia corda
Ferre solet, quorum occursus formidet Achilles.
Qualis adhuc primæ feruens ardore iuuentæ
Surgit ad armorum strepitus bellique tumultum
Franciscus nouus Alcides, qui immania monstra
Calcat, & eualuit Nemeæo obstare Leoni
Victor adhuc puer, & Lernæ modò verberat Hydram,
Dixit, & ex oculis cum voce recessit imago.

BAPTISTAE MANTVANI AD ROMAM DE ADVENTV Inachi comitis Tendiliæ oratoris Regis Hispaniæ, ad Innocentium octauum Pontificem Maximum.

Roma triumphales si tecum volueris annos,
Cum tua trans æquor Libycum misêre nepotes
Arma, per infidas Tyriæ Carthaginis vrbes,
Inuenies nullam maiora pericula gentem
Pro imperio, rebusq; tuis, nec plura tulisse
Funera, quàm genus Hesperium, sine fine manebit
Fama Saguntinæ fidei, quæ Punica nunquam
Iussa tulit, potius voluit dare mœnia flammis,
Communiq; ardere rogo, quàm fallere Romam.
Obuia nunc igitur veteres gratanter amicos
Et ciues cognosce tuos. Hispania quondam
Iura habuit Latij, populis par cura duobus,
Et sors æqua fuit, morum concordia, linguæ
Idem penè sonus, patriæ communis vtriq;
Hesperus, vno ambæ gentes de sydere dictæ
Hesperiæ. Quæ pax potuit contingere maior,
Quæ paritas melior quàm quæ descendit ab astris?
Hespereos igitur gaudens cape Roma colonos
Qui procul extremæ digressi à littore terræ
Te longis adiêre vijs per inhospita saxa,
Et iuga Pyrenes, per Gallica regna, per Alpes,
Atq; per excelsum duri caput Apœnini.

Aspice

Aspice vt aduentu primo quasi numina cœlo
Lapsa procul pulso pacem genuêre tumultu.
Nam cùm Parthenopes regem concordibus armis
Impeterent regni proceres, scis quanta per omnes
Italiam subitò Mauors exciuerit arma.
Italidas à fonte Padi commouerat omnes
Ad Scyllæ furor vsq; canes, Rheginaq; saxa,
Longus vbi Ionias cadit Apœninus in vndas.
Exue mærorem. Tempus deponere ferrum
Admonet, hi cum pace tuos subiêre penates.
Et Martem pepulêre tuis de finibus vsq;
Ad salis Ismarij populos, vbi dicitur ortus.
Pone sagum ciuile toga decus indue longa.
Pro lituis rediêre fides, arguta superbam
Depellit Sambuca tubam, tranquilla tumultum
Pax fugat, & profugi redeunt in rura coloni.
Ad sua plaustra boues, fortes ad aratra iuuenci.
Iam fora sollicitant lites, annona per altum
Nauigat, & plenæ Tyberina per ostia puppes
Vina ferunt Cyrnæa cadis spumantibus. Vrbem
Samnites Volsciq; petunt impunè, recessit
Insidiarum omnis metus, & latronibus omne
Iam nemus est vacuum, ludunt in mœnibus Vrsi.
Iam canit ad teretem pubes Romana columnam.
Euc Tagidæ tibi dona ferunt, caput erige, & altam
Frontem attolle, ostro, gemmis, redit vsus & auro:
Gaudia fert tam fausta dies, Hispania mittit
Gaudia, pacificum poscit sibi gaudia tempus.

Spargite fronde vias, viridem suspendite myrtum,
Fertetimum, plenis & gramina odora canistris.
Ferte oleæ ramos, & tempora cingite lauro.
Et quò maiori saliant præcordia plausu
Accipe quis tantæ caput est ductorq́ catervæ.
Inachus illustri veniens ab origine gentis
Mendociæ, cui magna subest Tendillia lato
Margine terrarum, qua pinguia permeat arua
Bethys oliuiferis properans in Dorida ripis
Regius orator. Clarus belliq́ togæq́
Officijs, quem Castalijs dignatur Apollo
Fontibus, ense suo belli pater, ægide Pallas.
Cùm vehit Hispanas animosa in bella phalanges
Territus incursu tanti Ducis, ora fugaci
Vertit equo refugitq́ suam Saracenus in arcem.
Sicut præcipiti fugiunt stridore volantes
Instantem quoties aquilam vidêre columbæ.
Scit mores animosq́ viri simulatus Alamæ
Murus & albenti circundata mœnia velo.
Et ne tam insolitum belli stratagema sepultum
Sit tibi Roma, canam, fortes audite Latini.
Diruerat fragiles hostilis machina muros,
Cùm iam sol nocturna cadens accenderet astra.
In summis vrbs alta iugis monstrabat apertum
Hostibus ingressum, sed formidabile noctis
Tempus obest animis, dant corpora fessa quieti
Manè reuersuri. Summa vigilabat in arce
Inachus, & nudum cernens latus, arte ruinam

Clausit,

Clausit, & inuento noua mœnia condidit astu.
Pictores quot erant vocat, & consuta figuris
Lintea murorum scribi iubet atq; silenti
Nocte locans simulat reparatam mœnibus vrbem.
Mane attollentes oculos de vallibus hostes
Suspiciunt vrbem integram, noua mœnia noctu
Iacta putant, mirantur opus quasi cœlitus ortum.
Pertæsiq; moras & opum dispendia, tollunt
Sarcinulas, & castra mouent, post terga repente,
Inachus exiliens omnes obtruncat ad vnum.
O genus insuetum pugnæ, delusit imago
Belligeratorum fortissima castra virorum,
Et vicit pictura Duces, industria tantum
Vnius molita viri, mirabitur omnis
Ad quam fama huius belli peruenerit, ætas.
Legimus annales, veterumq; reuoluimus annos,
Europæ, Libyæq; Duces: Asiatica bella
Nouimus, & nusquam tam miræ inuenimus artis
Ingenium, talem nullis in gentibus astum.
Huc igitur tanti orator tibi regis, & author
Pacis, & armorum tellus Saturnia ductor
Inachus ingrediens sancti vestigia patris
Venit adoratum, sacrataq; limina Petro.
Roma tuas aperi portas, vel mœnia frange,
Ille honor Elæis datus est victoribus olim.

BAPTISTAE MANTVANI
AD PAMPHILVM SAXVM Mutinensem.

Pamphile Calliope soboles & Apolline nata
Inter Hamadryades & Oreades edita Nymphas,
Dum nos implicitos curis vrbana fatigant,
Et procul abducunt à fonte negocia sancto,
Florifero tu rure latens, sacrata Napæis
Arua tenes, dulciq; sedens diuina recessu
Ocia lentus agis, fruerisq; silentibus vmbris.
O felix cui Socraticæ suauißima chartæ
Pabula & altrices adhibent vitalia Musæ
Pocula, cui cœli radijs concordibus ignes
Leniter aspirant, omnisq; indulget Olympus.
Quem faciles diui, quem sors non inuida pergunt
Fortunare. Comes cui temperat omnia virtus
Vota, premens animi fluctum, sensusq; vagantes
In gyrum rationis agens, vt fertur habenis
Castor Amyclæis domitos egisse iugales.
Et quamuis (ea fama meas peruenit ad aures)
Militiam simules habitu, tamen Attica Pallas
Tecum habitat, pulchrumq; tibi sine Gorgone pectus
Porrigit, & lactante sinu blanditur apertis
Vberibus, niueisq; premens rigat imbribus ora.
Nulla pudicitiam Venus inquinat. Arma Cupido
Continet, & tecum virides innoxius agros
Lustrat, aues tantum feriens, & in annua rursum
Pignora sopitas acuens verno igne medullas.

Vrit

Vrit Itym, Scyllam inflammat, Pandione natas
Mane sub auroram cùm ros in gramina cælo
Labitur, in dumis accendit, & æmula cantu
Guttura sollicitans mouet in certamina vocum
Omnia, turbatam lenire potentia mentem.
Cùm sua floriferæ redeunt solennia Maiæ,
Rus habet agrestem Charites sine veste choream
Arua per & syluas & compita rustica ducunt.
Tunc mare tranquillum, tunc est placidissima cælo
Temperies, tunc est fœlix opulentaq́ tellus.
Deniq́ tunc vrbes strepidumq́ perosa Voluptas
Fert spacians alacrem per rura virentia gressum:
Si captare feras & opaca inuadere lustra
Venatuq́ acrem iuuat exercere iuuentam,
Retia, tela, canes, arcus, plenamq́ pharetram
Præbet, & accincto tibi militat agmine luna.
Si libet ardentem quum sol volat altius æstum
Euitare, soporq́ oculis blandissimus instat,
Sternit humum formosa Dryas, gelidaq́ sub vmbra
Gramineos parat accubitus, vbi mollibus auris
Mota ciet lenem quercus frondosa susurrum
Ad riui salientis aquas, vbi plurima garrit
Ales, odorati pingunt vbi gramina flores,
Quòd si prædari fluuios & aquatica regna,
Et Glauci delectat opus, maculosa per amnem
Lina moues, amnem cuius vada vitrea sulcant
Tergo alibi lucente greges, vel arundine mota
Piscem agis herbosæ recubans in margine ripæ:

Et prædæ arridens escarursum induis hamum,
Gaudentemq; suo fallis discrimine turbam,
Si placet aut laqueo volucrem vel fallere visco
Aut alijs petere insidijs, vt ab æthere lapsus
Fulminis instar, auem feriat pede pectore & ore
Vultur, & aëriæ spectacula cernere pugnæ,
Hæc nemus, hæc valles, hæc dant tibi gaudia campi.
Vrbe quid ars operum inuentrix inuentaq; longo
Vsu operum præstare queat, quid magna virorum
Ingenia efficiant, hominumq; industria constat.
Rura docent vires cœli, quid numina possint,
Quid natura ferat, quoue ordine gramen & arbor
Semine quo surgant, quid nix hyberna, quid imbres,
Quid venti, & cœli regio conferre colonis
Quidve auferre valent, quibus interlunia & iris
Officiat, iris curuo Taumantias arcu
Multicolor Phœbi radijs & nubibus orta.
Quam potare ferunt tepidos è flumine nimbos.
Quod lunæ crescentis opus, quid mane, quid alto
Sole, quid occasu facias, armenta gregesq;
Quis cultus, quæ cura regat, quæ industria seruet,
Rus monet, & miris oculos animumq; vacantem
Afficit illecebris, mentemq; resuscitat ægram.
Aspice vti semen iactum putrescat, & inde
Vis occulta soli gremio & genitalibus aruis
Atq; calescentis cœlesti lumine Phœbi
Irritata, rudi tenuem de corpore partum
Ordiri incipiat, vultum fœtura recentem.

Pallet

Pallet adhuc, mox cæruleum trahit ore colorem.
Frons incerta prius speciesq́; incognita tandem
Panditur, & foliorum apices in mollia surgunt
Spicula, vel manui similis diffusa virentes
Frons abit in digitos, vel linguæ induta figuram
Tenditur, & certo currentibus ordine costis
Vndiq; serratum creber facit angulus orbem.
Terra parens dulci teneros alit vbere partus,
Atq; vligineum bibulis radicibus imbrem
Potat in exiguis latitans natura cauernis,
Et miris alimenta modis in corpora transfert.
Crescit opus sensim, longo iam stipite cortex
In solidos circa molem durescit amictus,
Et liber occultam duro sub cortice vestem
Texit, vt inclusum tenui diaphragmate corpus
Ambiat, exteriorq́; minus chlamys asperet artus.
Fortior in ramos truncus iam surgit, & alto
Vertice sub folijs vmbrosa comantibus arbor.
Accipit hospitio volucres, & porrigit vmbram
Pubertate valens, & iam fœcundior ambit
Nomen & officium matris, studiumq́; futuræ
Posteritatis habens, generandi ardore calescit.
Iam floret, noua iam proli incunabula ponit.
Parturit, & medijs proles de floribus exit
Imperfecta, rudis teneroq́; in corpore clausum
Semen habet, quo cum mater decesserit, arbor
Altera consurgat similis, sic prouida rerum
Est natura parens, sua quòd mortalia norit

Pignora,

Pignora, vitali sobolem cum semine profert.
Cruda nouæ frugis tristes infantia succos
Emollire nequit, sensim mitescit, acerbam
Duritiem calor eneruat, penetrabilis æstas
Phlegma coquit, longiq; domant fera viscera soles.
Purpurei tot veris opes, tot rustica tempe
Delitiasq; soli varias præferre Latinis
Fascibus, & solijs regum sublimibus ausim.
Attalicæ quid Gaza domus, quid regia Crœsi,
Quid gladijs stipatus honos, quid pendula semper
Ambitio, fortuna fugax, securaq; nunquam
Prosperitas, & perpetuis obsessa venenis
Vita tyrannorum, sumpti pro laude labores
Præcipiti prosunt & eunti in Tartara vitæ?
Viue igitur rebusq; fidem præbere caducis
Nescius, ad cœlum securo annitere gressu.

AD IOANNEM PONTANVM
Carmen ex tempore.

CVm legerem nuper curis accensus amaris
Vranien, Pontane, tuam, lucentiaq; astra,
Et cœli stellantis opes, egressa repentè
Luxit vt expulsa Sol tempestate voluptas.
Carminibus vis tanta tuis, quantam neq; Circe
Nec Medea sagax medicis inuenit in herbis.
Tristibus applaudunt animis, & grandia cantu
Dulcisono totam rapiunt in gaudia mentem.

Hoc

Hoc erat Amphion, quo mœnia surgere fecit.
Hoc erat Orpheo quod agebat flumina plectro.
Fœlices igitur, tua qui cunabula primum
Et sacri vidêre ortus primordia campi.
Si cœlo in nostras est tanta potentia mentes,
Vt canit Vranie, tanti si credere fas est
Esse vagos astrorum ignes, cillenia certè
Flamma tibi nimium fauit, nimiumq́ potenti
Sydere Phœbæum pluit in tua pectora carmen.
Te virides inter lauros Baianaq́ Tempe
Per loca quæ fertur coluisse Papinius olim
Pierides aluere deæ. Nos inter opacas
Mincius eduxit salices per aquatica rura,
Inter arundineas lutris vbi tecta, lacunas.
Propterea mea fila situm sensere palustrem,
Et rudis ex trunco nobis formata saligno
Est Lyra, & articuli resides, & inutile plectrum.
Hos igitur tenues orsus primumq́ futuræ
Limen amicitiæ ridentibus aspice Musis.

Romæ.

AD BENEDICTVM MORANdũm cum legisset eius libellum contra Senenses editũ, cuius oratores corã pio Pontifice max. Bononiensibus se præferebant.

Compo-

Componens veteri præsentia tempora sæclo
Siue quod huic nostræ dominatur inertia vitæ,
Siue quod ætherei noceant mortalibus ignes,
Seu quod tunc natura potens modo fessa creãdis
Fœtibus & longo sterilis sit reddita partu,
Præteritis video tantum noua cedere, quantum
Collis Auentinus Pindo, Palatinus Olympo.
Nostra tamen paulo melior laudisq; priorum
Aemula progenuit fœlici sydere quosdam
Quos conferre audet priscis heroibus ætas.
Hos inter longæuo vsu tua cognita virtus
Te ascribi Morande iubet, nec stemmata gentis
His opus est censere tuæ, splendore parentum
Quanquam claruerit late, tua gloria maior
Non eget, ipsa sibi satis est, petit æthera pennis
Nequaquam Icareis, proprias leuat altius alas.
Non vt Luna nites alieno lumine, verùm
Ipse tuo, vt cœli princeps & splendor Apollo.
Vtq; tuæ paulum recolam primordia laudis,
In tua socratici subierunt pectora mores
A teneris, tibi tunc etiam fuit hospita virtus,
Et laribus gauisa tuis commercia tecum
Magna habuit, facta tibi consuetudine tandem
Nupsit, & æterno sese tibi fœdere iunxit.
Tu puer ingenuas non vt plæbeia iuuentus
Consueuit longis doctrinæ anfractibus artes
At celeri breuitate capis, facundia venit
Obuia, & occurrit nondum quæsita poësis
Spõte sua, tã prona Deus tibi sydera fecit.

Non fuit in Graijs tibi res abſcondita chartis,
Non fuit in noſtris, Phœbi tibi tota ſupellex
Cognita, & arcanæ penetralia magna Mineruæ.
Tam ſubitò ingenium ſtudijs adoleuit, vt eſſet
Inueniſſe magis quàm te didiciſſe, putandum.
Tu ſapis vt cuſtos ouium Parnaſidos Aſcræ
Incola, quem ſubitò Muſæ inſtituere poëtam.
At poſtquam frontis grauitas atq; aſpera mento
Barba virum confeſſa fuit, non improba nummi
Eſuries, non ſegnicies, non gaudia ventris,
Non obſcœna Venus, non res flexere caducæ.
Publica res animum ſubijt, curare ſalutem
Et commune bonum patriæ, velut antè ſolebant
Fabricij Fabijq; ſenes, mente incipis alta.
Et claros imitans proauos veſtigia nunquam
Fers obliqua, tuæ pietas cynoſura carinæ
Sola fuit, regis hoc omnes duce ſydere curſus.
Te tua ſancta fides rebuſq; probata gerendis
Prouida ſedulitas, & maieſtate ſerenum
Os placida, nec non florentis copia linguæ
Ad varias legatum vrbes miſêre per orbem.
Munere fungentem tali te Hiſpania quondam
Te Italiæ populi videre, & maxima Roma
Sæpius, aſt illo præſertim tempore, quando
Sena tuæ voluit patriæ temeraria ſeſe
Audaci præferre animo. Sena inſcia quę ſit
Gloria Felſineæ gentis. Tua Felſina quondam
Hetruſcæ ditionis erat caput, antè iugoſis

Long

Longi Apænini quam Sena insederit armis.
Corporis amißis longo iam viribus æuo
Ipsa suum retinens, mens inconcussa vigorem
Ocia neglexit, quantum perferre senectæ
Eualuit longis attrita laboribus ætas
Dat priscæ pietati operam, patriumq; tuetur
Nomen, adhuc tardæ morbo non victa podagræ.
Pectoris occulto virtus incocta recessu
Protulit Entelli cæstus & robore crudo
Egit præcipitem Senam, velut ille superbum
Ac fidentem armis viridiq; ætate Darhetem.
Quo properas animose senex? Quid pergis in hostem
Debilis? imbellis quid adhuc bella aspera tentas?
Quid tristes oneras curis grauioribus annos?
Ocia vult senium, placidam tua fracta quietem
Membra rogant, pacem emeritæ concede senectæ.
Quid cupis ad veteres laurum superaddere lauros?
Nonne tibi sat sunt veterum monumenta laborum,
Quorum plena domus, quibus à tellure leuatus
Supra hominem iam te magnis heroibus æquas?
Quid nouus assumptis casus sudare sub armis
Impulit? Agnosco quid sit. Torpere veterno
Non potes, ipsa negat tibi mens generosa quietem,
Et patriæ pietas, & nescia cedere virtus.
Iure facis, sed iura super viresq; senectæ.
Si Padus Adriacis æquet se fluctibus, aut si
Barbarus Euxinis Ister se præferat vndis,
Si sata perfundens Meroæis ifica lymphis,

Nilus

Nilus aquas Libyci certet superare profundi,
Quo stomacho Titon, quali excandesceret ira
Protheus? omne maris numen, cui mobilis vnda
Aequoris est curæ, iustis insurgeret armis
Amphitritæa pro maiestate tuenda,
Te quoq; dum patriam patriumq; tueris honorem
Nec sinis exuuias temerarius auferat hostis,
Communis iustas iniuria misit in iras.
Nam licet in charos pietas sit magna parentes,
In patriam tamen & nostros est maxima ciues,
Ipsa duci Phrygio patrem vectare per ignes
Suasit & ardentis Troiæ seruare penates.
Ipsa quoq; armatum docuit transmittere Coclem
Flumen, & excisis excludere pontibus hostem.
Ipsius auspicijs saliens sub inane barathrum
Curtius æternæ meruit compendia famæ.
Hæc eadem mittens inimica per agmina Codrum
Cæde sua docuit patriam seruare labantem.
Thebanumq; ducem strictos ea misit in enses,
Qui sua pro populo moriens amplectitur arma.
Hæc tibi viuentes eadem meditata coronas
Te in pugnam Morande vocat, rugasq; seniles
Herculeo accendit mens indignata furore.
Ite per hæc patrum vestigia sancta nepotes,
Et veteres imitare viros generosa iuuentus.
Decrescit requie virtus, adolescit agendo.
Ite per exemplum clari senis, ipse labores
Fortia dum faceret melior præcordia sanguis

Vicit,& in rebus fuit indefessus agendis.
At postquam vires abiere cadentibus annis,
Ne foret ignauus,vocat in certamina mentem,
Excitat ingenium,priscas reminiscitur artes.
Ruminat elapsum tempus,metitur Olympum,
Stellarum cognoscit iter,complectitur orbem
Terrarum vigilanti animo,subit æquora,cælum
Scandit,& in summa mundi videt arce sedentem
Qui regnum tenet omne Deum, videt ordine ferri
Omnia perpetuo,certa videt omnia lege
Et sine lege nihil fieri,facit esse beatum
Mens tranquilla senem,longè iuuenilibus annis
Dulcius hoc senium.Vita hæc syncerior illa,
Quæ leuibus studijs omniq; libidine sordet.
Multum igitur tanto studiosa Bononia ciui
Vltoriq; tuo debes,si fecit Achaten
Troius Aeneas tanti,si Nestora tanti
Inclytus Atrides,nec te decet esse tuorum
Immemorem,& qui te toties iuuere iuuandi
Ad vitæ summam vsq; diem,monumenta sepultis
Danda,&,si superest,in posteritate colendi.
Forsitan antè Pij ratio quam cæca Secundi
Est persuasa suæ palmam concedere Senæ,
Crediderim ob tristes radios frigentis aquari
(Quid tibi nascenti primum illuxisse feruntur
Et Veneris fecisse odium)tepuisse parumper
Ingenium & linguæ plectrum cecidisse disertæ.
Adde quod extincto senibus facit omnibus igne
Somni-

Somniferum natura gelu, quo incuria rerum
Immemor & tardo rediuiua infantia sensu
Pullulat, & similis vitæ subit vltima primæ.
Corde latentem animum dolor irritauit, amorem
Ante oculos patrium manifestæ iniuria fraudis
Traxit, & accendit corda, ac iuuenescere fecit.
Et nondum extinctos pietas noua flauit in ignes.
Vere nouo lætus iam sole sub æquora lapso
Cum subijcit pastor stipulis humentibus ignem,
Ante habeat quàm flamma viam, quã viscera lambat
Intima, cum pugnare opus est elementa, calorem
Frigora & humores abigunt, calor igneus vrget
Frigora & humores, stipulisq; exire coarctans
Colligit in fumi nebulas, quas tollit in altum
Impetus ardoris, glomerantq; per aëra venti.
At postquam victrix superato frigore flamma
Emicuit, subitò vires afflantibus Euris
Explicat, atq; pyram rapido complexa volatu
Vndiq; stridentes paleas vorat, atq; cacumen
Iam superans, vento nunc hac, nunc annuit illac.
It cœlo scintilla rubens, extincta fauillam
Reddit, & in terras albo pluit arida nimbo.
Pastores, qui tunc pecoris vel septa reuisunt
Vel tempestates notis speculantur in astris,
Vt nigrum prius aspiciunt rarescere cœlum
Flammicomos altis spectant in montibus ignes.
Sicq; diu languens vbi tandem soluitur ardor
In sublime volans vacuumq; per aëra ludens.

In se hominum longinqua mouet soli æmulus ora.
Sic tua mens si forte fuit sopita veterno
Elicuit radios longè lateq; micantes.
Tantaq; de parua prodire incendia trunco
Miratur quicunq; animi non nouit & artis
Posse tegi modico magnas in corpore vires.
Res breuis est fulmen, paruaq; in corpore nubis
Quod facit attonitos, homines quod diruit alpes.
Parua silex ignem includit, quo maxima sylua
Conflagrare potest, arsura incendia Troiæ
Claudebantur equo, paruis mens maxima membris
Clausa latet, cui si liceat se extendere, latè
Regnat, & ex breuibus lignis magnum excitat ignem.
Vt sublime voles, hominumq; per ora feraris
Non opus Herculea quæ monstra immania claua
Sustulit, aut arcu, quo sæuum inuasit adulter
Dardanus Aeaciden, nec qua Cyllenius Harpe
Custodem Inachiæ fertur domuisse iuuencæ.
Sed neq; palladio quo strauit Gorgona vitro
Perseus, aut alis Syriæ quibus iuit ad vrbes.
Sola animi virtute opus est. Sint corpora quanquam
Aegra, potest virtus decus immortale mereri.
Ipsa homines facit esse deos, ingentia facta
Constat ab ingenij potius quàm corporis orta
Viribus. Est diuina animis vis insita nostris,
Quàm quicunq; bonas studet exercere per artes
Transit in ætherios ciues, & poßidet astra.
Quantum mortales alios præcellit Olympum

Tantum adit, est quidam gradus excellentia ad astra.
Incipit ascribi cœlo, diuescere sensim
Incipit, & superis pleno iam concolor æuo
Libera desertis abit in sua sydera terris.
Non secus ac volucrum nidi, cum facta volandi
Copia, dant alas ventis, & vela figurant
Obliti ignauæ prima incunabula vitæ.
Sic & poma diu prius inmansueta colonus
Negligit, at postquam feritas crudumq; recessit
Ingenium, color aspectu iam lumina pulchro.
Iam nares inuitat odor, spondetq; palato
Dulce aliquid, tum vimineis matura canistris
De matris collecta sinu portantur in vrbes,
In procerum thalamos, nitida in conclauia regum.
Sic mens vt scelerum fœda ebulliuerit vnda,
Atq; bonos longo in se habitus contraxerit vsu
Iam matura fugit terras. Vindemia mors est
Spirituum, messis mors est, sunt horrea cœli.
Vinitor & messor Deus est diuiq; ministri.
Quare age docte senex sensim morientia membra
Neglige, victuræ semper cole numina mentis.
Vtq; soles doctis patrium decus asserere chartis.
Et conscribe manu nunquam moritura trementi
Carmina. Te à nobis sero precor auferat æther,
Nec videant Stygiæ te post tua funera ripæ.

AD IOANNEM BAPTISTAM Refrigerium de aduentu Ioannis Baptistæ Sabelli Bononiæ Legati.

VT cupis & fama est gentis Baptista Sabellæ
Immortale decus, sacriq́ æterna senatus
Gloria, Felsineam Roma legatus ad vrbem
Mittitur Aemiliam iustis recturus habenis,
Aruaq́ longæuæ quondam subiecta Rauennæ.
Non hic primus honos, istis non incipit annis
Tanta viri virtus, vetus est, & cognita paßim.
Tuscus ager nouit, Romæ meminere penates
Flaminiæ meminere vrbes, Tua Felsina (ciues,
Percontare tuos) non est ignara, vocabat
Ipsum inopum legumq́ patrem, dum talia primo
Lora magistratu regit ista per oppida quondam.
Ergò diem celebrare bonam gaudere secundis
Rebus opus, superisq́ nouas persoluere grates.
Per fora consurgant concors plebisq́ patrumq́
Lætitia, & celsis rutilent in turribus ignes,
Pendula suspendat paries aulæa superbo
Splendidus ornatu, pictus venabula Gallus
Vibret, & intextæ volitent per stagna volucres.
Ipsæ crebro rutilent aræ, templa ardua fument,
Et caua multisonis resonent tinnitibus æra.
Gestiat omnis ager, fieri iubet vndiq́ plausum

Communem commune bonum, caput hactenus ægrum
Eleuat, & frontem virtus attollit apertam
In vires reditura suas, habitura fauorem
Præsulis, & mores emendatura nefandos
Gentis inhumanæ, quo ferrea sæcula tandem
Duricia euicta vetus instaurentur ad aurum.
Nil optare potest vnquam respublica peius
Rege malo, nil rege bono præstantius, omnis
Dissipat omne bonum sine lege licentia regum,
Vt boreas frondes, glacialis vt hordea grando.
Libertas est summa bonis sub principe iusto.
Roma sub Augusto postquam pacata fuisti,
Quæ tibi libertas potuit contingere maior?
Quæ tibi Traiano melior fortuna reluxit?
Fœlices igitur populi quos viuere diui
Concedunt sub rege pio, quid sæcula fecit
Aurea? Saturni pietas, clementia Iani.
Iste senatores atauos, & magna parentum
Stemmata non iactat, nec inani turgidus aura
Desipit, at sacras leges ineunte iuuenta,
Socraticos mores, fidei documenta recepit.
Vt patriæ meliorem operam præstaret, & omne
Officium, sese iuuenis formauit ad omne
Tam belli quàm pacis opus, non horruit vmbram
Carceris obscuri, non formidanda minantum
Ora tyrannorum, mortem persuasus acerbam
Pro virtute pati, pro relligione tuenda.
Viuit in hoc Fabius, viuit Cato, viuit Horati

Ardua mens victo pontem qui rupit Hetrusco.
Viuit Anaxarchus. Viuit genus illud auorum
Qui Romam rerum dominam fecere. Quod ergò
Egregium facinus non est fœlicibus huius
Auspicijs sperare datum? Reuocate cadentes
Innocui ciues animos, sperate reuerti
In decus antiquum, florere videbitis vrbem
Vt Maio redeunte solum. Sperate quietem
Principe sub tanto, leges consultaq; patrum
Instaurare parat, scelerumq; extinguere causas.
Ergò decus patriæ sanctosq; resurgere mores
Te gaudere decet, virtus cui stoica semper
Est comes, & tetricos Senecas colis, atq; Catones,
Viue diu, curesq; tuam Baptista salutem.

DEPRECATIO PRO SALVte Aemylij Romani.

PHœbe quid Aemylio febrem sinis esse molestam?
In tua quid iuris corpora languor habet?
Tu pater herbarum, tu vim medicaminis omnem
Per maria & fluuios mittis & omne solum.
Viribus vsa tuis subigit Medea dracones,
Terrigenasq; viros, igniuomosq; boues.
Vulneris auxilium non Larissæa tulerunt
Spicula, sanatrix ars tua Phœbe fuit.
Tu piper & myrrham casias & Synnama profers,
Et redolens opus est thurea virga tuum.

Tu

Tu paris hybleum nectar, paris attica mella,
Sunt etiam munus Medica mala tuum.
Tu quoq; albentes in apricis collibus vuas,
Gnosia vina paris, vina falerna paris.
Quæ generant humiles fœlicia balsama sylvæ
In Hiericuntino sunt tua dona solo.
Tu facis æstatem, tu ver, hyememq; niuosam,
Esq; potens pluuiæ, grandinis, atq; gelu.
Luna regit menses, tu Cynthie dirigis annos:
Illa colit tenebras, tu iubar atq; diem.
Semina cum liquida tu digeris omnia Tethy
Quæ freta, quæ tellus, quæ leuis aër habet.
Tu liber, tu sancta Ceres, Tu numina plura,
Nam quia multa potes, nomina multa tenes.
Omnia comburis sub eodem sydera signo,
Omniaq; imperijs subijcis astra tuis.
Sola tuam claudit veniens soror obuia lucem,
Et tua liuenti lumina nube tegit.
Displicet id superis. Ideo pro talibus ausis
Non leue vindictæ constituere genus.
Namq; viam lunæ noctis voluere per vmbram
Vt chaos & tenebras discat & ipsa pati.
Ergo quid Aemylio febrem sinis esse molestam?
Curtam dira lues hac tua membra premit?
Hic tibi primæuis vix ablactatus ab annis
Obtulit ætatis tempora tota suæ.
Nullus in Aonijs argutior ambulat oris,
Seu numero currat impare, siue pari.

 Ad

Ad domini funus cecinit miserabile carmen,
Vnde tua meruit tempora fronde tegi.
Nunc iacet,& morbo dolet eneruatus acerbo
Mœstitia tristem debilitante animum.
Non redit ad dulces musas,heliconidas vndas
Non valet infirmo sollicitare gradu.
Plectra iacent,lyra muta silet,sine carmine languent,
Et vidua ducunt ocia longa fides.
Vitales aperi fibras,artusq; iacentes
Erige,nec stygius polluat ora color.
Quale Gigantæis post aspera bella tumultus
Te memorant carmen concinuisse Ioui,
Tale tibi referet,cum te præstasse salutem
Senserit,& medicas applicuisse manus.
Et cecidisse tuis veterem Pythona sagittis
Dicet,& auxilio Pergama facta tuo.
Quòd te,quòd triuiam pulcherrima Thea sororem
Progenuit.Sedes cur tibi,quarta datur.
Curve tuo mitem curru premis Aphrogeniam,
Curve sub ardenti sydere Martis eas.
Cur Veneris claudo?cur Martia furta marito
Detegis,occultum nec sinis esse scelus.
Quid sibi vult Phœbus,quid sol,quid nomen Apollo,
Et cur te Rhodij Lœmion esse canunt.
Cur tibi det Titan,& cur cognomina Delos,
Nomina cur Cynthus,cur tibi Thymbra facit.
Cur Lycius,cur Grinæus,cur Smyntheus esse
Diceris,& Clarius,Chrysocemusq; Deus.

Cur Myrinus, cur Cyrrhæus, Pæanq́ vocaris,
Vnde tibi Argenetes nomen & Ortygius.
Argolico ritu quare Argyrotoxus Agyleus,
Ac Nomius, quare dictus Alexicacos,
Vlion adiunget cur te Milesia pubes,
Cur Graio veteres ore Phaneta vocant.
Quid sibi tela volunt, quid laurea serta, quid arcus,
Quid lyra, quid crines, quid iuuenile decus.
His alijsq́ tuas mulcebit versibus aures,
Et tua Pimplæo carmine dona canet.
Phœbe pater vatum communibus annue votis,
Proq́ tuo fusas accipe vate preces.

BAPTISTAE MAN-TVANI CARMELITAE THEOlogi,

SYLVARVM LIB. III.

AD ALPHONSVM CALABRIAE DVcem pro recepta è Turcis Hydrunte vrbe Salentinorum.

Egia progenies regniq́ habitura coronam
Cum pater accepto diuos augebit Olympo,
Cognita Tyrrhenis olim tua gloria, quando

Castra

Castra super collis Bonsci iuga summa tenebas,
Non Italos tantum populos vicinaq; regna,
Verùm & barbaricas longè mouet vndiq; gentes.
Qui iuga qui campos qui rura vrbesq; frequentant,
Et qui cærulei sulcant vada naue profundi,
Te noctu, te luce canunt. Tua sola loquendi
Materiam præbens volat ora per omnia fama.
Inq; tuas populi coëunt per compita laudes.
Non secus, ac cum stella comam crinita micantem
Explicat, & subitò tenebras illuminat ortu,
Fatalis noua mortales incendia flammæ
Mirati alternis ineunt noua murmura linguis,
Et nouus est cunctis sermo, nouus omnibus ardor.
Omnia quæ circum pelagus sunt hospita nautis
Littora in immenso oceano vel in æquore nostro
Concordi te voce sonant, orbisq; videtur
In laudes certare tuas. Tibi totus Apollo
Militat, & sacrum referant Helicona Camœnæ.
Tota cohors confessa nouo noua gaudia cultu
Instaurata parat citharas, prolata supellex
Tota recensetur vacuis penetralibus, arma
Militiæ sacrata suæ suspendit ab omni
Arbore per syluas Aganippidos Hippocrencs.
Euigilant vates, grauiumq; ingentia rerum
Pondera metiti resident, minus Hectora iurant,
Et minus Aeacidas ausos. Arsisse fatentur
Omnia nascenti tibi, quæ victoribus astra
Illucere solent magnis, & ferre triumphos.

Iuppiter

Iuppiter vt perhibent (etenim tua fata notari
Fecit opus tantum) crinem circundedit auro,
Sceptra dedit, grauitas oculos Saturnia tristes
Fecerat, & vultus cum maiestate seueros.
Non est passa Venus, sed regia leniter ora
Mitibus afflauit radijs & dulcia fecit.
Mars dedit armorum studium, mortisq; timorem
Abstulit, ignito lustrans præcordia ferro.
Cor magnis regale animis, quod seminet aurum,
Quod contemnat opes, quod magna negocia voluat,
Sol qui cuncta suis accendit sydera flammis
Imbuit, adijciens famæ immortalis amorem.
Luna voluptatum domitrix compescuit ignem,
Quem nimis accenso Venus inspirauerat astro.
Maximus ille opifex rerum qui regnat Olympo
Ad tua tam dextro venit natalia cœlo.
Hinc hominum te tantus amor, te bella gerentem
Tanta fides sequitur, tanta est in rebus agendis
Prosperitas, toties vincis, totiesq; triumphas.
Hetruscas iam pridem artes anguisq; superbi
Scintillantem iram superasti, & sibila colla.
Iam Venetos fastus atq; impatientia fræni
Ora capistrato misisti in vincula mento.
Et quanquam bellorum opifex aduersa Robertus
Arma ferens tibi tam validis obsisteret ausis,
Non tamen enaluit tantum se attollere toto
Robore, quin clausis fugeret Leo territus alis.
Tu mare classe premis, tu forti milite campos.

Tu

Tu penetras altis positas in cotibus arces.
Ausoniosq́ armis genus insuperabile calcas,
At modo Thraicios hostes Mahometica castra
Finibus eijciens nostris & Iapygis ora,
Non Calabros tantum saltus vrbemq́ receptam
Brundusijsq́ lares,& rura Lacinia longè,
Ac Lacedæmonij tutaris iura Tarenti.
Verùm omnem Italiam,sicut qui littora seruat
Vicinos omnes tractus subducit ab vndis.
Et quanquam fatis ea bella ferentibus essent
In Latios traiecta domos,licet arduus æther
Mitteret hæc sceleri tam dira piacula nostro;
Tu tamen auertis,maior tua sydere virtus
Fata virosq́ domat,prohibetq́ oracula vatum
Obseruare fidem,quæ dura hæc bella canebant.
Quid legimus stellas?quid cœli inquirimus ignes?
Temperat excellens humana pericula virtus,
Imponitq́ astris frænos,& numina vincit.
Deniq́ tota salus populorum in rege reposta est,
Et commune bonum.Si mens tibi læua fuisset,
Tardaq́ frigentes hebetasset inertia sensus;
Heu quantas Italis clades,quot sæua parabant
Funera ab Arctois venientia gentibus arma.
Iam stygiæ intortis crinita draconibus ora
Extulerant Furiæ,iam littus Erinnyes omne
Vexabant Calabrum,tria guttura Cerberus hausto
Iam cædis nidore parans sugebat apertis
Faucibus:Alecto audita est vlulare per vrbes,

Atq́

Atq; errare fremens & anhelo accensa furore.
Cui mors atra comes, flebat Garganus, & altum
Iam caput obscura nebularum absconderat vmbra.
Mœrebat longæua Croton: Sibarisq; sepulta
Mœnia, & afflictæ mœrebant Cratidis vndæ.
Ipsa quoq; horrebat cædem bibitura suorum
Terra parens hominum. Paßim resonantia mœstæ
Halcyones lugubre dabant per littora carmen.
Illa flagellando rabies Othomanica mundo
A stygijs egressa vmbris vt sustulit armis
Regna Pelasgorum, postquam est Aulone potita,
Transijt ad Calabros, vbi mox Hydrunte subacta
Consumpturum omnes Italos accenderat ignem.
Tu prohibes. Tu ne vlterius tam atrocia serpant
Bella, vetas, primoq; necas in littore Martem
Tam immanem, tam sanguineũ, tanto agmine missum.
Tu fidei vallum excelsum. Tu immobile Romæ
Præsidium, quo non aliter quàm littore fluctus,
Omne hostile odium frustrata eliditur ira.
Manlius excelso Capitoli à vertice Gallos
Deijcit, exuuias hostiq; ablata Camillus
Signa refert, lento Fabiana industria bello
Conterit Hannibalem, Valeri præstantia Pyrrhum.
Reppulit instantes velut æquora concita Cymbros
Marte potens Marius. Dacos & dura Getharum
Quos dixere Gothos, forti iuga milite Narses.
Tu mahomethigenam Phlegethontia semina gentem
Cerbereumq; genus, subuertere Daunia regna

Et Calabros ausum vastare procaciter agros
Funditus extirpas, stygioq; immergis auerno.
Martia barbaricos toties experta tumultus
Roma tibi immensas grates agit, atq; triumphos
Et meritas Lauros & nomina Cæsaris optat.
Hoc Padus, atq; padi ripis vicinus vtrinq;
Tractus, vtrunq; etiam longi latus Apœnini.
Sed tibi præsertim deuota Bononia, & omne
Bentiuolum genus vrbis apex, apicisq; supremum
Culmen Ioannes princeps patriæq; domusq;,
Flaminiæq; decus, qui te alta mente repostum
Seruat, & extensis animi complectitur vlnis.
Ausoniæ populi proles Saturnia vestro
Assertori opus est ingenti mole trophæum
Ponere, & illustres æterno in marmore pugnas
Phidiaca cœlare manu, monumenta laborum
Tantorum superesse decet, ne forte nepotum
Posteritas abiisse putet sine laude parentes.
Ferte triumphalem lapides orientis ad arcum,
Et niueam spoliate Paron, spoliate Donysam.
Cædite Ophitæos silices, onerate Carysto
Synnadeq; æquoreos & Nili marmore fluctus.
Ferte Onycen, date saxa Thasi, date saxa Iugurthæ
Nata iugis, etiam Libycos incidite montes.
Surgat opus varium, statuas ostendat equestres
Fluctibus Epyri surgens in littore moles.
Mittat ab Hetrusco ferrum Populonia ponto.
Brixia de saxis chalybem Tropiensibus haustum.

Et confusa Pelops lugubribus æra caminis.
Aera metalliferis Themesæa ferantur ab antris
Ad decoranda ducis facta immortalia, surgant
Pyramides altæ, surgant immania membris
Signa Colossæis: Obeliscorumq́ leuatis
Spicula cuspidibus, te saxa atq; æra loquantur
Vndiq; præsertim superi maris æquora circum,
Qua Metapontinas ingens ferit Adria cautes.
Ite duces, quibus est studium certamen & arma
Ite, reuertentem solenni adducite pompa.
At tu Parthenope veterum domus inclyta regum
Sis memor Alphonso decus immortale locandum.
Sed modò regali cultu cum murice & auro
Egrediens occurre duci, toto obuia plausu
Accipe victorem, Dominum regemq́ futurum.
Tu verò armipotens, quoniam tibi tanta tuorum
Est imitanda patrum virtus, ne parce labori.
Semper in aduersos casus audentior ito,
Cælum aderit, sublimi animo fata aspera contra
Stare para, fortuna viris illustribus obstat,
Sed vinci virtute potest, victoria tecum
Semper erit, nisi deposito te abieceris ausu.
Aude igitur, sic victor eris telluris & vndæ,
Sic tandem ad proauos venies in Olympica regna.

EIVSDEM BAPTISTAE PRO Paulo Fulgoso Carmen: Ad Maximilianum Cæsarem.

Salue hominum rex atq; parens Auguste, potentes
Cæsarea populos qui maiestate gubernas.
Tanta est ac tanto radiat tua lumine virtus,
Vt splendore suo nedum facunda virorum
Ora, sed infantes etiam noua carmina linguas
Cogat, & audaci laudem depromere cantu.
Vnde ego sexennis genuit quem Sfortia mater
Fulgoso genitore satum, præ oĩa Paulus
In tua conspirans ingenti pondere rerum
Vincor, & inualidas superat tua gloria vires.
Non igitur reges atauos, non stemmata gentis
Sacra tua, non innumeris tot bella triumphis
Clausa, nec ardentes pugnas, nec fortia facta
Connumero, metuit fluctus mea cymba sonantes.
Hæc tentare quid est aliud, quàm voluere saxum
Sisyphium? quàm solis equos Phaetonta volantes
Scandere? quàm superos contra certare Gigantes?
Id tamen in numero meritorum Auguste tuorum
Altius attollit caput, & super ignea surgens
Sydera te viuentem animis cœlestibus æquat.
Quòd recolens commune bonum sedare tumultus
Vndiq; & indomitum studeas compescere Martem.
Id tua solenni resonans Germania plausu
Indicat, & solitæ gentes sudare sub armis,

Nunc

Nunc positis te authore odijs, testantur ab alto
Te missum, vt reprimas flagrantia bella per orbem.
Nos quoq; te studio pacis trans ardua vectum
Saxa, & inaccessis clausas anfractibus alpes
Cernimus hic, te cura hominum, te publica adegit
Vtilitas tandem nostros inuisere fines,
Italiamq; tuam, quæ te quasi nata parentem
Et quasi nupta virum recipit. Iam fracta ruinis
Bellorum antiquis, attrita furentibus armis
Incipit optatam sub te sperare quietem.
Iam dudum caput imperij te Roma Latini
Optat, vt aduentu videas tua regna secundo.
Te rupes Tarpeia vocat, Saturnia tellus,
Et domus Euandri, vicinaq; Thybridis vndis
Regia bifrontis Iani: Capitolia mundo
Clara triumphato, parijsq; innixa columnis
Templa, sacri cineres, veterumq; recondita patrum
Sedibus ossa pijs, fidei monumenta vetustæ.
Est aliud quod fama frequens vulgauit in omnem
Italiam, te facta animis ingentia magnis
Voluere, & ordiri tacito molimine bellum
In Mahomethigenas Romani nominis hostes.
Hunc tibi si dederit dextro Deus omine martem
Sumere, quid meritis deerit? quo tendere virtus
Vlterius poterit? Celsi sub cardine mundi
Nil aliud superest æque imperialibus armis
Conueniens, nihil vnde tibi par gloria surgat.
Hinc illud tam grande decus, quod Cæsaris implet

Nomen,& æthereo quodam quasi numine fulgens
Diuificat,clarisq́ viros interserit astris.
Nostra fides olim dum res Romana tenebat
Latius imperium,multis amplißima regnis,
Nunc supposita Scythis,& conculcata tumultu
Barbarico,vocat ingenti clamore suorum
Subsidium:Freta vociferant Bizantia,& altæ
Regna Trapezuntis,gemitus orientis acerbos
Hinc audimus,opem mundo præstare iacenti
Hoc opus est Auguste tuum,tibi terra fretumq́
Supplicat,ex alto Christus te implorat Olympo.
Italiæ pars ista,fuit cui Gallia quondam
Nomen,ad hoc tantum facinus concurrere magnis
Prompta est auxilijs,hic sunt ceu brachia quædam
Imperij duo magna tui,duo fortia regna.
Hinc Veneti regnant terra pelagoq́ potentes.
Belliger hinc Maurus,cui se fortuna ministram
Fecit,& in vinclis Martem tenet,omnia latè
Iam patriæ regit arua meæ:Genuæq́ superbum
Littus,& ingenti ditione per æquora magnam
Classem inferre potest,pontumq́ onerare frumentem.
His socijs victor potes ire in bella duobus,
Signaq́ iam toties nostris ablata referre.
Sed quo cœpta magis tibi sint secura,memento
Pacare Italiam,bellis vt tota sepultis
Tuta sit,vt concors ad rem conspiret agendam.
Et quia post commune bonum,curare salutem
Fas est cuiq́ suam,Pauli precor atq́ parentum

sis Auguste memor, lætos habitare sub vmbra
Cæsaris & nobis liceat. Fulgosa propago
Nos quoq; pars rerum non aspernanda tuarum.

PRO EODEM PAVLO FVLGOSO puero, Baptistæ Mantuani Carmen ad Lodouicum Sfortiam.

Maxime Dux salue, prisco qui ducis ab Anglo
Excelsum Lodouice genus, tua gloria longè
Sparsa per Italiæ populos & barbara regna
Me quoq; in hac tenera vix fari ætate valen.
Impulit herois tibi soluere canibus ora.
Et quia laudantum murmur strepit vndiq; vocum
Non sinor intento meditari ingentia sensu
Virtutis monumenta tuæ. Maiora relinquens
Vatibus altiloquis referam vulgaria tantum,
Et quæ fama frequens hominum circumsonat aures.
Temperat vt fluctus argentea luna marinos
Et dominatur aquis, ita Martia bella gubernas
Arbitrio Lodouice tuo, si iusseris arma,
Arma, seges velut illa virûm Cadmæa, repentè
Exiliunt. Mars frænat equos. Bellona tumultum
Suscitat, & cristis operit caput, ægide pectus.
Flammigerant hastatæ acies, glomeratur in altum
Puluis, & ardentes præceps furor incitat iram.
Si Martem sæuire vetas, mora nulla, fugato
Pax Mauorte redit, furijs in tartara pulsis

Corda virûm rediuiuus amor tranquilla subintrat,
Nec faciunt has fata vices, non ignea mundi
Sydera, sed fato prudentia maior & astris.
Hoc facit ille animi vigor igne citatior, illa
Perpetua & nullo cedens vigilantia somno.
Secreta tu in sede cubans ruis oppida solo
Ingenio, solaq; moues regna omnia mente.
Scit Rhenus, scit Gallus Arar, scit Lydius, Arnus.
Scit Tyberis, magniq; memor Campania belli.
Ipse tibi infensum pugnam excidiumq; minantem
Parthenopes magnum potuisti euertere regem.
Nanq; illi extremis Gallorum à finibus hostem
Elicuisti, armis qui mox quasi fluctibus omnem
Obruit Ausoniam, sceptrumq; amisit Arago
Auspice te. Nec enim *sine te penetrare tumultus*
Illius in regnum poterat, nec tanta fuisset
Vis peregrino hosti, neq; tanta audacia Gallis.
Tunc Celtæ Boiiq; truces ex alpibus altis
In nostros coiere agros. Tentoria Vasco
Qui tenet Hispanis contermina finibus arua
Fixit & Eridani campis. Lunensia cœpit
Oppida Tyrrhenos equitans magno agmine colles.
Tum Pisæ posuere iugum, sata semina belli
Multiplicis: nam Pisæ ad nos Salamina tulerunt.
Ista lues vrbem Romam complexa recessit
Longius ad Calabros, & quatenus Itala tellus
Tenditur ad Siculæ latrantia littora Scyllæ.
Hæc Gallis fortuna fuit, dum Gallia tecum

Militat,

Militat, at postquam fraudata Nouaria falsos
Detexit Gallorum animos, contraria tanquam
Tu Gallis fortuna fores fortuna fauorem
Abstulit à Gallis, & te comitata coëgit
Turpiter Italia victos discedere Belgas.
His ego si tempus sineret, tua fortia facta
Insererem Francisce ducum fortissime, solus
Qui potes Italia Gallorum auertere gentem.
Te solum sensere hostes, vltroq; fateri
Non puduit te inuictum armis, te Gallica pubes
Non imbelle genus, sed dura atq; aspera ferro
Prosternentem acies ac fulminis instar euntem
Horruit, & clade ingenti spoliata recessit.
Tarrus adhuc hac cade rubet, rubet Appula longis
Afflictata malis tellus & Daunia rura.
Hinc data bellorum nuper tibi tanta potestas
Vt facile antiquos superet tua gloria patres.
Nanq; potentatus Itali, Cæsarq; magistrum
Militiæ fecere suæ. Tua maxima virtus
Non formidat opus tantum, generosa laborem
Mens amat, immensum reddit leue gloria pondus.
Sed quoniam angusti spacium breue temporis vrget,
His propere excursis ad te Lodouice reuertor.
Gallia non solum, verùm & Germania nutu
Mota tuo, venere truces in bella Sueui,
Venit & arctous gelidi maris accola Cimber,
Ampsani Landiq; simul, quiq; imminet agris
Noricus Ausonijs socialibus affuit armis.

Cæsar ab alpinis niuibus per inhospita saxa
Transijt ad Ligures. Pisanaq; littora vidit,
Et pareret tibi non dedignata reliquit
Maiestas augusta lares, peregrinaq; longis
Arua vijs inuisit, hyems dum sæua rigenti
Stringeret arua gelu, niueis dum molibus alpes
Altius assurgunt scythicisq; aquilonibus algent.
Ipse tibi (quid opus fando percurrere terras?)
Ipse tibi Deus arma gerit, tibi totus Olympus
Militat, aspirant placidis tibi sydera flammis,
Iam tua relligio, pietas tua cognita passim
Allicit humanas mentes, & amare coactæ
A te quam cupiunt audent sperare salutem.
Quòd si illis sperare datum quos nulla ligauit
Proximitas Lodouice tibi; quàm magna relicta est
Spes mihi, qui veniens à sanguine Sfortiadarum
Aemulor excelsum genus, & vestigia sector
Admiranda patrum? cui dat fœcunda virorum
Progenies te authore pium Fulgosa parentem?
Mens mihi, sit fortuna licet contraria, niti
Semper ad egregiam per honesta negocia laudem.
Conari virtute, meum est, conatibus istis
Fortunam præbere, tuum. Præstare roganti
Auxilium pietas, si non indebita poscit,
Mandat, apud priscos nomen meruere Deorum
Qui iuuere homines, iter hoc ad sydera certum est.
Si quisquam de stirpe mea est cui fidere possis
Ille ego, quem natura tuum facit, atq; voluntas,

Hoc

Hoc caput, hanc ne sperne animam, si debilis ætas,
Si membra hæc infirma nihil promittere possunt
Maius adhuc: paucis Deus incrementa diebus
Afferet, hi crescunt artus tibi, pendere tanti
Me poteris, quantum totis conatibus, vnquam
Fas erit eniti, quantum fortuna fauebit.
Sic ego polliceor, sic qui genuere parentes,
Gens tua, gens animi locuples, licet indiga rerum,
Quas fortuna regit. Si te clementia, virtus
Regia, si tangit pietas quæ mitia corda
Stringit, & humanæ gemit infortunia vitæ,
Esto tui semper Pauli memor atq; parentum.

DE REDITV PHILIPPI BEroaldi iuuenis literatißimi ex Gallia, Elegia.

MVsæ olim comites Beroaldo iuere Philippo
Trans Rhodani ripas, trans Ararisq; vada.
Atq; diu iuuenē per barbara regna sequutas
Pœnituit nostros deseruisse lares.
His igitur verbis reditum suasere poëtæ,
Vnaq; pro toto sic fuit orsa choro.
Chare puer virides superas qui laudibus annos,
Egregium Latij, Pieriumq; decus.
Accipe (nec noster pariat tibi tædia sermo)
Publica sacrati vota precesq; chori.

Altius ordimur, quo res tibi cognita poßit
Altius in mentem se insinuare tuam.
Inter Parrhasios ignes & sydera Cancri
Sunt loca nec flammis, nec nimis vsta gelu.
Hic primum Phœbus, primum dea cognita Pallas,
Primaq́ sunt nostris sacra litata focis.
Phœnices habitant, & Agenoris arua nepotes,
Regalesq́ Tyrus tingere docta togas.
Hic populis primum nostras ostendimus artes.
Primaq́ de nostro gens ea fonte bibit.
Nomina syderibus primi numerosq́ dedere,
Quæ Argolicos nautas, Sidoniosq́ regunt.
Solis iter norant, hyades & Gnosia signa,
Nec dum Cecropijs cognita Pallas erat.
Serpere paulatim lento Sapientia passu
Cœpit, & in Solymi se tulit arua soli.
Iuit in Assyrios, & qua cognomina tellus
Quòd sit fluminibus cincta duobus habet.
Transijt ad Persas vbi regna antiqua magorum,
Quod docuit nati stella Tonantis iter.
Transijt ad campos Phœnix vbi cinnama carpit,
Cum sibi supremam nouit adesse diem.
Illa colunt sulcis Arabes fœlicibus arua,
Quos duplici claudit Doris amara sinu.
Indè adijt Pharias vrbes Memphitica regna,
Tum primum Inachiæ vidimus ora deæ.
Tum primum Libyæ magni pars tertia mundi
Cognita, & Ausonio gens inimica solo.

Inde per Ionium peregrino remige vecta
Applicui fausto Dorica tecta pede.
Tunc datus Eurotas nobis, Cadmæaque Dirce,
Et fons quem volucris vngula fecit equi.
Hinc Linus, hinc vates troiani carminis author,
Hinc bibit Euripides, & tuus Ascra senex.
Hinc alij quorum pulcherrima nomina Phœbus
Iussit ab æterna posteritate coli.
Venit in Ausonios Graio de littore fines,
Limen ad Euandri, Romuleasque domos,
Hospitis aduentu colles risere Latini,
Et capitolini templa superba Dei.
Non fuit his nobis vsquam iucundior oris
Terra, nec in toto gratior orbe locus,
Illic deposita requieuit Gorgone Pallas,
Et dixit nostræ meta sit ista viæ.
Non decet ad gelidum vestigia ferre Bootem
Qua steriles agros Parrhasis vrsa facit.
Vt peius fruges hominum: sic corpora Titan
Digerit, & terræ mens graue sentit onus.
Si ferat arma situ rubiginis aspera miles,
Fiet iners cubito, fiet inersque genu.
Non bene digestos ita mens infusa per artus
Tarda fit, & crudo pondere pressa iacet.
Sunt tamen & Gallis præstantia corda, fatemur,
Et feritas senti barbariesque minor.
Multa negant cœli, quæ more parantur, & vsu,
Et studium contra sydera multa potest.

Amphi-

Amphitryoniades odium lethale nouercæ
Vicit, & astrorum fortior igne fuit.
Per Maria Aegides ad monstra biformia venit,
Illa dabant forti sydera fata viro.
Mens tamen Astrorum cœliq; potentior igne
Restituit patrijs Thesea littoribus.
Bobus ab Euxinis cum virgine venit & auro
Aesonides fato durior ipse suo.
Sæpè ratem contra fluctus, Boreamq; sonorum
Impulsam valida vidimus ire manu.
Fortis, & aßiduo virtus animosa labore
Nescit agi fatis, Sydere nescit agi.
Non igitur multis Gallos præcellere rebus
Et laudem egregiam promeruisse nego.
Est tamen Ausoniæ nobis gratißima tellus,
Qua fluit ingenti lingua Latina vado.
Sunt illic chordæ, sunt barbita, plectra, Lyræq;,
Armaq; Phœbææ cætera militiæ.
Tradidit Italiæ sua munera quisq; deorum,
Et fuit ad dandas ingeniosus opes.
Iuppiter imperium docuit, sceptrumq; tenere,
Et premere æquali barbara colla iugo.
Arma dedit Mauors, galeas ensesq; coruscos,
Et caua lorato scuta ferenda sinu.
Addidit & latos humeros ceruicibus amplis,
Aptaq; thoraci pectora squammifero.
Per campos equitum turmas & nautica bella,
Per fluuios docuit currere perq; fretum,

Fronte

Fronte graues Italos lingua incessuq́ modestos
Esse facit lento falcifer igne Deus.
Barbaricam stimulat rabies in bella cohortem,
Itala consilium non furor arma mouet:
Hic Deus agrorum cultus, artemq́ ferendæ
Vitis, & arboreas insinuauit opes.
Cynthius ad Musas animos inflexit Apollo,
Et disciplinæ tradidit omne genus.
Alma Venus populis vrbes impleuit & agros,
Syluestresq́ casas, æquoreasq́ domos.
Vt sint qui curent vrbana negocia ciues,
Qui ferat arma manu, qui colat arua boue.
Fœdera Mercurius docuit, legesq́ seueras,
Et dare clamori litigijsq́ modum.
Tersa coloratis componere vocibus ora
Erudit, & vafro callida verba sale.
Luna pudicitiam suasit, castumq́ ruborem,
Ne furat ardescens & sine lege Venus.
Alma Ceres docuit fruges, quas semine iacto
Decolor incurua rusticus ense metit.
Vina dedit Bacchus, paßimq́ comantibus agris
Vix grauis vuarum vinea portat onus.
Quid genus arboreum referam? quid mitia poma?
Quæ dat inexhausto fertilis ora solo.
Sepibus Ausonijs lauri nascuntur, in aruis
Spargit odoriferum myrrhea sylua nemus.
Et quæ purpurea rutilant in cortice mala
Punica, de Libyco per mare vecta solo.

Quid

Quid memorem ficum biferam? quæ diuite ligno
Mellifluas gignit, nectareasq́ dapes?
Palladijs taceo quæ sit vindemia baccis,
Et quantæ ex oleis accumulentur opes.
Aspice Picenos colles, Samnitica rura,
Appula, Campani littoris arua lege.
Aspice Benacum, iuga Tusca, Lygustica saxa.
Profluit in latices Palladis omne nemus.
Quid referam tristes succos, quos barbara misit
Media? quid roseis Persica mala genis?
Et quæ maternos aurora pondere ramos
Poma sagittifera missa Cydone grauant?
Adde lacernatas corylos, & amygdala messis
Nuncia, & hirsuto castaneas thalamo.
Adijce pinorum nemus, idæasq́ cypressos,
Et secta in tabulas ligna abiegna leues.
Quid tibi primitias fruges memorare necesse est
De Cerasunteo poma vocata solo?
Et quæ Pyrameo non sunt perfusa cruore?
Et quæ Tysbeo sanguine mora rubent?
Atq; Damascenæ retinentia nomina terræ
Pruna, salutiferum quæ medicamen habent?
Plurima prætereo, riguis quæ seruat in hortis
Hellespontiaci prouida cura Dei.
Sunt saltus vbi mille greges pascuntur equorum,
Qua Sybaris calabro floruit alta solo.
Quaq; Tarentinas arces Spartana iuuentus
Condidit, & pulchro tingitur amne Croton.

Sunt

Sunt illic Dryades, agrestia numina Fauni
Flaminios colles, Æmyliosq; colunt.
Plusq; lupercales quàm ludi Pana lycæi
Delectant, Itali Pan amat arua soli.
Vallibus Ausonijs habitat, non Mænala curat,
Non Pholoes agros partheniumve nemus.
Nunc Athesis, nunc arua Padi, nunc læta reuisit
Pascua, quæ nitido Mincius amne rigat.
Herbosos niueum magno pecus agmine saltus
Tondet, & innocuo iungitur agna boui.
Hinc lanæ tenues, hinc grandi caseus orbe,
Quiq; graui taurus vomere scindit humum.
Mollia quæ soli carpebant vellera Seres,
Nent Itali, & texunt, in tunicasq; suunt.
Sunt Gelidi fontes, sunt flumina magna, lacusq;
Altaq; piscosis sunt vada gurgitibus.
Adde salutares vndas, quibus ægra leuantur
Corpora, cum Medicæ deficit artis opus.
Cælestes adiunge fauos & nectareum mel,
Quod vaga de florum vertice lambit apis.
Adde quòd argentum tellus, quòd parturit aurum,
Et graue quòd ferri pondus & æris habet.
Læta croci fileo primus quæ fila pruinis
Vimineis virgo colligit in calathis.
Nulla tot egregias tellus complectitur vrbes,
Nulla tot ardentes Martia corda viros.
Qua gelidus Tanais, qua Bathyra labitur vnda
Sollicitant Itali mercibus omne fretum.

Nusquam

Nusquam cælitibus maior reuerentia, nusquam
Maiori colitur relligione Deus.
Ipsa Dei proles Solymo sata sanguine Romam
Iura Sacerdotij iußit habere sui.
Illic esse quibus reseret, quibus æthera claudat
Instituit claues, imperiumq; dedit.
Roma sibi terras quondam subiecerat, at nunc
Aetheriasq; domos, Tænariosq; lacus.
Quare age chare puer gentis pete regna Latinæ,
Heroumq; solum, Semideumq; lares.
Te rogat vt redeas pater Apœninus, & ipsa
Templa cypreßifero quæ gerit alta iugo.
Saxosoq; cadens summis ex alpibus amne
Clarus arenosis Rhenus harundinibus.
Te patrij proceres, te turba coæua sodales,
Te tua tota domus, te tua chara parens.
Magna tuæ statuunt patriæ tibi præmia patres,
Et vocat aduentus curia tota tuos.
Sancta, venusta, ferax, cum diuite nobilis auro
In thalamos virgo crescit itura tuos.
Iam satis occiduas tecum lustrauimus vrbes,
Hesperiæ est reduci terra petenda pede.
Illic diuitijs & pulchræ prolis honore,
Et fama veteres transgredieris auos.
Tecum erimus Musæ, tecum celeberrima viuet
Gloria, quæ nostrum concomitatur iter.
Eia igitur cum manè rubens aurora resurget
Ausoniæ dextra regna petantur, aue.

DE BALNEIS PORRECTANIS,
Carmen Panegyricon.

Hic vbi perspectant duo se iuga frontibus altis
Balnea Porrectæ fama vetusta vocat.
Vallis in vmbrosæ medio per grandia saxa
In Rhenum tenui labitur amnis aqua.
Solis ad occasum mons est, mons solis ad ortum,
Et tepidos latices fundit vtrunque latus.
Montis ad occasum cuius magis ardua moles,
Cum pluit interdum fumat & ardet apex.
Huc veniunt ægri quoties Asclepia morbo
Ars minor, & nullam fert medicamen opem.
Huc veniunt gelidi, quos nominat vnda Lemanni,
Qui mare Dalmaticum Chaoniumque vident.
Quique Ararim Ligerimque bibunt, quos irrigat Ister
Et Padus Alpinis multiplicatus aquis.
Et quos Ausonijs Siculi mare partit ab oris,
Et qui longinqui Cratidis arua tenent.
Campani, Tyrrheni, Vmbri, Picentia rura,
Samniaque, & pinguis terra Latina soli.
Qui iuga qui campos qui rura vrbesque frequentant:
Qui rate Neptuni regna liquentis arant.
Vndique Porrectæ sacrum concursus ad amnem
Solstitio longos abbreuiante dies.
Sydera littorei dum Sol tenet ardua Cancri,
Et leo flammanti cum premit ore solum.

Carminibus resonant montes, Citharœdus Arion
Orpheus Amphion per nemus omne canunt.
Mane diem Phœbo vix dum spargente bibendum
Fumantes cyathi sollicitantur aquę.
Invada cum nitro veniens & alumine sulfur
Ardorem domita frigiditate facit.
Porrige ventrosum calicem, crateribus hospes
Grandibus ad vita pocula sancta veni.
Gutture prælargo buccis tumentibus hauri,
Salsaq́ per fauces fluctuet vnda cauas.
Porgite ad os laticem, qui mox descendat in aluum,
Et grauia audaci vasa leuate manu.
Flumina concursu celebrate salubria magno,
Sed procul à vobis sit sopor atq́ venus.
Vade, redi, greßu profer vestigia lento,
Et bibitos fontes euome, minge, caca.
Ter bibe, & horarum facito interualla duarum
Semper, & exili prandia ventre vora.
Pauca Ceres, flauo præcordia dilue Baccho,
Et veruecis in hoc viscera fonte coque.
Labitur in venas aqua, membra perambulat ægra,
Corporeq́ ex omni dira venena fugat.
Restituit crudos, stomachoq́ medetur inerti,
Et ciet expulsa debilitate famem.
Fertur & antiquum capitis sedare dolorem,
Difficiles animas sanat, & asthma leuat.
Labitur in renes, lapidemq́ in renibus ortum
Frangit, & vrinæ vasa viamq́ lauat.

Fœcundat

Fœcundat steriles vteros, sperataq́ nunquam
Pignora fert, tristes lætificatq́ nurus.
Singula quid referam? Rursum renouata iuuentus
Vernat,& ex vultu ruga senilis abit.
Extenuata prius facies impletur,& ardet
Purpura in extensis sanguinolenta genis.
Corda calent, venæ saliunt, caua tempora surgunt,
Mens redit ad primos exhilarata dies.
Apœnine pater qui diuidis Itala regna
Verticeq́ aëreo cernis vtrunq; fretum,
Cum locuples ferri, cum sis ditißimus auri,
Nil tamen hoc sacro flumine maius habes.
Gignis opes varias, sed nil præstantius isto,
Quòd reparas homines in meliusq́ refers.
Dicite quæ colitis montes & flumina Nymphæ:
Quo Deus has pacto significauit aquas?
Dum precor, ex tenui qui præterlabitur amne
Protinus est talinympha loquuta sono.
Bos confectus erat macie quasi fascinâ paßus:
Lentus, iners, recubans, nec iuga ferre valens.
Hepar erat rosum blattis, erat vlcere pulmo
Tabidus, ægrotans asthmate vocis iter.
Rusticus indulgens operis absoluit,& omne
Nocte dieq́ tulit per nemus ire vagum.
Magdalena loco quæ præsidet, ora bubulci
Sumpsit, & hæc lassum duxit in arua bouem.
Ille sitim patiens fonti iam proximus vndam
Hausit, & in tepido proluit ora vado.

Delectatus aquis salsóq; liquore vagari
Desijt, in viridi iam stabulatur humo.
Pascitur ad ripas, in margine fluminis herbam
Carpit, & à sacro nesciit abire loco.
Mensis erat, cum iam tergo reparatus obeso
Diua eadem rursum facta bubulcus adest.
Atq; bouem vulsa nemorum de stipite virga
Depulit ignota de regione domum.
Nam locus antè fuit syluis horrendus opacis,
Nulla Dryas norat, nulla Napæa viam.
Vallibus obscuris tellus abscondita saltu
Inuio, & hyberno semper adusta gelu.
Vidit vt incolumem quem nec superesse putabat,
Vix pecudem dominus credidit esse suam.
Cunq; memor fontis taurus remearet ad vmbram
Vallis, & ad Gelidi pascua nota soli,
Rusticus insequitur vestigia nosse laborans,
Quis tulerit casus, quod medicamen opem.
Venit ad angustas fauces conuallis, & audit
In glaream riuo desiliente sonum.
Audit, & appropians nebulas ascendere cernit
Vt solet ardenti cum tepet olla foco.
Substitit admirans, vt sulfura naribus hausit,
Accipit admota flumina lapsa manu.
Agnitus vt calor est, alio nihil indice dixit
Est opus, hi latices, hi medicamen habent.
Iste latex medicamen habens decurrit in amnem,
Inde salutares efficiuntur aquæ.

Nec

Nec mora, vulgatum vicina per oppida fontis
Nomen, & ad sacras turba cucurrit aquas.
Posteritas cupiens grates persoluere diuæ
Struxit in exculto parua sacella solo.
Vt sic fata, sonum fundo dedit vnda sub imo.
Nimphaq; prolatum traxit in antra caput.
Ergò loci genio diuisq; habitantibus astra
Annua solenni ponite sacra die.
Magdalena loci genius, concurrite ad Aram
Cum fuit ad Christi diua vocata thronum.
Iulius ardebat, canis ignea iuncta Leoni
Arentem flammis inficiebat humum.
Vt fugias igitur discrimina fontis & astri,
Protinus ad diuæ confugiatur opem.

PRO PACATA ITALIA POST bellum Ferrariense ad Oliuerium Carafam Cardinalem Neapolitanum.

MVnera, qui norint & sanctæ commoda pacis
Sæua velint Stygio bella sepulta lacu.
Triste quid est aliud bellũ, quã missa per omnes
Publica tẽpestas diluuiũq; domos?
Bella necant homines, faciunt sine honoribus Aras,
Vrbis & agrorum depopulantur opes.
Ah pereat quisquis tam saui criminis author
Extitit, & nostras misit ad arma manus.

Ferreus exultat bellis & sanguine Mauors,
  Et cietinuito bella tubasq; Deo.
Pax cœleste bonum. Sacris altaria flammis,
  Atq; tepescentes suscitat igne focos.
Pax hominum genetrix. Pax est custodia rerum.
  Pax aperit iuris, iustitiæq; forum.
Gloria pace minor, minor est victoria pace:
  Atq; aliquid peius pacetriumphus habet.
Nulla quies homini, nulla est sine pace voluptas:
  Nullus amor, nullum relligionis opus.
Pax vrbes, pax regna ligat, pax congregat orbem:
  Fiat vt ex multis vrbibus vna domus.
Sæcula pax renouat, pax aurea tempora portat:
  Et mores priscæ simplicitatis habet.
Ingenuæ redeunt artes, Academica florent
  Ocia, Castaliæ sollicitantur aquæ.
Pax facit innocuos saltus, nemorumq; recessus.
  Tutus it, & tutas aduena portat opes.
Pax Cererem campis, & mitem collibus vuam
  Reddit, & armoso diuidit arua boue.
Gramina pace virent, per pinguia pascua lætum
  Luxuriat multa fertilitate pecus.
Pax vehit Eoas peregrina per æquora merces:
  Et steriles ponti non sinit esse vias.
Pax hilares mensas facit, & conuiuia passim:
  Et recreat molli tristia corda mero.
Pax aperit thalamos, hymeneaq; carmina cantat:
  Excitat, & resides non sinit esse Lyras.

Pro gladijs

Pro gladijs lauros habet, & pro caßide serta:
Et sua palladia tempora fronte ligat.
Gestit, & ad Thyasos agili volat ardua saltu,
Et vocat ad festos agmina longa dies.
At tibi qui limen referas & claudis Olympi,
Retia qui Petri, nauiculamq; tenes:
Et tibi regali qui maiestate per vrbes
Ausoniæ regnas, Parthenopenq; colis:
Sint faciles semper diui, sint mitia vobis
Numina, qui paci contribuistis opem.
Viuite concordes tranquilla per ocia pacis:
Ducite fœlices mellifluosq; dies.
Et tibi sacratam vestit cui purpura frontem:
Et cui pacificum nomen oliua dedit:
Iuppiter ad superûm faciat discumbere mensas:
Nectaris vt succos, ambrosiamq; bibas.
Semper enim tibi pacis amor, tu soluere lites
Et genus humanum conciliare soles.

AD IO. CRESTONVM CARMELITAM, qui composuit Lexicon.i. vocabularium græcum.

VAde Calestani visure cacumina montis.
Vade bono auspicio, sed meliore redi.
Et si monticulas Faunos, vel Pana videbis:
Ista velim referas nomine pauca meo.

Numina, quæ vanum nil iam nisi nomen habetis
  Turpis apud veteres, & grauis error auos,
Dicite, nec nostro pigeat sermone teneri,
  Non faciet longam quæstio nostra moram.
Romanis toto quondam dominantibus orbe
  Magna fuit diuûm copia, magnus honos.
Maximus excelsas habitabat Iuppiter arces,
  Et capitolinis sedibus altus erat.
Certa dabat Phœbus populo responsa petenti,
  Inter honoratos stabat & ipse deos.
Tu quoq; magnus eras Mauors, quia condidit vrbem
  Natus adulterio frater vterq; tuo.
Et Venus oceanis, iuuenum dea, cognita Marti,
  Ipsa pharetrati mater Amoris erat.
Hanc olim Anchises propter Simoënta repertam
  Pressit, & Aeneam progenuisse ferunt.
Pectora defendit quæ Gorgonis ægide Pallas
  Magna inter magnum numina numen erat.
Hæc vt rumor erat cunctas inuenerat artes,
  Deq; Iouis sancto vertice nata fuit.
Mercurium Maia genitum virgaq; potentem
  Somnifera fecit nescia turba Deum.
Mulciber ætnæis fulmen cudebat in antris,
  Aethereo formans quæ daret arma Ioui.
Ibat magna Deûm mater venerabile cincta
  Turribus aëreis aggeribusq; caput.
Maxima ponebant dircæo munera Baccho,
  Hic Deus eloquium lætitiamq; dabat.

Vestaq; perpetua gaudens erat inclyta flamma
Templa tenens ripis albula iuncta tuis.
Pulchra per vmbrosas venatum Cynthia syluas
Ibat agens celeres mollia castra deas.
Pax pia Tybricolæ claudebat limina Iani
Semper, at in bellis Ianus apertus erat.
Diuiso inter se proles Saturnia mundo.
Iura mari & terræ cœlitibusq; dabat.
Dicite, maiestas cur sit mutata Deorum?
In superos quæ vis præualuisse potest?
Plurima mortales nos ignorare fatemur,
Ingenijs moles corporis ista nocet.
Vos dij corporea mentes sine nube serenæ
Omnia perspicuis cernitis hæc oculis.
Terrigenas olim sublimia corpora fratres
Fama est in superos arma tulisse Deos:
Sed pater iniecto deiecit fulmine montes,
Atq; rebellantes sustulit igne viros.
Scilicet in cœlum quum mens humana superbit,
Semper in auctorem pœna repulsa cadit.
Ob nimios ausus precio saq; furta Promethei,
Humanum patitur non mala pauca genus.
Nam quicunq; grauis mortalia corpora languor
Vexat ab illius crimine pœna venit.
Quænam igitur facinus tantum fuit ausa potestas?
Roboris humani non fuit istud opus.
Ense caret Mauors: Pallas non vtitur hasta,
Nulla Lyra est Phœbo, fulmina nulla Ioui.

Sunt æquata solo sublimia templa, nec extat
Qui pecudum Tusca consulat arte iecur.
Infamem veteres quendam finxere Prapum,
Cui modò non aræ, non simulachra manent.
Inguina sublato Deus hic monstrabat amictu,
Et risus turbæ prætereuntis erat.
Isida quis nescit? cui gens Memphitica tantos
Exhibuit cultus, desijt esse dea.
Quænam igitur facinus tantum fuit ausa potestas?
Roboris humani non fuit istud opus.
Magnus ab æthereo Christus qui venit Olympo
Dicitur in vestrum præualuisse genus.
Istud opus soli dignum dare credimus illi:
Fecit enim summo plurima digna Deo.
Nanq; malum diro tulit à serpente venenum,
Qui domini sanctas inficiebat oues.
Confixitq; suis tumidum Phitona sagittis
Pestiferam terris horribilemq; feram.
Nostra salutiferis firmauit pectora dictis
Errori statuens stultitiæq; modum.
Ipse tenebroso peperit noua lumina mundo,
Perq; nouum cœlos currere fecit iter.
Cautior ad pugnas, & fortior Hercule magno,
Terruit inuicta Tartara nigra manu.
Cerbereumq; suis disrupit vocibus antrum,
Et spolia à nigro traxit opima Deo.
Ille triumphato regna ad cœlestia Dite
Duxit honorandos à stygis amne patres.

Defunctos iterum vitam reuocauit in artus,
Bisq; homines fecit viuere, bisq; mori.
His igitur moti, quæ virginis vnica proles
Egit, & à nostris commemorantur auis:
Credere suademur vos numina viribus huius
Percita veloci terga dedisse fugæ.
Si fuit hic vestri domitor, procul ite sub orcum,
Ad stygis ardentes ite paludis aquas.
Indocilem falso quid nomine fallitis orbem?
Luditis ignaros, decipitisq; rudes.
Si tamen in nostras cadit ignorantia mentes
Atq; aliter se res quàm meditemur habet:
Detegite errorem prolato lumine nostrum,
Et date, ne tanta nocte premamur, opem.
Templa reponentur, surgent altaria rursum,
Et vetus extemplò restituetur honor.
Tarpeio niueos mittet Meuania tauros,
Inferno dabitur victima nigra Ioui.
Sus Cereri ardebit, caprum soluemus Iaccho,
Præbeat vt pleno dulcia musta lacu.
Munera erunt sua cuiq; Deo, cumulabimus aras,
Et tuba lucentes mugiet ante focos.
Dijs maris & terræ dijs omnipotentis Olympi
Inflabit biforem tibia longa sonum.
Hæc sunt illa quibus si qua sub rupe videbis
Deprecor vt veteres aggrediare Deos.
Et responsa (mei si qua est tibi cura) reportes,
Et super hoc veniens dulce poëma refer.

Rura

Rura salutato, sata læta, nouisq; superbum
Frondibus & cantu dulcisonante nemus.
Vitiferos colles, ficus, oleasq; saluta,
Et redolens tergo multicolore solum.
Mox cum mane rubens tenebras aurora fugarit,
Excute ab ignauo sedula membra thoro.
Tunc per rura sonos vigilans instaurat Achantis,
Et modulans almum gaudet adesse diem.
Concitus areolas rigui prædaberis horti,
Et viridem gelidi gramine veris humum.
Carpe renascentis fruticantia gramina menthæ,
Serpilliq; nouas luxuriantis opes:
Abrotani, absinthiiq; comas, marathriq; capillos,
Ocyma, sampsucum, pullegiumq; leges.
Frange rosas duris defenso à sentibus vngue,
Et plecte artifici rosida serta manu.
Vade Calestani visure cacumina montis,
Vade bono auspicio, sed meliore redi.

AD IACOBVM CARPHORVM Machiauellum Ferrariensem, qui dederat Legenda opuscula Basinij Parmensis.

ACcipe quem nobis dederas Iacobe libellum.
Accipe diuini nobile vatis opus.
Vertice me clamat pater Apœninus ab alto,
Me iuga, me fontes, palladiumq; nemus.

Falsidicus crebris me nauita vocibus vrget,
Et vocat aduentus nauis itura meos.
Supplicat accelerem placido Padus equore gressum,
Tuq; procul fusa Rhene palustris aqua.
Auferor, atq; tuos vultus Iacobe relinquo,
Et peto Felsinei pinguia rura soli.
Displicet, à charo quoniam disiungor amico,
Qui mihi curarum dulce leuamen eras.
Et placet, egregiam quia naue relabor ad vrbem,
Quæ mihi dat votis sydera fausta meis.
Tu mihi Ferrariæ magnes, mihi Felsina magnes,
Ast ego consistens inter vtrunq; chalybs.
Vnde tibi meritas possim persoluere grates
Non habeo, superi præmia digna ferant.
Tu mihi das tristes minuant quæ carmina curas,
Carmina de sacri fontibus hausta chori.
Tu mihi delitias, tu dulcia dona dedisti,
Dona quibus poterant non meliora dari.
Tu Iouis & superum conuiuia, tu mihi donas
Cum Meleagræo somnia matri apro.
Tu mihi magnanimi faustos ostendis amores
Principis, & vacuos non sinis ire dies.
Intermissa diu sopitaq; carmina surgant
Efficis, & residem non sinis esse lyram.
Pieridum memorem tu me facis esse sororum,
Oblitasq; diu visere cogis aquas.
Et quæ iam exueram temploq; affixa dicaram
Tanta cui cura est, induar arma facis.

Ante

Ante quidem tibi me multum debere videbam,
Et meus extingui non potuisset amor:
Sed modò plus longè solito mea singula, meq;
Efficiunt iuris munera tanta tui.
Tu potes ad niueam solus me mittere Leucen,
Euxino Leucen quæ procul orbe latet.
Herculeas vltra Gades, si iusseris, ibo,
Si cupis æoi Memnonis arua petam.
Ipse labor fiet requies, dolor ipse voluptas,
Quando tibi factum dixeris esse satis.
Siue ego caucaseas rupes seu caspia claustra,
Siue colam steriles Arctophylactis agros.
Siue meos vultus teneat longinquus Hydaspes,
Siue Tagus fuluis inuidiosus aquis
Seu ferar ad Boream, pluuium seu mittar ad Austrum,
Siue per Aethiopas, siue per Hesperios:
Pectore sub nostro semper tua viuet imago,
Nec potero moriens immemor esse tui.
Et si sunt aliquid manes, vt credimus, & sunt,
Est immortalis iste futurus amor.
Tu modò sic æques sanctum non segnis amorem,
Atq; duos homines spiritus vnus agat.
Viue memor nostri longos feliciter annos,
Post obitus videas regna beata, Vale.

AD ELIAM CAPREOLVM, ET Ioannem Ruatum ciues Brixienses de Stephano Vossonio Bænacensi, Carmen ex tempore.

Accola Bænaci Stephanus Vossonia proles
Omnia quæ felix vita requirit, habet.
Ingenium solers, patientia membra laborum,
Eximium prisca nobilitate genus.
Indolis egregiæ sobolem de coniuge sancta,
Et bene compositam morigeramq́ domum.
Prædia vbi Libycæ segetes, vbi gnosia vina,
Pinguis vbi omnigena fruge redundat ager.
Gazagrum veteres ideo dixere coloni,
Gaza quòd in tali nascitur omnis agro.
Vita viro simplex, qualis fuit ante recessum
Erigones, qualis floruit ante Iouem.
Hospitibus lautus, parcus sibi, largus amicis,
Quæ superant pietas sola gubernat opes.
Cœlicolas & templa colit, veneratur, adorat,
Nullus abit vacuus relligione dies.
Libera mens vitijs syncera in pace quiescit,
Nec satagit curis sollicitata malis.
Castalides hominem Nymphæ comitantur, & inter
Pierios habitat nocte dieq́ choros.

Mille

Mille sonos audit, numeros intelligit omnes,
Siue heroa tonet, siue elegia fleat.
Frugis Apollineæ plena est domns, atria, & ipsa
Area quæ domui proxima, carmen olent.
Scilicet hic illo felicior Areade, quem vox
Delphica felicem testificata fuit.
Ergo inter vestros illum consciscere ciues
Et donare hominem vos decet vrbe pium.
Indecorem vobis fore frustra creditis, omni
Tempore qui Musis militat atq; Deo.

BAPTISTAE MANTVANI CARMELITAE THEOlogi,

SYLVARVM, LIB. IIII.

AD IAFREDVM CAROLVM DELPHInatus Præsidem, & Mediolani Vicecancellarium.

Agne Gubernator duplicis Iafrede senatus
Typhis in hoc tanto vel Palinure freto,

si

Si tam grande meos onus hoc conuoluis in armos,
Et vis vt reges regnaq; tanta canam:
Pareo, sed tanto ne sim temerarius ausu,
Te vires, opus est ingeniumq; dare.
Fer mihi suppetias, ne mens vbi tendere in altum
Cœperit, in terras cum Phaëthonte ruat.
Quòd tulerit Phaëthon sine vi, sine Numine currus,
Decidit in liquidas præcipitatus aquas.
Icaron, audaci dum permeat aëra curru,
Fama est incœptæ pœnituisse viæ.
Non eget istud iter cymbis, sed nauibus altis,
Aequora & vndantes quæ patiantur aquas.
Fac quoq;, ne si qua est, mea sit mihi noxia virtus,
Dum subeo leges imperiumq; tuum.
Neu male constructi subter gurgustia claustri
Languere hyberno me patiare gelu.
Hic Boreas noctu rimas vestigat hiantes,
Et scythica ingentes congelat aura cados.
His ego sub laribus patior Rhodopeia semper
Frigora, Bistonias, Sarmaticasq; niues.
Vidi ego nocturni per mille foramina tecti
Signiferi flammas, Parrhasiumq; polum.
Hos hyemis mores malefert infirma senectus,
Præsertim in laceris pauperibusq; casis.
Me tua iam nostris igitur clementia terris
Reddat, & in patrias me sinat ire domos.
Corpore descendens tibi corq; animumq; relinquo:
Quòd veniam, pignus do tibi grande fidem.

BAPTISTAE MANTVANI PRO MARIO OLIVETANO ad Ptolemæum fratrem.

ACcusant aliqui Marium Ptolemae, quòd olim
Dum iuuenis Romæ florentes degeret annos
Lasciuum ediderit læsa grauitate libellum.
Non est officij venerem defendere nostri,
Et prabere malis infamem moribus ansam,
Sed magis insectari odijs capitalibus omne
Quod probitas condemnat opus, quia sancta professus
Dogmata, & incanus Christi Mariaeq́; sacerdos,
Viuere mente, manu, debet syncerus & ore.
Attamen ingenium quoties iuuenile reuoluo
Natura in vitium pronum, rude, labile, cogor
Indulgere magis, minus excandescere, quando
Fortè aliquod scelus ista recens commiserit ætas.
Impatiens etenim fræni calor ille iuuentam
Præcipitat, sensusq́; nouos innata voluptas
Alligat affectum spirans in corda potentem.
Impetus hinc oritur, rapidi qui turbinis instar
Imperium mentis, legumq́; repagula frangit.
Nec fugit hæc rabies morumq́; acerrima pestis
Vt nix verna, fugax vt ros, vbi tangitur orto
Sole, sed affixis animo radicibus hæret.
Atq; reluctatur validè extirpare volenti,
Vt sapor austerus, grauis, immaturus, acerbas
Qui insequitur fruges, nisi succedente dierum

Curri-

Curriculo, non vi, non arte repellitur vllà.
Vt malus ex agris habitus non tollitur vno
Agricolæ sudore, sed est inuertere glebas
Sæpe opus, & multo feritas vincenda labore,
Sic natura ferox, adolescentumq́; libido
Non subitò, quamuis totas industria vires
Conferat, inflecti poterit, venientibus annis
Vincitur, & cælo labens domat omnia tempus.
Id licet ex nobis perdiscere, se legat ipsum
Quilibet, & prisci casus interroget æui.
Quis furor Hamonem rapuit, genitore creatum
Fatidico Hamonem? tanto qui crimine regiam
Est ausus fœdare domum, conuertere fratres
In furias, & vi raptam incestare sororem?
Quæ in Salomone Venus? quæ vein Samsone Megæra?
Quis sanctum Dauid error, cum factus adulter
Atq; homicida, tulit, quantis miser ignibus arsit?
Quid Polemon? magnusq́; Plato? quid gloria gentis
Nostræ Paulus adhuc sparso lanugine mento
Non est ausus? Aper minus impetuosus in hostem
Cum fremit, & torua ruit in venabula fronte.
His igitur stimulis quoties agitata iuuentus
Fulgurat, & ratio nebulis abscondita languet,
Etsi plectendum scelus est, ne infræna voluptas
Obstipa ceruice iugum contemnere discat,
Est tamen humano minus à censore premenda.
At matura ætas & circumspecta senectus
Quo vitiorum æstu febrit minus, improba forsan

Si fuerit, tanto est maiori obnoxia pœna.
Indomita Marius patiens incendia vitæ
Difficiles quondam salebras incurrit, & arsit
Impatienter, opus flagrans furor expulit illud,
Ethna velut fundo flammas eructat ab alto.
Ludere Aristippum voluit: Cynicumq; Epicurum
Corruptus sermone magis quàm moribus: at nunc
Postquam solstitij grauis ille efferbuit ardor,
Mitius ægrotans pulsoq; serenior imbre
Templa Deum, superos colit, inclinatur ad aras
Accusans corda icta manu, res testibus ipsa
Non eget, & totum viuit me iudice Christum.
Legimus illius de religione libellum
Multa fruge grauem, natos ab origine ritus
Subijcientem oculis, per regna externa vagantem.
Per populos omnes, per sacra antiqua Deorum.
Et demum nostras, velut ad tutißima quædam
Littora tranquillosq; sinus se sistit ad aras
Vociferans Christum pleno ore, Deumq; triformem.
Vt fuit insanos iuuenis sectatus amores,
Sic vir (vt ætatem decet) ad magis alta leuauit
Ingenium studia, & tetricas examinat artes,
Quas Stoa pœcilijs inuenit picta figuris.
Et quas ore breuis sensu longißimus amplo
Traxit Aristoteles veterum de indagine patrum.
Quas etiam sacræ concors Academia legi
Protulit, & grauibus sensa hæc altißima chartis
Concilians linguæ decorat splendore Latinæ.

Talem

Talem igitur ne forte virum petulantia lapsi
Temporis, aut cæci vesana licentia amoris
Sic premat, vt metuas veteri conuiuere amico,
Hac ego te cura, teq; hoc errore leuandum
Censui, & innocuæ volui subscribere vitæ.

EIVSDEM EPITHALAMIVM IN nuptijs Ptolomæi fratris, & Dorotheæ Valentis.

EXultemus, adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies, lætatur Olympus
Omnis, & expulsa cœlum caligine parcit
Imbribus, arrident terreno sydera mundo
Omnia, & in terris aliquid lætabile cernunt.
Aemula fraternis radijs argentea luna
Gestit, & accliuis conuerso leniter orbe
Quo defertur, agit bigas & lora deorsum.
Tangere iam montes, & iam lapsura videtur
Endymione aliquid magis exoptabile nacta.
Qui modò trans Indos, & trans Garamantica regna
Sol vrgebat equos, versoiam concitus axe
Nos petit, & plures lucem producit in horas,
Ac noua tam nitido prætendit gaudia vultu.
Et quanquam modò regnet hyems, quæ soluere ab arcto
Acre gelu solet, & niuibus abscondere montes,
Et campos sepelire, tamen clementia quadam
Verna fouet terras, glacies vix asperat amnes

Sarmaticos: Rhodope vix frigora sentit & Aemus
Thracius, in pontum Tanais cursu exit aperto,
Arua virent, elementa silent, atq; ocia ducunt.
Aëra non vexat Boreas, nihil æquora clamant.
Incubat Halcyone clausis tutißima ventis,
Vxorem duxit Ptolemæus, & omine tanto
Omnia significant felix faustumq; futurum.
Exultemus, adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies. Hymenæe coronis
Cinge caput, vireant redolenti tempora myrto.
Et properans ad festa veni. Te læta iuuentus
Iam choreas initura vocat, duc organa tecum,
Duc citharas, præeunte moue tibicine gressum.
Saltent ad numerum comites: Thyasosq; frequentent.
Exultemus, adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies, altaria flammis
Incipiant lucere nouis, aulæa ministri
Per delubra ligent, tepeant ardoribus aræ
Vndiq; thuricremis, & cingite limina fronde.
Importate Tymum, croceoq; inspargite rore
Sacra pauimenta, & redolens humus halet amomum.
Hic nihil est quod sit diuis graue, non vetat ista
Gaudia relligio, res consentanea magno
Ista Deo, sine qua rerum natura periret,
Et paucis hominum genus euanesceret annis.
Connubium diuinum opus est, contemnere certè
Grande nefas, quod tam præstans absoluerit author.
Vt terrarum orbem stellanti inclusit Olympo,

Atq;

Atq; nouum terris hominem præfecit & vndis,
Quo series æterna foret, connubia campis
Fecit in Elysijs, sexumq; adsciuit vtrunq;
In coitum pater ipse suo solenniter ore.
Ista propagandis fecit medicamina rebus,
Hinc homines, hinc heroes, hinc semideum gens,
Et qui regna tenent magni cælestia diui
Indigetes, tutellares, sanctiq; penates.
Nam neq; quod finxit quorundam inscitia, Cecrops
Connubium primus statuit, nec fronte biformi
Est ideo, Deus, ipse Deus connubia fecit.
Exultemus, adest longùm expectata voluptas
Et votis optata dies, properate sorores
Gratiæ ab Orchomeno, tu primum Aglaia decoro
Lætitiam præ te ore ferens, tecumq; Thalæa
Cincta sacrum viridi strophio caput: Euphrosyneq;
Læta genas, læta os roseum vaga lumina læta.
Dorotheam tu diua refers, sic ista venusto
Splendicat aspectu, furata Cupidinis arcum
Atq; facem, ferit, incendit, sponsumq; triumphat.
O germane igni potis es ne obsistere tanto?
Subtrahe te pugnæ, blandæ præcordia flammæ
Corripient, tanto nec erit modus vllus amori.
Tantus amor vitium, ratione potentior aufert
Iudicium, memor Alcidæ compesce furorem.
Nec perge insidijs arcem expugnare, nec armis
Ante diem, tali tibi nulla licentia furto.
Nil sperare potes, legem patiare necesse est.

Sancta parens natæ custos acerrima clausit
Omnem aditum Veneri: frustra conabere, mater
Docta pudicitiam natæ incubat, atq; obit Argum.
Nec tamen est sponsæ tua forma innoxia, vultus
Sentit & ipsa tuos, & cæco vulnere languet.
At virgo est, animum cohibet pudor, & minus audet.
Simplicibus pauor est custodia magna puellis.
Læta dies aderit, patientius vrere, tempus
Proximat, interea legem patiare necesse est.
Parua futura mora est, hoc expectare mereri est,
Et facit, vt nequeat res expectata negari.
Exultemus, adest longum sperata voluptas,
Et votis optata dies. Accurrite Nymphæ
Pierides, nimio dum languet amore, clienti,
Qui bene de vobis meritus, succurrite, dignus
Vestra ope est, sacri non est nouus accola fontis:
Scitis enim quantam teneris impendit ab annis
Vestro operam studio, quantum profecerit inter
Aönios montes & valles Aganipæas.
Ducite in his tantis clauum ne deserat vndis,
Vitet Abydeni iuuenis miserabile fatum,
Et veniat spectata vijs ad gaudia sanctis,
Improbitas odiosa Deo est, sine lege voluptas
Est scelus, & naturæ hominum contraria labes,
Cælestem in nobis deformatura figuram.
Coniugis in gremium nunquam petulanter & æstu
Nequitiæ fas est descendere, fræna furori
Ponat, honestatem veneri memor anteferendam.

Prolis

Prolis amor sexus & non lasciuia iungat.
Sic poterit longos soboles euadere in annos.
Exultemus adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies, proferte ministræ
Ornamenta domus, pictisq; tapetibus aulas
Sternite, & historias veteres appendite circum
Atria per thalamos, confundite cinnima nardo,
Aßyrijs styracem calamis, opobalsama Cypro,
Quicquid odoratum vendit peregrina Damascus
Frangite, titillent omnes sua gaudia sensus.
Sericeæ promantur opes, quas Pamphila fertur
Inuenisse, fluat circum lactentia membra
Instita Sidonium quæ bis potauerit imbrem.
Primus vt in varios flores sese induit annus,
Sic ornanda togis melior melioribus ætas.
Annus enim docet ornatus, Ver purpurat agros
Luxuriose, æstas minus est lasciua, decorem
Incipit Autumnus deponere, Bruma senilem
Contrahit aspectum, piceoq; operitur amictu.
Sic rerum natura parens documenta ministrat
Omnia, vult operum nobis exempla suorum
Esse rudimentum vitæ legisq; ferendæ.
Pendeat ergò humeris vsq; ad vestigia lato
Orbe pedes fugiens, auro aspera & ignea cocco
Læna decus nuribus quod misit Iberia nostris.
Corrigat auricomum caput intra retia mater
Aurea diuitijs rubri baccata profundi,
Pendeat à iugulo, iugulo quod eburnea vincit

Signa, lapis seu ros, qui sub Cythereide concha
Vnicus est semper, traxitq; vocabula ab vno.
Pendeat, & fuluo demissus ad vbera filo
Quando inter matres incedit ad orgia Virgo,
Gaudeat alterno pectus contingere plausu.
Præmia seruando sunt hæc donanda pudori.
Hac emitur mercede fides, amor artibus istis
Incrementa capit, duo corda feruntur in vnum,
Quod pietas æterna liget, nullo antè sepulchrum
Dissoluenda modo Deus hæc consortia fecit.
Exultemus, adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies. Pulcherrima certè
Copula, quæ claras æterna in fœdera gentes
Contrahit inspirans vnam in tot pectora mentem,
Vnum animum, sensumq; vnum. Memorare parentes
Virginis atq; viri res congrua, sed labor ingens,
Et maior quàm nostræ ausint assumere vires.
Fas tamen est vtrinq; aliquid decerpere cursim.
Mantua Dorotheam genuit, pater illius ortus
Classibus è primis generosa a stirpe Valentum
Primatum de sorte fuit. Domus ista superbis
Inclyta maiorum titulis, rerum inclyta grandi
Copia, & immensis opibus, latissima campis.
Prædia frugiferis nequeunt iuga scindere centum.
Semiferas pecudes quæ pinguia pascua tondent
Non numerat pastor, Dominis incognita summa est.
Mater ab armigeræ demissa pro pagine Parmæ
Hinc Brauios habent, inde Lupos, in stemmate fulgent
Ora

Ora virûm magnos vultu referentia reges.
Vtraq; bellipotens soboles, & idonea Marti,
Vtraq; maiorum superant monumenta per vrbes
Ausonias, vbi cum fremerent crudelia quondam
Bella, virûm validis virtus inclaruit actis.
Vrbs fuit antiquis Sora cognomine Volscis
Soranis genus vndè Lupis, sic regia proles
Quæ tenuit Soram dicta est, hos expulit illinc
Barbara gens Libyco quæ quondam erupit ab austro
Campanosq; graui preßit ditione penates,
Et Calabros vsq; ad Siculæ confinia terræ.
Fata Lupi errando paßi inconstantia, tandem
Parmensi sedêre solo, fuit hospita Parma
Longo actis errore viris, Sorania testis
Castellum quod adhuc superest de nomine Soræ
Nomen habens, vbi parua tenent, sed ditia regna.
Hæc super illustri Nymphæ recitauimus ortu.
Nunc Ptolemæe tuæ gentis fastigia tangam
Atq; meæ, genus est nobis commune duobus.
Strenuus & rigidis gaudens Antonius armis
(Hinc satis ordiri est, ne longa ambage feramur)
Venit ab Hesperia magnis cum heroibus. Ipse
Nanq; erat Alphonso regi cum in regna veniret
Parthenopæa, comes, comes indiuisus, & inter
Bella latus regis tegere ac munire solebat.
Rex iter aduersum passus Genuensibus armis
Præda fuit, captus cum rege Antonius armis
Magnanimos proceres (sic illum fata tulerunt)

Venit

Venit ad Insubres,& tanti magna triumphi
Pars fuit. Insubrum Domino fortuna Philippo
Sic blandita. quid est multis opus? omnia vertit,
Quicquid id est, cui dant homines cognomina sortis,
Fortunamq; vocant,& re dominatur in omni.
In sua regna abijt rex libertate potitus.
Ad Ducis ascitus magno ære Antonius arma
Floruit extemplò, longè lateq; per omnes
Insubrum Lygurumq; vrbes sua nomina mittens.
Aequiparabat enim facunda Nestora lingua,
Hectora vi. Laertiadem prudentia & astu.
Ipse igitur ducens senas in prælia turmas.
Ibat per Venetos,Cenomana per oppida victor.
Bethycus hic fuerat, ciuis tibi Corduba, vatum
Corduba multorum mater celeberrima, ab ipso
Petrus,& à Petro venit Ptolemæus,& ampla
Nostra domus pollens numero fratrum atq; sororum.
Hæc de patre satis, superest materna propago,
Clara opibus, clara ingenijs, clara ausibus altis.
Neue per ambages fluat insinuatio longas,
Brixia progeniem longo iam tempore Maiam
Nouit,& auspicijs eius fœliciter aucta est
Publica res, fuit ex Maijs qui mœnia quondam
Restituit tua iam senio labentia longo
Brixia, qui proprijs argentea flumina duxit
Sumptibus,& riguos misit per compita fontes.
Iste idem meritis decus exposcentibus illud,
Venit ad imperium patriæ, populoq; volente

Et princeps & pastor erat, nec iustius alter
Ante gubernauit, nec post sua tempora rector.
Nec res teste caret, veteri certißima famæ
Magna fidem faciunt illam monumenta per vrbem
Visa istis paulo ante oculis, quid tanta moramur?
Hic quoq; maiorem patriæ meditatus ad vsum
Grande opus, exhausit vitrei vasa lucida Clesis,
Atq; nouis fluuij partem decurrere ripis
Fecit, vt inuictas saliens ferat alueus ornos,
Et sola currentes potent sitientia riuos.
Hæc est Maia domus pollens propagine tanta
Tot claris ornata viris. Constantia mater
Hinc Germane tibi nuribus prælata pudicis.
Hactenus ista super domuum paritate duarum.
Exultemus, adest longùm expectata voluptas.
Et votis optata dies, cunabula ferte
Picta Nurus facta ex citro niueo ve Elephanto.
Tempora textrices Nimphæ ne perdite, bissum
Pectite, quæ paruo faciat preciosa cubili
Stragula, & infanti tepidaria vasa lauando
Quærite. Iampridem iubet hæc Lucina parari.
Hæc est terra ferax, concepto semine multa
Fruge redundabit, Domino implerura quotannis
Horrea, tam pinguis, tantaq; vligine læta est.
Tam vigil ad teneræ cultum telluris arator.
Iam nutrice opus est, cui plurima murmure dulci
Nænia, quæ placidum sciat incantare soporem,
Et cui sint mammis lactentia pectora plenis.

Fiat Alexicacon,teneros ne fascinet artus
Noxia Strix. Date ceruicem coralia circum
Ter cruce signantes,& baccare cingite cunas.
Exultemus,adest longùm expectata voluptas,
Et votis optata dies. Hymenae venito
Ocyus,anté fores iam pronuba,iam paranymphus,
Atq; alacres Nymphæ,lætoq; Thalaßius ore.
Iam sua differri sponsus solatia dudum
Atq; trahi in longum queritur sua gaudia, iusta est
Ista querela,Padus pleno premit æquore ripas
Vndiq;,nec tantam vndarum vim sustinet agger.
Iamdudum positis fumant conuiuia mensis.
Ingredere,ad plenos tempus discumbere discos.
Omnia lætitiam resonent,natura iugali
Instauranda thoro nobis noua gaudia mandat.
Ingredere,hic omnes Genio indulgere paramus
Quando optata dies,quando expectata voluptas
Venit,& ingressa est victo ratis æquore portum.
Altera lætandi de munere Principis orta
Causa meas subitò volat(exultemus)ad aures.
Dicitur(O pietas indulgentißima)princeps
Te magno decorasse suæ cognomine gentis.
Quid donarat opes(O magnificentia nunquam
Admiranda satis)qui te illustrauerat auro,
Coniuge qui tali fœlicem fecerat,ipse
Te generis splendore sui radiauit,& isto
Induis heroem quasi transformatus honore.
Nil magno satis est animo,cum magna dedisset,

Magna

Magna suum quia non æquabant munera amorem,
Adiecit maiora, etiam maiora daturus
Si fortuna sinat. Te clementißimus emit
Tot meritis princeps, teq́; in sua viscera traxit
Coniuge, diuitijs, fortuna & honoribus auctum.
Te decet æterno grates persoluere Patri.

IN BAPTISTAM FERAM MEdicum ægrotantem Iocus.

CVm febris medicum ruri vidisset agentem
Frenduit, & toruas sic ait ad comites:
Hic est qui toties nos exturbauit ab vrbe
De procerum thalamis, de mulierum adytis.
Cogitat hinc etiam nos exturbare. Quid ergò
Contra has insidias consilij capimus?
I Quartana, tuis splenem confige sagittis,
Vt citò per venas frigidus humor eat.
Paret, & in vulnus telum fugit, ille relinquens
Rus, redit, & lecto languidus ecce iacet.
Pharmaca concursum facite, & Clysteria ferte,
Vt per posticum querquera febris eat.

EIVSDEM AENIGMA DE ANthonio & Violantha.

DA mihi præcipuos flores. Rosa murice multo
Ebria, Narcissus, candentia lilia. Sed si
Producas Violam, caudaq́; accesserit Anthos,
Flos

Flos mihi primus erit, verùm quia dissonat Anthos,
Neutraq; vox, finis mutetur, & exeat in tha,
Fœminaq; euadat, florum regina resultat
Delitias redolens Graias simul atq; Latinas.
Dic Violam græcè, mutataq; synthesis Anthos
Præferat, & fiat ν dorica littera sigma.
Nascitur Anthon Ion, sensumq; reseruat eundem,
Transpositisq; in idem redeunt mas fœmina verbis.
Copula quæ melior, quàm quæ cognata reducit
In coitum? faueant euentu fata secundo
Et Venus, & Iuno thalamis præfecta maritis.

DE ANNALIBVS AD HELIAM Capreolum Brixiensem.

SI semel elapsum non est reuocabile tempus,
Quis tulit huc veteres præteritosq; dies?
Hic sua iam senior videt incunabula & ortum
Brixia, & hic simul est, paruula, adulta, senex.
Carpreoli Heliæ potuit facundia tantum,
Sic patriæ pietas ingeniosa suæ est.
Aesona restituit Medea potentibus herbis,
Et grauis est medica pulsa senecta manu.
Plus dedit Helias, æuum simul omne coëgit,
Et senij rugas sustulit atq; necem.
Immortalis enim (dicendi copia tanti est.)
Tota à Capreolo Brixia facta suo est.
Debuit vt patriæ ciuis, sic patria & ipsi,
A quo habet hoc ingens perpetuumq; decus.

Viue

Viue liber, viuat tecum tua Brixia, & author
Dignus ab æterna posteritate legi.

EIVSDEM APOLOGVS AD Iaffredum Carolum.

Forte coaxantem Neptunus ab æquore ranam
Audijt in stagni gurgite littorei.
Tam graue miratus murmur Tritone vocato
Limnocharim celeri iußit adesse gradu.
Illa natans pelago salsas vt sorbuit vndas
Facta est amisso muta repentè sono.
Iussa coaxatu regem oblectare profundi,
Talia vix ægro gutture verba dedit.
Nostrum est ad iuncos, non hic, cantare lacustres
Nos iuuat insulsi lympha quieta vadi.
Vos opus est rerum vires aduertere diui,
Vertere naturas est violare Iouem.

APOLOGVS ALTER ad eundem.

Rusticus ex malo dulcißima poma legebat,
Vnde dare vrbano sola solebat hero:
Ast herus illectus frugum dulcedine, malum
Transtulit in laribus proxima rura suis.
At quia malus erat senior, translata repentè
Aruit, & proles cum genitrice obijt.
Heu male transfertur senio cum induruit arbor.
Inquit herus, fuerat carpere poma satis.
Qui nimium cupiunt atque inconcessa sequuntur
Desipiunt, cohibet qui sua vota, sapit,

DE SANCTITATE IEIVNII QVAdragesimalis Elegia.

IAm cineres adſunt: adſunt ieiunia verni
Temporis, & madidis flens metanoea genis.
Nunc opus ô comites ſenſum cohibere fluentem,
Atque bonos mores, iuſtitiamq́ue ſequi.
Hactenus oppreſſa clauum ratione voluptas
Rexit, & ad Stygias ire coegit aquas.
Nos dedit in prædam dominis crudelibus Orci:
Vendidit inferno pectora noſtra Ioui.
Hac duce nos olidis Laruæ infixere cloacis,
Et ſibi nos diræ proſtituere canes.
Illuſere malæ nobis obſcenius Vmbræ,
Bacchus, & ad fraudes ingenioſa Venus.
Et Genius pingui gradiens diſtentus omaſo:
Cui comes eſt omnis deſidis aula gulæ:
Ebrietas, ſopor, ingluuies, petulantia, riſus,
Scurrilitas, nugæ, deſidioſa quies.
Hinc genus accepit mollis laſciuia, vultu
Blandula, Circæis inſidioſa dolis.
Hæc tenuit ſceptrum, poſtquam Titanius axis
Applicuit Cephei frigida regna ſenis.
Sed mirum eſt, animos quando facit ille ſeueros,
Cur leuitas iſto tempore tanta poteſt.
Nec tamen id mirum: ſeruant qui ſidera, tradunt
Hinc etiam Birias naſcier, atque Dauos.
Nunc opus eſt comites ſenſum cohibere fluentem,
Atque bonos mores, iuſtitiamq́ ſequi

Mille

Mille modis tactum rapuit lasciuia, & aures?
Linguam mille modis, lumina mille modis,
Quid nisi lasciuum resonant spectacula noctis,
Comicaque in mores fabula nata pios?
Quid moduli dulces? quid personata iuuentus?
Quid lyra? quid Phrygio tibia blanda sono?
Mimorumque greges mixti lurconibus, inter
Spumantes pateras, viscereasque dapes?
Quid choreæ poscunt, nisi conculcare pudorem,
Et vitio vires, auxiliumque dare?
Viuere in his tenebris scelus est immane, furorque:
Vel Lethæa grauis quem facit vnda sopor.
Ebria mens oblita sui per lustra ferarum
Fertur: in immunda sordida dormit humo.
Nec minus insanit, quam si vir nobilis ortus
Classibus è primis per fora nudus eat.
Per fora nudus eat, iaceatque in puluere, toto
Corpore, & obsceno perlinat ora luto.
Perlinat ora luto, iaculansq; per aera saxa
Seria tractantes non sinat ire viros.
Nunc opus est comites sensum cohibere furentem,
Et tetricas leges, consiliumq; sequi.
Omnia quæ confert oblectamenta voluptas,
Præcipiti cursu fluminis instar eunt.
Semper abit velox, nec habet retinacula tempus,
Et volucri fugiunt mobilitate dies.
Disce quid hic possit sperari optabile, quando
Nasci pœna, labor viuere, triste mori.

Quid, sit forma, docent violæ, rosa, lilia, quorum
Imbecilla ætas tam breue tempus habet.
Aurea cæsaries sordescet, & vuida quondam
Splendidaq; in rugas contrahet ora cutis.
Pro candore subit pallor. vicina senectus
Corpus Auernali polluit omne situ.
Conficiunt oculos lacrimis stillantibus anni,
Et veniens reddit lumina torua dies.
Lumina Lucifero nunc æmula: lumina, flammis
Quæ faciunt hominum feruere corda suis.
Qualia quæ Turnum, quæ corripuere Leandrum,
Pelidem, Æneam, Demophoonta, Parim.
Quid leuibus ventis, quid inani fidimus vmbra?
Perpetibus, si vis fidere, fide bonis.
Nunc opus ô comites sensum cohibere fluentem,
Atque bonos mores, iustitiamq; sequi.
Tandem canus homo, vitijs oneratus & annis,
In tumulum vita deficiente ruit.
Sæpius ante diem, dum florida viuitur ætas,
In cineres atros prima iuuenta redit.
Id modò significant consperſi puluere crines
Dictaque cum sacro puluere verba nouem.
Vita, licet vigeat, semper contermina fato est,
Et spatij superest inter vtrumq; nihil.
Qui sapit, & qui non, qui seruit, & imperat, æqua,
Et miser, & felix, conditione cadunt.
Nunc opus ô comites sensum cohibere fluentem,
Atque bonos mores, iustitiamq; sequi.

Iam cineres adſunt: adſunt ieiunia verni
Temporis, & madidis flens metanoea genis.
Hæc eſt illa vetus, ſimplex, & caſta parentum
Quæ in terris mundo vita recente fuit.
Nam neque tunc homini cæſis animantibus vti
Fas erat: arboreis frugibus vſus erat.
Quod pyrus & malus: quod habebat aquatica lotos
Quod rubus: illius temporis eſca fuit.
Per dumeta greges ibant impunè, per arua.
Vellere & vberibus ſe redimebat ouis.
Non erat ingluuies tanto ſaturanda labore:
Omnis erat ſumtu ſplendida menſa leui.
Nec domini ſeruis prandebant lautius. vnas
Terrigenis epulas vna ferebat humus.
Talia mandabat Samius conuiuia poni,
Contentus vitæ ſimplicitate ſenex.
Talia Saturnus, qui dicitur aurea quondam
Sæcula, & innocuos inſtituiſſe dies.
Hæc igitur nobis vita eſt reuocanda quotannis:
Quæ premat affectum, luxuriemque domet
Nunc opus eſt comites ſenſum cohibere fluentem
Atque bonas leges, iuſtitiamque ſequi.
Moribus obſcenis toties offendimus ipſum,
Ætheris a ſummo qui tonat axe, Deum:
Qui ſtatuit maria, & terras, & ſidera: tanto
Ordine cæleſtes qui facit ire polos:
Qui fuit, eſt, & erit ſine fine, & origine: tanti
Diligit humanum qui pietate genus:

Qui fuit in terris olim sub imagine nostra
Visus, vt ad cæli nos animaret opes.
Et quia nos fieri superos propensius optat,
Si quod obest votis talibus odit opus.
Nostra autem votis dementia talibus obstat,
Et qui cæca facit pectora nostra furor.
Hæc sunt illa igitur, quæ tam vehementer acerbant
Numina, facturæ tam studiosa suæ.
Inde fit, vt quoties homines delinquere cernunt,
Cælicolas animo fama fit esse graui.
Omnia tristantur cælestia regna, Tonantem
Cùm lædi offensa relligione vident.
Et natura docet Diui quid mente volutent,
Cùm cernunt spreto nos dare terga Deo.
Tunc etenim pictor Diuis lugubria fingit
Ora, genas humiles, triste supercilium.
Tum Stygij Manes Lethæaque Numina gaudent,
Et celebrant festos in Phlegethonte dies.
Cerberus exsultans minus est venientibs asper,
Et minus horrifico mugit ad antra sono,
Iam cineres adsunt: adsunt ieiunia verni
Temporis, & madidis flens metanoea genis.
His corrupta bonis mens instauranda duobus:
His medicamentis restituenda salus.
Multa pudicitiam soluunt opsonia: multo
Fit sensus petulans, & sine lege mero.
Pauperies aufert quod fert opulentia. parco,
Atque rudi improbitas est abolenda cibo.

At

At quæ luxus iners peperit mala gaudia, franget
Dicta peregrino quæ metanoea est sono est,
Hæc igitur nostris duo quæ contrariæ morbis,
Omne fugant, si sint continuata, nefas.
Qui gemit, & luget, sceleris quem penitet, omnes
Ad veniam Superos prouocat, atque Deum.
Rex Solymum Dauid, fuerat qui factus adulter,
Nequitiam tali lauit in amne suam.
Sic sua piscator sepelisse piacula Petrus
Dicitur, & quassam restituisse ratem.
Post Stephani lapides, famosaq́ crimina Paulus
Taliter ex imo venit in astra solo.
Nunc opus ô comites sensum cohibere fluentem,
Atque bonas leges, consiliumque sequi.
Et nunc tempus adest reuouandis vtile rebus,
Quando humus in fruges incipit ire nouas.
Iam discessit hiems inimica feracibus aruis:
Libera discusso iam fluit vnda gelu
Iam tedijt Procne: iam sunt de prole palumbes
Sollicitæ: Venerem iam meditantur aues.
Incipiunt natis thalamos componere, cunas
Texere, & aerias ædificare domos.
Inflamantur, amant, & voce fatentur amorem,
Ac passim dulci garrulitate sonant.
Rusticus ad cantus aures accommodat istos,
Dum colit, & putrem vomere scindit humum.
Vomere scindit humum, spargitq́ legumine campos:
Vnde sequens alias colligat annus opes.

Nunc renouant plumas volucres, coluberq́ue veternum
Exuit, adspirans ad iuuenile decus.
Primo igitur comites reparantur, vt omnia vere,
Et natura suum tota recentat opus:
Sic animi probitas est instauranda, vetustas
Sordida tollenda est, & cariosa cutis.
Nunc opus ô comites sensum cohibere furentem,
Nostraq́ue diuino subdere colla iugo.

AD CORNIGERVM CARMEN Iocosum.

CORniger Ausonios inter celeberrime vates,
Insignite boni nominis elogio,
Nemo det hoc vitio, tibi quod cognomen vbiq́ est
Istud apud patres, istud apud populos.
Corniger est æther, nobisq́ ostendere gaudet
Sidera, in obliquos cornificata sinus
Corniger est Aries, vbi ver, cùm venit Apollo,
Inchoat. Europæ cornua Taurus habet.
Cornua habent hædi cœlestia sidera: Nutrix
Ipsa Iouis magni cornua fronte gerit.
Exuit, &, cùm vult, assumit cornua Luna.
Corniger Ægoceros: cornua Cancer habet.
Di quoque corniger i. Libycæ regnator arenæ
Corniger est Hammon: cornua Bacchus habet.
Finibus in Libycis opus admirabile quondam
Structa fuit iunctis cornubus ara Ioui.
Sunt deforme pecus cerui sine cornubus. adde
Cornua, nulla pecus pulcrior esse potest,

Est pecus vnius cornu, quod toxica vincat,
Quod virus perimat cornibus omne suis.
Capripedes Satyri siluestria Numina gestant
Cornua: corniger est Pan Deus Arcadiæ.
Tradidit Alcides Cereri pro munere magno
Cornua, Acarnanis quæ prius amnis erant.
Corniger est Moses, Lucæ cornuta videmus
Tempora, & in manibus cornua Christus habet.
Coclea prolatis Nequinum cornibus vrbem
Terruit, & trepidas ciuit ad arma manus.
Pasiphaen nitidi mouerunt cornua tauri:
Cornua formosæ gratia frontis erant.
Et Bellona regens pugnas interprete cornu
Nunc cohibet, tali nunc ciet arma sono.
Cornua, cor magnum, robur, munimen, & arma
Significant: cornu significatur honor.
Cornua nata sibi cernens in flumine Cippus
Territus est, at rex si voluisset erat.
Magni aliquid semper cornu prænunciat. ergo
Corniger est clarum nomen, & omen habet.
Viue igitur felix magno sub præside, & vsque
Tu memor esto mei: sit memor ille mei.

DE MORTE, ET DEDICATIONE poëmatum Nicolai Corregij ad Illust. Elisabellam Mantuæ marchionissam.

CVrrite Tyrrhenæ placidissima Numina Musæ
Ad noua Corregij funera Nicolei.

Currite veloces ad Elisæ limina Bellæ
Quò se cælestes proripuere chori.
Ipsa quod illius sacri sit carminis heres,
Funereos sumtus exsequiasq́ facit.
Falcifer à nostro quamquam magis orbe remotus,
Et licet ignauus, frigidus, atq; senex,
Dudum lapsus adest, veniens per regna nepotum,
Sedulo ad hanc omnes iußit adesse diem.
Et turrita parens Diuum Berecyntia dicta,
Vestaq́, quod viridi gramine vestit humum.
Iupiter insigni dederat qui regna poetæ,
Venit, & augustas iam sedet ante fores.
Venit & ipsa gradu celeri Saturnia Iuno,
Et sacras oleis cincta Minerua comas.
Mars quoque, qui vati Mauortia pectora fecit,
Venit, & acceptis exuit arma togis.
Venit, & Aonidum pater, & regnator Apollo.
Qui decorat radijs æthera, & astra suis:
Venit, & ad sancti corpus venerabile vatis
Adstitit, ac cinxit tempora fronde sua.
Mox capulum ramis texit redolentibus omnem
Balsamo, & ambrosia pectora, & ora rigans.
Et redolens myrto Cypria Venus, atque Cupido,
Qui retinet molli tela, facemq́ manu.
Sunt Veneri iunctæ charites suauißima visu
Numina, quæ æternus conciliauit amor.
Pinnatasq́ ferens plantas Atlantius Hermes,
Qui dare vim verbis, ingeniumq́ potest.

Et Dea filuarum teneris ftipata cateruis,
Tirefiæ rapido venit in arua pede:
Venit vt obfequium vati præftaret, Elifam
Vifceret. ambobus femper amica fuit.
Nam paribus ftudijs ambo coluere pudorem,
Cafta verecundos quos Dea nouit, amat.
Attulit & flores & ab ipfo gramina Cyntho,
Membra quibus vatis fpargat, & omne folum:
Attulit & myrrham, cafias, & cinnama fecum.
Thuraque in ardentes proijcienda focos.
Liber adeft: Vulcanus adeft: Neptunia currunt
Numina. cum Nymphis candida Doris adeft.
Numina nefcentem quæ refpexere poetam,
Vt facerent vultu profpera fata fuo,
Ad mortis venere diem: quo deniq; functum
His animum tenebris in fua regna ferant.
Et quo membra, quibus mens eft finceriter vfa.
Funere follenni reftituantur humo.
Currite Tyrrhenæ, neu fit mora, currite Mufæ
Ad noua Corregij funera Nicolei.
Conuenere igitur Nymphæ Tyrrhenides omnes,
Quæ mare, quæ campos, quæ iuga fumma tenent:
Et totum querulo complentes aera planctu,
In terram laceris procubuere comis.
Interea elatum funus, fubiere feretro,
Quos magis illuftres illa poefis habet.
Arnigenæ Danti comes it Certaldea proles,
Quem fua Laura premit, quem fua bella manus.

Hæc

Hæc sacrata cohors mediam suscepit Elisam,
Atque per aerium trans mare nauit iter.
Transijt Epiri trans alta Ceraunia: tandem
Constitit ad fontes Pegasis vnda tuos.
Dicitur hic vatem laudasse Polyhymnia, & ipsum
Rettulit in superos, in numerumque Deûm.
Mox fletu abstersо Bellam respexit Elisam:
Et Dea ad illustrem taliter orsa nurum.
O nimium felix formæ splendore, virago
Progenie, sceptro, progenitore, viro.
Sed felix etiam longe mage, quod tibi tantus
Tradiderit vates omne poema suum.
Vidi ego te in titulo scriptam, tua nomina legi,
Atque palam Musis conspicienda dedi.
Gaudeo te nostri decoratam munere vatis,
Ac tibi tam clarum gratulor esse decus.
Immortalis eris, viuent tua nomina semper,
Et tibi erit vati fama coæua tuo.
Ergo tui princeps memorem decet esse poetæ
Semper, & illius manibus esse piam.
Tu quoque Pierias vigilando enitere ad artes:
Tota nec in leuibus tempora perde iocis.
Ne cade ab inceptis: summam virtutis ad arcem
Te labor exiguus, te via parua feret.
Sic vbi laudatrix effata Polyhymnia, Diuum
Talibus est dictis adstipulata cohors.
Membra sepulturæ tandem data: protinus Hermes
Signauit paucis hoc epigramma notis.

Heic iacet heredem vates qui fecit Elisam
Nicoleos, gratæ gratificatus heræ

SVPPLICATIO AD BEATISSImam Virginem Mariam.

GLoria terrarum, cæli Regina, Tonantis
Mater, in humanis portus, & aura malis.
Cum peccata miser tristi mea mente reuoluo,
Hiscere conspectus me pudet ante tuos,
Nam tu labe cares omni: tu mundior auro,
Quod decies acri torruit igne faber.
Ast ego tabificis Erebi sum perlitus vndis,
Et mea sunt Stygio sordida membra luto.
Sed quoties recolo tua tam clementia corda,
Sollicitat paulo me minus iste pudor.
Spes mihi te spondet placidam mitemque futuram,
Atque tuam nobis pollicitatur opem.
Ergo meas sordes non auersata, fauorem
Fer mihi progeniem iugiter ante tuam.
Comprime bacchantes bona per mortalia sensus,
In scelus oppressa qui ratione ruunt.
Fac sapiant ori cælestia pabula nostro:
Fac mea diuinus pectora pungat amor.
Fac habeam terras odio: fac Tartara vincam,
Cum Phlegethonteos concitat ira Deos.
Esto mei custos inter discrimina vitæ:
Nec manus in corpus sæuiat vlla meum.
Te duce sit mihi fas in Olympica regna reuerti,
Et tibi discusso ponere vota iugo.

Te tua Progenies interueniente gubernet
Rebus in aduersis meq́,meamq́ domum.

AD HERCVLEM CANTELMVM.

SAluus ades Cantelme:focis accendere sacris
Thura decet, diuisq́ nouas exsoluere laudes.
Nam tua, quandoquidem saecli tu gloria nostri.
Mon minus est curanda salus,quam publica,nobis.
Hei mihi vix tali possum te credere functum
Turbine,de tanto viuum euasisse tumultu.
Tanta fuit strages hominum certamine in illo,
Vt mens illorum horrescat meminisse dierum.
Num foror an virtus tulit haec te in praelia contra
Vasconas atroces,Senonumq́ immania castra,?
Ausus es,ista recens plus quam consentiat aetas.
Heu iuuenis miserande cruentos ire per hostes,
Et roseum tantis os obiectare periclis.
Myrmidonum,Dolopumq́ furor,si respicis arma
Gallica, ludus erit: minor est violentia Parthis:
Centauris,Lapithisq́ minor.genus omne Scytharum
Mitius?infernis rabies humanior Vmbris.
Ecce vides in te Ligerim,Rhodanumq́,Ararimq́
Praecipti cursu ruere,& spumantibus vndis
Mars tonat in nebulis,& ferrea fulmina montes
Euersura iacit.tu fers vestigia contra.
En Martis Bellona soror cristata trilingui
Angue comas, longoq́ manus armata flagello.
En serpentigeram quatiens venit aegida Pallas,
Brachiaq́ extendens in vulnera porrigit hastam.

Et poteſt in tanto non formidare tumultu?
Martia per totos flagrant incendia campos:
Sub pedibus tibi terra tremit pulſata volantum
Quadrupedum ſtrepitu. furor inter claſsica toruum
Mugit, & intentat mortem feralis Enyo.
Agmina tu intrepido penetras horrentia greſſu,
Exemploq; tuos ad fortia facta maniplos
Non ſermone cies: quamquam tibi copia linguæ
Suppetat: in bellis melior tibi dextera lingua.
Quis Deus has teneris vires infundere membris,
Quæ vis corda poteſt tantis incendere flamis?
Num quod eras galeam, tegmenq; indutus ahenum
Fidebas, teque audebas exponere bello,
Credebaſq; armis, ac ſi impenetrabile ferrum
Te tegeret: quale illud erat, quo cinctus Achilles
Hectora, & AEneas egit ſub tartara Turnum?
Non venit à iaculis, non a thoracibus illud:
Quod facit heroas, quod vincit Olympia robur.
Amphitryoniades infans eliſit inermi
Serpentum fauces, & hiantia guttura dextra.
Sed vel luce ſua facit hoc vitalis Olympus:
Vel genus in cauſſa eſt tanti genitura parentis,
Vt pote quem tulit ex atauis domus alta ſuperbis,
Et ſtudio armorum tenero inſudauit ab æuo,
Non potuit niſi magnanimam, niſi bellipotentem
Gignere progeniem. rerum natura creatrix
Perſimiles patribus gaudet producere natos.
Peleus AEacides magnum generauit Achillem:

Pyrrhus

Pyrrhus Achilleo satus est de sanguine. semper
Vel plerumq; solent dare fortia pignora fortes.
Heroes magni à magnis heroibus orti.
Laomedon Priamum, Priamus tulit Hectora: proles
Iulia ab Assaraco venit, cui Dardanus auctor.
Tu quoque Cantelmæ veniens ab origine gentis
Pectore fers maiorum animos: nec tela, nec hostes
Formidare potest: nec cedere casibus vllis
Quod si puber adhuc tantum te attollis, & audes
Fortibus, & bello assuetis concurrere Gallis:
Quid poteris cum maior eris? cum proflua mento
Ostendet te barba virum? cùm fecerit olim
Iam matura tibi cilium magni Herculis ætas.
Nec fuit ista tibi prima experientia Martis,
Prima fuit, cum te victorem Brixia pleno
Protestata foro est. illo in certaminis æstu
Viribus Hector eras sub casside: casside dempta
Visus es Astyanax, maiorque minoribus annis
Laus fuit, ætatem superans magis inclyta virtus.
Altera cùm Petræ summam tu primus in arcem
(Præcipiti meminere Athesis vada concita cursu)
Pro Venetis pugnans victricia signa tulisti.
Tum nimis ardentem miserans fortuna iuuentam
Opposuit sese iaculis, retroq; retorsit
Marmora Teutonicis in te contorta lacertis.
Macte animis puer excelsis: enitere toto
Pectore, neue sinas pessum decus ire Latinum.
Ecce quod inuadunt Italos externa Penates

Bella: quod in prædam miseri damur hostibus omnes;
Hoc crudele nefas vltricia postulat arma.
Discite militiam iuuenes: nauate gerendo
Marti operam, patrios bello defendere fines
Vos decet: hinc opus est gentes arcere superbas.
Vndiq; concurrens Europa furentibus armis
Nos premit, & posito languens iacet Adria fastu.
Rursus in Italiam Pœnus descendit, & Alpes,
Et maria in nomen coniurauere Latinum.
Rursum Cimber adest, gelidoq; a cardine rursum
Vandalus erumpit. nostris in funibus alter
Hannibal est: alter Brennus capitolia pulsat.
Conculcata iacet gens, quæ regnare solebat:
Quæ sola imperij solium sublime tenebat
Orbe triumphato. iuuenes adsurgite magnis
Ad virtutem animis, tantamq; auertite pestem.
Tu in primis Cantelme, refers qui nomine & ausis
Grandibus Alcidem, desertam amplectere matrem
Italiam. pietas eius tua molliat exsta,
Et gratæ officium sobolis largire parenti,
Quantum iure potes: nam ius præstantius armis.
Disiunctis Italos animis discordia in istas
Compulit ambages. vestros hæc dira libido
Implicuit, dum damna ruunt in mutua, patres:
Vos si fata sinunt animis melioribus este,
Et studio pacis labem emendate paternam.
Hanc solam Stygij Manes, qua perdere possent
Italiæ imperium, libertatemq;, decusq;,

Inuenere viam, missa est discordia: missum
Est odium crudele, domos quod dissipat omnes:
Quod consumit opes: quod funditus omnia vertit.
Atque ita venerunt non ferrea sæcula, verùm
Testea: confractis similes euasimus vrnis.
Hanc Deus ob noxam casus tot mittit acerbos:
Hunc pluit in terras, sed non aduertitis, ignem,
Et pergit sæuire, quoad concordia surgat.
Conspirate igitur iuuenes: meliora referte
Tempora: quæ si non fiant argentea, si non
Aurea: fictilibus saltem sint ferrea pulsis.
Pellite Barbaricum, non accersite furorem
Alter in alterius cladem, quibus vrere certas
Proxima tecta, tuum subeunt incendia limen,
Ardetisq́ simul flammis communibus omnes.
Tollere sola potest dirum hoc concordia fatum,
Et grauium stellarum istud restringere virus.
Scipiadum vobis virtus imitanda. Camillos
Torquatos, Coclem, Fabios, & ab alite Phœbi
Progeniem dictam vobis proponite: vestros
Ferte per hæc tam sancta patrum vestigia gressus.
Forte aliquis nostro surget de sanguine, tantæ
Qui sit perfidiæ, qui sparsi sanguinis vltor.
Hanc mihi spem Cantelme facis. te Numina seruent
Incolumem, tantoq́ velint te ornare triumpho,
Et, quia saluus ades, sacras accendere ad aras
Thura decet, Diuisque nouas exsoluere laudes.

EXTRA-

EX TRAGOEDIA, QVAE DICITVR Atila, Chorus primus.

CAElites, summo quibus est Olympo
Vera cum magni Genitore mundi
Vita in æternum, requiesq; nullis
Saucia curis.
Nos, quibus sortem dedit inquietam
Triste primorum facinus parentum,
Ferre inhumanæ prohibete gentis
Impietatem.
Bellicus nostras furor it per vrbes,
Marsque lorica radians ahena
Eleuat cordis sitibundus ensem
Sanguinolentum.
Nulla speratur requies in istis
Cladibus: pestis magis ista semper
Crescit, & virus iaculatur omnes
Omne per agros.
Iam diu noster rigat arua sanguis,
Et feræ cæsos epulantur artus,
Atq; per lucos laniata portant
Exsta volucres.
Insolens campos populatus hostis
Abstulit fruges, alimenta vitæ
Omnia in prædam dedit, atque passim
Regnat egestas.
Pallor obscurus, macies, & haustis

Viribus languor moribunda pascens
Membra discurrunt, & vbique mortis
Errat imago.
Cernite ærumnas, miseramque sortem
Cælites: nec tot populos sinatis
Amplius turbæ petulantis istos
Ferre tumultus.

IN ILLVSTRISSIMVM ET EXcellentissimum Princ. Franciscum Gonzagam Mant. March. Venetorum inuictissimum Imperatorem.

Distichon.

PRincipe gaudendum est iterum victore reuerso,
Musa moue resìdem desidiosa lyram.

Tetrastichon.

Dant sua Romanis victæ cognomina gentes,
Et iam patratum testificantur opus.
At nondum victi dederant tibi nomina Franci,
Quæ tibi venturæ nuncia laudis erant.

Distichon.

Nomen habes Turcus, sunt hæc præsagia rerum
Maxima, & hoc nomen grandius omen habet.

Aliud.

Esse ferunt regi Turcorum insignia lunas.
Sol tibi. Sol certe nobilitate prior.

Aliud.

Vincere ab occasu cœpit, mox vicit ad ortum.
Res hæc magnæ omen prosperitatis habet.

Aliud.

Aliud.

Prima fugant Gallos (crescit tua gloria) Gallos
Atque grauem morbum bella secunda domant.

Tetrastichon.

Prima domat Francos, quid aget maturior ætas?
Virtus certe aliquid maius adulta potest.
Suspicor his signis aliquid sublime notari.
Quod precor in lucem tempora nostra ferant.

Distichon.

Gignit, alit virtutem vsus, confirmat, & auget.
Perge igitur, fies Scipio vel Marius.

Tetrastichon.

Omnia quæ magnis capiunt è fontibus ortum
Flumina in ingentes amplificantur aquas.
Sic tuus à magnis sumens exordia rebus
Tendere in immensum significatur honor.

Distichon.

Viue tuæ splendor patriæ, tecum Itala virtus
Surgit, & elatum tollit in astra caput.

IN THOMAM VVOLFIVM DEcretorum Doctorem ac ædis S. Petri & Michaëlis Argentinensis Decanum, qui habebat Basiliscum mortuum, iocus.

HYdra venenoso letalia vulnera morsu
Intulit, & solo noxia dente fuit.
Natus in ardenti Libyæ basiliscus harena
Vulnerat aspectu, luminibusq́ necat.

Ergò tuum tanto maius decus Hercule Thoma,
Quanto oculus morsu longius ire potest.
Vt minus est oculis missum vitabile virus,
Gloria sic maior regulus, hydra minor.

IN THOMAM VVOLFIVM IVniorem Decretorum Doctorem, ac Albertum de Rattzenhusen Germanos amicitia coniunctissimos.

Fallor? an hi duo sunt, duo sunt, pluresq; duobus.
Hi duo, & hi plures sunt tamen vnus homo.
Corporibus duo, corde vnus, cum viribus addat
Vnio, tres, sic sunt tres, duo & vnus homo.

Ad Marcum Caballum nobilem fictorem.

Ipse nec est fictus, viuit Franciscus in auro.
Quod si fictus, opus Marce Caballe tuum hoc.

De lugubri casu.

Fert lupus infantem præhensa ceruice, pater se
Proripiens nati pendula crura tenet.
Dum rapit indè fames, pietas ardentius istinc,
Heu tulit hæc truncum corpus, at illa caput.

In Pamphilum Saxum.

Pamphilus & Saxum duo sunt contraria in istis
Nominibus, saxum friget, amor calor est.
Sed tamen ignescit saxum, atque tenacius ignem
Seruat, & è cœlo saxa pluisse ferunt.
Pamphilus est igitur saxum, quod ab æthere venit
Igne calens, quo Sol, quo Venus alma calet.

Ad Iacobum Antiquarium.

Tanta humanarum facta est mutatio rerum,
Vt videar mundo viuere nunc alio.
At quoniam noster manet Antiquarius æui
Maxima pars, mundus qui fuit ante manet.
Optima pars & res & rerum nomina seruat.
Este alacres, mundus qui fuit ante manet.

In Codrum.

Ilias in genibus, spumat manus vna lebetem,
Vna veru versat: tres obit iste viros.

Ad Carolum Ambasium Caldimontis proregem Italiæ.

Liberat à Gothis belli molimine Narses,
A longobardis Carolus Italiam.
Carolus ecce alius: frustra Germania frendis,
Tuta sub hoc Italis, & diuturna quies.

Ad eundem.

Qui tantam aggrederis circumdare mœnibus vrbem,
Cæsareos animis Carole vincis auos.
Perge: Sed innocuum sacris precor ædibus istud
Effice, vt æterno tempore duret opus.
Si quid habent odio superi, durabile non est.
Hi namque imperium totius orbis habent.

In Imaginem Caroli Iaffredi.

Picta videns domini, dominum putat ora catellus,
Dedala Iaffredum sic imitata manus.

In Herculem Strozium.

Strozius Heracles Venerem dum quærit, adulter
Illius obscuras Mars erat ante fores.

Mars Iuuenem claudum Veneris ratus esse maritum,
Deprehendi in furto dum timet, arma capit:
Confossum iuuenem ferro cognouit, & inquit,
Contentus Nymphis debuit esse nouem.

De mitra & pedo Pastorali.

Mitra notat vitam duplicem: denominat vnam
Actio, & istius Martha magistra fuit.
Altera, quam docuit soror altera, dignior ista:
A contemplando numine nomen habet.
Sectus apex etiam duplicem prætendit amorem:
Hic genus humanum respicit, ille Deum.
Est etiam diuisus apex sapientia duplex:
Scilicet antiqui Fœderis atque noui.
Pastorale pedum, pecoris tutela, luporum
Et furum insidias, perniciemq́; fugant.

Epitaphium Stephani de Basignana, Carmelitæ Theologi,

Aspera continuos peperit cui vita labores,
Heis tandem Fato me miserante cubo.

Ad lapideum tabernaculum Corporis Christi.

Siste gradum: lapis hic venerabilis hospite Christo.

In apostatam de se ipso loquentem.

Deposui Benedicte tuam, rapuiq́; petrinam
Vestem, sic Ditem fallere posse ratus.
At mihi nil prodest vestis mutatio: nam me
Prodit caluities. & mea lingua leuis.

TERTII TOMI OPERVM BAPTISTAE MANTVANI

FINIS.